

Zo de dingen gingen

Brabants dagboek in duplo

Cor Swanenberg

Zo de dingen gingen...

Brabants dagboek in duplo

Cor Swanenberg

1997

UITGEVERIJ VAN DE BERG ENSCHEDE

Pen aquarellen en omslag: Nelleke de Laat

Foto's: Theo v.d. Akker, Ad Boogers, Kees Bijnen, Wilhelmiën Geurts, Harry van Liempd, Cor Swanenberg, Cor van Uden.

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van het Anjerfonds.

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Swanenberg, C.

Zo de dingen gingen... ; C. Swanenberg - Enschede : Van de Berg

ISBN 90-5512-067-7

NUGI 480

Trefw.: folklore; Brabant ; oorspronkelijk

ISBN 9055120677

© Cor Swanenberg, 1997 Berlicum

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of welke andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INLEIDING

Veel van vroeger lijkt goed voor later. Deze wijsheid spruit niet voort uit nostalgische overwegingen, maar veeleer uit de behoefte onze voorouders en medemensen beter te leren kennen.

De oorsprong van dit boek ligt in een verzoekje dat ik jaren geleden kreeg om een stukje te schrijven over feesten in Brabant. In die tijd hield ik van dag tot dag notities bij en dat heeft geleid tot het idee voor een 'dubbel dagboek'. Naast het belangrijkste van enkele geregistreerde jaren '90 wordt het dagboek 'gedubbeld' door om te kijken naar de dingen die in onze eigen jeugd nog plaatsvonden en soms kijken we ook verder terug naar de verdwenen gebruiken uit de jeugd van onze ouders en voorouders. Ter illustratie en variatie is vaak geogst uit de gegevens die ons bereikten voor uitzendingen via Omroep Brabant of voor de Brabantse Spreukenkalender.

Het lijkt logisch te beginnen met het stukje dat ik eerder voor het tijdschrift *Brabantia* schreef, weliswaar met lichte wijzigingen:

't Is alle daag gin fist..., mar dik ok wèl.

'De zotten maken de feesten, en de wijzen hebben de geneugten' vinden we als spreekwoord in Harrebomée's Spreekwoordenboek der Nederlandsche Taal uit 1856.

In de weinige Brabantse dictionaires is het schamel gesteld met 'feest' als sleutelwoord voor zegswijzen en spreekwoorden. Een oude volkswijsheid luidt: *'t Is bij d'n boer brùiloft, dan is 't vaaste aachter de brandmuur'*, hetgeen betekende dat het vee en het dienstpersoneel niet mee genoten, integendeel.

In ons dialect kennen we de zegswijzen: *'dè fist gò nie deur'* (dat gebeurt niet) en *'t is alle daag gin fist'*.

De totale oogst bestaat uit: *'genog is zó goed ès 'n fist'*; *'lùì volk hi alledaag fist'* en *'van 'n fist kùmt 'n fist'*, waarbij het laatste dan nog meestal gezegd wordt als *'van 'n brùiloft kùmt 'n brùiloft'*. Toch is het zeker dat er vanoudsher in onze provincie

tal van feesten gevierd worden die nogal wat bijzonder idioom opleverden. Daarbij dient meteen vermeld dat een eenvoudige viering in vroeger dagen ook al gauw een feest heette.

Dat begon al met het *'doopfist'*, in oorsprong een kleinschalige gebeurtenis met enkele *'bèkskes'* koffie en 'n borreltje brandewijn of *'sneewel'*.

Groeide de kleine voorspoedig, dan was er pas weer reden tot feesten te zijner ere bij de eerste communie. Na de communiefeestjes ging het leven voort.

Bij het groter worden zaten jonge meisjes wel eens te hopen dat de ouders op visite moesten, zodat zij *'bessem'* konden *'haauwe'*. Het hield in dat er een bezem in de heg gestoken werd ten teken van vrij hof en uitnodigend welkom voor het jonge mansvolk.

Het was in vroeger dagen heel gewoon wanneer een jongen of meisje al met de twaalf ging dienen. Meestal was de nieuwe functie van het meisje koehoedster.

Sint Mathijs (24 februari) was voor het dienstpersoneel een feestdag. De begindatum van het nieuwe dienstverband werd gevolgd door enkele vrije dagen die wel eens konden uitlopen tot een hele week. Sint Mathijs was tevens de betaaldag van de jaarhuur en die werd meestal aan uitgaan besteed.

Het had veel voeten in de aarde vóór een prille liefde tot vaste verkering uitgroeide, maar kwam het paar tot ondertrouw, dan volgde traditioneel *'t kwansel of bierfist'*: op zaterdagavond na de ondertrouw moest er in het huis van de bruid bier worden getapt voor alle jonge buurlui van de aangetekenden. Als men niet trakteerde, werd het paar uit wraak *'d'n boom ingetrokke'*, hetgeen inhield dat het duo als levensgrote poppen in een boom vlakbij huis kwam te hangen boven het smadelijke onderschrift: 'offert voor den arme man die geen bier betalen kan'. De buurplicht van het ondertrouwbier verdween vooral in de dertiger jaren, toen de blauwe knoop zijn werk begon te doen.

Een bruiloft was een der grootste feesten. Het begon vaak met een koffietafel waarna er voortgeborreld werd tot de hoofdmaaltijd rond de middag.

Bij *'n boerrebrüiloft'* was het niet zelden drie dagen feest. De derde dag was gereserveerd voor 't jong volk en werd aangeduid als *'t meidefisie'*; in andere Brabantse streken spreekt men van meidevisite of spinning. (Cornelis Verhoeven vermeldt *'knöllekesspinning'* voor Udenhout).

Vroeger gingen de buurmeisjes en vriendinnen bij een pasgetrouwde vrouw op visite en namen dan als cadeau *'breegoed'* mee; een kop en schotel of enkele bordjes. Ze kwamen in de vroege middag op de koffie en bleven tot *'d'n donkere'*.

Dit heette *'schuttelkesvisite'* of *'hèrdlèij'*. Het was de vrouwelijke tegenhanger van het kwanselbier.

De naam *'hèrdlèij'* zou vooral te danken zijn aan het oude gebruik dat de jonge bruid door de aanwezige dames *'rond d'n nééjen hèrd gelèijd'* werd.

Getrouwd en wel kwam er snel een gezin tot stand; het was niet zeldzaam dat er ieder jaar naar hetzelfde adres gegaan werd *'mi de krommen èrm'* of *'kromme slip'*, soms meer dan tien jaar lang. Die kromme arm verwees naar de aangehaakte korf onder de opgenomen schoot, waarin het presentje voor moeder en kind zat; meestal wat klein linnengoed en *'ne peeperkoek of krintemik'*. Niemand hoefde te zien wat het cadeau was. De kraamvisite werd ook wel aangeduid als de *'kiendjeskoffie'*.

Zo kabbelde het leven verder naar de zilveren en gouden bruiloft. Voor heel grote feesten (priesterfeesten en gouden bruiloften) werd er door de buurt gesierd met papieren bloemen en bogen. Dit heette in de oostelijke Meierij *'pele'*, in de Peel noemt men het *'kroone'*.

Een groot, jaarlijks terugkerend feest was de dorpskermis. Drie dagen feest voor de hele gemeenschap waar de kastelein niet slecht mee was.

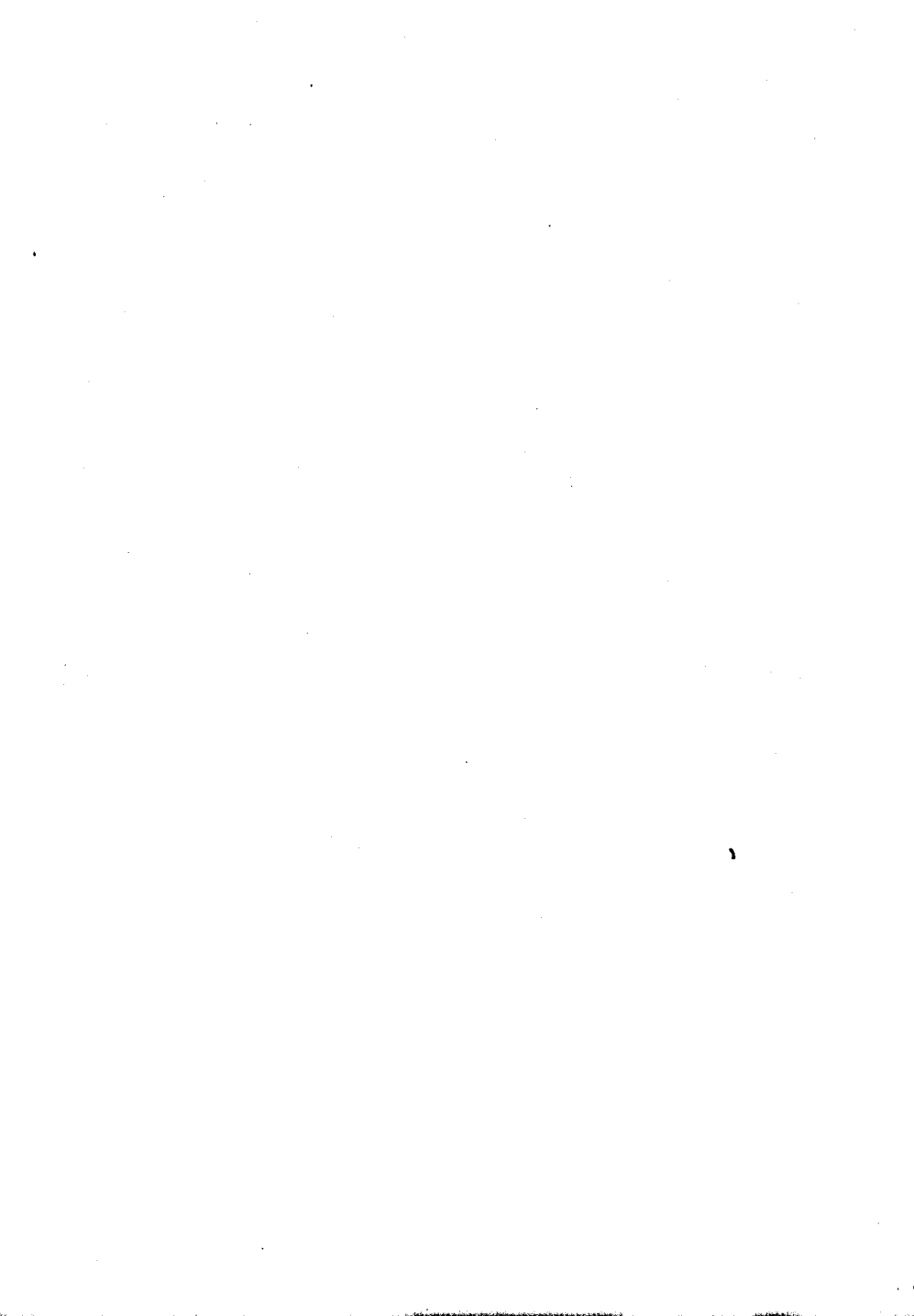
Alle jaren werd het *'vastelaovend'*. De dinsdag voor de vasten stond in het teken van de struif en de rommelpot.

Tot oude verdwenen feesten in onze provincie behoren de *'èrpelfooi'* en *'t kaojefist'*. Het eerste was een soort dankfeest voor het werkvolk ter afsluiting van de vermoeiende aardappeloogst en *'kaojefist'* stond in verband met de varkensslacht (kaoje = kaantjes). Na de slacht werd de hele buurt genodigd op de *'kortighèid'*, wat betekende dat er behalve kaantjes, zult en balkenbrij ter tafel kwamen.

En dan kwam er in onze omgeving ook de term *'begraffenisfist'* voor. Het brood-met-kaas-en-koffie na de uitvaart was zeer welkom. Geen wonder dat deze maaltijd, vaak vergezeld van brandewijn en bier als toegift, tot feest werd gedoopt. Misschien dat wijlen Cees Robben daarom ooit verzuchtte: *'wès de wereld toch veraanderd war...op 'n begraffenis wordt nie eens mir gelaache...!'*

'Fiste' waren er nogal wat en dan hebben we het niet eens over de *'beeverte'* gehad; bidtochten die voor velen eerder feesttochten waren.

Op oud-brabantse feesten kon men mekaar nog gewoon verstaan. De viering had niets te maken met het idolate decibellengebraak van onze dagen. Buurten, zingen en voordragen hoorden bij de oude festijnen. Er was geen plaats voor de moderne verdovende en verstommende herrie. Feest betekende toen nog gezellig samenzijn met conversatie en plezier.

RICHTING TWEEDUIZEND

Januari

Met ijver en twijfel begon ik notities te maken; er gebeuren ongetwijfeld veel belangrijkere dingen in de wereld en ik weet dat ik later veel van mijn aantekeningen zal wegzeven.

Onze zonen Jos en Gurt gaan met leeftijdgenoten het nieuwe jaar inzetten. Ik hoop maar dat zij niet met vuurwerk zullen werken. Ik heb hun duidelijk gemaakt dat ik het een onzinnige, gevaarlijke, vervuilende, verkwistende bezigheid vind. Al weken lang wordt onze buurt geterroriseerd door rotjes en ander ploftuig in de brievenbus. 'Er zijn ook strijkers bij,' verzekert Gurt met kennersblik.

Het nieuwe jaar begint voor mijn vrouw en mij in Den Bosch. We hebben onze gebruikelijke jaarafsluiting met een diner bij Pieter van Gennip. Gesprekstof te over; onderwijs, leraarschap, schrijverschap en vriendschap...

Nadat we op het nieuwe jaar getoast hebben, laten wij onze gastheren met de afwas en onze dank achter. Laverend door doorrookte straten, die aan oorlogstaferelen doen denken, vol flessen en bussen die als lanceerstelling of projectielgeleiding hebben moeten dienen, rijden we huiswaarts. Wat een rotzooi!

***

Op de eerste dag van het nieuwe jaar zullen we niet op nieuwjaarsreceptie gaan in het gemeentehuis. Ik hou niet van recepties.

Straks gaan we wel met heel ons gezin naar ons moeder in het verzorgingstehuis om haar 'zalig nieuwjaar' te wensen.

Moeder is tamelijk opgewekt. Ons moeder denkt dat het gauw zal gaan sneeuwen. 'Ze voelt het in haar knoken,' zegt ze.

Als we goed en wel met ons hele gezin in het restaurant van Mariaoord zitten, komt de oude pastoor van N. even bij ons zitten en vertelt een paar aardige dingen: Hij eet van oktober tot april elke morgen 'balkumbrij'; hij haalt een priester uit moeders oude straat eens per maand op, zodat die een mis kan doen in N. Deze geestelijke gaat eens per week met de bus op reis. Onderweg bepaalt hij pas waarheen hij zal gaan.

Ik ken die oude priester, maar wist niet dat die al vijftig jaar in het ambt zat...

De pastoor verlaat ons even onverwacht als hij gekomen is. Met 'alle goeds' uiteraard.

We treffen het; bijna heel de familie druppelt binnen om ons moeder nieuwjaar te wensen. Ze is opgewekt en vrolijk, iets wat wij een tijdje terug niet meer vermoed hadden.

Moeder krijgt handen en kusjes.

Dat nieuwjaar wensen deden wij vroeger ook al, maar de aanloop was heel anders....

B'ons werd er vroeger altijd '*van 't aauw in 't nééj gespuld*'. Het kaarten hoorde bij oudejaarsavond. Op straat werd die laatste dag van het jaar dikwijls hetzelfde gezegd: "n Zalig uiteinde en 'n goei begin!"

Maar als ons kaartclubke bij mekaar zat, dan werd er ouderwets gerikt, totdat de klok twaalf sloeg en alleman mekare '*n zalig nééj jaor*' toewenste met '*veul heil en zeege*'. Er werd ook altijd nog wat op het nieuwe jaar gedronken.

Het werd vaak laat in de nacht (ooit wel haast twee uur!) voor we naar bed gingen en toch was het op de eerste dag van het nieuwe jaar al weer vroeg dag. We gingen naar de mis en daarna moesten we bij '*grutjes en grutfòdders*' nieuwjaar gaan wensen. Wij kinderen deden dat wel graag, want we kregen dikwijls een gulden en dat was heel wat in die tijd rond 1950.

Het was een sport om de eerste te zijn met de nieuwjaarswens, als we bij opa binnenkwamen. Het heette niet voor niks '*nééjaor afwinne*'.

De eerste dagen bleven we alleman een zalig nieuwjaar wensen, maar iemand daarbij ook een hand geven was toen nog niet in de mode...

Wij mogen de Brabantse Spreukenkalender al geruime tijd samenstellen. Op elk voorblad voor twee dagen een spreuk en op de achterzijde 'iets Brabants' waarvan we hopen dat het voor iedereen interessant zal zijn. Het blijft een plezierige bezigheid. Vooral de inzendingen van heinde en verre zijn verrassend. Het dialect van de emigrant is nauwelijks veranderd, sinds hij het vaderland verliet.

Toen de uitgever het zo'n tien jaar geleden aan ons vroeg, dachten we dat we zoiets wel enkele jaren zouden kunnen volhouden, maar dat we met gemak de tien zouden passeren, hadden we nooit kunnen bevroeden, omdat we de veelheid van bruikbare reacties niet konden vermoeden.

'Onze' kalender wordt soms ook geëxporteerd naar verre missionarissen die van Brabantse origine zijn en er blijkens hun reacties extra plezier aan beleven.

Het gaat er bij ons om deze tweedaagse tijdstabel een Brabants gezicht te geven; er mag vanalles in, als het maar 'Brabants eigen' is. We selecteren gebruiken, gedichten, verhaaltjes en raadsels voor de achterzijden.

Er moeten ook tekeningen in onze dagkalender komen. Ze moeten over het gehele jaar gespreid worden. We hebben deze keer gekozen voor afbeeldingen van Driekoningen, de oogst, de pastoor, een winters tafereel en kerstmis.

Op de voorzijde van het totaalblok komt een pentekening.

Voorals dialect staat er op de kalender. Inzendingen in de streektaal worden alleen op inconsequenties gecorrigeerd.

We citeren collega-schrijvers en wisselen soms dialect af met Nederlands.

De achterkant van de kalenderstart is klaar:

De naam januari komt van de Romeinse God Janus. Ge weet wel die met de twee gezichten. Een oud gezicht waarmee hij naar vroeger terug kon kijken en een nieuw dat hij had om vooruit te zien...

Deze maand wordt vanouds 'louwmaand' genoemd en denkelijk komt dat van 'looi maand'; als je aan al die geslachte beesten van november denkt, dan zou er verband met het huidlooien kunnen bestaan. Van de andere kant betekent 'louw' eigenlijk 'niks' net als in 'louwloene'. Het jaar begint met niks dus.

Bij de oude Romeinen begon het jaar met maart. Dat kun je nog altijd horen in september (zevende), oktober (achtste), november (negende) en december

(tiende)! Pas rond 670 voor Christus werd er januari en februari bijgemaakt en Julius Caesar zelf zorgde in 43 vóór onze jaartelling voor de jaarkalender zoals we die nou nog kennen. Paus Gregorius de dertiende heeft wel het geheel wat recht moeten trekken in 1582.

Voor de opening van het jaar kregen we bruikbare gegevens binnen. De geschiktste beginspreuken waren:

'Zoo ge't makt, zoo heddet' en 'zieget mar te stelle in 't nééj jaor' en 'hij is vur de gaanze nie gebraauwe'.

'Nééjaorsnaacht rustig en klaor, dan krijgde 'n goei nééj jaor.'

'Ès in januari de mugge zwèrme, moete in mèrt oew orre wèrme.'

'Ès de daag gòn lenge, gi de winter strenge...'

Er hebben in Brabant nieuwjaarsliedjes bestaan:

Aauw jaor, nééj

't Vèrke hi z'n gat gebrand

Aachter òn z'n prutje

Moeder, gè me 'n nutje

Vaoder gè me 'ne cent

Dan ben ik wir kontent!

Met deze nieuwe jare

sloeg d'n bekker z'n wijf

Al mi 'nen eike klippel

zo duchtig op d'r lijf.

't Wijf dè wó nie sprèke

De klippel die wó nie brèke

't Wijf dè sprak

En de klippel die brak

En 'k wens ùw zaolig Nééjjaor!

Soms was de slotzin *'Gif wè, haauwt wè, 't kómmend jaor wir wè.'*

Ivo van Dinther heeft eerder stilgestaan bij het woordje 'zalig' in verband met de nieuwjaarswensen:

'Mee dè zalig neijaor wense, weet ik nie zo'ne goeie raod. 't Is schon dè iemes toe te wense, mar wè is iemes zalig? 't Ruupt zoveul vraoge op. Giestere toen ik in de winkel ston en Betje achter de toonbank Jaan Bijveld iets liet pruve, riep Jaan mee 'n hog stem: zalig! En 't waar, zo te zien, toch mar ene gewone suikerbabbel. Kek, ik docht dè'k Jane meer ha toegewenst. Bé dè wense, ik wor d'r alted 'n bietje verdrietig onder. Wè dè is weet ik ok nie, 't zal wel aon m'nen aard lege. Ik ben neijaorsdag, nao de mis, mar vort binne gebleve.'

(Uit het boek De Kalenders van Kriest van Kee van Kaote.)

***

De kerstvacantie is bijna voorbij. Nog even doorwerken aan de kalender, want met de schoolzaken samen gaat het straks uiteraard veel minder snel.

Driekoningen zou toch in de vakantie moeten vallen. Het feest van de drie wijzen biedt veel stof voor onze tijdstabel. **Sterzingen** is een oud gebruik en dat verdient extra aandacht.

Volgend oud lied werd door twee hoogbejaarde, rondtrekkende heren gezongen op Driekoningen. De handgeschreven tekst stamt van W. van Dongen uit Kaatsheuvel en werd ons bezorgd door Cornelis Verhoeven.

Het was op een Drie Koningen Avond

Het was op eenen Drie Koningen Dag

En daar zat Moeder Magdalena

Op Onzen Lieven Heer zijn Graf

En toen zij naar de Kerken gingen reizen

En wat zagen zij geschreven staan

En er stond geschreven den zoeten Naam van Jezus

Al aan het Kruis genageld staan

En de Weg naar het eeuwig Leven
En die Weg was, die was lang en smal
En die Weg was vol Distels en vol Dooren
waar Jezus moest komen langs

Sta op Moeder Maria Magdalena
Sta op van Uw bitteren Dood
Al uw Zonden zijn U vergeven
Al waren zij nog zoo rood

En daar zagen zij een Scheepje zeilen
't Was een Scheepje met een witte Vlag
En daarin zat Maria Magdalena
Waarvan Jezus de Stuurman van was...

In de Katholieke Illustratie van 23 dec. 1937 vonden we een hierbij aansluitend stukje over Sterzangers van toen:

'Er is een tijd geweest dat de sterzangers, ofwel sterdragers, omtrent Driekoningen van huis tot huis trokken in al de Nederlanden. Thans wordt dit oude volksgebruik slechts in België en in enkele plaatsen onzer zuidelijke provinciën in eere gehouden. Wat wij daarmede verloren hebben, blijkt duidelijk uit de geschiedenis dezer aloude zede.

Voor zoover het sterdragen nog bestaat, is het een rest van vroegere mysteriespelen. Het stamt uit den tijd, dat het Christelijk leven aan al de beschavingsuitingen sfeer en innerlijke waarde had gegeven; het stamt uit den tijd, waarin het geloofsleven zoo innig samenging met het maatschappelijk leven van de burgerij of van het volk, dat de verschillende manieren waarop dit in feest, spel, dans en lied aan den dag kwam, volkomen in elkaar opgingen. Het karakter van het vroegere mysteriespel blijkt nog uit de dramatische handeling, waarvan de liedjes getuigen, welke door de sterzangers worden gezongen.

Wij komen getreden met onze sterre,
Wij zoeken Heer Jezus, wij komen van verre.

Wij komen al voor Herodes zijn deur,
Herodes, de koning kwam zelve's veur.
Herodes, die sprak met valschen lach:
'Hoe ziet er de jongste van drieën zoo zwart?'

'Hij ziet er wel zwart, maar hij is welbekend.
Het is er de koning van Oriënt!' enz.

Heel de geschiedenis van Driekoningen ontrolt zich in dit lied en dringt er toe om actief en handelend op te treden. We zijn geneigd om een ster te steken op een stok en er mee rond te trekken en ons in onze fantasie naar Jeruzalem te begeven, om vandaar uit den weg naar Bethlehem te zoeken. Het Driekoningenfeest is tijdens de Middeleeuwen op vele manieren in ons land aanschouwelijk voorgesteld, zelfs met groote, pompeuze optochten, waarbij de koningen, in rijk ornaat te paard gezeten, de kerk inreden.'

Het heemkundig tijdschrift *Met Gansen Trou* bericht:

'Op 'Driekoningen' deden de kinderen 'kaarske springen'. Ja en de groten deden dan ook wel 'ns mee. Wat 't eigenlijk te beduiden had, weet ik niet. 'n Kaarske werd in 'n beetje zand op de grond gezet en aangemaakt. Die 't kaarske uitsprong moest 'n pand geven. Later werd 't dan weer teruggegeven na 't een of ander werk verricht te hebben.'

Frappant is dat er een schilderij van Jan Steen uit 1662 bestaat waarop het Driekoningenfeest is afgebeeld. Hierop staan drie kaarsjes op de grond waarmee de kinderen een spelletje doen. Een meisje houdt haar jurk op om zo over de kaarsen te springen. Andere kinderen komen er aan de deur en met een brandende ster in de hand zingen ze Driekoningenliedjes. Het schilderij is in bezit van the Museum of Fine Arts in Boston (zie pag. 16).

Werd er vroeger op Driekoningenavond gerikt, dan waren drie azen niet 'troela' (=meleur), maar drie koningen. Tenminste als men twee rooie en een zwarte koning had. De vierde koning mocht troef maken en kreeg bovendien een cent uit de pot.

Het driekoningenfeest. Jan Steen. Museum of Fine Arts, Boston.

Tegenwoordig trekken kinderen, verkleed als de drie wijzen, langs de deuren. Zij zingen het Driekoningenlied:

*'Driekoninge, driekoninge, geef mij 'nen nieuwen hoed.
M'nen ouwe is verslete, ons moeder die mag 't nie wete,
Driekoninge, driekoninge, geef mij 'nen nieuwen hoed.'*

Voor de zangertjes ligt de charme vaak in het verkleden en soms zijn er al hele gevechten geweest over wie de zwarte koning mocht zijn. Ook zij dragen de ster!

Een humoristisch gedicht over het Driekoningen-zingen kregen we voor de kalender toegestuurd:

*Et schònst öt mèn herinneringe
dè was as kèènd Driekooningezinge
Ons moeder tèugden ons himmol op
èn zètte 'n kròntje op e'ze kop
Onze vadder mokte mee wè kurke
ons alle drie zó zwart as Turke*

*Ons Wies was zis, onze Fraans was aacht
èn ik gong as den oudste meej
Zullie krèegen ieder ene stallantèère
want die ha onze vadder mar tweej
Ik droeg vur de snoep ons moeders tas
dè moes omdèk den oudste was*

*Et dichstenbij wònde oome Fraans
èn vèrderop ons taante Jaans
èn wèèd ewèg in de Klösterstraot
ons taante Wies en oome Graod
Ons Wies was taantes peetekèènd
èn dörom liepe we zòn èènd*

*Soms krèede ne stèuver of ne soe
èn nog 'n haand vol schömkes toe
èn òllienutjes, mèèlemoppe
èn peepermunt èn zoutedroppe
èn worst of koek, of wèt ök was
tging ammol in ons moeders tas*

*Verklumd van kaaw èn muug vant zinge
wierd tèèd dè we op hèus òn ginge
Twas laot... den afstaand die was groot
èn kha al hèel lang hooge nood
Gelukkeg ston daor 'n buukenhèg
dor hèk toch stòn te piese zèg!*

*Urst konk men piemeltje nie vèène
twas van de kaaw... nen hille klèène
En ok nog dieje driekooningejas
in men aander haand ons moeders tas
Mar eindelek was ik toch zó wèèd
hè, hè, goddaank: Dè ben ik kwèèt*

*Mar tösgekoomen in et licht
vergeet ik noot òns moe's gezicht
'Wè is dè hier toch mee die tas:
zis himmol nat èn stinkt nor plas!
En witte wè onze vader zeej?
'Gooi hilt geneuk mar in de pleej!'*

*Kben nou de sisteg gepasseerd
en Gos zij daank noot ötgeleerd
Kdenk dikkels trug òn dieje tèèd
dè doede agge aawer zèèt
Mar èen van d'allerschönste dinge
dè was toch wèl et Driekooningezinge*

P.J.M. (Wie is P.J.M.?)

Onderaan stond het bijschrift: 'Ons moeder (89) had dit versje in 'n lijstje hangen. Ze weet niet meer waar 't precies vandaan komt, maar 't moet van de kanten van Tilburg zijn.'

Ingezonden door Liesbeth Caron.

***

Sinds Mgr. Muskens beweerd heeft dat de armen in nood een brood mogen stelen is er veel te doen over armoede in ons land. Er moeten dus veel armen zijn. Het bevreemdt en beangstigt mij dat ik er geen enkele van ken.

Plezierig is het dat er zoveel post binnenkomt via de oproep op ons laatste kalenderblad: *'Witte wè, lèt efkes wete!'*

Er zijn reacties uit Amerika, Canada en Australië, maar ook uit Tanzania, India en Ecuador. Daar worden we stil van.

De bekendste Brabantse spreuken voor 6 januari zijn denkelijk:

'Driekunninge kunne harde koppe hebbe'...

'Mi Driekunninge gòn de daag lenge en de naachte strenghe' en

'Mi Driekunninge lenge de daag unnen haoneschree.'

***

Ik ben al een heel eind op scheut met mijn spreukenverzameling voor de volgende Brabantkalender. Dat moet ook, want ik word geacht de hele zaak zo gauw mogelijk kant en klaar aan te leveren bij de uitgeverij.

Ik zal vanavond een stevige neut drinken als pijnstillert tegen mijn rugklachten, waarschijnlijk mede veroorzaakt door het vele typwerk.

Ik zal dan aan ons verscheiden dorpsfiguur 'de Pan', alias 'de Sneevel' denken en met hem zeggen: *'Hij moet zó zaacht zen ès 'n scheet in unne vilten hoed, dan kan ie nie kètse'.*

***

Eerste schooldag in het nieuwe jaar. Veel handjes geschud op school. Tot hoe lang na de jaarwisseling blijft men dat doen? Binnen het octaaf is het in elk geval wel gebruikelijk.

Na de eerste lessen weet ik niet meer precies wie van de 100 collega's ik nu nog niet gehad heb. Diegenen die ik kus heb ik wel onthouden.

Het is een tamme ochtend. Na mijn eerste lessen van het nieuwe jaar fiets ik in de middag rustig huiswaarts. School was weer plezierig. Aardige leerlingen, mooi vak!

Enkele collega's komen enthousiast melden dat zij een avondvullend programma van onze vriend Ad de Laat hebben meegemaakt. Het is hun zichtbaar goed bevallen. Toen Ad voorlas, had een van hen steeds het idee gehad dat ik aan het woord was en dat vond zijn vrouw ook. Ik beschouw het als een groot compliment. Aardige collega's, leuk vak!

***

Mijn vrouw klaagt al dagen dat er muizen knagen aan de vuilniszak die buiten op de hoek staat. Ik heb kaasklemmetjes gezet en al vier keer is het raak geweest. Ik kan dat, opper-klemmenzetter! Geleerd van mijn vader. Die ving ooit twee jonge mollen in één klem, geloof het of niet. Het waren wel heel jonge diertjes die spelenderwijs in de klem moesten zijn gekomen.

Vanochtend is het echter bijzonder triest gesteld met mijn muizeval; er zit een dood roodborstje in!

Ik neem me voor buiten geen klemmen meer te plaatsen, verdomme.

***

Gisteren is geheel onverwacht Miep overleden. Zij was voor mij een bijzondere vrouw. Jaren geleden kreeg ik een dikke bruine envelop met tal van blocnoteblaadjes vol schitterend oud-Brabants idioom in de bus. Ik heb me werkelijk zitten verlustigen aan die schat aan gegevens. Wat me wel irriteerde, was dat er enkele uitdrukkingen bij stonden die voor mij volslagen onbekend waren en er stond geen betekenis bij. Ik kon niets navragen, omdat de afzender slechts aangegeven werd met 'een oud kleinkind van Jans van Thijssse'.

Ik moest achterhalen wie hierachter schuil ging. Via plaatselijke weekblaadjes deed ik een oproep aan 'het kleinkind' om zich alsnog bekend te maken. Geen respons. Ik plaatste weken later in dezelfde blaadjes de uitdrukkingen met het verzoek om uitleg. Wel respons, maar niet van de afzender van mijn bruine envelop.

Op een dag, in Vinkel, op bezoek bij een bejaarde man om anecdoten op te tekenen, kwam het gesprek op Jans van Thijssse en de bewuste brieven. De man had een vermoeden en verwees me naar het *Balkumse* Braakven. Ik volgde zijn aanwijzing en kwam terecht bij een verlegen vrijgezelle dame die na enige aarzeling

toegaf dat zij 'het kleinkind van Jans van Thijsse' was. Ik heb van haar veel geleerd over oud-Nuland en Vinkel, vooral over de taal van toen. Ze vertelde hoe ze zelf naar de bewaarschool van de nonnen ging. Die 'trut van 'n non' vroeg de kleine Miep waar ze geboren was en Miep had geantwoord 'Naont' - zo spraken haar grootouders en ouders 'Nuland' immers uit -, maar de zuster dacht dat het Franse Nantes bedoeld was en vond dat heel interessant. Toen ze vroeg hoe Mieps moeder heette, kreeg ze het antwoord 'Piet' en dat was waar; 'Piet' en 'Pietje' kwam in die dagen nog voor als vrouwen naam. De non meende dat ze voor de gek gehouden werd door de kleine Miep die vervolgens straal genegeerd werd.

Op de eerste maandag van het nieuwe jaar kwam ik Miep nog tegen bij het postkantoor en ik bedankte haar voor haar schriftelijke nieuwjaarswens. Ze zag er wat bleek uit en had te kampen gehad met zware griepaanvallen, zei ze.

Later ontmoette ik haar bij de boekhandel. Ze zei: 'Zeg eens waar je nu hene gaat, dan ga ik daar niet naar toe...' Drie keer elkaar ontmoeten zou volgens oude traditie immers tracteren moeten worden...

En nu hoor ik dat Miep plotseling gestorven is. Ze was de zestig net gepasseerd. Ik kan moeilijk geloven dat zij, die ik drie dagen geleden nog op de fiets ontmoette, er niet meer is...

Haar broer Martien komt vragen of ik haar bidprentje in het Duits wil vertalen voor een Poolse vriendin die van de zomer Miep opgezocht heeft. Ik zal dat graag doen.

***

Ik ben gestrikt voor de Lion's Club. (Ladies' night in Stanserhorn.) Ik kan moeilijk 'nee' zeggen tegen de overburen.

Vanmiddag om twee uur zal ik moeder ophalen om de verbouwing van ons ouderlijke huis te gaan bewonderen. De hele familie is voor een open dag genodigd. Ik ben er het eerst. Al gauw komt de rest van de familie aangewandeld. Zij zijn samengekomen bij onze Gerrit die op honderd meter afstand woont. Er is veel veranderd: van de grote schuur staat nog maar de helft overeind. Als ik het hooiluik zie, verschijnt Ome Dorus voor mijn geestesoog.

Mijn vader steekt het losse hooi op in grote happen en Ome Dorus moet het doorgeven om het verderop te laten verstouwen door mijn broers. Kennelijk is het tempo te hoog geweest voor onze oude oom, want hij staat hijgend in de opening van het hooiluk en brengt met moeite uit: *'m'n taand!'*

Hij heeft in de inspanning zijn gebit verloren!

Het was pijnlijk, maar er werd toch erg om gelachen. Ook onze vader kon zijn lach niet onderdrukken.

Het kunstgebit is later onder het hooizaad teruggevonden.

Na een rondleiding en thee met appelflap, bedank ik voor de eer. Ik moet me haasten, want ik word verwacht voor de ladies' night die om vier uur (!) begint. In de zaal is het volk in een donker achtergedeelte gezeten. Vrouwen, kinderen en de 'Lions' zelf. Ik krijg soep (snert) en pils aangeboden en zal zo meteen starten voor een ouderwetse microfoon.

Ik werk mijn tweetalige programmaatje naar eigen tevredenheid af. De bloemrijke spreuken doen het het beste. *'Mie hi heel schön kumkes op de kaast'* voor 'Marie is goed geboezemd' scoort het hoogst bij de uitdrukkingen.

Van de anecdotes komt de arme koehoedster het beste over. Zij liep in het najaar blootvoets naast haar koe en haar voeten waren erg zwart. Het toeval wilde dat notaris Van de Mortel met een deftig gezelschap de jacht opende. Toen de notaris de zwarte voeten van de hoedster zag, dacht hij goedkoop plezier te hebben; hij zei: 'Mevrouw, als die kousen van u straks versleten zijn, krijgt u van mij gratis een paar nieuwe!' Iedereen keek naar de zwarte voeten en had lol, maar de hoedster was niet op haar mondje gevallen en antwoordde prompt: *'Dè's goed Mortel en ès men kont peeperkoek wordt, kregde gij de uurste snee!'*

Ik krijg een fles en bloemen en ben weer gauw vertrokken.

***

Ik zal, zoals elke maandagochtend, weer rustig mijn krantje lezen, terwijl de rest van de wereld werkt.

Vroeger was maandag de vaste wasdag. Het was een eindeloos *'gepoelie'*. Het voorbereidende werk was al op zaterdag begonnen; toen was er al was in de kuip gegaan om in sodawater te weken. De witte was liet ons moeder op maandag uit-

lekken voor ze het fornuis in ging. Eerst moest het grofste vuil nog met groene zeep bewerkt worden en dan werd er tot kokens toe gestookt. De stukken kwamen vervolgens in de waskuip en werden op een wasbord geborsteld. Daarna gingen ze nogmaals door het zeepsop en dan werden ze op ons grasveldje te bleken gelegd. De bonte was werd door het overgebleven sop gespoeld en opgehangen op de heg of de draad.

De witte was 'op de bleek' moest soms nog omgelegd worden. Tegen de avond werd ze opgehaald en door het blauwsel gedaan. Zakjes-blauw zorgde voor de witste was!

Na het uitlekken werd ze over de heg te drogen gehangen. Wat een eindeloos werk! En dan willen we het hier niet eens hebben over stijfjel, strijken, verstellen en het eindeloze 'verstukkeren'....

Die was

*Alle weeke waar d'r wir de was,
't bont en 't wit gelijk.
't Smerrigste ging in de sódda vast,
'n welleken in de weijk,
want smòndes moes nog alt die was
vur smiddes op de bleijk...*

Op maandag kwam Ome Antoon rond half elf langs, onderweg voor zijn wekelijkse bezoekje aan zijn zus, mijn schoonmoeder.

Onze oom zou van een stevige borrel genieten en schoonma dronk haar gebruikelijke glazen rode wijn met suiker.

Ze zouden samen veel ouds ophalen en grif plezier hebben.

Van de sterke verhalen van onze oom is voor ons 'het scheren van de dooie' het best bijgebleven:

De kapper rekende een dubbeltje voor het scheren van levenden, voor doden kostte hetzelfde karwei een kwartje. Het gevolg van dit prijsverschil was dat de kapper vaak op het laatste moment opgetrommeld werd om de stervende te scheren. Zo ook bij de kinderen van de V., oude vrijgezellen die op de ouderlijke boerderij waren gebleven.

De kapper ging gewapend met scheermes en schaar op pad.

Nadat hij bij de oude boerderij was aangekomen, wees Bertha, de ongetrouwde zus van de overledene, hem de weg naar de bedstee waar de dode Hannus lag. Terwijl de jonge kapper doende was, kwam Hannuske plotseling tot leven. Het kappertje schrok zich een ongeluk en waarschuwde Bertha. Deze reageerde heel knorrig, maar ging met de kapper mee. Ze keek in de bedstee en zei: *'Hij is hartstikken dood.'*

'Nee,' klonk een zacht protest, *'ik ben nie dood!'*

'Hou stil gij,' snauwde de boerin, *'d'n dokter zin dè ge dood waart en die zal 't toch zeker beeter wete!'*

Ome Antoon vertelde ook graag van de laatste scheerbeurt:

D'n dūrpskapper din de dooi nog knippe en schere. Hij buurtte dan mi die dooi dūrpsgenote. Zoo van: 'Nou, Tinus ik heb geheur dè ge nie mer rokt... en bedankt vur al oew klandizie... Ik zal oe mar 's hard vatte en goed kort knippe, want ge zult 'r efkes mi vort motte, jonge!'

De kapper sloot dan netjes de kaken. Hij had daarvoor speciale plak en als die aangebracht was, kreeg de dode efkes enen das over kop en kin geknoopt...

***

Er staat een artikel over Brabantse boerderijen in de zaterdagkrant die ik bewaard heb: 'Donkere plekjes en wisselende geuren.' Klopt: op mijn dagelijkse fietstochten naar school kun je ze ruiken de varkensfokkerijen en andere bio-bedrijven. 's Winters ruik je ze het sterkst.

Dat was vroeger toch anders...

Hoewel, zo heerlijk hooi kon geuren, zo afschuwelijk kon het kuilvoer stinken. In het krantenartikel staat dat je de echte boerderijtjes in de meeste gemeenten met een kaars moet gaan zoeken. Authentieke hoeven verdwijnen in gestaag tempo; ze worden verprutst (*verbellemond*), verbouwd of afgebroken.

Op de achterzijde van de krantenpagina staan de 06- en eros-advertenties. Over vervuiling gesproken. Het is toch nauwelijks te bevatten zoveel verschillende

annonces je tegemoet schreeuwen. Van babbel- tot sexbox, van non stop tot macaber, van relax tot flirt, van hallo tot aaaahh!! Ero-date, Erotifoon, Erotel, Eroslijn, Ero-escort, Ero-huppelepup. Welvaartssymptomen? Fin de siècle? Decadentie-verschijnselen. Het lijkt zeer vermoeiend al dat ge' relax'!

Het doet me denken aan een voorval op Dungense kermis. Een man op leeftijd die teveel 'Eros-hormonen' heeft, zit nogal ongegeneerd te flirten. Zijn vrouw is er ook en haar vriendin maakt haar attent op '*dieje sjansbok*' van haar. '*Hij wèl, d'n dappere,*' schampert zij, '*hij hi amper hooi genoeg vur z'n èige gèit!*'

Het menu van de dag volgens Mia Snelders: Groene soep, zuurkoolgoulash en aardappelen. Veel fraaier vind ik Voer-taal van Ileen Montijn in dezelfde krant, waarin de 'culinaire' taal op de hak wordt genomen. 'Culinaire salades', 'mooie sauzen' 'een amuusje', een 'quenelle', een 'mousse', 'visuele tuinkruiden' en 'geïntegreerde drankensystemen'.

'Voer-taal' - '*voeier-taal*'...

Bij de familie V. in onze buurt zaten ze zo'n veertig jaar geleden aan tafel met twaalf man sterk, gereed voor de aanval. Als daar gegeten werd, was de pan leeg, voor de damp aan de zolder was. In die dagen werd er veelvuldig stampot van boerenkool gegeten; meergenaamd '*petòzzie*'. Dat gerecht werd in de pan op tafel gezet en in het midden was een kuiltje voor het spekvet. Moeder de vrouw komt net met die dampende pan de kamer in; al het volk zit gereed om te gaan '*spaaie*' en daar opeens komt de pastoor binnen! Een ongelukkiger moment had hij niet kunnen kiezen. Moederke is niet uit het veld geslagen, ze zegt: '*Och m'neer pestoor, kom binne, vat unne stoel, sopt ok efkes in m'n kuileke!*'

***

Vrijdag de dertiende.'s Avonds Gurt ophalen (met Stijn) van de accordeonles. Wanneer ik alle dictees en toetsen heb nagekeken, zal ik heerlijk onderuit zakken in het gezegende gezelschap van Bols.

Ik moet eraan denken hoe ons moeder vroeger uitrustend van een dag overzware arbeid placht te zeggen: 'Waarom hebben we 't toch verdiend dat we 't zo goed hebben!?'

***

Al een heel eind van de spreukenkalender heb ik weggehamerd op mijn oude Adler. De uitgever heeft beloofd me nog te laten weten wanneer carnaval, Pasen, Pinksteren, moederdag en vaderdag zullen vallen in het komend jaar.

Hij houdt zijn belofte en vertelt eerdaags naar 't beloofde land' te komen, alwaar hij ons dan even zal bezoeken.

Ik blijk sommige data aardig gegokt te hebben. Ik zal weer eens met carnaval jarig zijn.

***

Sint Antonius, Sint Sebastiaan en Sint Vincentius noemt men vanouds wel de *'harde koppe'* omdat het op hun feestdagen, rond half januari zo hard kan vriezen.

Ook zegt men voor de zeventiende januari, feestdag van Sint Antonius: *'Sint Tunnis kùmt geschipperd of geslibberd'*, wat betekent dat de heilige regen of ijs zal brengen.

Dit jaar klopt dat in elk geval niet.

***

Een kalender was vroeger bij ons thuis het dagboek waarop alles aangetekend werd betreffende de boerderij. Daarop kon je lezen wanneer de koeien *'aan den tijd'* waren, bijvoorbeeld.

Over aantekenen gesproken....

Een oud boerke uit Veghel vertelde aan collega Henk Mulder dat hij, wanneer hij met de zeug naar de beer was geweest altijd *'n krèpke'* in zijn nagelriem zette. Als dat streepje uitgegroeid was tot het einde van de nagel, was de zeug *'òn d'n tijd'* en moest ze *'bagge'*. Zestien weken en twee dagen duurde dat.

***

Van Straaten is vanmorgen weer sterk in zijn cartoon: 'Dat heeft vóór jou nog nooit een Nederlander bereikt, André! Verramsjt in twaalf talen!'

***

We bezoeken ons moeder alle weken in het verzorgingstehuis en zien hoe ze op weg naar haar achtentachtigste steeds verder aftakelt tengevolge van haar slopende suikerziekte.

Vanmiddag zullen we met ons vieren naar ons moeder toeren. Nelleke, Gurt en ik en schoonma, die er ook wel eens een keer uit wil. Alleen Jos kan niet mee, vanwege besognes in Utrecht, waar hij op kamers woont.

Schoonmoeder neemt een pak koekjes mee. Moeder die zwaar suikerpatiënte is, mag ze helemaal niet hebben, maar dat geeft niks. Het gaat om de geste....

Hoewel..., schoonma heeft ooit een peperkoek teruggekregen die ze zelf een half jaar eerder aan iemand geschonken had. Daarbij dient vermeld dat het in de oorlog was. Toch was zij er heel boos over, temeer daar ze niet lang tevoren al een haar zeer bekende doos kattetongen beschimmeld en wel had mogen terugontvangen. Het was een geste die niet meer geteld werd....

Nog slechter trof het schoonvader die zijn eigen doos sigaren na een lange tijd terugontving. Bij opening bleken er slechts twee sigaren in te zitten.

Zoals altijd worden we bij moeder tot vervelens toe gevraagd iets te drinken en te eten. We zitten eigenlijk nog vol, omdat we even geleden het zondagmaal genoten hebben. Toch komen de koek, het fruit en de snoep regelmatig langs... Zo gaat het altijd bij moeder. Ze wil dat we eten. Ze bedoelt het goed.

Ik vraag me af of dat verzoek tot eten iets te maken heeft met de veelheid van maaltijden in haar jeugd. Om de vier uur werd er gerust en gegeten.

Ik weet nog dat we (mijn zus en ik), als twaalf-, en dertienjarige, om 5 uur 's morgens nuchter van huis gingen om de koeien te melken in de polder. Als we rond 7 uur terug waren, stonden de boterhammen met gebakken eieren klaar.

Voor moeder was dat vanouds de eerste maaltijd van de dag. Op het boerenbedrijf dat haar thuis was, werd om zeven/acht uur brood gegeten, om tien uur was er een korte '*schaft*' met koffie. Om twaalf uur, als de kloosterklokken het Ange-

lus luidden, werd de Engel des Heren gebeden, terwijl men klaar zat voor de warme maaltijd. Om vier uur was het *'koffiedrinkentijd'*, hetgeen stond voor de namiddagse broodmaaltijd. 's Avonds rond zeven/acht uur volgde dan nog een maaltijd van opgebakken aardappels en pap, vaak overschot van het warme middagmaal. Men werkte veel en at veel.

Bij ons werd het ritme van onderbrekingen onder dwang van de omstandigheden teruggebracht tot drie maaltijden per dag. Na het ontbijt kregen we brood mee voor de middagpauze op school of werk en de namiddagse maaltijden werden ineengeschoven tot een warme maaltijd om zes uur.

Weersverwachting: veel bewolking en in de middag regen. In het zuiden kans op mistbanken. Middagtemperaturen ongeveer 5 graden. Vooruitzichten tot en met zaterdag: veel bewolking en kans op mist.

***

Gevraagd door een onzer conrectoren om aanwezig te zijn op de komende open dag. We gaan steeds meer doen aan P.R. en werving. Zieltjes winnen dus. Ik kan natuurlijk geen 'nee' zeggen. Alle sectieleden Engels hebben toegezegd.

We zouden op zo'n open dag moeten laten zien wat de leerlingen allemaal in korte tijd leren en wat ze ermee kunnen in de praktijk.

Een van onze liefste leerlingen zei in een Engelse pub tegen een al te aanhanke-lijke Canadees: 'No, no, we must away, we go so!' Om maar te zwijgen over de vlerk die aan de bar brutaalweg 'a consumption' bestelde.

***

Morgen groot feest: 'Tien voor Robben' (gedenkboek voor de overleden Tilburgse schrijver-tekenaar Cees Robben) in de Vier Jaargetijden. 'Bourgondisch' heet het. Daar hoop ik Jan en Agnes Naaijken en Nol en Toos van Roessel te begroeten. We hebben Cees Robben zelf nog ontmoet in de Bergsestraat in Goirle. Dat was enkele maanden voor hij stierf. Aardige man, prachtige handen. Schitterende humor.

Over geluk gesproken; Cees Robben, die ongelooflijk veel prenten van de week wijdde aan de vrouw, laat de ene werkman tot de andere zeggen: *'Ik heb de ons bij 't schaotse lere kenne...en ik hoop ze bij 't zwemme kwijt te raoke..!'*

Geluk hebben: Een verlopen werkman zit aan de tap en beweert tegenover een kroeggenoot: *'Ik heb aaltij pech, Piet, 'k weet zeker asse alle vrouwe gingen verlotere dek m'n èègenste kernollie zó trekke!'*

Schrijver/tekenaar Robben schrijft onder de afbeelding van de vrouw van de 'fabrikaant' die tot een arme scharrelaar spreekt: *'Mar brave borst, al feftig jaor en nog nooit gewerkt. Hoe bestaoget?'*

'Geluk gehad mevrouw, niks as geluk!' is het antwoord.

***

Vanmorgen oogt het Heziks kasteel, dat op mijn dagelijkse schoolweg ligt, onheilspellender dan ooit; de torens, omcirkeld door talloze kraaien, verheffen zich boven een grijze mistlaag en doen mij denken aan vochtige, donkere kerkers. Een echt Hamlet-kasteel...

Het is frisjes op de fiets.

Als ik 's middags naar huis pedaleer met een tas vol toetsen, is het weer wat opgeklaard, al blijft het fris.

Ik ben na de lunch meteen aan de correctie begonnen, want vanavond wacht Tilburg.

We vinden de Vier Jaargetijden vlot. Een oude villa vlakbij het Nieuwsblad.

Er is kennelijk meer te doen in dit gebouw want we zien zalen vol sjiem volk dat niet bij Robbens boek betrokken kan zijn. Gastheer Willem van B. is nadrukkelijk aanwezig. Ik bestel een trappist. Dat wordt zoeken, maar hij is er wel. Willem meldt ons dat Nol niet zal komen (al weer niet, *zunt!*) en ook pastor P. kan er niet bij aanwezig zijn. Jan en Agnes arriveren en de zonen Robben verschijnen met hun dames. Het gezelschap is compleet en de tafel te klein. Na de drankjes gaan we naar een schitterende eetzaal met een voortreffelijk buffet. Zo'n hoog stucplafond mag dan niet praktisch zijn, fraai is het ontegenzegglijk. Alles is hier trouwens in stijl opgehaald. Het vergaat ons goed. De wijn en de fourage is klasse. Dit heet dus Bourgondisch.

***

Het kalendercontract is gearriveerd. Het is de bedoeling de kalender van een typische 'Brabantkleur' te voorzien. Zal wel bruin zijn?

Als ik de zaak rond heb, moet het hele manuscript meteen verzonden worden, anders blijf ik er toch mee bezig. Er zijn zoveel mogelijkheden tot wijziging en verbetering...

Opgelucht. Alles voor zes uur op de post. Ik hoop dat de uitgever gauw iets van zich laat horen...

***

Genodigd op het Jachtslot Mookerheide aan de Heumenseweg voor het jaarfeest van het blad Brabant Business waarvoor ik de laatste jaren enkele bijdragen heb geleverd. Bijvoorbeeld over Ad de Laat, Nol van Roessel en andere zangers en schrijvers in het Brabantse.

Op de heenweg moet ik regelmatig denken aan de oude verwensing uit mijn moeders mond: *'Ik wó dè ge op de Mokerhèij zaat!'*

Het feest staat voor mij in het teken van afscheid; juist tevoren heb ik een brief gekregen waarin mijn ontslag wordt aangekondigd.

Bij aankomst komt de hoofdredacteur zich verontschuldiging naar ons toe. Kennelijk zou ik het erg moeten vinden dat ik bedankt word.

De feestzaal oogt erg vol en we zijn genoodzaakt een plaats te zoeken in een zijvertrek waar het nogal koud is. Er speelt een 'Pluche'-achtig gezelschap. Muziek die ons aanstaat. We dansen enkele malen. Wat dat betreft heb ik het met mijn echt- en tafelgenote getroffen. Toch blijven we niet lang.

***

Er zit weer een roodborstje in de tuin! Het vogeltje fluit nadrukkelijk. Is hier sprake van nieuwe territorium-claim? Er is slecht weer voorspeld.

Storm over Brabant.

***

Schoonma is jarig. Zij is de leeftijd der twee krukken (77) ontgroeid. Er zal de hele dag aanloop zijn. Gelukkig heb ik gewoon school. Nelleke zal het er druk mee hebben.

Wanneer ik 's middags schoonma ga feliciteren, zijn er een tiental kennissen. Het blijft een aangename keuvelclub van oude leeftijdgenoten. Zo gaat het al jaren; de bijna negentigjarige brouwer en de dames van de kaartclub en de leesclub en haar petekind Wim... Wanneer ik 's avonds terugkom, is vrijwel iedereen geweest. Ik word weggeroepen door junior. Gurt, onze jongste zoon, vindt het maar niets, helemaal alleen in een leeg huis.

Schoonmoeders verjaardag blijft voor mij gekoppeld aan een sierboompje.

Prunus triloba

We waren net verhuisd en onze nieuwe tuin moest nog helemaal aangeplant worden. Ik was geschrokken van de kosten. Een van de wensen van mijn jonge vrouw was een prunus triloba, zo'n klein geamputeerd boompje dat in het voorjaar knotwilg-achtig uitloopt en madeliefvormige oerbloempjes aan zijn takken draagt.

Er was juist een heuse voorjaarsstorm gepasseerd en er volgde een winderig weekend. Schoonmoeder, die naast ons woonde, was jarig.

Wij waren gewend dat we op zondag even naar mijn ouders in het naburige dorp gingen. Dat was voor mijn vrouw nu niet goed mogelijk, want haar moeder placht de gehele dag jarig te zijn en dat hield in dat er bij haar ook de godganselijke dag lang visite bleef verschijnen. Geen enkele afspraak gold, geen consideratie met lunchtijd of wat ook. 's Morgens om 9 uur verschenen de eerste gasten en 's nachts om twaalf waren de laatste nog niet weg. Als ik zo moest verjaren, vierde ik mijn geboortedag nooit meer, maar schoonmama genoot ervan en wel de hele dag! Mijn vrouw moest zorgen voor hapjes en drankjes, voor koken en afwas en ik was blij als ik er niet bij hoefde te zijn.

Ik was al gaar na mijn korte ochtendbezoek aan de rookdoorwalmd kamer waarin dorp en politiek de belangrijkste gespreksonderwerpen leverden.

Ik had me voorgenomen in mijn eentje de omgeving te ontvluchten door een gebruikelijk zondagse bezoek aan mijn ouders in het naburige dorp te brengen.

Zo kon ik mij onopvallend afzonderen.

Ik vertrek met mijn oude kever.

Op weg naar mijn ouderlijk huis zie ik plotseling langs de kant van de weg een geknot boompje liggen.

Ik stop en zie dat het huis waarvoor de aanplant ligt nogal wat stormschade heeft. Er zijn pannen omlaag gekomen en die hebben de helft van de kruin van het boompje beschadigd. Mijn tuinmangeest zegt dat het prima zou passen in onze nieuwe tuin.

Ik neem me voor te stoppen op de terugweg, als het er dan nog ligt, tenminste. Straks is het al wat donkerder. Thuis bij mijn ouders vertel ik zoals gebruikelijk van de gang van zaken in de afgelopen week. Ik krijg thee en koek en hoor alle nieuwtjes uit mijn geboortedorp.

Een paar uur later ben ik op de terugweg en stop voor het huis met stormschade. Niemand te bekennen en het boompje ligt er even uitnodigend als voorheen. Ik trek snel de neus van mijn kever open, neem het boompje op en zie dat er al bloempjes op ontluiken staan. Het is de begeerde prunus triloba, een aardig exemplaar, ook al is het kruintje beschadigd. Ik begin begerig en gehaast het boompje naar binnen te proppen.

Helaas, het is te groot en wat erger is: ik heb geen touw om de keverneus dicht te binden. Misschien is het wel mogelijk om zonder touw naar huis te rijden. Als ik niet te hard rij, blijft de neus op het boompje rusten.... Wanneer ik schakel, blijkt mijn veronderstelling onjuist; de neus klapt open en de chauffeur is alle zicht ontnomen. Ik stap uit, doe de neus weer dicht en neem me voor nog langzamer huiswaarts te rijden. Van de andere kant wil ik mijn tocht wel zo kort mogelijk maken, want het is geen gezicht om op zondag met zo'n boom voor in je autootje rond te rijden...

Tot overmaat van ramp zijn er, naarmate ik de kern van ons dorp nader, steeds meer mensen op straat. Zij zijn allemaal op weg naar de avondmis, zo wordt mij allengs duidelijk.

Ik ga harder rijden en jawel, de neus klapt weer gapend wijd open. Ik draai het zijraampje open en probeer te zien waar ik rij. Dat is moeilijk en natuurlijk ben ik zo een zeer merkwaardige verschijning op de weg.

Er zitten die zondag veel auto's op de provinciale weg die dwars door ons dorp voert. Zij naderen mij vooral uit tegengestelde richting. Vol schaamte trek ik telkens mijn hoofd terug, maar moet dan toch weer snel naar buiten kijken om enig zicht op de weg te houden. Ik ben gelukkig bijna thuis. Nog één lange kilometer...

Opeens komt mij uit de laatste bocht voor mijn huis een politiewagen tegemoet, gevolgd door veel zondagsrijders die angstvallig achter de bewakers van de wet blijven hangen. Ik weet dat de Hermandad mij zal gaan achtervolgen en geef vol gas. Snel linksaf, de oprit op, de wagen uit, boompje over de schutting, keverneus dicht en naar binnen gesprint. Daar zijg ik neer op het toilet en luister met kloppend hart naar de loeiende sirene van de naderende politie-auto. Door het open WC-raampje hoor ik de auto remmen bij mijn oprit. Ik hoor agenten uitstappen en in gesprek raken met onze buurman Hein die door de zijdeur naar buiten is gekomen.

'Wat is er toch aan de hand? Kan ik jullie misschien behulpzaam zijn?' klinkt Hein schijnheilig.

'Tja, er kwam ons een groene Volkswagen tegemoet die ergens in de heg gezeten moet hebben. Er hing een heel stuk groen voor in de neus van de auto. Wij konden niet snel genoeg keren, omdat er veel verkeer achter ons zat. We meenden de gezochte wagen linksaf te zien slaan. En deze kever heeft nog een warme uitlaat.... Ik zou zweren dat hij het was, alleen is er van de heg niks te vinden...'

'Nee, deze kever kan 't niet zijn, want die heb ik net zien thuiskomen. Daar zat niks van 'n heg in en bovendien kwam hij van de andere kant af,' verkondigt Hein tot mijn verbazing.

De politieman neemt afscheid en als de auto met loeiende sirene wegscheurt, hoor ik Hein plotseling vloeken. Hij heeft bijna zijn nek gebroken over het boompje dat bij hem achter de schutting ligt.

Ik heb dezelfde dag het boompje teruggevonden aan mijn kant van de schutting en heb het meteen geplant.

Er rustte natuurlijk geen zegen op zo'n zondags gezette vondeling. Het jaar daarop stonden er talloze meniezwammetjes waar madeliefachtige oerbloemen op de takken hadden moeten staan.

***

Steeds meer carnaval sluipt ons dagblad al binnen.

Het Brabants Dagblad brengt een schoolkeuze-bijlage. Wij zitten goed met onze school; de open dag staat voor de deur: a.s. zaterdag. 'Brugklas aan de computer', 'Je moet niet te hoog grijpen', 'Roosteren is schipperen', 'Een fusie van scholen heeft grote gevolgen' zijn de belangrijkste koppen.

Een brugklassertje meldt: 'eerst even sporten, dan weer leren'. Vervelend is het dat onze Gurt voor deze bijlage op school geïnterviewd is en in het geheel niet in het stuk voorkomt. De teleurstelling is groot. Met 'komt misschien nog,' probeer ik hem te troosten.

***

Weekblad De Brug meldt het overlijden van pater Severijnen, onze vroegere kapelaan. Een slachtoffer van koolmonoxydevergiftiging. Een zonderlinge man. Hij leidde ons eens rond door de abdij van Berne. Hij bezocht ons ooit aan huis en vertelde de vreemdste verhalen uit zijn geboortedorp Hank. Zijn broer is broeder op Berne. De pater wilde eigenlijk dat Nelleke een portret zou maken van de huidige abt (Baeten), maar hij bleek geheel op eigen initiatief te handelen. Hij was in zijn nadagen enigszins verzuurd; 'ze hadden mij ook wel een mooie parochie mogen geven.' Hij schreef wekelijks stichtelijke stukjes in De Brug. Van de dode niets dan goeds...

Stichtelijk was nog aan ons besteed... Op onze boerderij stond tegen het week-einde alles in het teken van 'de dag des Heren'.

Op zaterdag werd 'de misse' geharkt en 'den hof' opgeruimd. Het brandbare afval ging allemaal naar het fornuis waar maandagmorgen de was gekookt werd. Maar op zaterdag moesten ook de lijven nog gewassen worden.... Die dag had iets feestelijks; het werk van een hele week was afgerond en we zaten allemaal blinkend schoon naar zeep te ruiken.

Zondagmorgen moest eerst het vee verzorgd worden. De 'stal aan de kant' en 'de goei dingen' aan. En dan naar de kerk tot vervelens toe. Missen met lange preken en 's middags naar 't lof. En dan hoefden wij al niet meer naar de congregatie of de 'familie', waarmee onze voorgaande generatie altijd geplaagd werd. Ook het eeuwigdurende rozenhoedje op zondagavond was in onze jonge dagen vrijwel overal al afgeschaft.

Vroegere zondagen stonden in het teken van het geloof!

***

Heel de januarimaand heeft een merkwaardige onwinterse indruk achtergelaten. De stilte van de velden maakte nog het meeste indruk.

***

In Hezik heb ik een aardig winterverhaaltje opgedaan voor de kalender:

Klompenspel

Het was hard winter en erg glad. Sjef Heesakkers, varkensslachter in Heeswijk, zat verlegen om aanvoer. Harrieke Verkuijlen zou varkens leveren, maar kon met die gladheid niet op weg, want zijn paard stond niet op scherp. Ten einde raad fietste Sjeff over de zandweg naar Piet van Schijndel op de Balledonken om te vragen of die hem niet uit de nood kon helpen, want nu zat hij zonder vlees. Natuurlijk deed Piet dat wel. Er werden drie varkens uitgezocht en de prijs per kilo werd afgepraat. Sjeff de slachter ging met drie krulstaarten terug naar huis na afgesproken te hebben dat Piet 's avonds zou komen afrekenen, nadat de keurmeester was geweest en het precieze gewicht bepaald was.

Piet ging naar de slachter en liet zijn gele klompen in de hal staan voor hij verder binnen ging. Daar zag de dienstmeid haar kans schoon. Ze goot Piet zijn klompen vol bloed. Piet had afgerekend en wilde naar huis fietsen, toen hij nattigheid voelde. Hij dacht dat het water was. Bij Harrie Plientjes onder de lamp zag hij dat alles aan zijn voeten rood was.

'Nou moet ik toch iets terugdoen,' dacht Piet die de meid van Jan van Sleuwen wel had zien lachen, maar toen nog niet wist waarom.

Piet reed terug, ging bij Sjeff de hal binnen, trok zijn klompen uit en kloste door de winkel naar het kantoor van Sjeff. Daar bleef hij op de mat staan en vroeg doodleuk: *'Hee Sjeff, wè denkte, moete gij nog dikker vèrkes van men hebbe?'*

Over klompen gesproken: op Omroep Brabant vertelden we onlangs over de oude klompendracht, over gelapte en *'geschùlpte'* klompen.

Antoniet van de Wijdeven, trouwe luisteraar uit Wijbosch, schrijft ons naar aanleiding van die uitzending:

'In de jaren rond 1914 gingen wij in Wijbosch naar school. Dan kwamen wij Tinuske Oppers tegen met een rij koeien aan de lijn. Hij woonde bij de Zusters op de boerderij. Hij werkte dus op Huize Barbara voor boerenknecht. Hij was een oude vrijgezel. Altijd een blauw kielkje aan met witte knopen.

Hij nam een zak vol klompen mee naar de wei waar de koeien graasden. Tweemaal per dag, 's morgens vroeg en om elf uur moest hij naar de stal. En na de middag tot de avond was hij weer bij de wei. Dan ging hij in de heg zitten met zijn zak klompen. Hij lapte de klompen van de Zusters. Bijna iedereen droeg klompen in die dagen.

Ik weet nog dat er met een klomp-elske gaatjes werden gemaakt. Dat was zo'n soort schroeven-draaier, maar dan met een vierkante punt. De nieuwe klompen werden van leren lappen voorzien aan de hakken en de voet van de klomp. Stukken van oude schoenen werden daarvoor gebruikt. De klomp-peggen werden gemaakt van hout. Ze waren bijna zo lang als een lucifer, vierkant met een punt. Eerst werden er gaatjes geslagen met het klomp-elske en daarna werden de lappen bevestigd.

Dat waren dan gelapte klompen. Als er geen houten peggen waren, gebruikte men klompspijkers.

Het was in de kerk en in den herd een heel geklapper als al die klompen op de plavuizen kwamen.

Een rijmpje uit mijn schooltijd luidde:

*Elske, Fiegedelske, zet de klompkes bij het vuur,
Want Moeder bakt pannenkoek en 't meel is er zo duur.'*

Het doet me denken aan Bernard van Dam die ooit schreef:

'Opmerkelijk was de gehechtheid van de boer aan zijn klompen. Gedurende het gehele winterseizoen droegen ook onder de H. Mis alle kerkgangers klompen en tengevolge daarvan was tijdens het uitreiken van de H. Communie het hinderlijke geklos niet van de lucht...'

***

Januari en februari waren de maanden waarop onze vader de eikenheggen kapte. Alle jaren in de winter stond hij 'musterds' te maken. We hadden niet veel grond,

maar elk akkertje en veldje was omgeven door een eikenheg die eeuwenoud was en die eens in de zes jaar kaal geslagen moest worden. De stronken onder de uitschieters hadden vaak de grilligste vormen. Zij bleven zitten; daarboven werd alles weggekap. Wij hadden altijd een beetje medelijden met vader die zonder wanten of iets in de kou stond. Ik geloof dat hij er weinig mee leed. Zelden sloeg hij eens kruiselings met de armen onder de oksels om zich wat extra te warmen. Hij kwam om de paar uren naar huis om wat koffie te drinken en brood te nuttigen. Daarna nam hij een verse pruim tabak en ging onverdroten verder met zijn winterse werk. Alle jaren hadden wij op die manier verse aanvulling voor de stook die in een houtmijt opgeslagen werd. Het dunne kaphout werd verwerkt tot 'musters' die werden gebonden met wilgenteen of een eikenwis. De dikste stammen dienden voor paal- en hekwerk. Daarvoor kocht vader in deze tijd van het jaar ook wel 'unne koop' hout uit de waterleidingsbossen of de masten van de nonnen. Die sparren moesten geschild ('geblekt') worden met het trekmes alvorens ze op paalmaat gezaagd werden. Vader zou ze daarna aanspitsen om ze later op de vrachtfiets naar het weiland te brengen, waar ze moesten dienen voor de jaarlijkse omheining-restauratie. Vader had oog voor zijn omgeving wanneer hij aan het werk was; hij wist waar de 'uling' (bunzing) huisde; hij kende de bewoonde konijnenholen en wist waar de uilen roestten.

Wij vonden het jammer dat hij soms zo weinig praatte. Hij leek zichzelf erop getraind te hebben alleen het allernoodzakelijkste te zeggen. Wij hielden van hem en hij hield van ons, maar niemand hoefde dat te verwoorden.

Alleen wanneer hij eens ooit teveel gedronken had, praatte hij honderduit en dan viel op hoe geestig hij was.

***

Ik ben niet de enige met herinneringen aan mijn vader als noeste werker. Ik zat in een koffiehuis aan de markt in Sint Oedenrode, toen er een mannetje naast me kwam zitten die behoefte had aan 'buurten'. Hij praatte honderduit en aan zijn taal te horen kwam hij van de kanten van Tilburg.

'Och jonge, wè is't toch allemaol veraanderd! Vruger, onze vadder, die moes vur twèilfkender de kost verdiene. Hij zaat in de knuiste; 't kaoiste werk wè ge hebbe kont. Zeuve guldes in de week hattie...

Hij ston lang daag òn de schup en dan teleste dieje pin d'ronder en zoo kwaam

*zónne knuist los. Ze ha'n 't liefste dè't vvoor, want dan kleufde 't hout zó mooi...
Onze vader ha èèrm zó laang! As ie rèècht ston, kwame z'n haand òn z'n kniejes!
Dè kwaam ok wel 'n bietje umdèttie steeds krommer gonk loope...
Toen ie gestürve waar, moesse ze'm rèècht breeken um 'm in de kiest te kunne
krijge. Daorbij zaag ik ok nog 's hoe 'n groote neusgater dèttie ha....
En wij kunne hier koffjie gòn zitte drinke!*

***

Er bloeien al enkele schuchtere sneeuwkllokjes en een paar zeer vroege, ijle krosjes in onze voortuin.

Februari

2 Februari - Maria Lichtmis

Lichtmis is altijd een onduidelijke benaming voor ons geweest.

Feest der Purificatio Mariae, 'de reiniging van moeder Maria', zeg maar de 'kerkgang' van Maria. Het heet ook 'festum luminum', omdat bij deze gelegenheid de kaarsen voor het hele jaar gewijd worden. Vanouds een lotdag. Zo'n dag zou volgens het volk bepalend zijn voor het weer van de komende dagen.

In de volksmond worden heel andere naamsverklaringen bedacht:

In februari is het al zo lang geleden dat het varken geslacht is, dat al het vlees bekant op is.

Sint Jozef nu, kon het laatste stukske spek (*hamme mar hamme, godsamme*) niet uit de schouw krijgen en zou gezegd hebben: *'Maria, licht m'is!'*

Maria Lichtmis is een kerkelijke feestdag die in vergetelheid is geraakt. Een enkele Brabantse spreuk verraadt die feestelijkheid nog:

'Mi Lichtmis is d'r gin wefke zó èrrem of ze makt 'r pènneke wèrrem.'

Natuurlijk zijn er oude weerspreuken op Lichtmis:

'Lichtmis donker, makt d'n boer tot jonker...'

'Lichtmis helder en klaor gift 'n goei biejejaar...'

en ook andere, minder duidelijke:

'Mi Lichtmis hi d'n dorser 't wanne gewonne....'

De betekenis moet zijn dat er in februari dank zij het lengen van de dagen langer gewerkt kon worden. De dagen waren nu al zo lang dat de boer na een dag dorsen 's avonds het gedorst koren nog kon wannen (schoonzeven).

***

Twee uurtjes surveillance in de proefwerkweek.

Met collega André gesproken over het Venlose carnaval en over ons gezamenlijke Engelstalige boek over Brabant dat we maken. De uitgeverij was plezierig positief over onze eerste afleveringen.

Ik ben blij dat ik carnaval niet meer zo uitbundig hoef te vieren.

In de midweek-krant stond mijn artikeltje over de vroegere vastelavond. Natuurlijk heeft de drukker weer gedacht dat de -l- een drukfout was. Weinigen schijnen te weten dat het oude woord 'fasel', dat met vruchtbaarheid te maken heeft, ten grondslag ligt aan vastelavond.

Verder geen surveillance, geen les, zelfs geen verplichte aanwezigheid bij het carnavalsbal! 's Middags toch maar even mijn gezicht laten zien. Oorverdovende herrie! Wel een leuk, ongecompliceerd volkje, die onderbouwfiguurtjes. Opvallende creaties. Verplicht meelallen en meedinen op de meest onbenullige Boven-Moerdijkse 'schlagers': 'Als het gras twee kontjes hoog is', 'worstjes op m'n borstjes', 'een paard op de gang', 'bloemkolen' en ander onuitstaanbaar, dom gewas...
Onze Gurt (2e klasser) hangt hier ook ergens rond, verkleed als Spaanse edelman.

***

De optocht trekt op carnavalszondag door het dorp. Ik heb onze jongste zoon verzekerd dat er het thema van de verschijningen in vertegenwoordigd zal zijn. Hier heeft een vrouwtje herhaalde malen verschijningen van Moeder Maria beleefd in haar achtertuintje. Onze bisschop heeft deze week nog uitgebreid laten weten dat de bedevaart naar 'Maria's hofke' in ons dorp geen goedkeuring kan wegdragen, maar de 'mirakelvrouw' heeft voorspelbaar gereageerd met de mededeling dat de aanbiddingen gewoon door zullen gaan.

Mensen in ons dorp staan er zeer sceptisch tegenover. 'Och 't zat er bij haar altijd al een beetje 'locht' in.'

De Hofke-negotie heeft het Pater Pio Centrum al zo ver gekregen dat er een boekje uitgegeven is over De Boodschappen en Gebeden van de Moeder Gods gegeven in het Hofke. 'Och, die moet ook ergens haar boodschappen doen...'

Hoe was het vroeger met onze carnaval?

Met 'vastelaovend' gingen wij als kind 'doetele'! Wij hadden dus geen rommel- of foekepot, maar een 'doetelpot'...

*Ik zal oe 's vertelle, hoe dè't op vastelaovend vruger waar,
in ons aauw buurtje op de hèij, wor 't dik zò èrremoeieg waar.
B'ons konde carneval van veerze al òn zien **rùike** komme,
want vantevurre waar 't vèrkske op de leer terècht gekomme.
Hàske Sliits, de slachter, ha de doetelpotteblaos beloofd
nog rùm vurdèttie onze kui al ùit mekare ha gekloofd.
Die blaos die ging nor d'n uurste die op Hàskes teeke
z'n strante rùikersneus in 't vèrke z'n gat zó steeke.
Hàske ha zunne groot-gelèirsde voet al op de vèrkespèns,
stampte stiekem krèk ès ge roekt, dè vonne wèllie onrèns,
want de rùikerd krieg dan schòn z'n neus vol vèrkespoep.
We ha'n Hàskes vort te hoeste mi z'nen hillen blaozentroep.*

*Umdè d'r rond de vastelaovend ieder jaor gedoeteld wier,
krieg de strantste dus die blaos vur dè speuls vertier.
Dè bleuske moes dan nog efkes dreugend mee gòn reuke,
dè dinne we dur 't in de schaauw òn 'nen haok te heuke.
Dan wier dè nòdderhand ès 'n stiekevèl gespanne op 'n pùtje,
'n rietje in de mitte, zùrgde mi de spiets, vur 't carnevalsgelùdje.
Alle jong ha'n dan zó'n ding, dè waar d'n èchten doetelpot,
dè ge die nou nie mer hurt, is eigelijk nog zunt vur God...*

*We zonge; 'We he'n nog niks gehad' en 'Jan 'tis vastelaovend',
mi dè oergrèij van de carneval kwaamde nie thuis vur t'aovend.
We dinne ons èige in aauw, verslete todde dan schòn verkleeje,
ha'n mi 'ne zwartgemakte snuut vur de spiegel liggen treeje..
Dè zwart kwaam mist van schoensmeer, ok wèl van èijerkole,
unne rijkere zaat aachter 'n moelbakkes schòn verschole.
Dè waar ècht nog vastelaovend, één en al ècht blijeghèid!
Daor ha'n de jong nog volop schik en d'r waar gin rottighèid!*

Vastenavond is volgens de geleerden waarschijnlijk ontstaan als lentefeest bij de Romeinen en Germanen. Zij hielden tijdens het nieuwe voorjaar al grote feesten met verkleedpartijen waaraan een magisch-religieus karakter moet worden toegeschreven; de boze geesten werden verdreven door deze bijzondere, afschrikwekkende outfit.

De veertigdaagse vasten begint voor de katholieken sinds het Concilie van Benevento (1091) op Aswoensdag, de dag dat er herdacht wordt dat de mens uit stof is en tot stof zal wederkeren. Een stevige braspartij voor zo'n lange verstervingsperiode was uiteraard zeer welkom. In het katholieke zuiden (want daar alleen wordt vanouds in Nederland vastenavond gevierd) bestond het feest vooral uit een uitbundige tractatie van spekpannekoeken, oliebolletjes en wafels vergezeld van menige vloeibare versnapering, vooral borrels en bier.

Brabantsch-Dorpsleven, Pannenkoek-bakken.

*Pannenkoek-bakken door
Mevr. van Lankveld uit Erp
(Bezorgd door W. Geurts.)*

Vastenavond was bij ons vooral een kinderfeest: de kinderen gingen vastenavond zingen. Ze trokken verkleed van deur tot deur. Ze droegen kleren van hun ouders, zetten een mombakkes op of kleurden hun gezichten en trokken met een rommelpot 'doetelend' rond, steeds zingend:

*'Jan 'tis vastenaovend,
komme nie thuis vur t'aovend,
t'aovend in de maneschijn,
ès vader en moeder nor bed toe zijn,
dan danse wij op ons klompe,
hoog op ons stompe.
We hebbe gezonge en niks gehad,*

*snij 'n stuk van 't vèrke z'n gat,
snij mar diep, snij mar diep,
snij mar in m'ne vinger niet.
Koekebakkerij, koekebakkerij,
gif me 'ne cent, dan gao'k vurbij!*

Meestal kregen de zangers een paar centen, een oliebol, een appel of snoepgoed. De oude gewoonte van het *'doetelen'* is in onze streken vrijwel verdwenen

Op veel plaatsen werd kort voor vastenavond nog een varken geslacht.

Rommelpotterij

*D'r is wir 'n vèrke gestùrve.
D'r is wir vèt en balkumbrij
en kèrremenèij en koikes...
De blaos die makt ons blij.*

*Want daormi gòn we doetele
in hil de nòstebijen hoek,
van Jan 't is vastelaovend,
't vèrke z'n gat en pannekoek.*

*En hamme dan overal gezonge;
heel zunt en tegen onze zin,
moes 't gekrege grèij gelijk
toch mee de vaastentrommel in.*

Dinsdags bakte ons moeder *'spèkstruif'* en *'balkenbrij'*.

Vroeger bakte een meisje op vastenavond een spekstruif voor haar vrijer, maar die was dan ook een hele tijd niet meer welkom; in de vastentijd mochten de geliefden elkaar immers niet ontmoeten met uitzondering van *'halfvaaste'*.

Vóór onze tijd was de Vastenavond echt de vooravond van de grote versterving.

Een bericht daarover van Ties Somers uit Vorstenbosch:

'Vur de gròttere jeugd waar't 'smòndes Uje-mèrt, en van daorùit ginge ze nor Janus van Grunsvan, wor gezellig geklètst wier onder 't genot van 'n borreltje vur de jonges en 'n schilletje vur de mèskes. 'n Borreltje waar in diejen tijd 'n dùbbeltje, dus heel veul drinke was d'r nie bè. En de pestoor zag d'r òk 'n bietje op toe. De zondag vur de vastenaovend vertelde ie òk òn z'n 'Dierbare Parochiane' (vanaf de prikstoel) wanneer ze in de kerk verwaacht wiere. Uurst 'n mis en dan de bid-ure, van nege tot tien uurre vur d'n Hoek en de Hondstraot, en zoo krig ieder straot of gehucht z'n burt. Op 't altaar wier 't Allerheiligste ùitgestald en dan moes d'r alted volk in de kerk zen. De bid-uurre wiere gevuld mi 't rozenhuujke (en mi gezang). 's Aoves was d'r vur de manne en vur 'n por mèskes (die, ès't donker waar, nog buite moge komme) um half zeuve 'n lof. (...)
Ins per dag unne volle maaltijd mi spèk d'rbè, wijer brood mi bòtter en vrijdes kéés. Daor kiekte ge de hil week nor ùit...'

Het oude vastenavondgebeuren is geleidelijkaan vervangen door het carnavalsfeest, een gebeurtenis die hoofdzakelijk bestaat uit drinken, hossen en ander vertier. De vieringen in Brabant lijken vaak via Limburg overgewaaid vanuit het Duitse Rijnland. Zo doet men aan 'Büttrednen', soms vertaald tot 'tonpraote', er is een prins, een adjudant, een raad van elf, een hofkapel en dansmariekes, die allemaal hun best doen op uitgebreide pronkzittingen.

In de carnavalskrant put de plaatselijke commercie zich uit in quasi-geestige advertenties waarin niet zelden het locale dialect deerlijk verminkt wordt.

***

In onze jeugd ging iedereen op Aswoensdag een askruiske halen. Als je dat niet deed, was je geen goede katholiek. Het hoorde erbij dat je eraan herinnerd werd dat je van stof en as was en zo zou wederkeren.

En daarmee was het vasten begonnen, veertig dagen lang.

Ook voor kinderen:

*Vanaf de vastelaovend moogde 't onthaauwe nie vergeete;
ès ge dè per ongeluk wèl dint, kreegde ze goed ùitgemeete.
En alle snuupkes moesse vort in 'n trummelke op de schaauw*

*en dè vervilde alle jong, ochèrrem, toch zó gloeiend gaauw.
Dè hiette vaaste vur de klèin, 't begin van 't 'verstèrve',
en bleefde d'r vanaf, konde daor d'n himmel nog mi èrr've!
Op die wèrr'm schaauw ston de snuupkestrommel daor mi spèkke,
mèmme, tooverballe en peep'remunt òn mekaar te plèkke.
De kuukskes, kaol versmolte mi die zutighèid òn d'n dooi,
make mar 'n arige petòzzie van hil m'n snuupkeszooi...*

De laatste tijd bestaat er een tendens om carnaval steeds te verlengen. Men begint eerder en stopt later. Nu is op vele plaatsen Aswoensdag ook al gedegradeerd tot een carnavalsdag; het zogenaamde 'kasteleinsbal' met haringhappen.

Dat was vroeger anders....

Marinus Zwanenberg vertelde het ons als volgt:

't Waar begien vijftig en vastelaovend in ons dùrp en de pastoor waar niks wèrd. Nee, hij hagget zó lillijk op z'nen borsok dèttie mèrge zeker gin mis zó kunne leeze. Dùrrum hattie de kùster laote komme en òn z'n ziekbed zin ie: 'Ik kan morgen geen mis doen, maar iemand moet de parochianen toch van een askruisje kunnen voorzien.'

De kùster, 'ne goeie meegònde mins zin dèttie daor wèl 'ne maow òn zó kunne paassen ès de pastoor mar persies zin wèttie moes doen. Nou de aasse hattie nog krèkke zèlf klaor kunne make, dus dè waar al 'n probleem minder. De kùster hoefde nou enkelt mar te zùrge dèttie de Latijnse woorde kon zegge onder 't ònsmere van 't krùiske...

Oei, oei, daor zaag de kùster wèl gruwelijk tegenop, tege dè Latijns. Hij ha dan wèl wè misdienders 'n por dingeskes in die taol geleerd, mar dè hattie ok enkelt gekunne mi 't boek d'rbij. Krùiskes geeve mi 't boek d'rbij, dè gonk ècht nie, zin de pastoor. Dùrrum hattie de kùster de woorde tot verveelens toe veurgezeed: 'Meménto, homo, quia pulvis es, et in púlverem revertéris.'

Umdè 't toch te moeilijk ging, ha de priester mar de vertaling gegeeve: 'Gedenk, o mens, dat gij van stof zijt, en tot stof zult wederkeren.'

De kùster wó 't doen zoowès 't hurde, mar op Aswoenzegemèrge kwaam 't zoo dèttie in de zinnouwe z'ne Latijnse tekst òlling kwet waar en ok de vertaling en dùrrum smeerde-n-ie krùiskes en zin steeds: 'Ge wit worvan ge gemaakt zijt!'

***

'Vaaste, vaaste, drie bottramme en nor de vierde taaste.'

Bovenstaande spreuk was nog vrij gangbaar in het katholieke Nederland van onze jeugd, maar tegenwoordig horen we ze niet meer. De vasten is afgeschaft, heet het. Het is een hele tijd geleden dat ieder gezond mens geacht werd zich te versterven in de veertigdaagse periode voor Pasen. Het kwam erop neer dat men 's morgens ongeveer een derde van zijn normale broodmaaltijd gebruikte en dat de geoorloofde volle maaltijd moest wachten tot 's avonds. Er waren dispensatie- en ontheffingsregels voor noeste werkers zoals 'kruiers van natte turf en remmers in vasten dienst op trein en tram'.

Er waren in die vroegere vastendagen mensen die niet alleen minder aten, maar ook niet meer of minder rookten. Andere geneugten werden danig beknot. Vrijers mochten hun lief de hele vastentijd niet ontmoeten. In de vasten kon er niet in de kerk getrouwd worden.

Trouwde iemand in de korte, 'vrije' periode tussen de advent en de vasten, dan heette het dat hij getrouwd was *'in 't splitje'*.

Bij vasten hoorde onthouden, zei men wel. Gebruik van vlees was verboden. Elke vrijdag en elke vastendag was onthoudingsdag. 'Als je het onthouden zou vergeten, kreeg je een duivelsstaart', luidde een 'volkswijsheid', waarin wij als kind evenzeer geloofden als in de mededeling dat degene die het askruisje tot Pasen op zijn voorhoofd kon bewaren, door de pastoor beloond zou worden met een nieuwe fiets....

***

Er zijn al veel bloeiende krokussen en sneeuwkllokjes. Het is dan ook ongelooflijk zonnig weer zo vroeg in het jaar. 12 graden, godzalig! Er zijn al bijtjes in de kelken van de krokussen. Waar komen die nu opeens vandaan?

Je hoort de vogels fluiten en onze hond Sjefke krijgt het soms al op zijn horens. Hij fluit tegen verre, onzichtbare, willige vrouwtjes.

De wilgen- en elzenkatjes komen weifelend in bloei en het weiland ruikt naar het voorjaar. Er zijn veel roepende meeuwen en krassende kraaien doende.

Nelleke en ik hebben vanmiddag in de buitenzon thee gedronken! Wat is de voorjaarszon heerlijk verkwikkend! Ook onze hond weet dat te appreciëren; hij zoekt telkens een plekje om zich in de voorjaarswarmte te koesteren.

Nog gewerkt aan oude beroepen: de kassier, de dekker en de stoelenmatter. Ik heb mij ten doel gesteld de beroepen in een verhaaltje van ca. 25 regels te typen. Er moet humor in het slot zitten.

Zo voer ik bij de kassier Betje d'n Boer op, een vrouwtje van de oude stempel. Zij komt op de bank en vraagt aan de balie naar '*de kassier*'. (Oudere mensen spreken hier nog van de '*kassier*' in plaats van '*d'n directeur*' van de bank.)

Het meisje aan de balie antwoordt dat Betje het slecht treft, want het is directeursdag en de kassier zit in Eindhoven, maar hij heeft haar vanmorgen nog wel gefaxt. Betje kijkt verstoord en zegt: '*De smeerlap!*'

***

Vanavond moeten we onze hanen eens vangen, want er wordt veel teveel gevochten in de kippenren. Waarom moeten er toch elk jaar weer zoveel hanen groeien uit die lieflijke donsbolletjes van kuikens. Van de acht zijn er zes haan geworden.

Ik moet nu de gevangen hanen slachten. Is het niet zonde, zulke korte levens te beëindigen. Wreed is het. Ik heb het in mijn jeugd zo vaak ontmoet. Hanen en kippen slachten behoorde tot de wekelijkse besognes op de keuterboerderij van mijn ouders. Wij hadden geen mededogen.

Het varken, dat als knuffelbig binnenkwam, ging groot op de leer en niemand die daarom treurde. Wij wisten het en ik geloof dat we ervan uitgingen dat het varken het ook wist. Griezellig vond ik het wel wanneer Häsje de slachter met zijn pistool met slagpin en zijn messen en worsthorens het erf opkwam. Ik zie hem nog met zijn grote leren jas van zijn Berini stappen. (Berini's, dat waren de voorlopers van de bromfietsen, met zo'n ei voor op het wiel.)

Wij, kinderen, hielden ons schuil, want wij mochten de varkensmoord niet zien. Dat heimelijke gluren maakte het extra spannend; zou het varken het nu eens een keer winnen?

Een korte gil gaf aan dat onze krulstaart gedood was.

Ik ruik weer het hete water op de dode varkenshuid en ik zie de vette keuken voor me.

Zult, hoofdkaas...

'Slachter, makte gij zèlf nog zult?'

'Hoezoo, wilde oewe kop kwijt?'

(Berini's,... over bromfietsen gesproken.... De laatste tijd zien we een opgaande lijn in gebruik van brommers. Je ziet dat aan het 'wielerpark' op school. De helmverplichting heeft remmend gewerkt, maar nu verschijnen steeds meer van die gemotoriseerde horzels op de fietspaden. Daarbij valt het scootermodel kenmerkend het meest in de smaak en nu produceren deze laagwielige kreunmobielen juist de meest afschuwelijke uitlaatgassen. Het verbaast ons dat daar nog niemand tegen geprotesteerd heeft. Hoewel, wat zou het helpen?)

Haantjes zijn gelukkig veel kleiner dan varkens, maar ik heb het toch moeilijk met de slacht. Ze zijn ook zo godsgruwelijk mooi. Die glanzende veelkleurige veren! Ik neem me voor dat dit de laatste keer is dat ik zoiets doe. Gurt heeft gevraagd wanneer ik het doen zal. Ik heb hem beloofd het vonnis uit te voeren als hij er niet bij is. Met de bijl op het hout. Een doffe klap en het is gebeurd.

Wat leven die jonge beestjes nog lang zonder kop...!

De lucht van de dode dieren in het warme water vind ik afschuwelijk. Alles wat ik aan het doen ben, staat me tegen. Kan ik me niet inbeelden dat het bij een of ander offerritueel behoort. Het zou de pijn verzachten. We zullen geen kippen meer laten broeden, maar dat gebeurt nu juist vaak zonder dat we het weten. Broedse kippen kruipen ergens onder het hout- of struikgewas en komen weken later tevoorschijn met hun kleine kroost. Het is altijd weer een grote verrassing en het vertedert ons allen zeer. Ondertussen is daarmee de 'hanenfabriek' weer ongewild gestart.

Mijn moeder slachtte elke week hanen of hennen, maar ze liet ons altijd de kop afhakken. Dat kon ze zelf niet over haar hart verkrijgen, zei ze.

Zielig pluimvee...

***

Op ziekenbezoek bij moeder krijg ik geen enkele respons. Ze is lusteloos en reageert nauwelijks. Uit balorigheid herinner ik haar aan ons Pietje. Dat verandert

de zaak; meteen huilt ze op: 'Och arm, zo jong gestorven! Dat zou in deze tijd niet meer hebben gehoeven...'

Ze heeft gelijk. Ik kan me nog veel voor de geest halen van die droeve tijd, ook al was ik net vijf geworden.

Het was heel koud. De winter kwam door de kieren van de voordeur van ons oude huis, ondanks de afstopping met doeken en zakken. Sneeuwjachten gierden om de hoeken van de boerderij en we hoorden de vreemdste, klaaglijke geluiden. Ons Pietje werd op mijn verjaardag geboren en leefde maar enkele dagen.

Ik mocht niet mee naar de begrafenis. Ik keek het kleine donkere begrafenisgroepje na door de ijsbloemen op de ruiten. Ons strodak huilde pegellange vaste tranen.

Wij kregen grote zwarte 'wiebertjes' op de mouwen van onze zondagsjas.

Telkens als ik jarig ben, denk ik aan de dood van mijn babybroertje. Het had zo mooi kunnen zijn...

***

We zitten al bijna op de helft van de **sprokkelmaand**.

Zou het werkelijk zo zijn dat 'sprokkel' te herleiden is tot spurcalia? De Spurcalia in Februario werden in 743 veroordeeld (kerkvergadering van Leptines) en 'waarschijnlijk werden daarmee de uitspattingen van den Vastenavond bedoeld' aldus Jos Schrijnen in zijn Nederlandsche Volkskunde.

Hij zegt daar echter ook: 'dat de term spurcalia het aanzijn zou geschonken hebben aan onzen vorm sprokkelmaand, Middelnederlands sporkelmaent, is niet geheel geloofwaardig.'

Zal het dan toch gewoon van sprokkelen komen?

Ons moeder vertelde ooit dat ze voor de oorlog nog een sprokkelbriefje moest gaan halen ten gemeentehuize om ongestraft takken en denneproppen te mogen rapen in de gemeentebossen.

Wij hebben vroeger ook nog wel gesprokkeld, maar niet meer zo fervent als moeder. Wij raaptten de spaanders die de Belgische houthakkers achterlieten, toen zij mijnhout kwamen halen uit het mastbos in onze buurt. Moeder ging vroeger rond met zakken stookhout en denne-appels. Gewoon leuren langs de

deuren voor een paar kwartjes. Bij moeder thuis kenden ze armoe.

Wij maakten de kachels aan met kort hout uit de houtmijt en dan kwamen de kolen erop. Elke morgen moest de kachel uitgehaald worden en de sintels gingen het erf op als verharding in het verlengstuk van de tegelstoep. Daar was ook een *'drats-huukske'* waar moeder altijd de koffiepote omschudde. Een bruine vlek in de grijsgrauwe sintelvlakte.

***

Zonnig, maar koud. In de tuin loopt de gele kornoelje, de cydonica en het minikatje (salix) steeds verder uit. De toverhazelaar (hamamelis mollis) bloeit ondertussen al bijna een volle maand.

Ik heb een stukje gemaakt over het varken en de beeldspraak in onze taal betreffende deze krulstaart. Het wilde opeens vloten en als het af is, geeft het een voldaan gevoel.

Varkens van kinderen

Wanneer men het over 'alles van het varken' heeft, bedoelt men meestal alle vleesgerechten die van deze viervoeter afkomstig zijn: karbonades, ham, spek, worst en zware winterkost zoals zult, kaantjes en balkenbrij.

Het varkensvlees, gerookt, gepekeld of geweekt, moest de mens vanouds door de winter helpen.

In het katholieke zuiden bestond vroeger het gebruik dat het beste van het varken (de karbonade) naar de pastoor gebracht werd. Deed men dit niet, dan kon het gebeuren dat de parochieherder kwam vragen of de varkens niet meer katholiek waren.

Het varken wordt nogal eens gebruikt voor homo sapiens zoals in volgende zuidelijke spreuk: *'Ès ge unnen boer en 'n vèrke van unnen bèrg afrolt, dan li d'r alt 'n vèrke bove'*.

'Ge kunt hum ùit duzend vèrkes kenne' zeggen we van iemand die erg lelijk is.

Uit onze naaste omgeving kennen wij de zegswijze: *'Hij is iets meer ès unne rèchte vèrkesstart'* (hij behoort tot de betere stand) soms met de toevoeging *'hij heget inne krul wijer gebrocht'*.

'Stom volk en vèrkes laote d'r èige moeilijk drijve' is een duidelijke spreuk op zich-

zelf, dunkt ons en hetzelfde geldt voor *'Hij is nèt ès de vèrkes, hij duu pas goed ès ie dood is.'*

In onze kindertijd werden we nog wel eens aangemoedigd alles te eten wat de pot schafte met *'vieze vèrkes worre nie vèt'* (alsof we graag vet werden!; "vies" = kieskeurig). Vroegen wij als kinderen met het woordje *'wè?'* om herhaling van het zojuist gezegde, dan kwam er steevast het antwoord: *'wè', dè is unne vèrkesvloek, die moete bij d'n beer gòn biechte.'* Vergelijkbaar is de andere plaagzin: *'Wè?... dè zi unnen boer tege z'n vèrke!'*

Iedereen, boer en arbeider hield vroeger een varken. Zei men dat het varken met de kop naar het dorp stond, dan werd bedoeld dat het geslachte varken van armoe verkocht moest worden.

Dat de boer zeer begaan was met het wel en wee van zijn mestdier spreekt voor zichzelf. Het wordt overduidelijk verwoord in de zei-spreuk: *'Ik wil 's wete of de f'milie al slupt, zin d'n boer en ie keek in de vèrkeskoi'.*

Het zwijn en dan met name de zeug blijft het meest gesjochten dier; want *'ze hi unnen beer van unne vent en vèrkes van jong'.*

Briefje uit Heeswijk-Dinther:

'Als varkensvoorlichter heb ik enkele aardige boerengezegdes meegekregen. Een oudere boer gebruikte in een minuut tijds wel drie keer de opmerking: 'Ik weet nie krèk zie zoo za'k mar zegge.'

Een andere boer had volgens hem de bijnaam B.B.A. en dat stond niet voor Brabantse Buurtspoorwegen en Autodiensten maar voor *'Bèrtje Boert Aachteruit!'* Dit laatste is frappant; wij herinneren ons uit onze jeugd in Nuland een volkse figuur met het achtenswaardige beroep van beerboer die eveneens getooid ging met de bijnaam B.B.A. In zijn geval stond het voor: *'Bortje beert alles!'*

Nog niet zo lang geleden kwam ik voorbij de plek waar hij woonde. Er is niets meer van de behuizing van de beerboer te vinden buiten wat puin en een *'kruinagelboomke'.*

***

De veertiende, Valentijnsdag

De middenstand brengt deze 'geschenkendag' graag onder de aandacht, maar vanouds hoorde het Valentijnsgebeuren van anoniem kaarten of geschenken sturen in Brabant niet tot de gebruiken.

Vannacht is er storm opgestoken en opeens is het weer zo onberekenbaar als de pest. Vlugge luchten. Je hoort geen vogels meer en de krokussen moeten wel spijt hebben gekregen van hun voorlijke bloei. Regenvlagen, natte sneeuw en lichte hagel tussen spaarzame opklarinkjes zorgen voor onaangename tijden. Ik heb de wind op de staart als ik naar mijn schoolwerk fiets en denkkelijk heb ik een nieuw record gevestigd. Op school is het een beetje de gebruikelijke slameur, hoewel het me telkens weer opvalt hoeveel vervangertjes er meedraaien voor zieke collega's. Het gaat niet goed met het onderwijs. Er blijven maar veranderingen komen van bovenaf, terwijl juist enige rust en stabiliteit gewenst zou zijn. De schoolvooruitzichten zijn in het algemeen al even somber als het weerbericht...

***

Het blijft Hollands winderig weer met verrassende positieve uitschieters die 'onfebruarisch' stralend zijn. Zeker een graad of twaalf. De bijen zoemen boven de bloeiende krokussen. Het peperboomke staat te geuren met paarse bloemkes en de vroegste azalea bloeit ook al. Opvallend is dat bijna alle bloei in onze hof nu paars of lila is. Het geel van kornoelje, forsitia en narcissen zit wel gereed in volle knoppen. Echt al volop voorjaar.

***

24 februari, Sint Mathijs

'Mi Sunte Methijs nog gin ijs, mar half mèrt mi kaar en pèrd over Maos, Waol en wèrd', luidt een oude volksspreuk uit onze omgeving die aangeeft dat er winterse mogelijkheden te over zijn. Een andere 'volkswijsheid' is daarmee volledig in tegenspraak: *'Sunte Methijs breek 't ijs.'*

We kregen 'kalenderbriefjes' waarin toepasselijk gegevens over de tewerkstelling met Sint Mathijs:

'Ons moeder vertelde meer dan eens over een zekere Mijntje, die in de jaren '90 van de vorige eeuw als 'meid' diende bij mijn grootouders. Dezen woonden in het Schijndelse Hermalen, en wel op de boerderij (anno 1849), genaamd: Sleutjeshof. Mijntje, wier achternaam in het vergeetboek is geraakt, had haar taak zowel binnenshuis als op het veld. Zo stond zij in de hooitijd 's-morgens om 4 uur mee te helpen om 't hooi binnen te krijgen. Rogge en haver kon ze binden als 'nne manskèrel, melkèn als de beste en zelfs in de bakkeet stond zij haar mannetje. Ge ziet: Mijntje was 'n hèlle van rond de twintig, en de verdiensten waren dan ook navenant. Want behalve kost en inwoning als loon in natura, streek Mijntje ieder jaar, zo rond *Sinte Mathijs* de lieve som van f 30,-- (dertig gulden) in baar geld op.'

(Martien Peters, Oss.)

Onze vader

Onze vader zin: 'Ik moes ès jungske van 13 jaor ès knèchje nor d'n boer. Ze brochte men d'r nor toe mi unne zak over munne kop...

Dan wis ik teminste de weg nie trug nor huis!'

Aldus schreef Truus Ruijs, Veghel.

Bernard van Dam uit Eerde schrijft in Oud-Brabantsch Dorpsleven:

'24 februari, Sinte Mathijs, was voor het dienstpersoneel een gewichtige dag, want deze was de begindatum van het nieuwe dienstjaar. Die dag verlieten de niet blijvende boden de oude dienst, ontvingen van de boer het bedrag van de verlopen jaarhuur en konden daarmee voldaan naar huis trekken om het aan moeder af te dragen. Tevens werd die dag door de meesten benut om eens flink uit te gaan, zogenaamd om Sinte Mathijs te houden, want ze hadden enige dagen vakantie. (...)

Viel er tijdens of omstreeks die vakantiedagen een plaatselijke markt, dan bestond deze voor minstens de helft van de bezoekers uit '*Sinte Mathijs-mertgangers*'. Ze mochten ook wel iets hebben na een jaar zware dienst!

Het inhuren van meid of knecht werd door de boer reeds vele maanden vóór Sinte Mathijs afgedaan. Als hij dan met de gediensige en de ouders over het bedrag van de huur en verdere condities akkoord had gekregen, mochten deze 's zondags na de eerste slacht op de soep komen; op die dag werd de 'huurpenning' van 1 gulden overhandigd en de aanneming hiervan gold als de officiële bekrachtiging van de huurovereenkomst. Werd echter die huurpenning vóór Sinte Mathijs bij de boer teruggebracht, dan was dit een teken dat de betrokkene terugkrabbelde en het akkoord verbroken achtte. Dit gebeurde maar weinig...'

Ons moeder moest als jong meisje gaan dienen in Den Dungen. Ze vertelde wel eens ooit over die 'onzalige' tijden. '*t Waar alted iets., of d'n boer of de knècht deugde nie...*'

Ze had als koehoedster nog herinneringen aan '*de roep van de koehort*', een soort beurtzang waarmee men met lotgenoten 'correspondeerde'. Vooral Stien van Berne kwam daarbij in haar memorie. De gezongen roep begon steevast met '*Joh-ee-hiep, johooo-o*'. Pas als het echoënde antwoord van een andere eenzame koehoedersziel volgde, kon de 'conversatie op afstand' beginnen. '*Jororedde, wor zedde?*' en '*Jororikke, zen oew koei al dikke*' waren vragen die gezongen werden en om een rijmend antwoord vroegen. Het ouderwetse hoeden van los vee werd net als het melken vroeger vooral beschouwd als vrouwenwerk.

Antoniet van de Wijdeven vertelde ons over de Sint Mathijsgebruiken in haar jeugd aan het begin van de twintigste eeuw:

'Wanneer een jongen of een meisje een nieuw dienstverband aanging bij een boer, werd er een borrel of bier geschonken. Dat heette '*d'n onlèij*', '*de aanlei*'. Wanneer een knecht of meid bij een boer uit dienst ging, kwamen de '*booi*' uit de buurt met Sinte Mathijs op '*d'n aflèij*'. De meiden en knechten uit de naaste omgeving werden getraceerd op bier of borrels.'

***

De astrologische vissen-periode is binnen onze familie vergeven van de verjaardagen. Driekwart van ons eigen gezin draagt er al een behoorlijk steentje aan bij. Mijn vrouw ziet altijd erg tegen het massale gebeuren op en wil daarom familie

en vrienden gespreid vragen. Het nadeel daarvan is dat je het gevoel hebt dat je meermaals verjaart.

Vroeger gingen onze verjaardagen thuis ongemerkt voorbij. We kregen hooguit een hand en pas in de hogere klassen mochten we op school tracteren.

Geprobeerd de zaak voor ons Engelstalige boek 'North Brabant' af te ronden. Ik ben tot de conclusie gekomen dat ik nog een hoofdstuk uit moet werken en dat ik het daarbij zal laten. Alleen de 'Conclusions' nog.

Het is waarschijnlijk niet het boek geworden dat de uitgever voor ogen had. Van de Bourgondische levensvreugde en van Brabants gastvrijheid die hem voor ogen stonden, is niet bijster veel overeind gebleven....

Seth Gaaikema die hier vlakbij op een 'werk'-boerderij zit, is het daar niet mee eens, blijkens een interview in een zondagsblad uit onze regio. Hij noemt Brabant daarin geweldig....

'De bewoners zijn chauvinistisch, maar ze sluiten je niet buiten. Het is dat royale van Brabant dat mij aantrekt...'

Kijk aan!

Er zijn vannacht dikke hagelkorrels neergekomen. Vanmorgen vallen er dikke natte watten uit de hemel. Het is zonde van de schitterend bloeiende azalea's.

Werkelijk, in februari kan het weer alle kanten op.

***

Schrikkeldag

Vandaag mogen de meiden de jongens vragen. Het schijnt een overblijfsel te zijn van 'de verkeerde wereld', de feesten van de middeleeuwse omgekeerde wereld, die begonnen op de elfde van de elfde (Sint Maarten) en werden besloten met Pasen. Het ging behalve om de al genoemde feesten ook om Sinterklaas, Onnozele Kinderen, Driekoningen, Maria Lichtmis, Schrikkeldag, Vastenavond en Halfvasten.

Maart

D'n uurste mèrt, de boojen op d'n hèrd of ze zen gin schup vur de kloote wèrd! Zo luidt een oude volksspreuk in Brabant.

Bernard van Dam geeft de variant: *'Den uurste Mert de boojen op den herd of ze zijn de halfhuur nie' werd.'*

De spreuken verwijzen naar het oude systeem van 'dienen'. Meiden en knechten werden door de boeren voor een jaar ingehuurd. Hun dienstverband liep officieel het jaar rond, van Sint Mathijs tot Sint Mathijs (24 februari). Maar ze hadden de laatste dagen van februari verlof en dat waren de enige vrije dagen op het hele jaar. Begrijpelijk dat er wat te vieren viel en dat het wel eens uit de hand liep. Owee, als ze niet op tijd hun nieuwe dienst begonnen, dan waren ze 'geen schop voor de kloten waard'!

***

Lentemaand, maar maartse buien volop. Tussen storm en regen door toch met de fiets naar school. Het maakt je wel hondsmoe.

Op de thuisweg zag ik een hele wolk kieviten boven de Haffert. Er zijn al fruitbomen (vooral pruimen) die op uitlopen staan.

Bernard van Meurs brengt ons in juichstemming:

*Ès 't leste vlùkske sneuw versmelt,
't tèkske groeit, 't knùpke zwelt,
't grune gras de wèij wir kleurt,
de fruitboom in d'n hof wir geurt,
zùrgt dan dè ge blij en vrolijk zijt,
want 't is wir volop lentetijd!*

***

Ik heb al lang plannen eens aan een nieuw boek te beginnen, maar mijn artikeltjes her en der en het nog steeds niet voltooide project over Brabant in het Engels belemmeren me. Alle onderwijsperikelen zijn ook zeker niet bevorderlijk.

***

Als ik 's morgens om kwart over zeven weer naar school rijd, zie ik honderden pieren op het fietspad. Sommige kronkelende leven nog, andere zijn al langgestrekt gestorven. Ik vraag me af hoe dit komt en neem me voor het een collega biologie te vragen.

Boven me zitten kraaien op de uitkijk, vooral rond het Heeswijks kasteel. Ik geloof niet dat die het op de regenwormen gemunt hebben. Wel realiseer ik me dat de pieren die nu nog leven en door mij zigzaggend ontzien worden over een klein kwartier onherroepelijk voor de bijl of liever voor het wiel gaan, wanneer hier tientallen leerlingen zullen fietsen. Mijn ontwijkmanoeuvres hebben dus eigenlijk nauwelijks zin. Maar toch, liever laten leven....

Ik heb de wind lichtjes mee en ik ben al voor achten op school. Misschien heeft ook de gedachte aan komende buien me extra snel doen fietsen.

Ik verheug me op een naderende week in Dorset. Daar zullen wij, Nelleke, Gurt en ik, de korte paasvakantie doorbrengen.

***

Oude gebruiken...

Het feest van de zonnewende

Er zijn plaatsen waar nog paasvuur gehouden wordt. Dat vuur wordt vooral gezien als lentevuur dat vanouds bij de schoonmaak hoorde. In de Bedafse bergen (Uden) wordt in de vasten altijd 'vlooike gestookt'; dan worden 'de kafbedden' opgestookt op Bedaf. Tegenwoordig wordt er hout gestookt ter verlichting van de lentekriebels.

Dat doen ze daar op de eerste zondag na carnaval. Daarna wordt het lentefeest verder gevierd in de nabijgelegen uitspanning De Pier.

***

Het weer is donker, maar de temperatuur verraadt duidelijk het schuilende voorjaar. De vogels zijn steeds luideruchtiger en zij zorgen ervoor dat ik op mijn vrije dag al vroeg boven theewater ben.

***

Zoon Gurt en ik gaan op de fiets naar Maria-oord. Gurt gaat liever met de auto, maar deze keer heeft hij zich laten vermurwen.

Oma, ons moeder, nadert de achtentachtig en het is haar aan te zien; ze wordt broos en kwetsbaar. Haar suikerziekte heeft haar vrijwel volledig blind gemaakt; ze kan enkel nog op gehoor beoordelen met wie ze te maken heeft. Haar vingers vergroeiën langzaam tot bijna onbeweeglijke aanhangsels, zodat ze geen knoop meer kan sluiten en kleine dingen met moeite kan pakken of vasthouden. Het valt zwaar in haar de sterke boerenvrouw van voorheen terug te kennen. Zij vormde met onze vader een hecht span dat veel werk verzette en daarvoor ook (vanzelfsprekend) de kinderen inzette. Wij hebben heel wat afgesjouwd, maar zij zelf met vader zo onnoemelijk veel meer.

Ons moeder is al ruim vijftien jaar weduwe. Toen ze in '80 samen naar zus Nellie wilden fietsen, kreeg pap het plotseling te kwaad. Door een hartaanval overleed hij toen hij op weg was naar zijn oudste dochter.

Sinds het verscheiden van vader is ons moeder nooit meer de oude geweest. Zij wilde niet langer op het oude 'gedoentje' blijven, dat ze samen met vader opgebouwd had en waarover hij haar steeds had gezegd: *'Blijfer zitte, zo lang ge kunt.'* Toch zocht ze een bejaardenwoning in het dorp; ze was bang in het donker en allergisch voor alleen-zijn in het grote huis.

In het begin was ze steeds te vinden bij onze oudste broer die naast haar woonde. Zo ontliep ze de eenzaamheid.

Het was niet volgens vaders wens, maar wel de enige oplossing dat ze snel een bejaardenwoning toegewezen kreeg. Ze heeft er bijna tot haar tachtigste gewoond. Daarna werd ze te ziek en te zwak om zelfstandig verder te kunnen.

Moeder haalt graag herinneringen op aan haar trouwdag.

Op donderdag trouwen voor de wet kostte niks, maar dat mochten we niet van

grutjes (Piete moeder); dat betekende dat je van den arme was... Wij trouwden op vrijdag en dat kostte wel geld. (Er zijn geen foto's van; alles is in de oorlog verbrand. Ik weet haast zeker dat ze zoals alle bruidsparen van die tijd in het zwart getrouwd zijn.)

'... Nò de kerk ginge we bij Kiskes op de Krommenhoek iets vatte. 't Aauw kasteleinsvrouwke waar ons liever kwijt dan rijk. Toen kwaam 'r unne mònnikaspeuler ùit Den Bosch en Piet liet 'm mar speule vur borreltjes en guldies. Oo, ze wieren in de kortste kirres zat. Grutje zin steeds mar: 'Durske, ziet 'm toch mee te krijge.' Mar ze wó'n van gin ophaauwe wete.'

Dat verhaal heb ik al vaak gehoord en ze heeft gelijk als ze besluit met: *'Och dieje muziek van aow, Gurtje, die moes oewen opa nog 's kunne heure...'*

Mijn jeugdige metgezel is vereerd met die mededeling. En inderdaad, mijn vader was gek op accordeon- en orgelmuziek. Als hij gedronken had, zou hij dansen op zijn kromme benen dat het een lieve lust was. Ik zie zijn vrolijke, oer-Brabantse kop zo weer voor me.

We hadden een leuk gesprekje en dat maakte het bezoek licht. Ik ben blij dat onze jongste zoon erbij was. Opgewekt fietsen we door de bossen van de Eikenburgt huiswaarts. Ik wijs Gurt de boerderij waar mijn vader werd geboren. Het is hier een van de weinige vooroorlogse boerderijen die nog intact zijn.

Thuis besluiten Nelleke en ik nog even van de zon te genieten en een fietstochtje te maken door de omringende landerijen.

Op het Herzend overvalt ons de frisse lentegeur van wolken wollig-gele wilgenkatjes. Het is jammer dat in dit gebied ook veel mest uitgereden wordt die de lucht onaangenaam maakt.

In deze tijd van het jaar zou vader onze pleeketel leegmaken en *'t hùiske onder den hof'* werken...

Over dat gegeven bestaan veel volksverhaaltjes. Een van de aardigste is misschien wel het ingestuurde *'Vur niks'*:

Kubbus ha mar 'n bietje schraole grond en alle jore din ie daorover zonnen beerput ùitrije. Al stonk 't nie krèk nor onjeklonje, 't waar goei grèij vur 't laand, wies Kubbus alleman te vertelle.

Hij ha de kittel op zonne kreuge wir volgeschùpt en zette z'n èige mi groot geweld d'raachter um 't geheel dur 't los zaand te daowe. Hij waar al bekant bij z'nen èkker, toen toch innins z'n kreugewiel 't begaaf en Kubbus die daor nie op gekokt ha, din mi z'ne volle kreuge de sloot in.

Kubbus hagget nie mer. 'G'rdjuu nog,' greens ie, 'hemme daor bekant 'n òlling mònd vur niks zitte schijte!'

Dat 'huiske' illustreerde overigens wel de kringloop in de natuur. Eigen afval werd te nutte gemaakt voor eigen gebruik.

Er werd wel eens spottend gezegd dat er geen betere sla groeide dan op eigen mest vermengd met de Sint Jansklokken. Het bisdomblad met die naam kwam na lezing gevierendeeld op ons 'pleeke' terecht als toilet papier. Het was een kunst en een sport die stukjes pleepapier nog te lezen met het vervolg op een volgend verscheurd blad. Ik herinner me nog altijd strips van Pauke Pruimedant en verhaaltjes van Sientje van Mierikshoven uit die Sint Jansklokken.

***

De zon schijnt al, als het verkeer op de zondagochtend geleidelijk aanzwelt. Het zijn geen kerkgangers meer zoals vroeger. Er is nog maar één mis op zondag en die begint pas om half elf. Daar zullen er niet veel heengaan, zeker niet nu het het mooiste weer van de wereld blijft. Zon en voorspellingen voor vijftien graden!

***

Als ik bij schoonma op bezoek ga, betrap ik haar erop dat ook zij steeds vaker in herhaling valt. Ze vertelde weer van Nardje Pruuf die in Den Bosch met het rijtuig reed en dronken in slaap viel. Toen hij na middernacht in de lege coupé uit zijn roes ontwaakte, wist hij niet waar hij was. Allemaal glas rondom en zo koud, het had hem aan de dood doen denken.

Het zat kennelijk in de familie, want Marinuske Pruuf was ooit zo dronken dat hij naast zijn hondewagen midden op de weg ging zitten en met 'allee vort' zijn gehoorzamende hond wegcommandeerde. De hond liep met een lege kar huiswaarts.

***

Het blijft geweldig voorjaarsweer!

Het ruikt opeens naar de lente. De vogels zijn al volop op vrijersvoeten en in de tuin glorieert de cydonica. De toverhazelaar bloeit ondertussen al meer dan een maand en de azalea houdt het al bijna twee weken vol. De eerste narcissen staan op springen tussen de laatste grote krokussen. De vroege lila krokusjes (die ik het sierlijkst vind) zijn al allemaal weg. De maagdenpalm (vinca minor) bloeit nogal uitbundig. Kennelijk gesteld op zachte winters. Het longkruid en enkele madelieven gloriëren dicht bij de grond met hun bloemenpracht. De gele klokjes van de forsitia zijn nagenoeg open en vervangen geleidelijk aan het geel van de bloeiende kornoelje. De eerste tere rose bloempjes van de donkerbladige prunus komen voor de dag. Binnen geuren ruikertjes trompetnarcissen, blauwe druifjes en hyacinten. Ik heb al voor de derde keer prunustakken binnengehaald. Zij geven een Japans aandoende versiering van hal en huiskamer.

***

Het is weer 'wielerweer'. We kiezen voor de grote ronde via de Koolhof. De weidvogels verkondigen het voorjaar en in de slootkanten glanzen hele wolken gele sterretjes van het speenkruid.

Er loopt al wat vee buiten.

***

Briefje van een trouwe lezeres en luisteraar.

De spreuk *'Alle koei op één zeij, de zondag 'ne neije vrei'* springt eruit.

'Dit,' schrijft Antonet van de Wijdeven, 'zei men in mijn meisjesjaren (1920) en toen stonden er nog maar een paar koeien op stal.'

Over oude gewoontes weet Antonet ook veel interessants te melden:

Nò' de 15de mèrt moege de skeepers d'r schaop nie mer laote loopen in de wèije bij de boerre. Dan wier d'r vurròn in 't hekkgat 'n hout gezet mi strauwsel d'r òn vaastgebonde. Dè hiette: 'unne wis in 't vèld'.

***

Nelleke is jarig. Haar feestdag staat vooral in het teken van vriendinnen die op 'krans' komen.

Ik heb in een overmoedige bui mijn eerste aanplant gedaan: gemengde lathyrus. In de zonnige namiddag voorzichtig de lang uitgestelde strijd tegen het kweekgras in het tuintje van schoonma begonnen. Mijn rugklachten zullen er niet geringer op worden, maar beloofd is beloofd.

De avond valt in lentestijl. Schitterende zonnegloed aan de horizon. Morgen zal het regenen.

***

Op school bezorgt collega André me de Engelse tekst terug die ik geschreven heb over wetenswaardigheden omtrent Brabant. Hij maakt idiomatische opmerkingen waarmee ik mijn voordeel kan doen. Hij heeft een benijdenswaardig geheugen en een goede neus voor nieuwe formeringen.

Brabantia is gearriveerd. Ik mag niet ontevreden zijn over mijn ongecorrigeerde bijdrage over mannen en meiden.

Maansminse en meidevolk

Het woord '*mins*' wordt in ons Brabants dialect voor beide geslachten gebruikt. Een getrouwde vrouw kan het over '*heure mins*' hebben en een gehuwde man zou kunnen spreken over '*dè mins van ons*' terwijl hij op zijn vrouw doelt. We moeten daarbij aantekenen dat het laatste aanzienlijk onvriendelijker overkomt dan het eerste.

De tweeledige betekenis van '*mins*' heeft waarschijnlijk geleid tot het dialectwoord '*maansmins*' naast '*maanskèirel*'. De Bont geeft in zijn boek 'Dialekt van Kempenland' '*mansmins*' met de toevoeging 'opposita *vraumins* en *we.smins*'. Cornelis Verhoeven vermeldt in zijn Udenhouts idioticon bij Herinneringen aan mijn moedertaal '*manmens*' (*manmie:ns*). Jan Elemans schrijft in Woord en wereld van de boer: 'Heel in het algemeen worden mensen aangeduid als '*minse*'. Vaak betekent '*mins*' man: '*ene minz èn z'n vròw*.' Ook Wim van Gompel heeft in

Kroniek van de Kempen ooit betoogd dat het woord 'mins' niet altijd helemaal hetzelfde is als het Nederlandse mens; hij illustreerde dat met: 'ik ben ginne mins gelijk' (ik voel me ziek); 'hij was moeiermins alleen'; 'Kee mee d're mins-op-weg' (haar aanstaande); 't mins verschoot d'r eigen'; 'gef dieje mins ok 'n pilske'.

De Bont maakt gewag van het verdwenen 'mansfést', een feest voor enkel de mannen uit de buurt.

Bernard van Dam (Oud-Brabants Dorpsleven) bericht over de meidensite, die wij kennen als 'meidefisje'.

'Een meisje in de zin van verloofde wordt 'en mèjt' genoemd, een jongen in dezelfde zin 'ene vréjjer'. Normaal betekent 'mèjt' 'dienstmeid', aldus Elemans voor Huisse-ling bij Ravenstein. Hetzelfde zal voor veel Brabantse dialecten gelden.

In West-Brabant kent men nog het woord 'madeke' voor bruidsmisje in de processie, zo zagen we bij Hans Heestermans in Witte nog? Het is de Bergse vorm van 'maagdeke' zoals de witgeklede processiemeisjes in Vlaanderen genoemd werden. Bij geen van voornoemde schrijvers hebben wij spreekwoorden of uitdrukkingen gevonden met 'meid' als basiswoord.

In ons dialect kennen we er wel. Daar zijn eerst en vooral de oude wijsheden: 'drie manne en één meid, dan is de meid 'ne slaaf, mar drie meide en inne man, dan is de man 'ne graaf!'; 'nie tege te haauwe zen 'nen boer mi 'n vaon, 'n pond prùime en 'n meid op traowe'; 'ne goeien boer haauwt 'r twee meiden op nao; één vur 't verlies'; 'ne gèld-bùil, 'n fles sneevel en 'n jong meid moete noit alleen laote'; 'meide bloot, blommen in de sloot' en 'meide bloot, handel dood'; 'fluitende meide, krèijende henne, brullende koei, zen zèlde mar goei'; 't is mistal zoo dè meid èn knècht ofwèl vreijs ofwèl vècht' en 'bij 'n kaoi pèrd moete aachter 'wegblijve en bij 'n jong meid veur'. Als afrondende zeispreuk hanteren we: 't Is ùit, zin de meid en ze goide d're rok over de heg.'

***

Gevraagd naar de pieren. Volgens de biologen zijn ze op de vlucht voor de verdrinkingsdood.

***

Regenachtige morgen. Ik mis het uitzwaaien van Nelleke. We zijn bijna dertig jaar getrouwd en al die tijd heeft zij mij op werkdagen uitgewuifd. Ik ben eraan

gehecht. Onderweg prakkizeer ik over de mogelijke redenen voor haar afwezigheid. Waarschijnlijk telefoon.

Het gaat harder regenen. In Hezik stap ik af om mijn regenbroek aan te doen. Ik heb de wind mee en ga op grote versnelling schoolwaarts. Al om tien voor acht sta ik er. Ik kan lekker nog een krantje lezen.

In de klas ruikt het onfris vanwege de natte kleding.

In de middagpauze staat Joop 'op patrouille'. Hij wil weten of ik de term 'slesse' bij het kaarten ken. Inderdaad, 'vur sles' moet de oorsprong zijn voor deze dialectbenaming voor een spelletje kaart waarbij niets op het spel staat. Zonder inzet is 'vur slès', 'voor slechts'; het wordt gebruikt als tegenstelling tot 'vur sprès' (= expres) of 'vur mèines', wat 'menens' moet betekenen.

's Middags thuis loopt hond Sjef te janken. Hij wil meer aandacht. Ik zal even met hem rondrazen.

Als ik straks nog tijd en zin heb, moet ik weer eens wat doen aan mijn Engelse teksten over Brabant. Het beroerde bij dat langdurige proces is dat ik me erop betrap dat ik sommige dingen dubbel ga doen.

Koos van Zomeren was op TV in verband met het voorjaarsgevoel dat de terugkomst van de grutto zou geven. Grutto's hebben al een belangrijke rol in mijn leven gespeeld; zij stonden aan de basis van een van mijn novellen. Ik kijk dus extra-geïnteresseerd.

De grutto komt van Mali terug. Gek eigenlijk, dat die weidevogels dat schitterende klimaat verlaten en zesduizend kilometer vliegen om zich hier in de kille polders te komen voortplanten.

Wie is Van Zomeren? Zelf zegt hij van dichter en romanschrijver, journalist te zijn geworden. Hij is begaan met de natuur. Dat weet ik o.a. uit zijn boeiende dagboek 'Een jaar in scherven'.

Het ziet er triest uit in de polder tussen Kockengen en Woerden. 'Gruut-ooh, gruu-ooh, gruu', er wordt vergeefs naar gezocht. Ik heb altijd gevonden dat de vogel 'grwie-too, grrwietoo' roept.

Ten lange leste horen we de bekende voorjaarsklank. 'De lente is begonnen,' zegt Van Zomeren.

Overigens heb ik vorige week al grutto's gehoord, maar Berlicum ligt natuurlijk wel veel dichterbij Mali dan Kockengen.

***

Halfvastenzondag, als de vrijers eindelijk weer naar de meid mochten, heette 'raokele-zondeg'! War dat precies vandaan kwam? 'Raokele', zou hier bedoeld zijn dat de liefde weer opgerakeld mocht worden?

Op Witte Donderdag werden op veel plaatsen geen bedden opgemaakt. Christus had die nacht moeten waken en daarom moesten de mensen ook maar eens wat slechter slapen!

Op Goede Vrijdag ging je 'smiddags om drie uur in schoolverband naar de kerk. Het was Kruisweg en dan was het zo stil! Door het verhaal van de pastoor langs al die staties kwam je onder de indruk. Het was Goede Vrijdag en alles lag stil, omdat de dood van Christus werd herdacht. Je kon de duiven horen koeren op het dak van de kerk...

***

Over de stilte van Goeie Vreddeg

Jòske Skèl ùit Vinkel en Harrie van den Bèrg ùit His werke op 'n groote slachtereij in Oss. Ze zen doende op de intèrne afdeeling, zoveul ès; de dèrremkeet dus. Dè's nie 't schönste wèrk. D'r hengt 'n zute, weeïge lucht en somteds kunde d'r nog gin drie tree wijd mir kijke van d'n damp. D'r wordt veul gezwit tussen al dè benaauwd vèrkes-binnewèrk. Mar ègge 't gewend zet, kunde 't hange lije.

't Is goeie vreddeg en d'r is afgesproke dè d'r um drie uurre enkele minute gestopt zal worre. Daor is iedereen wèl vur. Ge zòdt de klokke van de Groote Kerk hier ok drie kunne heure slaon ès teminste al die drèijende mesiene en die sissend kokende kittels d'r nie ware. Mar dè grèij is d'r ammel wèl en dùrrum zal um drieje gewoon efkes d'n toeter gaon vur de werkers van de dèrmkeet.

't Wordt drie uurre en d'r gi niks, want de zoemer is kepot en iedereen in de dèrmkeet gi gewoon deur mi werke. En dan kùmt één over drieje hulliejen afdeeling-schèf binnegevalle en zie iedereen in de stoom durwerke. Hij lupt mi 'n sjegrennig gezicht nor Jòskes en vreugt snaauwerig wurrum of dè hullie nie gestopt zen, want 't is al drie uurre geweest en ze ha'n d'n toeter toch kunne heure en 't waar

goed afgesproke... Of ware zèllie meschien nie zó katteliëk? Dan is't Skèlleke op zonne start getrojje en die flapt 'r zoomar innins ùit dè d'r bij hullie niks ginne toeter gegaon hi en dè Onze Lieven Heer vur de dèrrem zeker nie gestürven is!

Zonde of zunt

Wij ginge vruger in de goei week ok mi de schoolklas nor de kerk um te biechte... Daorvur ha'n we 't vaast rijke geleerd: 'In de kerk, op school, thuis en op straat.' In die volgorde moesse we ons geweten onderzuke en ons èigen afvraoge wè we allemòl vur verkeerds gedaon ha'n.

Ès we eindelijk òn de burt kwame, prevelde we ons zondes en 't kon gebeure dè d'r aachter 't schuifke innins 'n snùrkend geronk opklonk. Dan waar onzen dikke pestoor wir 's in slaop gevalle en moege wij ons èige pinnetènsie bedenke...

Door het bidden van de akte van berouw en de opgelegde penitentie van enkele onzevaders en weesgegroetjes werden alle zonden vergeven. De ziel was weer wigtewassen.

Apropos biechten

Boer K. in Gestel was goed katholiek en hij hield trouw zijn Pasen en alles. Hij had een paar schone opgroeiende dochters die natuurlijk ook mee naar de kerk moesten. Nou hadden ze de laatste tijd een nieuwe jonge kapelaan in de parochie en die jeugdige priester zat niet zo vast op het nest. Nee, hij trad uit.

En wat boer K. erger vond, was dat die ex-kapelaan om een van zijn dochters kwam. Ja, niet dat het geen goede partij zou zijn, maar wat achteraf zo vervelend was: hij was zo vaak bij zijn aankomende schoonzoon wezen biechten... Vorig jaar in de goeie week ook nog....

De dagen voor Pasen verlangden we naar de paaseieren. Met eieren werd zuinig omgegaan. Alleen als je ziek was en bij hele speciale gelegenheden kwam er een ei op tafel.

Later, toen de eieren heel goedkoop geworden waren, verloren ze ook hun bijzonderheid.

Voor Pasen was het altijd druk in de kerk met biechthoren. Er werden heel wat penitenties afgebeden!

Ook kwamen er veel mensen naar de kerk met blauwe kruikjes om wijwater te halen.

Er waren mensen die de katholieke variant van de 'ramadan' zeer serieus namen en aan hen is waarschijnlijk het Paaszaterdagse volksrijmpje te danken: 'Het alleluja is gezongen, de vasten is gesprongen!'

Ook zei men dat met Pasen de klokken terugkwamen uit Rome.

(Onder het gloria op Paaszaterdag werden de kerkklokken extra lang geluid.)

Op Paaszaterdag werd er ook gebeden '*vur de witspijs*'. Sterke drank en vlees waren verboden en '*de witspijs*' (melk, boter en kaas) was toegestaan, als je er extra voor bad.

Iedereen ging, zó èrm ès ie waar, mi bidde, vaaste en werke nor 't 'Hoogfeest van Pasen' toe. Alles waar op de kerk en Onze Lieven Heer gericht....

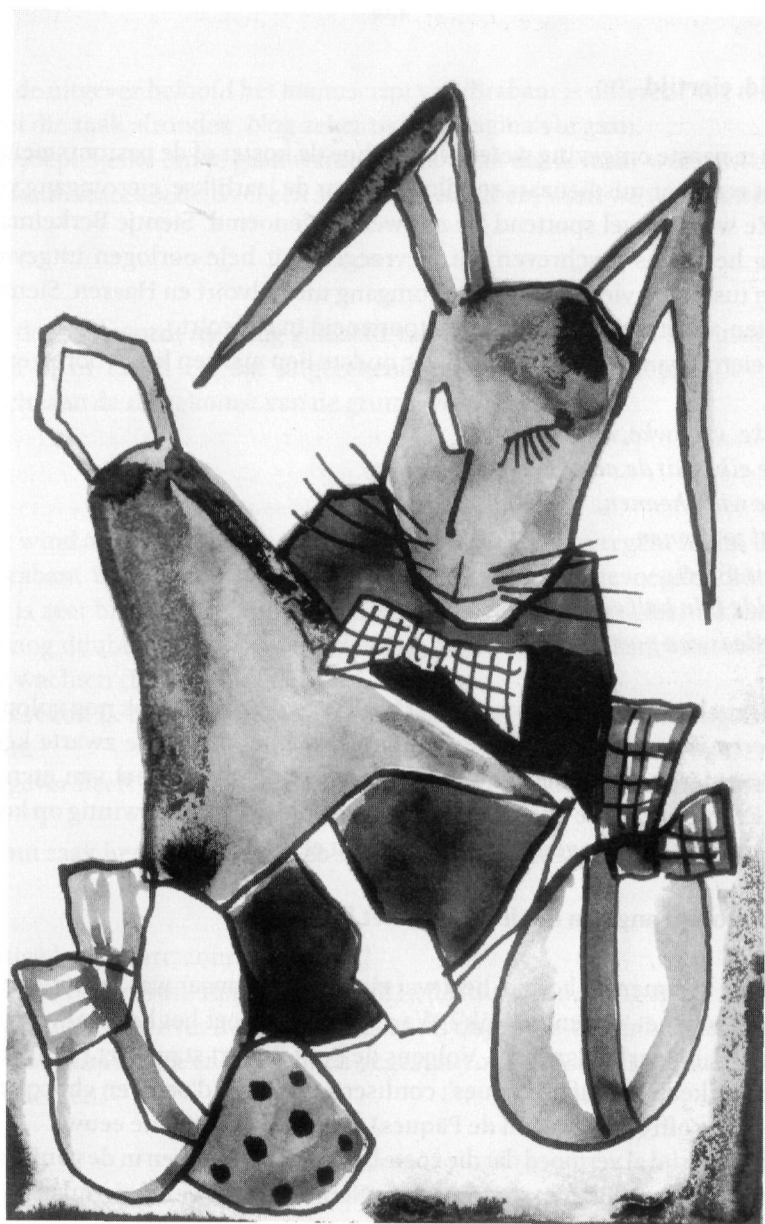
Pòsse..., 't kon zó kaauw nie zen of we ginge mi Pòsse in ons pak nor de kerk. D'n overjas moes de kaast in en ge dint neij dinge òn. Ze zinne nie vur niks: 'Ègge mi de Pòsse niks nijts òn he't, moete de kùster op oewe rug drage.'

We dinnen onze Pòsse haauwe - ge waart weze biechte en ge gingt te communie. Anders moogde oew èige gene goeie katteliek noeme.

Met Pasen ging de winterjas dus de kast in en het beste pak moest getoond worden op de kerkgang...

Bernard van Dam daarover in Oud-Brabantsch Dorpsleven:

'Op 1e paasdag werden de dikke borstrok en duffelse jas afgelegd, of het weer meewerkte of niet. (...) Er lag soms een maand verschil tussen Pasen van het ene jaar en dat van een ander en eind maart kon het nog ooit echt winters weer zijn. Maar niet zo koud, dat de boer er zich aan stoorde; hij trotseerde de koude en stak zich in zijn beste zomerplunje in de vaste overtuiging dat hij anders niet op zijn 'Paas'best was gekleed. Dit bewijst wel dat het Paasfeest veel meer dan data en jaargetijde tot hem sprak als het hooggetij van de jaarlijkse vernieuwing. (...) Thuis zorgde ons moeder altijd voor een grote schaal gekookte eieren, die in velerlei prachtige en felle kleuren op tafel pronkten. Nooit waren er meer dan twee van dezelfde kleur en hoe zij dat klaar speelde was haar groot geheim...'

Paastijd, eiertijd

Van onze naaste omgeving weten we nog hoe de koster of de pastoorsmeid vroeger met een paar misdienaars rondkwam voor de jaarlijkse 'eieromgang' voor de kerk. Ze werden wel spottend 'de eierwezels' genoemd. Sientje Berkelmans uit Canada heeft ons geschreven dat er vroeger ooit hele oorlogen uitgevochten werden tussen de vlegels van de eieromgang uit Helvoirt en Haaren. Sientje kan het weten, want zij was toen nog pastoorsmeid in Helvoirt.

Bij die eieromgang hoorde een lied. De oudste liep met een korf voorop en zong:

*Vrouwke, vrouwke, doe oew best,
haol de eikes ùit de nest
Van die witte hennen,
God zal ze kennen.
Één ei is gin ei,
de twidde is 'n half ei
de driede is een paosèij.*

In onze hoek werden kinderen aan het begin van deze eeuw ook nog volop 'op de paaseieren verzocht' bij de 'rijke' boeren. Daar hing een grote zwarte ketel vol gekookte eieren boven het vuur en de jeugd mocht er zoveel van eten als ze wilde. Er waren van die opgeschoten jongeren die er wel zo'n twintig op konden! Eieren droegen in vroegere tijden echt bij tot een zalige Pasen.

Over de oorsprong van de siereieren met Pasen

Aan Pasen kwamen en komen heel wat eieren te pas, maar wat is nu eigenlijk de herkomst van het 'eierengebruik'? Waarschijnlijk moet het beschouwd worden als een vruchtbaarheidsritueel. Volgens de Petit Robert stamt het Franse chocolade- en suikerei ('Oeuf de Pâques'; confiserie en forme d'oeuf, en chocolat ou en sucre, qu'on offre à l'occasion de Pâques) al uit de zeventiende eeuw.

We hebben altijd al vermoed dat die zoete banketbakkerswaren in de vorm van reuzeneieren van zuidelijke oorsprong waren. Nergens zagen we mooiere dan in België.

***

Ik heb de uitgever beloofd het manuscript van 'Brabant is different' toe te sturen. Ik moet die zaak afronden. Nog zeker twintig pagina's te gaan. Buiten roept Sjefke om te gaan wandelen. Ik denk dat ik maar weer zwicht voor zijn gekefte smeekbede. Wel een stevige jas aandoen, want we waaien weg.

***

In ons dagblad wordt melding gemaakt van het eerst gevonden kievitsei (zaterdag, 11-3, in Lith). En dat uitgerekend een dag nadat er op de TV zoveel aandacht aan de terugkomst van de grutto werd gewijd.

***

Met de wind op de kop fiets ik naar huis. Het waait hard en regent zacht. De tekst van 'Brabant is different' begint me te bevallen. Het toegevoegde idioom van André is zeer bruikbaar. 'Brabant dialects' is afgerond en ik schiet lekker op. Er zitten nog doublures in. Ik wil verder met mijn Engelse tekst, want er ligt nog veel te wachten (Brabantia, de Sleutel, Amigoe).

Het liefst zou ik het afgewerkt zien voor we volgende week naar Engeland vertrekken.

De uitgever heeft gebeld. Mijn uitverkochte tweede boek wordt herdrukt. Hiep hiep!

Het is nu zaak het Engelse werk zo snel mogelijk op te sturen.

***

Prachtige laat-maart; zonnig en zacht!

Ik heb veel op het buitenprogram. Ik wil in de tuin aan de gang en zal peulen zetten. Mijn artikeltje over de bedevaart evenals mijn stukje over het (taalkundige) paard voor Brabantia en het 1 april-gegeven voor de Curaçaose krant moeten maar wachten.

***

Het is buiten zo fijn dat het al twaalf uur voorbij is, voor ik er erg in heb. Ik heb wat snoeiwerk verricht.

Als onze vader nog leefde zou hij nu onze warme binnenhof ompsitten (twee diep). Ondanks de slechte zandgrond hadden wij een goede moestuin. Iets van dat hart om te 'heuve' moet ik van hem geërfd hebben...

Ik heb overigens dezelfde slechte grond en minder warmte dan mijn vader in zijn hof had tussen de oude beukenhaag met de vier volle beukebomen op de hoeken. Ons moeders moeder als jonge vrouw had die zo laten groeien.

***

Telefoontje uit Nuland naar aanleiding van onze spreukenkalender. Daar moet ik eens heen, want die heeft nog wat voor mij liggen. Ik zal snel eens aankomen in de Molenstraat. Schitterende oude uitdrukkingen...

'Ès 't reegent en de henne blijve buite, dan krijgde nog veul meer nattigheid, de ziede òn de henne.'

'Komme d'r brobbels op 't wötter in de plasse langs de straot, dan is 't weerbericht 'tzelfde: 'nog veul meer reegen!'

Ze zeggen ook: *'de koei brulle, we krijge dreug weer.'* Zelfs over langere termijn deden ze voorspellingen: *'Ge kunt mi diejen óstewend d'n trein ùit Oss heure; 't geheur is umhog, we krijge winter!'*

'Kùmt de wend ùit 't weste, dan zegge ze dik: 'de wend is umbilig; we krijge reegen!'

***

Stralend voorjaar! In de tuinen bloeien nu de forsitia's en frêle lichtroze en witte prunusjes. De eerste pruimenboompjes staan in bloei en riskeren de nachtvorst. Gele perken narcissen lichten op in talloze tuintjes. De magnolia heeft dit jaar half maart, Nellekes verjaardag, niet gehaald.

We genieten samen wandelend, Sjeske en ik. Hij van de reukvlaggen, ik van de voorjaarsbloemen en andere geuren.

Lente

*Ès de vurjaorsvogel zingt,
't zunneneke de grond in dringt,
wordt alles jong wè leevend is;
't gruunt en blomt gelijk zó fris...*

***

Maart..! *Mèrt ruurt z'ne stèrt!* Buiten lijkt het opeens herfst te worden. Een vliegende storm raast door de uitbottende takken van de oude populier naast mijn slaapkamerraam.

Ik kies er toch voor om met de fiets naar school te gaan. Het giert uit noordwestelijke richting. We hebben nu echt de wind mee. Bij het Heziks kasteel is een complete kruin uit een oude eik gewaaid en midden op het fietspad terecht gekomen. Je zal daar net rijden... Wie verwacht dat nu van 'n eik?

Frappant dat je op de fiets altijd dezelfde mensen tegenkomt. Ik kan eraan zien of ik laat of vroeg ben. De petteman moet ik dicht bij Hezik tegenkomen en Venrooij in het dorp zelf. Ik ken hem van naam, omdat hij ooit aan ons huis geklust heeft. Bij de kerk ongeveer ontmoet ik de altijd vriendelijke tandartsassistente en in Dinther de zwarte man op zijn hoge fiets. Deze morgen heeft hij weer zijn grijze ijsmuts op. Met de wind in de rug ben ik al weer voor achten op school.

Net als ik er ben, gaat het regenen. André komt druipend binnen. 'Ja, moet je maar eerder opstaan...!'

De lucht donkert nog altijd en het is zwaar stampen, als ik in de middag naar huis trap. Toch zie ik onderweg nog de verwelkende gele bloei van het klein hoefblad, de eerste paardebloemen, het speenkruid en de madeliefjes. Ook staan er al paarse dovenetels tussen de witte sterretjes van de vogelmuur. Alles in de slootkant langs het fietspad. In de weilanden is geen plaats meer voor dit 'onkruid'. Onheilspellend.

***

Met Nelleke afgesproken dat we morgen nog even naar ons moeder gaan om afscheid te nemen voor onze Engeland-trip in de paasvacantie.

***

De post bezorgt een correctieproefje van mijn stukje 'Namen' voor Brabantia. Moet per kerende post verwerkt worden.

Gin name noeme, Nilles!

Uit onze omgeving kennen wij de uitdrukking: *wie de naam hi van vruug opstaon kan lang blijve ligge en ge moet de dinger bij d're naam noeme en 'r nie umhene drèije. Ès 't bisje mar 'ne naam hi* is verder even gangbaar als zijn algemeen Nederlandse vertaling.

In ons Meierijse dialect kennen we de oude wijsheid '*gin man genuumd, gin man geskènd*', hetgeen inhoudt dat je gerust vanalles mag vertellen, zolang je maar geen namen noemt.

Er heerst een merkwaardige mode in de naamgeving van de laatste tijd. Onze oude eigennamen raken in onbruik.

We kunnen dit wellicht het beste illustreren aan de hand van de mensen die we zelf kennen en gekend hebben. Laten we beginnen met onze ouders; hun namen waren Piet en Han. Onze naaste bureu uit onze jeugd heetten Jèntje en Bèt. Dan woonden er in onze vroegere omgeving Kobus en Janske, Has en Kaat, Jønнус, Grèt, Bèrt en Piet (vrouw) en Bèrt en Roos. De speelmakkers uit onze schooltijd waren Ries, Addrie, Jan, Tien, Thee, Wiet (van Louis), Jo, Wim en Bèrt; de meisjes waren Bètsie, Roza, Thea, Tonnie, Beppie, Gonnie, Janske, Jaantje en Ria.

Onze grootvaders heetten Grèt en Klaas (laatste naam was merkwaardigerwijze afgeleid van Cornelis en niet van Nicolaas) en onze 'grutjes' waren Nèl en Drika. Wij waren rijk gezegend met ooms en tantes. Hun voornamen waren aan vaders zijde: Grèt en Pietje, Dorus en Nètje, Driek, Sjaan en Marinus. Van moeders kant waren er nog meer: Toon en Marie, Grèt en Anna, Ninus en Mien, Bèrt en Trùi, Jòs en Sjaan, Marie en Marinus en Sien en Jan. De kinderen van onze eigen generatie hadden de namen Gerrit, Harrie, Piet, Cor, Nellie en Gerrie. Bij alle familie van moeder zijn neven en nichten, genaamd Cor of Corrie, bij vaders verwanten hebben ze overal een Grèt, Gerrit of Gerrie. (De meest 'Swanenbergse' voornaam

is afgeleid van Gerardus, naar een van de voorvaderen uit de reeks 'Grèt van Grarus Gurtjes'.) Aan moeders zijde zijn tal van nichten die Riek of Ria heten, naar moeders moeder; de nichten in vaders familie met de naam Nel of Nellie zijn nog talrijker.

In onze streek was het tot ca. 1950 gebruik om de eerste zoon te noemen naar de grootvader van vaders kant, de tweede naar opa van moeders zijde. Dan kwamen de ooms en eventuele oud-ooms aan de beurt. Wij hadden van moeders kant oud-ooms met prachtige oude namen zoals Dorrusoom, Hèrmusoom, Bèrtoom, Tinusoom en Janoom. (In deze gevallen zetten we -oom dus na de naam.)

De oudste dochter werd bij voorkeur vernoemd naar grootmoeder van vaders kant en de tweede naar de andere oma. In kinderrijke gezinnen (en die waren er veel in onze omgeving) kwamen daarna eventueel de tantes en oud-tantes aan bod. Bij overlijden van naaste familie wilde men de volgorde wel eens wijzigen omwille van de recentelijk overledene. Zodoende bleven dezelfde namen generaties en eeuwen lang in dezelfde familie voortleven. In onze familie waren dat bijvoorbeeld de oude namen Gurt (Godefridus) en Grèt (Gerardus). Gurt is waarschijnlijk op een gegeven ogenblik verkeerd geïnterpreteerd en als Gerardus doorgegeven. Onze vader heette in ons dorp voor elke autochtoon nog Piet van Grèt van Grarus Gurtjes en zijn officiële achternaam werd nauwelijks gebruikt.

A.P. de Bont constateert in 1962 in zijn proefschrift Dialekt van Kempenland dat namen als Dien, Driek, Hein, Jaon, Kupke, Neeles (Nillus), Nol (Nölleke), Sjäf en Wout als ouderwets en minder beschaafd beschouwd worden. Hij stelt dat de namen uit de oude boerencultuur onder invloed van het algemene nivelleringsproces een kentering ondergaan in de richting van de algemene cultuur en taal. Boerse namen maken plaats voor meer 'geciviliseerde' varianten. Zo werd Driek Hendrik of Henk en Neeles Cor; Kupke werd Sjaak en Nol ging Nout heten; Jaon werd Adriaan en Hein heette rond 50 modern omgedoopt wel Harry.

Dertig jaar later kunnen we vaststellen dat ook de 'moderne' varianten die De Bont noteerde vrijwel geheel afgedaan hebben voor 'ruimdenkende' internationale voornamen waarvan Dennis, Björn, Boris, John, Leon, Igor, Niels, Edward, Rick, Carlos, Toine, Pierre, Patrick en Maikel misschien de meest voorkomende voor jong manvolk zijn. De Nederlandse namen Dirk, Erik, Erwin, Bas, Marcel, Mark, Maarten, Jeroen, Joris, Frank, Jos en Paul schijnen zich te handhaven naast modieuze dubbelvormen als Gert-Jan, Jean-Paul, Jean-Pierre, Jan-Willem

en Jan-Kees. Een 'gewone' Jan of Piet heb ik in geen jaren meer in de klas gehad. Voor de vrouwennamen geeft De Bont dezelfde verschijnselen: Bät wordt Betsie, Dien wordt Dinie, Mie wordt Marieke, Trien Catrien, Leen wordt Lena of Lenie. Hij zegt dat Nät Antoinette wordt, maar we missen Drika die door Hennie of Rikie vervangen is en Zéfa is veranderd in José, terwijl Ant ook vaak Tonnie als roepnaam zal zijn geworden.

Wanneer we nu de hedendaagse naamlijst voor het vrouwvolk zouden moeten samenstellen, dan zouden daarop zeker de volgende internationale namen prijken: Anouk, Anouchka, Benita, Brigitte, Bianca, Chantal, Colette, Diana, Ellen, Esther, Inge, Ingrid, Jacqueline, Jolanda, Judith, Lenny, Kitty, Mariska, Monique, Nathalie, Nicole, Peggy, Renate, Sandra, Susanne, Simone, Tanja, Thérèse, Wendy en Yvonne. Daarnaast zijn de oude namen Anke, Anne, Maaïke, Maartje, Janneke, Dorine en Marianne nog in gebruik.

De Bont constateerde overigens een voor ons extra-interessante veelheid aan varianten bij de naam Cornelis: C'rneelis, C'rneel, Cor, Kneelis, Neelis, Neel, Kees en Kiske.

Wim van Gompel heeft via kleine onderzoekjes ontdekt dat de mode van Franse namen zoals Monique, Chantal, Yvonne en Colette al stamt uit de late 19e eeuw en dat dit na de tweede wereldoorlog opnieuw een rage is geworden. Engelse namen raken in het begin van de 20e eeuw in zwang en krijgen een extra opleving onder vooral Amerikaanse invloed na de tweede wereldoorlog: Peggy, Debby, Wendy, Nancy, Joyce, Linda, Kitty, Shirley, Patricia en voor de jongens: Freddy, Eddy, Ferry, John, Edward, Patrick en William. (Kroniek van de Kempen.)

In onze jeugd scoorden de Germaanse namen Jan, Piet en Kees nog het hoogst. Achteraf is duidelijk dat de traditionele naamgeving vooral na de laatste wereldoorlog, na 1945 dus, op de tocht is komen staan. Nu kunnen we slechts concluderen dat onze mooie oude eigennamen steeds meer plaats hebben gemaakt voor vreemde internationale benamingen. Onderschatting van het eigene hoort wellicht bij de groot-Europese gedachte, maar laten we mekaar geen Mietje noemen; we verliezen wel een stukje eigenheid.

En dan heb ik het nog niet eens over bijnamen gehad.

Bijnamen hadden de functie van 'snelle herkenning'. Vroeg je in de plaats van mijn jeugd bijvoorbeeld naar het adres van iemand met de naam 'Van Nistelrooij', dan was dat een bijna onmogelijke vraag. Wist je echter de bijnaam van

die Van Nistelrooij, dan werd dat anders. Als je bekend was met het feit dat de gezochte persoon uit de tak van 'de Weevers', de 'van Roelves', 'van Tinuskes', 'van Driek van Grètte', 'van Mina de Mülder' of 'de Frètte' was, dan kon men je wel helpen en was je snel ter plekke.

***

De weersvoorspellingen zijn bijzonder slecht; er is storm met regen, hagel en sneeuw op komst. (Als ik Krol zie, denk ik altijd aan een viskraam.) Ik hoop dat hij er ver naast zit, want anders ziet het er slecht voor ons uit met de overtocht naar Engeland voor de boeg. Nog zo'n veertig uur te gaan voor ons vertrek... De lente is officieel toch echt begonnen.

Even terugdromen:

*È'k òn de lente denk,
dan bloeie volop bloeme
in elke boerrewèij,
ik heur de bieje zoeme
bij al dè bloeiend grèij...*

***

Het is opeens weer 'onmaarts' mooi. Met de zon op de snuit en een zachte wind van opzij, op naar school.

Onderweg zie ik de zon boven de Hezikse kerk en moet ik eraan denken hoe ik hier een goede maand terug nog met de lamp aan langskwam. Wat gaat het hard, als je terugkijkt.

Bij het kasteel zijn honderden kraaien luidruchtig doende in de 'kannidassen'; het is niet duidelijk of het feest is of ruzie. De lucht heeft iets onheilspellends. In de verte donkert het en de zwevende meeuwen tekenen zich in het lage licht schitterend af tegen deze achtergrond. Er zitten spreeuwen te kwetteren op een televisiemast en ik hoor druk tjilpende mussen bij een boerderij waar weer een dood varken ligt.

Met enige angst zie ik de Kanaal-oversteek tegemoet.

Op school steekt collega Peer me een hart onder de riem door sarcastisch op te merken dat je na een ruige overtocht halfweg de week al weer ziek begint te worden, als je gaat denken aan de op handen zijnde terugkeer per boot.

Thuis hoor ik dat de weersberichten voor vanavond en vannacht aanzienlijk gunstiger zijn dan gevreesd. Ik mag het hopen.

***

Exact om negen uur begint men in Vlissingen in te schepen. Onze boot heet Olau Hollandia. Ik hoop dat hij solide zal zijn. Hij oogt stevig. We hebben hut 334. Na ons opgefrist te hebben, besluiten we om in het restaurant te genieten van The captain's buffet. Een volle maag is een goede voorzorg, zegt men. Het schip deint meer dan me lief is. We eten lekker; vooral zalm en garnalen. Het doet de deining vergeten.

In het zwembad, in de buik van het schip geeft de deining een volslagen golfslag-effect, hetgeen mij niet bijster gerust stelt. Gurt vindt het prachtig. Om half twaalf krijgen we te horen dat het bad gaat sluiten.

Nelleke zit in de bar. Bij 'live music' wordt daar druk gedanst ondanks de onverhoedse bewegingen van het schip. Ik bedenk overeenkomsten met The Titanic. We gaan naar onze eigen hut. Het schip moet veel stampen en rollen, maar het ergst stoort het gekreun van de scheepsconstructie. Soms is het alsof we diep onder de waterspiegel ergens tegen aan botsen. Hier zijn toch geen ijsbergen..?

***

's Morgens om zes uur deelt een vrouwenstem in drie talen mee dat het six o'clock (English time) is en dat men kan komen ontbijten. De duty-free-shops zullen nog even open zijn. Op weg naar het car-deck verrast ons de eerste aanblik van de buitenwereld; er staat zon boven Sheerness en de wind is bijna gaan liggen.

We beginnen onze tocht door het golvende Engelse landschap; via Maidstone naar Seven Oaks, waar we Knole House zullen bezoeken. Het huis van de Sackvilles heeft heel wat te bieden en de oude National Trust-guides dragen hun steentje bij: 'this room is wonderful in the morning-light, don't you think...'; 'this

is king's hall,... we like to think that king James the First was here and slept in this bed...'

De schrijfster Sackville-West is gelieerd met dit Sackville-geslacht. Haar boeken zijn verkrijgbaar in het winkeltje.

Op onze verdere weg naar Dorset doen we in Winchester 'the longest cathedral of Europe' aan en lopen langs het graf van Jane Austen.

De laatste ruk is 'straight on to Mudeford'.

Om 11 uur hoor ik gakkende ganzen passeren. Dan slaap ik in. 's Nachts word ik wakker en bedenk dat zulke reizen nooit waren weggelegd voor mijn ouders. Mijn vader is nooit over de grens geweest. Hij heeft niet eens een paspoort gehad. Hij had geen enkele behoefte aan reizen en toch, als hij al eens met ons meeging in de auto, genoot hij er wel van, althans zo kwam het ons voor.

Moeder is nooit verder geweest dan op bedevaart naar Kevelaar.

***

Een goede nacht. Om zes uur melden krijsende meeuwen dat het morgen is. Weet je dat het vandaag Pasen is!?

Op het vroegere hoogfeest van Pasen moesten we naar de kerk voor mis en lof. Verder mochten en konden we nergens heen. De herbergen waren gesloten. In de tijd van onze ouders was het nog sterker: die mochten elkaar in hun verkeerijstijd op zo'n hoge feestdag zelfs niet zien!

Er zijn weinig Brabantse liedjes waar iets van Pasen in te vinden is. 't Liedje *'Ik wó zó gèire nog 's efkes'* van de zingende architect Jan Steenbergen uit *Ballekum* is daarop een uitzondering:

*Ik wó zó gèire nog 's efkes
op m'n houtere stepke, krèk ès toen
nor 't winkelke van Zus van Sjefkes*
um ons moeders bòdschappe te doen.*

*Mi de Pòsse dinde d'èijkes vèrve
'k von zèllef dè'k dè hèndig kon
mar zonder vèrfkunde nie vèrve
dus hólde we dè bé Pietje Bon
òn de vèrver heget nie geleege
en 's moeder von Pietjes 'n mie
ik ha me wè mee laote geeve
want g'rdijnegeel dè helt op eikes nie!*

Ik wó zó gèire nog 's efkes...
(fragment)

Na het ontbijt (ham and eggs!) lopen we door een mistig kustplaatsje naar 'the quay', waar alles eveneens in nevelen gehuld is. Een gezette Engelsman vertelt ons dat 'there is sunshine a few miles land-inwards.., this is the coast, you see.'

Daarom gaan we op deze eerste paasdag met de auto in noordoostelijke richting. Het is waar; overal stralend en bij de country-pubs is het een drukte van belang. Op de weg naar Lymington stoppen we bij the Hobler en genieten tussen tal van Engelse families 'in the garden'. De weg hierheen is zo mooi dat ik steeds weer aan de boeken van Bates moet denken. Little Bolder is het toppunt. Een schitterend witte boerderij op een glooiende heuvel, omgeven door bloeiende gaspeldoorn en spierwitte geiten.

Het landschap en het weer zijn om het uit te zingen! Wij zingen niet, de vogels rondom ons wel. Door 'the New Forest' loopt een riviertje. Er zitten tientallen dagjesmensen in de zon. How very English!

Er staan hier eeuwenoude trollenbomen, vooral eiken. Ze zijn grillig gekromd en vaak begroeid met klimop en korstmos. De brede, bijna horizontaal uitstaande takken zijn bezet met kleine varens. Hier laten de mensen de natuur veel meer haar gang gaan dan bij ons. Schitterende wegen tussen wallen en heggen! Paradijs voor vogels! Die zijn hier overigens erg tam en komen tot vlak bij je.

We hebben het gevoel door een overkoepelde lege rivierbedding te rijden. Bij elke opening in de omringende heggen zien we schapen, geiten en 'gorgeous gorse'.

New Forest; 45.000 hectaren, overal pony's tussen heide en gaspel!

***

Tweede paasdag

Eigenlijk is maandag een marktday in Christchurch. Of dat met Pasens Bank Holiday geldt...?

Ja, dus. Een gezellig drukke markt. We moeten ook de kerk van Christchurch doen om bijvoorbeeld de wonderbare balk te zien die volgens de legende zomaar een halve meter langer werd om de bouw te bevorderen op de goed gekozen plaats.

Nice supper in The Sandpiper.

Aan Mudeford-quay staan enkele kinderen met een lijn in het rustige water te turen. Als ze ophalen, blijken ze krabben te vissen. Het gaat simpel en succesvol. Soms zitten er wel drie tegelijk aan een stukje vis.

Wat me opvalt, is dat veel Engelsen op de kade in hun auto blijven zitten om naar de zee te turen.

***

Het weer betreft en we besluiten naar Bournemouth te gaan. Een uitgebreide badplaats met mooi palmenpark. We bezoeken het Russell Cotes Museum, dat veel merkwaardige dingen te zien geeft die slecht geëxposeerd zijn in te kleine ruimten. Opgezette vogels, vlinders en fossielen, wapenverzamelingen, uniformen, porselein, schilderijen en beelden. Veel Japanse, Burmese, Afrikaanse zaken evenals dingen uit de Maori-cultuur. Er zouden gemakkelijk twee musea mee te vullen zijn om alles overzichtelijk uit te stallen. Van de schilderijen vinden wij de Tintoretto en de Jan Molenaer (16e eeuw) de mooiste.

Wat opvalt is dat hier overal openbare WC's te vinden zijn. Het behoort bij de uitrusting van de kleinste plaatsen en is vaak een opluchting voor de reiziger.

Op de terugweg bedenk ik hoeveel roundabouts in Engeland het verkeer regelen.

We rijden terug langs Corfe Castle. Een plaatsje bij de ruïne van het gelijknamige middeleeuwse kasteel. Onheilspellend, zoals het vervallen kasteel uit de mist opdoemt. Ik geloof dat je het zo op z'n mooist ziet. Ik kan me de troosteloze

triestheid voor de beroemde gevangenen er levendig bij voorstellen.

In Poole bezoeken we het museum in the Guildhall; een leuke kleine expositie over de plaats zelf. We hebben gepland voor Shaftesbury. Op weg naar Mudford overvalt ons een prachtige zonsondergang, zoiets als Bernard van Meurs die ook ooit gezien moet hebben:

*Ik zaag 't zunnেকে ondergaon
en nog dur 'n wulkske schijne.
D'n dag, zó goed al ès gedaon,
wó nog 'n gaauwe èindje vijne...*

Op onze terugweg zien we een zwerver die zich langs de weg warmt bij een vuurtje. Ik stel me voor dat hij 's nachts in the New Forest slaapt tegen het warme lijf van een bevriende pony...

***

Het weer is de volgende dag stralend en we zien menig fraaie riet-cottage. We zijn al vroeg op pad gegaan. De wegen worden steeds smaller en de omringende wallen en heggen steeds hoger. Er zijn inhammen waar je moet wachten, wanneer er een tegenligger in aantocht is, want met zijn tweeën naast elkaar kun je hier niet. Bij ons zou alle wal en heg al lang geruimd zijn voor de Moloch van het immer groeiende verkeer. Hier gelukkig niet. Onderweg picknicken we tussen de wilde bloemen op Zig-zag-hill met fraai uitzicht over Shaftesbury. Het plaatsje zelf biedt een zonnige ochtendblik op de oeroude kloostermuren vanaf Gold Hill.

*Ik zaag in de wèij wè blomme
schòn blinken in d'n daauw.
Ik hurde al 'n hommel bromme
in de vruugste griebelegraauw...*

***

We moeten de terugtocht al aanvaarden. Helaas, maar de zon lacht ons tegemoet. Onze terugtocht zal via Romsey lopen, want mijn reisgenoten willen zo graag Broadlands, home of Mountbatten, zien.

Het huis en de tuinen liggen er glorieus bij en het riviertje de Test ruist onder eeuwenoude bomen.

Schitterende vergezichten over de voorjaarsheuvelen van Sussex en Kent volgen op weg naar de Noordzee.

Om half acht staan we voor Sheerness Docks na vijftienhonderd kilometer gereden te hebben. Het was een schitterende paasweek en daaraan kan een slechte nachtrust aan boord van de Olau Britannia niets meer bederven.

Om zeven uur zijn we na een rustige overtocht in Vlissingen en beginnen we aan het laatste stukje terug. Ik vecht tegen de slaap en een opkomende felle zon.

Aan alles is te zien dat het weer hier ook goed geweest moet zijn; de bomen en bloemen zijn groener dan toen we gingen. Tegen negenen zijn we thuis waar Sjeffe een jankend welkom voor ons in petto heeft. Ik val om van de slaap.

***

Om twaalf uur ben ik een beetje bijgerust en neem de post en wat kranten door. Ik bel ons moeder om te vertellen dat we het prima gesteld hebben en ik zeg haar dat ik eigenlijk nog te moe ben om naar haar toe te komen. Ze laat weten dat Ome Marinus in het ziekenhuis ligt. *'Wè'n ellènde allemòl, hè jonge..'*

***

De omroep heeft gebeld voor een 'etherafpraak'. Dat zal wel in verband staan met het 1 april-gebruik.

Ad en Ine komen aan op de fiets. Ad de Laat, de beste schrijver en zanger van het Brabantse dialectlied, heeft te horen gekregen dat hij nog slechts kort te leven heeft. Hij heeft vijf jaar gevochten tegen de tumor in zijn hoofd. Na bestralingen is hij teruggekomen tot op de planken en nu op 48-jarige leeftijd krijgt hij te horen dat er geen enkele hoop meer is.

Telefonisch hebben ze gemeld dat Ad afscheid komt nemen. Ik vind het bewonderenswaardig maar zie er erg tegen op.

Nelleke heeft een royale lunch bereid en Ad en Ineke zijn onverwacht opgewekt. Ik vind het zo knap dat ze dit kunnen. Natuurlijk; ze hebben de laatste vijf jaar al heel wat te verwerken gehad.

Ad eet naar hartelust; hij hoeft nergens meer naar te kijken, zegt hij zelf met een lach. Hij is wel benieuwd hoe het hierna zal zijn, laat hij zich even later ontvalen. Soms wil zijn mond niet meer uitbrengen wat hij zelf wil zeggen. Het moet verschrikkelijk voor hem zijn. Voor hem die zo virtuoos met het woord kon omgaan, die zo'n scherp oog had voor detail en zoveel warmte kon overdragen via zijn schitterende stem.

Ad vertelt hoe vriend Henk V. hem wilde troosten toen hij daar zijn droeve boodschap bracht. Henk zei: *'Och, Adje, ik kan nog goed eer dood zijn dan gij.'* Ad had daarop gevat gereageerd: *'Wedde um unne kwatta?'*

Ik beloof bij het afscheid nog eens aan te komen als ik mag. Als ze wegfietsen, kijk ik ze lang na en houd ik een merkwaardig gevoel.

***

Ik lig ver achter met mijn tuinierswerk, maar het ziet er allemaal redelijk uit. Ik voel me er wel goed bij. Het bezoek van Ad heeft me in een bui van nonchalance gebracht.

April

1 april stuurt de gek waar ie wil...

Aprilgrappen zijn op hun retour. Geen wonder; wie wil er nu graag voor de gek gehouden worden.

Waarop is de 1 aprilgrap eigenlijk gebaseerd? Het gebruik iemand het bos in te sturen met een of andere dwaze boodschap is vrij universeel. De Engelsen kennen ook hun April fools.

De aprilgrappen schijnen te dateren uit de vijftiende eeuw en het gebruik is waarschijnlijk van Franse oorsprong. De jongste bediende werd destijds bij onze verre zuiderburen wel met 'aprilvis' aangeduid. Hij moest de liefdesbrieven van zijn meester naar de geliefde(n) brengen. Deze 'liefdesheraut' had vooral in het begin van de lente, bij uitstek de periode voor verboden liefdes, zijn handen vol. Het Franse woord voor de 'aprilvis' is 'maquereau' en heeft verschillende betekenissen: behalve een makreel kan het ook een bordeelhouder zijn.

In 1564 besloot de Franse koning Karel IX het jaar niet langer op 25 maart, maar op 1 januari te laten aanvangen. Het gebruik van de nieuwjaarsgeschenken werd uiteraard verschoven naar het nieuwe jaarbegin. Toch bleef de oude datum van 25 maart voor grappen en fopperijen in trek.

Een van de populairste vormen was iemand ergens heensturen onder het valse voorwendsel dat het visverbod tijdens de paartijd was opgeheven. Dat verbod gaat vanouds in op 20 maart, het begin van de lente en het einde van de periode in de dierenriem van het teken der... vissen!

Wie aldus aangespoord naar de viswinkel stapte in de hoop er de verboden vis te kunnen kopen, werd vierkant uitgelachen en kreeg soms onverhoeds een papieren vis op de rug geplakt.

Het Franse spreekwoord 'visboer worden de dag na Pasen' betekent zoiets als 'met de mosterd na de maaltijd komen'; met Pasen is de vastentijd, waarin veel vis gegeten werd, immers voorbij.

Aanvankelijk had in de Romaanse landen elke grap die op 1 april uitgehaald werd iets met 'vis' van doen. Er werd door de slachtoffers veel achter het net

gevist. Een tijd lang was het mode prentbriefkaarten te verzenden waarop meisjes een vis droegen of waarop vergulde vissen te zien waren. Nadien is het 'visgebruik' geleidelijkaan in verval geraakt en vervangen door algemene voordegekhouderij.

Er zijn heel wat media die jaarlijks een aprilgrap bedenken. Het is natuurlijk niet eenvoudig origineel te blijven.

Leraren en leerlingen moeten op deze dag bedacht zijn op elkaars spitsvondigheid. Vierkante cirkels, ronde vierkanten, glazen strijkijzers, vernufneuzen, zolderscharen, enz. zijn op de eerste april in de aanbieding voor loze boodschappen.

Zo'n dertig jaar geleden stuurden we nog wel eens een drukke leerling weg om het naamvallenrekje, het plintenladdertje of huppelzaad te gaan halen...

***

Langs de weg bloeien talrijk de paardenbloemen tussen witte dovenetels en de zwarte kopjes van de weegbree, die op springen staan. De zaadpluizen van de paardebloem inspireerden ons ooit tot een dialectgedichtje op dit kruid.

Pèirdeblom

*Pèirdeblom, oo pèirdeblom,
wè hedde toch veul pluize;
gin wonder dè oew jong
nor overal verhuize....*

*Bliesd'r alle zaod vanaf,
gin zeujke ùitgezonderd,
dan hadde't goed gedaon;
wierde lötter honderd!*

***

In de tuinen glorieert de ribes, prunus en amandelbloesem. De tulpen, narcissen, blauwe druifjes, hyacinten en anemonen staan te pronken tussen de witte scheefbloemen en de vroegste rhododendrons komen uit de knoppen. In de boomgaarden zijn de perzik en de pruim al op hun retour. De perelaar staat in volle bloesem en de appel begint uit te komen. Het zou heel mooi zijn als het weer nu wat meewerkte. Voor pruim en perzik geef ik dit jaar niet veel meer, want het heeft hier 's nachts nogal gevoren, toen wij in Engeland zaten. De aal- en kruisbesbosjes staan onopvallend in bloei.

Na mijn studiowerk in Den Bosch ben ik langs gegaan bij Ad en Ine de Laat. Ad slaapt op zijn benedenbed. Hij wordt moeizaam wakker en wil wat zeggen. Er komen allerlei onbegrijpelijke klanken uit zijn mond. Ik ben weer gauw vertrokken, nadat Ine me verteld heeft dat ze nog even met het gezin op kamp gaan, omdat Ad het zo graag wil. Hij kan de laatste tijd bijna niets meer zeggen... Onderweg naar huis weet ik dat ik Ad niet meer levend zal zien.

***

Tamelijk zonnig en zacht en dat met een weekend voor de boeg! Ik zou wat 'in den hof' kunnen doen, maar ik moet nog een brief schrijven naar de uitgever. En Sjefke roept.

Het weer wordt 's middags nog aantrekkelijker en we willen naar buiten. Omdat de zon zo noodt, gaan Nelleke en ik op de fiets naar Den Dungen. We drinken thee en bewonderen de nieuwe hof bij oude vrienden.

Door een halfzonnige zaterdagmiddag huiswaarts fietsend genieten we van witte wolken van wilde anemoontjes die de slootkanten opfleuren. Het oude weike van Piet en Dorus S. oogt hier veruit het fraaist, omdat er madeliefjes, ereprijs, speenkruid, paarde- en pinkterbloemen in bloeien. De gebroeders zijn de laatste ouderwetse eenzaten die nooit gespoten hebben om meer gras te krijgen.

Er staan koolplanten te koop, maar daar voelen wij niets meer voor, omdat het bij ons nooit tot een succes wordt. Slaat de koolvlieg niet toe, dan doen het de rupsen of de duiven. Nee, kool kopen we liever gewoon van de groenteboer en die blijkt er meestal erg goedkoop mee te zijn.

Ik zal het vandaag thuis lekker rustig aan doen.

Nelleke aquarelleert zwanen en maakt daarbij goede vorderingen.

Ik moet mijn rozen nog snoeien, bedenk ik, als de zon al bijna onder is.

Er komt een telefoontje van Maarten die zegt dat Ad, zijn vader, vannacht is overleden. Hij is thuis ingeslapen.

Ik zal een In Memoriam maken voor Ad en dat op Omroep Brabant verwoorden. In de studio stokt mijn stem midden in mijn verhaal. Als ik dit vantevoren geweten had, had ik het nooit aangedurfd.

Ik heb zoveel met hem samengewerkt; hij was een van mijn beste vrienden. Verschillende telefoontjes van mensen die het gehoord hebben. Zij vonden het indrukwekkend...

***

Het blijven stralende dagen en we zitten vaak achter op ons terrasje in de zon te ontbijten.

Bij de kippen is de haan verdwenen. En ik had hem pas gekortwiekt. Er heerst broedsheid. Ik heb van de week al twee keer een nest met meer dan tien eieren gevonden. Eigenlijk zou ik wel kuikens willen, als het maar niet zo vaak hanen werden en als er geen hoefden te sneuvelen.

De prunus (serrulata hisakura en amanogawa erecta (melkweg)) is al ver heen, de brem en potentilia zijn open en de wilde appel (malus) heeft een rode gloed van op springen staande knopjes. In de zachte zondagszon vordert de bloesem snel. De mezen zijn druk in de berken.

Vier uur. Op de fiets naar oma in Rosmalen.

Onderweg bloeien er dotters en boterbloemen, ooievaarsbekjes en zuringsoorten.

Moeder heeft bezoek van Marietje.

Wij praten over ome Marinus (net terug uit het ziekenhuis) en Ome Jan (nu in het hospitaal). Ome Toon gaat snel achteruit. Hij heeft weer een 'beslag' (= beroerte) gehad.

***

Mooie maar droeve dag; uitvaart van Ad de Laat. Overvolle kerk; iedereen is er, zelfs de commissaris van de koningin. Ik zit naast Nol van Roessel. Wat is die

Jacobus de Meerdere van Den Dungen een schitterende dorpskerk! Veel bloemen gedragen door kinderen. Na een mooie mis met veel muziek - dochter Marieke speelde en zong zelfs 'De koekoek!' - gaan we naar het kerkhof. Het transport van een dode gaat hier door het hart van het dorp en daarvoor wordt het verkeer even lam gelegd. Goed zo! Ad zou trots zijn geweest op deze belangstelling. Ik moet aanhoudend denken aan de woorden die Ad zelf schreef en die zijn dochter net nog zong:

*'De koekoek hi vandaag de leste keer geroepe
en al de bloeme slaope in 't vèld .
Rontelum de lamp blijve mugge danse,
de ure vur vandaag zen wer geteld.
Waarde nou mar hier, hier in m'nen èrm,
zodè'k oe van vandaag vertelle kon
hoe d'n dag begon, 't fluite van de malder,
de wirreld wèrm worde in de zon.*

*Mar de koekoek hi vandaag de leste keer geroepe
en al de bloeme slaope in 't vèld.
Rontelum de lamp blijve mugge danse,
de ure vur vandaag zen wer geteld.
De blaajer zen vort stil, de wend die is gòn ligge,
't spinneweb wordt zwaor onder d'n daauw,
dicht boven 't vèld trekt de neevel same
en langzaam wordt de wirreld kaauw...'*

We gaan in een lange stoet, terwijl Brabants Bont *'Tusse de brug en de meule'*, een ander lied van Ad, in mineur speelt.

Ik moet eraan denken hoe wij onze grootmoeder ten grave brachten. De kist ging op de kar achter het paard en aan de rand van de bebouwde kom werd er door de buurt verder gedragen... Nu is het weer veel mooier....

***

Stralende ochtenden vol heerlijke lentelucht.

Het is fijn fietsen!

Merkwaardig, het fietspad ligt weer vol slakkenlijkjes en talloze zijn nog doende over te steken. Ze zijn aanzienlijk groter en minder zwart dan in de vorige maand. Weinige zullen ongeschonden de overkant halen; over tien minuten begint hier de grote trek van leerlingen op de fiets.

Zo ver je kijken kunt, zijn de bomen omgeven met een licht groenig waas.

* * *

Grasmaand

't Gras brult de grond uit' zei onze vader, wanneer het zo groeizaam was als nu.

Werkelijk, je kunt het gras bijna horen groeien...

De weilanden hebben stilaan het volle groen van het voorjaar aangenomen. Rond deze tijd gingen de koeien naar buiten. De beesten waren zo blij dat ze na de lange winter op stal de zon in konden dat ze hun staarten omhoog staken en dartel rond sprongen. Komisch gezicht.

Op weg naar school zie ik in slootkanten onder bloeiende krentenboompjes de hondsdrif volop in bloei staan. Het ruikt hier weer precies zo heerlijk als vorig jaar. Ik denk dat dit geen halve week duurt, maar het is een onbeschrijflijke, onvergetelijke geur.

Eigenlijk zou ik hier wel wat langer willen blijven staan, want ik weet nog altijd niet wat die heerlijke lucht veroorzaakt. Zijn het de veelvuldig bloeiende krentenboompjes, de prunus in volle glorie of de voorzichtig uitlopende lindes. Als dat laatste het geval is, dan kan dat nog niets met bloei te maken hebben.

Op hetzelfde punt als vorig jaar, onder de geur van bloeiende brem, zie ik een paar kauwtjes haren plukken op de rug van een Shetland-pony. Slimme vogels, gelaten paardje.

Op school is alles rustig, als ik arriveer.

Op de middagse thuisreis voel ik dat het weer gaat veranderen, maar nog is het zonnig en aanlokkelijk.

Thuis staan de allyssum en de vergeet-me-nietjes al in aarzelende bloei. Twee roodborstjes zitten tam in onze voortuin.

***

De gele vlekken op de ruiten en op onze groene brievenbus zijn te wijten aan Saharazand dat met een storm in onze richting is gevoerd en met de malse aprilse buien is neergekomen. Toch geruststellend, ik had al aan chemische troep gedacht.

Zachte temperatuur met voorjaarsbuien. Bij dit weer placht onze vader te zeggen dat er eindelijk 'natuur in het weer' zat. Hij ging dan echt aan het tuinieren. De sjalotten, de tuinbonen, de kelen en de sla zouden in de kortste keren boven de grond staan.

Ik heb ontdekt welke plant de heerlijke lucht vol voorjaarsgeur veroorzaakt; op weg naar de studio rook ik opeens weer vlagen van vervoering en nadere inspectie bracht me tot een onopvallend bloeiende laurierkers (die eigenlijk prunus laurocerasus heet).

***

Zware wolken boven onze fietsweg. Er vallen steeds verwaalde druppels, maar het is niet echt menens. Ik hoop dat het niet erger wordt. Onderweg zijn de pieren- en slakkenlijkjes tot onopvallende slijkjes geworden. Het magische klopgekluid van een specht klinkt op bij het Heziks kasteel. De kraaien overstemmen hem rigoreus.

***

Onder een onbestendige voorjaarslucht naar Brabants hoofdstad. Ik heb al met een spijt met de auto te zijn gekomen. Nergens een parkeerplaatsje te vinden. Uiteindelijk lukt het bij de Parade. Ik stop 'al mijn wisselgeld in de automaat. Afspraak met Luc van Gent. Hij heeft stafkaarten waarop onze later kapotgeschoten boerderij, mijn geboortehuis, nog te zien is, zij het klein en onscherp. Ongelooflijk, de foto's, kaarten en films(!) die Van Gent verzameld heeft! (Het meeste materiaal is afkomstig van het Imperial War Museum, de RAF en de Times.)

Na de thee en anderhalf uur keuvelen kever ik naar huis.

Een stevige borrel met het oog op een komende moeilijke nacht (rugklachten). Een heerlijk fluwelen kelkje vol ijskouwe klare. Eén lange donkere nachtrege. Om vijf uur wekt een door de regen zingende merel me. Hij zingt zijn ziel uit, al is het nog zo'n pestweer. Misschien heeft hij extra redenen; eertijds zullen er weer pieren uit het weiland vluchten voor het hoge water. Eigenlijk hoef ik nog niet op, nu ik met de auto ga.

***

Afspraak met de omroep. We zullen enkele programma's tegelijk opnemen (inblikken). Bij de studio is alles stil en verlaten. Verdomme, dat is waar ook. De tijd is een uur verzet! Eerst maar even naar ons moeder om haar tevens te zeggen dat we morgen helaas niet komen.

***

Het is prachtig voorjaarsweer. Vogelgefluit en bloemenpracht onder een stralend blauwe lucht. Ik hoor herhaalde timmertrillers van een verre specht. Doodzonde om nou zo'n studio in te duiken. Na tien uur nemen we vier programmaatjes tegelijk op. Tegen twaalf ben ik thuis.

***

Beloofde zonnigheid. Toch wordt het een sombere dag. April doet wat ie wil... Vanmorgen in alle vroegte vertrokken zonder handschoenen. Het valt niet mee. Ik erger me aan de h.h. landbouwers die het fietspad zeer besmeurd achterlaten na hun bewerking van het land.

Ik vind het ergerlijk dat de gemeente het kennelijk al weer nodig vond om de bermen te maaien. Er staat amper een bloem in voorjaarsbloei of daar komt de motermaaiër al weer aan. Geen wonder dat ook de wegkanten steeds monotoner worden. Voorheen bloeiden hier vier soorten klaver, talloze composieten tot boksbaard en schurftkruid toe.

Wat er nog over is? Paardebloem, weegbree en boterbloem en ook die moeten het ontgelden.

Ik kom langs een boerderij met een inrit vol slijk en stront. Dat is nu al een hele week zo. Vroeger zou men zich ervoor schamen en het zou snel opgeruimd worden. Deze boer met zijn enorme bedrijf is duidelijk overbelast en wat gebeurt er? Hij bouwt nog een varkensstal bij! Hoe kan hij daarvoor toestemming gekregen hebben? Elke ochtend ruik ik deze steenpuist in het landschap op mijn fietsweg al van verre.

Conrectorverkiezingen op school. Mijn kandidaat is het niet geworden, hoewel hij beter was dan de gekozene. Hij had maar een nadeel: hij was geen vrouw. Vanmiddag uit school overvallen door een heuse hagelbui. Het deed zeer aan mijn gezicht en het weerlichtte en donderde. 'Als het dondert op een kale doren, is de halve zomer al verloren' hoor ik ons moeder zeggen, maar het is april en 'april doet wat ie wil'.

***

Donkere dagen, waarop ik me 's morgens telkens afvraag of het droog zal blijven. Toch met de fiets naar school. Er liggen op de totale fietsweg van een goede 10 kilometer vier dode eenden, een kraaie- en twee merrellijken. De eenden zijn al in staat van ontbinding. De paartijd vergt alle jaren slachtoffers. Ik heb het idee dat er geleidelijk aan teveel eenden zijn gekomen.

Vanmiddag belde de uitgever over de kalender. De drukproeven komen eraan. Goed zo!

Een exemplaar van de tweede druk van mijn tweede boek is gearriveerd. Het ziet er goed uit.

Nelleke wil na het eten even uitwaaien op de fiets. Dat zal gebeuren.

***

Brief van de hoofdredacteur van Brabantia met verzoek om een stukje over religieuze zaken. Tja, dat zal waarschijnlijk heel anders worden dan hij verwacht, maar ik wil het wel graag doen.

Ik moet meteen aan enkele spreuken denken: *'Ik gò' bij 't gisteljik, zin Gilles, en ie zaat òn de wijn'*; *'ègge iemes in de familie he't die wijwötter kan make, dan is oew kosje gekocht.'*

Er bestaat een onuitwisbaar kwalijk beeld binnen onze provincie waarin de pastoor en de burgemeester elkaar opdragen: *'Haauwde gij ze mar èrm, dan haauw ik ze wèl stom.'* De dorpsbestuurder en de parochieherder stelden immers niets minder voor dan de almacht in de kleine samenleving van voorheen, hetgeen ook blijkt uit: *'ès ge de p'stoor en d'n bürgemister tege he't, dan kunde 't dùrp wèl àittrekke.'* Dat de parochieleider vergevingsgezind zou zijn, blijkt niet uit: *'ès ge unne pestoor tege z'nen toog pist, dreug 't noit mer op.'*

Dat hoge bomen veel wind vangen blijkt uit de vele zegswijzen betreffende het parochiehoofd: *'ne p'stoor hi z'n daggèd al verdiend vur d'n uurste koffie'* (voor de mis (met communie) bleef men destijds nog nuchter), *'ès 't reegent op de p'stoor, drùp 't op de kùster'* (de koster krijgt dezelfde hebbelijkheden als zijn 'herder'; het kan ook betekenen dat de koster mede slachtoffer wordt bij tegenslag of dat hij in positieve zin meedeelt bij een gunstige beschikking van het lot). *'We zullen 'm mar p'stoor zien te make, want hij dugt nerres anders vur'* geeft aan dat men bepaald niet overliep van respect.

***

De kalender-correctieproef is gearriveerd. Fijn, vlak voor het weekend; die kan ik meteen afwerken.

Ik geloof dat vrijdagavond mij wel het meest vrije gevoel geeft van de hele week. Om kwart voor zeven komt Nol van Roessel onverwachts aan. Dat doet hij soms, als hij ergens in de buurt moet optreden. Hij is zeer welkom. (Nol is een van de beste en aardigste vertellers van Brabant.)

Hij houdt vanavond een voordracht in de Driewiek hier ter plaatse en heeft maar tien minuten voor ons. Dat is ook bijna altijd zo met Nol; hij is amper binnen of wil al weer weg.

Een paar keer hebben we echt een hele avond kunnen buurten.

***

Fris, maar redelijk zonnig.

Kalenderproef valt niet echt mee... Hinderlijk is vooral dat men met de accenten geknoeid heeft; consequent van grave naar aigu! Drie data blijken niet ingevuld.

Zoekgeraakt? Of gewoon een vergissing mijnerzijds?

Toch kost de invulling me weinig moeite en de hele zaak vordert gestaag; de helft van de tweehonderd pagina's zijn 's middags al gepasseerd.

Radio-afpraak om over 'mest en potstal' te praten. Het moet binnenkort geschieden.

Om me te vertreden ga ik met Sjefke even een korte 'hondse' wandeling maken in ons naburige bosje.

Vandaag heb ik een lezinkje, dat ik niet heb kunnen afzeggen. Om zeven uur vertrek ik naar het plaatselijke café-restaurant voor een korte voordracht. De zaal zit afgeladen vol. Er hangt een rokerige sfeer tussen de rijke padvinders en hun echtgenoten. Ik ben iets te vroeg; het eigen programma is nog aan de gang. Ik zal beneden aan de tap wachten.

Gezeten aan de toog ontmoet ik een oud-leerling die ik niet direct terugken. Altijd pijnlijk.

Gelukkig word ik al snel omhoog geroepen. Ik kan direct beginnen.

Er wordt gevraagd of ik ook wat wil eten. Domme vraag; hoe kan ik dat nou..., met mijn mond vol spreken? Nee, geef mij maar iets te drinken, denk ik hardop. Mijn keel is als schuurpapier.

Marga, een mij onbekende poppenspeelster, is zeer behulpzaam. Gelukkig vliegt het half uur (dat toch weer drie kwartier geworden is) voorbij.

'Ik dank U voor Uw aandacht en wens U een smakelijke voortzetting' zeg ik tegen de bunkerende menigte.

De voorzitter overhandigt mij bloemen en wijn en bedenkt tijdens mijn aftocht dat er nog iets afgesproken was. Beneden aan de tap is de oud-leerling verdwenen. Jammer.

De uitbaatster geeft mij een drankje ten afscheid. Er volgen meer vloeibare versnaperingen van mensen 'die ik niet ken, maar die me wel veel te vertellen hebben. Ik krabbel soms iets op een bierviltje, als het me de moeite waard lijkt.

Thuis moet ik even bijkomen.

***

Lichte spijker. Het bierviltje van de vorige avond stelt me voor grote raadsels. Buiten heeft het voorjaar de bomen gekleed en gekleurd. Talloze tere tinten van

voorjaarsgroen. Onbeschrijflijke nuances! Over enkele weken zal alles hard groen zijn. Nu is het op zijn mooist. Appelbloesem, brem, vergeet-me-nieten, pinksterbloemen, paardebloemen, sleutelbloemen, madelieven, weegbree. Schitterend! Waarom moet zo'n gemeentewerker hier nu al weer maaien? Je ziet op de plekken waar hij niet komen kon, hoe mooi het had kunnen zijn...

***

Heerlijk in de zon gezeten en het voorjaar ingezogen. Met Sjefke gewandeld onder een koepel van vogelzang in een doorschenen bos. Prachtig gezeefd licht! Dat zal over enkele weken veel donkerder zijn, want de bladgroei gaat hard. Wat is het voorjaar mooi en wat ruikt het heerlijk!

Mijn derde klas blijkt de laatste toets slecht gemaakt te hebben. Kunnen, mogen, moeten; het blijft kennelijk moeilijk. Er zullen onvoldoendes moeten vallen, helaas.

Nelleke vindt dat we ter onderbreking best samen kunnen gaan fietsen. Ze heeft gelijk.

We rijden langs de zaadhandel waar ik boontjes en ijsbergsla koop. Ik zal vanmiddag een gedeelte zetten. In de buitengebieden stinkt het enorm naar de mestoverschotten die nu overal als voorbereiding op de maïsplant aangesproken worden. Ik heb altijd het idee dat de stank in je kleren blijft hangen. Zo erg stonk het vroeger toch nooit?

Wat is het vreemd gegaan met die mest... Vroeger lagen de mesthopen aan de wegkant bij de boerderij die met de kont naar de weg stond. 'Achter moest het verdiend en voor niet vergaapt worden'. Er was altijd te weinig mest in die dagen. Men deed vanalles om mest te winnen....

'Ëgge oew laand gin mès gift, dan bleft Onze Lieve Heer in 't hekkegat zitte' is een spreuk die duidelijk aangeeft hoe belangrijk goed bemesten beschouwd werd.

Toen kunstmest nog onbekend was, had men de potstal als 'mestmakerij'. Het vee bleef de hele winter op stal en werd daar gevoerd. Het was een eeuwenoude kringloop binnen het boerenbedrijf: Hoe meer de boer oogstte, hoe meer hij te voeren had en hoe meer vee hij kon houden. Veel vee hield in dat hij veel mest kreeg en veel mest was nodig voor een rijke oogst.

In het begin van de winter voerde men groenvoer en hooi en haverstrooi. Dit voer werd door het vee in mest omgezet en door dit mest met 'strauwsel' te vermengen werd het stalmest. De koeien stonden op stal en moesten een zo droog mogelijke ligging hebben; ze werden daarom dagelijks 'gestrauwd'. Meestal werd roggestro onder de beesten gestrooid. Dit had men zelden voldoende en daarom ging men 'krabben'. Boer en knecht gingen er met de 'krabzeissie' op uit, liefst als het weer niet al te best was. Bekend is het oude gezegde van de boer die meer op had met zijn paard dan met zijn knecht: ' 't Is gin weer vur 't pèrd, gò mar krabbe!'

Dat krabben bestond uit het verzamelen van vergaan blad en afgestorven gras onder heggen, in sloten en bermen, in bossen en op heidevelden. Dit vergaarde 'strooisel' bleef even ter droging op hopen liggen en werd later met de kar naar de stal gereden of op de 'misse' (= het erf) op een 'strauwselhoop' gestort.

Lina Wijgergangs-van Uden schreef in haar Berlicumse memoires:

'De koeien werden tweemaal daags gestrauwd, dat is wat kort gesneden stro of strauwsel dat ze uit de heggen haalden, eronder doen en dan lagen de beesten weer een tijdje droog. Als de koeienstand, dat was waar ze op stonden, erg nat wier, gingen ze 'terugzetten', zeiden ze. Dat was de mest onder de koeien uithalen en in een grote ruimte erachter neergooien. Die mest moest daar een tijdje broeien en werd dan naar het land gereden. Onder de koeien werd een nieuwe stand gemaakt, een paar karren weideplaggen netjes naast elkaar gelegd en dat moest weer mest worden...'

Inderdaad, al die zaken hebben wij in onze prilste jeugd nog gekend. We hadden zelf een potstal, maar ook bij opa Klaas was dat zo. Opa ging krabben en het plaggen op de hei noemde hij 'vlagge'. Vandaar de oude leus: ' 'n Vlag en 'ne stront mèsse unne tree in 't rond'.

Toen wij op Omroep Brabant over 'strauwsel en vlagge steeke' hadden gesproken, belde Marinus Zwanenberg uit Ballekum op voor de volgende aanvulling: 'Vruger ginge ze, zoowès gé vertelde, krabben in de sloote, mar dan name ze dik ok de jong nog mee, want die moesse 'pùisjes plaoze'. (De kinderen moesten het gebladerte uit de wortelstronken van de eikenheggen halen.)

Marinus vertelde ook dat ze in die dagen gruwelijk zuinig waren. 'Elk blaajke

moes mee. Ès d'r 'n blad wegweijde, goide ze d'r gaauw d'r pèt overheen zoodè ze dè ok nog ha'n.'

Kees Verhoeven uit Haaren gaf naar aanleiding van dezelfde uitzending het volgende door:

'Tegeworrig zen ze ammel zó vies van mès, mar vruger dinne wij hil daag mès breeke en dan hadde wèl 's de korste òn oew haand hange, mar oewen bötteram op 't laand die smakte toch harstigge goed!'

***

Ik heb geen mest buiten het afgevallen blad en onze tuingrond is slecht. Daarom laten we elk jaar een paar wagens stalmest brengen die we over ons stukje grond verspreiden.

Ik moet er altijd aan denken hoe een hekel ik had aan het mestbreken op het land van mijn voorvaderen. En nu doe ik het uit vrije wil, maar de vergelijking gaat mank. Mijn stukje grond is zo klein. Vroeger stond je dagenlang te 'breken' en daarna was je zelf gebroken; je kon je rug nog amper rechten.

Ik doe thuis snel mijn geplande aanplant.

***

Gewone schoolgang. Ik rijd door de regen huiswaarts; het is vandaag geranium-aktie en ik zal posten. Zeshonderd geraniums moeten door de leerlingen van de onderbouw opgehaald en in de regen worden bezorgd. De actie verloopt moeizaam. Veel mensen die bestelden, zijn niet thuis en er zijn leerlingen die de regen schuwen en wachten op betere tijden. Pas om drie uur zijn alle bloemen weg en ik blijk een tekort van dertig planten te moeten noteren.

***

Het is koud en wit vanochtend. Het wantloze tijdperk is nog niet echt aangebroken; zal wel na de hemelvaartvacantie worden. Op school heb ik mijn slecht gemaakte proefwerk uitgedeeld en die club meteen opgezadeld met een herhaling; ik heb het herkansing genoemd.

Door een zonnige middag freewheel ik huiswaarts en ik zie dat er veel zuring bloeit op de ongemaaide plaatsen onder de gele brem. Wanneer ik buiten in de achtertuin in de zon zit, vliegen er merkwaardige roodborstjes met grote witte snorren uit Sjekkes kooi op. Zij verzamelen de uitgevallen hondeharen als nest-materiaal en het is een zeer komisch gezicht.

Er zijn mussen die hetzelfde doen. Nu ik erop let, zie ik dat heel onze achtertuin vergeven is van het witte haar van onze kleine hond.

Na ons eerste buiteneten dit jaar gaat de telefoon. Het blijkt collega Martin (Frans); of ik morgen niet mee kan met de excursie naar Den Haag. Oeioei, hem kan ik eigenlijk niets weigeren; hij staat zelf altijd klaar en toch kan ik niet. Nee, Martin, mijn rug...

Niemand anders kan morgenmiddag. Maar ik kan nog geen vijf minuten lopen zonder pijn. Ik weet dat het ongeloofwaardig klinkt; fietsen kan ik namelijk wel en vrij goed, al zeg ik het zelf... Maar staan en lopen, nee. Met pijn en moeite houd ik voet bij stuk.

***

Koninginnedag wordt gevierd en het weer werkt mee; het is een uitgelezen zonnige oranje-dag.

Onze jongste komt met de vraag: 'Mag ik achter een stukje tuin voor mezelf?' Mooi toch. Had ik vroeger ook! Natuurlijk mag hij het. Dan is hij komende tijd onder de pannen....

Ik heb weer geen lintje gekregen. Gelukkig... Weet je wie er een lintje had moeten krijgen? Mijn vader! Maar niemand heeft hem ooit voorgedragen; hij zou het trouwens niet gewild hebben. Decoratie paste hem niet; hij wilde 'gewoon' blijven.

Eindelijk tijd om heerlijk niets te doen; hooguit wat te lezen. Ik verstrooi me het liefst met de Engelse schrijver Bates. In zijn boeken is het bijna altijd zonnig. Zijn verhalen behoren tot de weinige die ik met genot kan herlezen.

Onze achtertuin is vol vogelpassie; er danst een paartje heggemussen onder een constant riedeltje voorbij. De roodborst is druk aan het nestelen met hondehaar en veertjes. De merels vechten om hun territorium en die strijd is ook in volle

gang tussen de tortelduiven die plots alle vredigs hebben achtergelaten. Het ruikt heerlijk voorjaarachtig. De eik staat al in bloei en mijn voortuin is vergeven van de vergeet-me-nietjes; blauw, rose en wit. Alle jaren weer; ik schoffel nooit. De perzik zal niets dragen, omdat zijn bloei juist in de nachtvorstperiode is geweest. Hij heeft veel rode gal op zijn blad.

Ook nu is het 's nachts weer onder het nulpunt en het belooft weinig goeds voor de appels. De kastanje en de noot moeten nog tot ontplooiing komen. Het gaat nu hard.

Ik zit al een hele tijd te staren naar een kleine mestkever die net voor me in het zand is geland. Hij doet al voor de vijfde keer een vergeefse poging op te stijgen. Telkens moet hij daarna zeker een minuut rusten; dat moet een eeuwigheid zijn in een keverleven. Wat een hindernissen moeten die grassprietten en dorre bladeren zijn voor zo'n beestje...

Eindelijk, op een verhoging in het pad lukt het hem weg te zweven. Gelukkig, kan ik verder lezen.

***

De meimaand was de tijd dat we heel veel 'mùlders' vingen. Veertig jaar geleden waren er nog genoeg; we hoefden ze maar uit de beukenheggen te schudden. Een glazen pot met gaten in het deksel was de meikeverkooi.

Soms deden we een stukje naaigaren aan een pootje en lieten de kever rondvliegen tot het pootje het begaf. Het was wreed om de meikevers zo als speelgoed te misbruiken. We zongen dan:

Mùlders op bukeblad.

*Mùlderke, mùlderke telt oew gèld
en gao dan nog 's vliege.
Ès ge nie vliegt, dan roep ik de vos
en laot 't hele taauwke los.
Van je een, twee, drie!*

*Mùlderke, mùlderke, gao mar vliege,
ik zal oew kiendje wèl wiege.
Mùlderke, mùlderke, telt oew gèld
en gao dan mar vliege maole.
Mùlderke, mùlderke,
d'n duvel zal oe haole!*

We stopten er graag onverwachts een bij de meisjes in de haren. En nu zijn er bijna geen meikevers meer...

Mei

De meimaand heet niet voor niets de bloeimaand. Er is een enorme bloemenpracht te bewonderen, maar ook in de voorgaande twee maanden zijn er al tal van bloemen verwelkt. Daar waren wel veel buitenlandse kweekvormen bij die je hier vroeger in de tuin nauwelijks zag.

In mei blijf je het voorjaar ruiken, vooral na een fris regenbuitje... Veel fruitbomen bloesemen en de vogeltjes zijn volop aan het nestelen, want in mei leggen alle vogeltjes een ei, behalve de koekoek en de griet, die leggen in de meimaand niet... (Die griet ken ik niet maar volgens Van Dale is het de grutto.) Wij klommen vroeger bij vogelnesten. Wij waren net apen en klommen om het klimmen. We vonden huizen in de bomen met hun eigenaardige structuren van takken en bladeren. We liepen erin rond als in onze eigen wereld en bleven er hele middagen wonen. Het was ons paradijs waarin we omgeven door heerlijke geuren verborgen bleven achter het gebladerte. We maakten maaltijden klaar op vlamloze vuren en trouwden zonder getuigen. Alles bruist van nieuw leven en de groenschakeringen zijn nog steeds een lust voor het oog.

Toon van den Elsen schreef erover in zijn Udense vertellingen:

'De meimaand werkt aanstekelijk. De mensen voelen dat den hele natuur z'n eigen vernieuwd heeft. Dat groen van de mei vinde niet in de zomer en den herfst. Dat is iets aparts. En de mensen lopen veerkrachtiger in de lente. De lente maakt oe blij...'

Het is waar..., mei verjongt.

*è'k òn 't vurjaor lente denk,
dan wi'k wir bluumkes plukke
vur Maria's op de schouw,
die viel 's oit òn stukke
en wier tot krijt toen gaauw....*

Bloemenplukken voor het Mariabeeld deden wij als kind veelvuldig. Vooral in de Mariamaand, en als er een beeld sneuvelde zorgde dat voor het krijgt dat zeer welkom was bij ons perkhinken.

Rózzekrans, rózzenhuijke.... Bidde, bidde, bidde...

'In de mèijmònd (èn in oktober) moes'r 'saoves vurdè de rózzekrans gebid worde alt' 'n karske òngestokt worre.

Oe, dieje rózzekrans; sommigte veurbidders kende alle gehèime èn alle hèilige tot Donatus, Cunera èn Eligius toe èn ze han oit ok nog d'n huiszeege die op d'n binnekant van de kamminèdeur ston van buite geleerd...

Dè duurde toch lang vurdè de klèinste eindelijk 't karske ùit moeg blaoze...!'

'Toen we vroeger allemaal thuis waren, moesten we eerst 't rozenhoedje meebidden. Eerder mocht je niet naar bed. Dat gebed ging nogal, maar wat er allemaal achterop bijgeplakt werd aan weesgegroetjes, daar wierde gewoon niet goed van.

Op 'n avond had ik net voor de bidronde - ons vader en voorbidder zat te pitten bij de platte buis - wat jeukpoeier in zijn nek laten vallen. Tijdens 't sermoen begon hij steeds meer te krabben en mompelde: 'Ik stik van de vlooiën, hoe kan dat nou?'

Iedereen had gezien wat ik gedaan had, behalve vader zelf. Steeds meer van ons moesten er plotseling naar de WC, zodat moeder op 't laatst heel hard zat na te bidden in de hoop dat hij 't deserteren niet zou merken.'

(J. M. v.d. Bergh, Roosendaal.)

Ieder dùrp ha vruger wèl iemes die nogal stèrke verhale kon vertelle. Zo waar d'r bevubbild Bèrtje!

Van hum wier verteld dèttie waar weze jage en nò unnen halven dag loope hattie nog ginnen haos gezien en toen hattie z'ne potternoster mar gevat en waar 'n rózzenhuijke beginne te bidde. Misschien dè dè wèl zó hèlepe...

En verdomme, daor schoot 'm innins toch unnen haos tusse z'n been dur en naam z'ne rózzekrans ok nog mee ok!

Tege den tijd dè Bèrtje z'n geweer òn kon legge, waar d'n haos al veulste wijd weg. 's Jaors daorop ging Bertje wer 's jage en witte wè?

Daor zaag ie al mee unnen haos, mar hij dũrfden 'm hòst nie te schiete, want ie leek wel zó groot ès 'n kalf. Toch, nò efkes rikraoie, schoot ie en daor laag dieje kapitalen haos.

Toen Bèrtje 't bist oprapte, zaag ie dè diejen haos z'ne rózzekrans nog um z'ne nèk ha...!

'B'ons thuis,' vertelde Ria uit Vorstenbosch, 'wier vruger in de mèijmaond traow de rózzekrans gebid, mi alles d'r op en d'r òn. Dè duurde dik nogal òn.

't Kwaam wèl 's veur dè Jan van de winkel die rondkwaam um bestellingen op te nimme, midden in de rózzekrans terèchtkwaam. D'r wier gewoon deurgebid en Jan moes mar mee bidde tot 't afgeloope waar en dan pas kon de bestelling opgenomen worre.

Oit gebeurde-n-'t ok dè onder 't bidde Piet van d'n Bond kwaam um af te reekene. Mar in dè geval wier d'r b'ons thuis mee gestopt. Nee, Piet hoefde nie mee te bidde en ok nie te waachte um z'n gèld af te geeve!'

Vershil moes d'r zen.

***

Na de dodenherdenking volgt het bevrijdingsfeest van de vijfde mei. Meer dan 50 jaar na de bevrijding nu al.

Ik zit in de achtertuin te genieten van mijn laatste vacantiedag. Het is rond de 22 graden en echt weer om niets te doen. Ja vooruit, een beetje lezen dan. Ik dwaal vaak weg uit de Engelse taferelen van mijn zoveelste Bates-pinguin.

Telkens komen mij de woorden van George Steiner voor de geest: 'What kind of a world is this! A minor poet may become immortal because of one successful poem and the real heroes who go out and take care of the sick and needy remain in anonymity..' Ik weet niet zeker of zijn woorden exact zo waren, maar de tegenstelling tussen roem en ondergewaardeerde dienstbaarheid sneed hij zo ongeveer aan. Het doet me denken aan de documentaire van Damiaan, de held van het melaatse Molokai. Eigenlijk heette Damiaan Jozef de Veuster. Hij stierf ruim honderd jaar geleden aan de vreselijke ziekte die hij hielp lenigen.

In een film op de Belgische TV was de herbegraving te zien. Het ging er net zo aan toe als bij de eerste begrafenis die ik als kind meemaakte.

Grutje was dood. Het stoffelijk overschot werd thuis opgebaard tot de dag van de begrafenis. De lijkbidders, bewoners uit de naaste buurt, aangewezen door speelkaarten, hadden zich van hun taak gekweten; zij waren bij alle familie gaan berichten over de dode en ze hadden er zoveel borreltjes bij opgelopen dat ze aangeschoten terugkwamen in de buurt. De rozenkrans was aangezegd en er werd drie avonden gebeden.

Ik had vaders moeder maar kort gekend. Zij blijft in mijn herinnering een oude vrouw aan wie alles grijs was, behalve haar haren die bekant net zo wit waren als haar zondagse pronkmuts. Ook haar vriendelijke ogen waren grijs.

In mijn geheugen blijft ze voor eeuwig verbonden aan pepermunt en roggebrood met goeie boter en suiker.

Ome Dorus en ome Driek waren 'haar jongens', die altijd bij haar gebleven waren op de boerderij. Jongens van bijna vijftig. Je kon hen vlak na haar dood horen jammeren op de Grindweg. Ik weet nog dat het huis een heel merkwaardige sfeer had. Het was een noodwoning die na de oorlog opgetrokken was op de gewelven van de kapotgeschoten Huisbergse Hoeve. De kelders waren eigenlijk het mooiste van het hele huis. Ik herinner me dat bij grootmoeders dood de vensters gesloten waren en dat de grote spiegel in de huiskamer omgehangen was.

Kinderstrooike (voor een meisje) in het Noordbrabants Museum in Den Bosch.

Rechts van de deur, dus de dode was mannelijk. Vijf stenen, dus de dode was volwassen, en palmtrossen. (Brab. Ill. 1929; Bezorgd door Cor van Uden, Heesch.

De klok stond stil. Of er bij de begrafenis van grutje een 'strooike' aan de weg gelegen heeft, weet niemand meer. Het had in mijn jeugd jaren nog net gekund. Het strooike was een teken voor de passanten dat er een dode was. Het bestond uit een bos roggestro van ca. 40 cm., belegd met 5 bakstenen en bestoken met 5 palmtakjes. Het strooike werd voor mannen rechts van de voordeur gelegd, voor vrouwen links. In en rond Tilburg noemde men het strooike wel 'wepke'.

Wat deze oude doodsrituelen behelzen? Waarschijnlijk zijn het afweringsriten. Volgens de Germaanse leer is de ziel van de mens identiek met zijn spiegelbeeld. Om de vijandige ziel van de dode te weerhouden werd de spiegel omgedraaid en ook het strootje moest waarschijnlijk een onneembare drempel opwerpen tegen de vijandig gezinde ziel van de overledene. Op sommige plaatsen werd nog een afwijkende 'lijkweg' genomen; niet de gebruikelijke, maar een vaak moeilijke omweg, om de dode te misleiden en een terugkeer van de kwade ziel te verhouden. Ik weet nog dat de lijkstoet van grootmoeder niet over de kortste weg via de Hondsborg ging, maar de karresporen richting Brugge nam...

Grootvader van vaders kant, Grèt Gurtjes, heb ik niet gekend. Hij stierf in de Tweede Wereldoorlog aan een longziekte.

Grootmoeder van moeders kant, Drika de Veer, heb ik evenmin mogen ontmoeten. Zij stierf op jonge leeftijd in het kraambed en liet grootvader met acht kinderen zitten. Zodoende kende ik maar één grootvader (*grutvòdder*) en één grootmoeder (*grutje*).

Grutje had onze vader twee koeien meegegeven, toen hij ging trouwen. Dat was bijna een derde van haar eigen stal. Een van haar kinderen zei daar iets van. Grootmoeder had geantwoord: 'Onze Piet moet toch ok erres afleeve.' Ze wist dat het jonge paar van de kant van de bruid helemaal niets te verwachten had.

Toen de begrafenisstoet zich langzaam in beweging zette, lag de kist op een simpele donkere hoogkar. Familie en buurt volgden de dode te voet. Het ging traagzaam. Er was een huis waar onderweg naar de kerk werd gestopt. Die plek werd destijds beschouwd als het begin van de kom van het dorp.

Het zal zo'n vijf honderd meter van de oude Lambertus zijn. Van daar af ging de kist op een baar en werd gedragen door de buurt. Alles ging te voet verder. Voor velen, niet gewend aan het zondagse schoeisel, was de voettocht geen kleinigheid.

Mei 1943 op Beekveld, Berlicum. Begrafenis van Driek Gurtjes. V.l.n.r. Harrie Wollaerts, Toon Schellings, Doruske van de Ven, Tinus Verhallen, Leendert Steenbergen, Janus Pennings, Willemke van Rooi, Hannus Langenhuizen (vaandel van de H. Familie). Foto: Kees Bijmen.

Wanneer de lijkstoet vertrokken was, werden in het sterfhuis de vensters geopend en de spiegel teruggehangen. Men bracht er alles in gereedheid voor de koffietafel na de begrafenis. Die bestond uit koffie en mik met kaas. De maaltijd werd afgesloten met een borreltje. Zes weken werd de stoep waarover de dode naar buiten gedragen was, niet geschrobd.

De traditie van dit soort begrafenissen is met ons grootmoedertje van vaders zijde voor ons gestorven.

Toen grootvader van moeders kant hemelde, nadat hij op weg naar de zondagsmis was aangereden door een auto, kwam zijn lijk al per zwarte auto vanuit het hospitaal terug naar de Duinse Hoef. Van daaruit ging men in lijkstoet naar de kerk.

Ik herinner me hoe een tante verzuchtte: *'Vòdder zal nou ok wèl denke, wórrum nie aachtermekare rècht nor de kerk!'* Het was inderdaad wat vreemd dat de dode

eerst nog naar het 'sterfhuis' gebracht werd, maar indertijd deed men dat wel. De koffietafel na de begrafenis werd al gehouden in een café.

Nu ligt ons moeder in het verzorgingstehuis en zij lijkt in haar gedrag soms verdacht veel op haar eigenwijze vader.

***

11, 12, 13 en 14 mei, de feestdagen van Mammertus, Pancratius, Servatius en Bonifacius, zijn de beruchte ijsheiligen... Op deze data sneuvelt vaak veel bloesem.

'Wie bònne wil eete, moet de ijsheilige nie vergeete' want: *'Vur vries zedde nie beschermd vur Sint Servaas z'n èige over de zaak hi ontfermd.'*

***

De meimaand heeft zo'n onbeschrijflijk teer en aarzelend groen! Nooit is het licht ook zo helder en levendig als in mei, bedenk ik, als ik onder de kruinen van de oude eiken doorfiets. Het licht wordt door ontluikende bladeren en knoppen heen breed over mijn weg gespreid. Het fietsen is een lust.

***

Een directeur van een 'Lourdes-club' aan de lijn met het verzoek een stukje te schrijven over Maria-bedevoarten. Misschien doe ik dat wel.

Mei is immers vanouds ook de maand voor bedevoarten....!

Schoonvader ging altijd op de derde zondag van mei naar Zeeland-dorp, naar Sint Cornelis....

De kerk was dan opgesierd en op het kerkplein stonden kraampjes waar je van alles kon kopen.

Er waren veel mensen die vroeger te voet of op de fiets ter bedevaart gingen. Al maanden tevoren werden de plannen gesmeed om bijvoorbeeld naar Meersel Dreef te gaan, een klein dorpje aan de Belgische grens. Er was in die vroegere dagen veel jong volk onderweg.

Zeker, er werd wat gebeden en zij gingen ook naar de mis en naar de processie, maar het jonge volk had toch meer oog voor elkaar dan voor de eredienst.

***

De heilige huisjes van Maria worden nog bezocht. Veel mensen gaan naar Handel. En dat zo'n voornemen licht doorging, bewijst de oude spreuk: *'Al sti de wend dan nog zó schèrp, we gòn nor Hòndel over Êrp!'*

Voor ons is de *'beevert'* vanouds naar O.L. Vrouw van Den Bosch. Het is altijd indrukwekkend een meimaanddienst in deze prachtige gothische kerk bij te wonen.

Vroeger kwamen rond deze tijd de processies in zicht vanwege de Kruisdagen en het feest van het Heilig Hart en Sacramentsdag. Prachtige optochten! Gekleurde vaandels, het Lam Gods gedragen op 'n fluwelen kussen, bloemenstrooiende, hagelwitte bruidjes....

Kerkmeesters in strak zwart droegen het baldakijn, vergezeld van wierookdragers.... Wat hebben we veel ingeleverd!

De bloedprocessies in Boxtel en Boxmeer zijn gebleven...

***

Vanmorgen de eerste seringen, die op springen staan, afgedaan voor ons moeder. Ook al zijn de trossen niet helemaal open, toch is de geur al overheerlijk aanwezig. Mam krijgt mijn eerste *'kruinagels'*, zoals wij de bloemen van huis uit heten.

Ik moet opeens weer aan de dood van vader denken; geheel onverwacht, pats, op de fiets, hartaanval, dood. Het kan met ons moeder nog een hele lijdensweg worden... 's Middags fiets ik met verse *'kruinagels'* aan het stuur naar het verzorgingstehuis. Wolken lentelucht en bloesemgeur verrassen me onderweg; hagedoorn en vogelkers, maar nu vooral lijsterbes. Ook de hulst staat in bloei. De geur van de seringen in de tas aan het stuur maakt de tocht aangenaam. Onderweg hoor ik de tiftjaf met zijn eindeloos herhaalde roep en plotseling zie ik een prachtige wielewaal wegduiken tussen de bloesembossen; hij valt nauwelijks op door zijn geelgroene kleur, omdat de omgeving nu juist een overdaad aan die tint heeft.

Zijn roep is schrill en rauw. Vroeger vertelden wij mekaar dat de vogel de volgende woorden uitkraamde: 'En ik trouw lekker met 'n rijke vrouw.' De toekomstige partner lieten we antwoorden met: 'Schijjt,...schijjt!'

Het is de laatste tijd vaak geen pretje bij moeder op ziekenbezoek te komen. Ze is zo mismoedig. En dan net met al het gedoe over euthanasie in het nieuws van de laatste dagen.....

Moeder ziet niets meer, ze kan niet slapen of eten en laat het hoofd hangen. Het grauwe grijze hoofd. Ja, ik heb de laatste dagen veel aan haar 'verspeeld'.

'Kop op, mama!' zeg ik toch telkens weer.

Volgens de zusters geven de resultaten van al haar onderzoeken geen enkele aanwijzing voor haar mateloze lusteloosheid. Ze wil gewoon niet meer...

'U moet met de genade mee willen werken,' zegt een pleeg. Moeder huilt een beetje en zakt op zij.

Ik snijd een willekeurig onderwerp met haar aan: 'De oorlog, mam... Ge vertelde pas dat jullie zo'n schrik hadden in de schuilkelder. Hoe zat dat ook weer..?'

'Ja,' zegt ze ineens opvallend helder, 'die rot-Duitser kwam 's avonds altijd binnen, als wij al klaar waren om naar bed te gaan. Dan gingen de schoppen strooi aan de ingang weg en kwam die jonge lapus voor ons staan met de mededeling: 'mal die Lampe anmachen!'

Verdorie, als dat roggestrooi in brand vloog, zaten wij als ratten in de val...! Ze ademt diep.

'Maar er waren ook goeie bij, hoor.'

'O ja?' help ik.

'Jazeker! Toen we geévacueerd waren geweest en terugkwamen om te zien dat alles verbrand en kapotgeschoten was op onze ouwe hennenkooi na (waarin we later jarenlang gewoond hebben), vonden we tot onze verrassing het kinderfietsje van onze Gerrit terug onder de aardappelen... Ik weet wie het daar verstoppt heeft. Wilhelm, zo heette die Duitser...'

Soms lijkt het erop dat ons moeder, ondanks haar inzinkingen, toch nog zal oprabbelen.

We zitten 's avonds op onze buitenbank te luisteren naar de vink en de merel.

Tegen tien zet de avondstille oorverdovend in. Enkele driftig cirkelende vleermuisjes komen ruisend langs.

Een heerlijke avond die pas na tien klam begint te werken.

*De Zeelandse Cornelis-
bedevaart in mei, 1979.*

*Processie in Elshout in 1982.
Foto: Ad Boogers, Tilburg.*

***

De Kruisdagen, maandag, dinsdag en woensdag voor Hemelvaartsdag, waren de dagen van de processie, de bedegang voor het afsmeken van Gods barmhartigheid in lichamelijke en geestelijke nood, maar vooral voor de vruchten der aarde.

***

Hemelvaartsdag. Veel kinderen doen vandaag hun eerste communie. Hun '*klèin communie*' zei men vroeger om onderscheid te maken met de plechtige communie. Voor mijn tijd deden ze de communie pas in de hoogste klas van de lagere school. Een van de weinige foto's uit mijn jeugd gaat terug naar mijn eerste communie. Ik was zeven. Ons moeder vond kennelijk dat er een familieportret gemaakt moest worden. Er waren nauwelijks foto's bij ons thuis; alles was in de oorlog verbrand. Misschien had moeder bij mijn communie de illusie dat haar gezin al compleet was... Veel later zou er nog een zusje geboren worden.

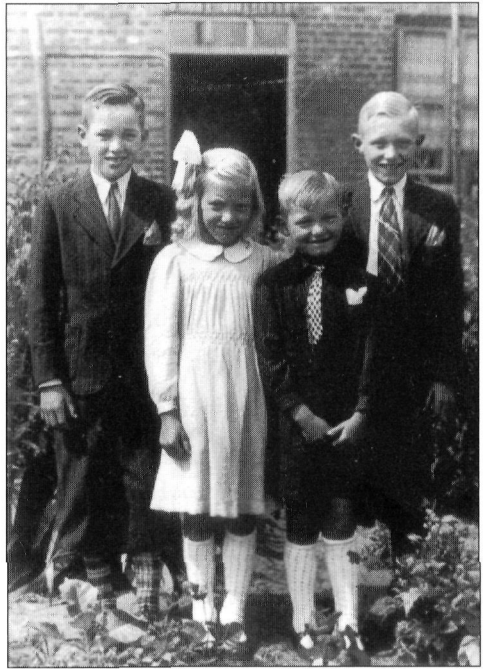
Bij onze communie in de jaren vijftig, kwamen ooms en tantes op bezoek en je kreeg geld; guldens en rijksdaalders. In de tijd van onze kinderen kregen de meesten bij hun communie een nieuwe fiets...

Als kind van zeven gingen we voor het eerst te communie. Het was een geweldig groot feest voor zo'n kinderziel. In de kelder wachtten de gebakjes, die wij taartjes noemden, op de vele visite.

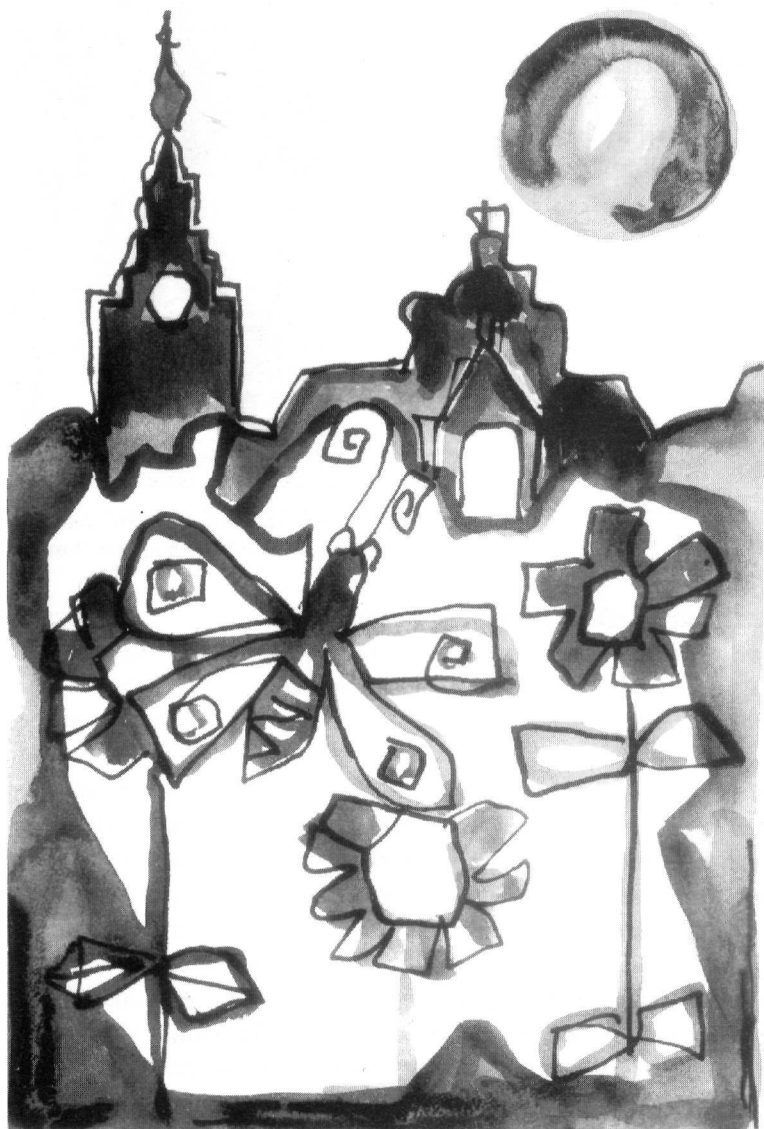
Ik was uitgedost in een nieuw visgraatpakje met korte broek. Ik droeg witte gehaakte kousen en voelde me wel mooi gekleed..., tot ik in de kerk kwam en de meisjes in de linkervleugel zag uitblinken in allerlei schitterende gewaden. Veel wit, maar ook veel pasteltinten. Nee, dan was de jongenskant toch een saaie boel.

Allemaal in het zwart, blauw of bruin. Matrozenpakjes scoorden nog het hoogst aan de rechterkant van de kerk. Ik voelde mij te kort gedaan, maar was het onrecht al gauw weer vergeten. Het was immers het eerste feest waarin ik middelpunt was. Er kwam echt veel volk op mijn communiefeest, voornamelijk familie en buurtgenoten.

In Den Bosch zullen de winkels vanwege de geraniummarkt gewoon open zijn. We gaan met Gurt op de fiets naar de Sint Jan en rijden door wolken frisse meigeur van bloeiende vogelkers, meidoorn en lijsterbes. Heerlijk witte hagen! Onderweg zien we keuterweitjes onder *Nijvelders* (Den Dungen) vol paarden- en pinksterbloemen. Een schitterende geel-witte deken. De boterbloemen in de berm hebben iets gouds en de pinksterbloemen verzilveren van dichtbij.

'Op z'n zondags'.

Langs de oosterplas liggen vele vrouwen terug te verlangen naar hun twintigste. Bruin verdoezelt rimpels, maar het vermeerdert ze ook.

Onderweg vertel ik Gurt van onze beevaarten te voet en hoe opa altijd vertelde dat hij met erwten in zijn schoenen (voor de versterving) diezelfde lange tocht gemaakt had.

Ik heb al vaker teruggedacht aan onze vroegere voettocht naar Den Bosch:

't Gilde van Nistelrode voor de St. Jan in Den Bosch.

De mèijmònd

*Bloiden d'alleruurste bluumkes in de nééjste wèij,
dan liepe wèllie nor Den Bosch en waar 't mèij.
Mèij, dè waar vanouds vanèigès alted al de mònd,
dè we nor die plòtse liepe wor de Lieve Vrouwe trónd'.*

*We sjowde Den Bosch dan binne over de groote weeg,
d'r waren amper auto's, 't waar gelijk nog stil en leeg.
't Waar ok nog hòst onchristelijk vruug, rond vijfve
en't waar mar moeilijk ok geweest um nie in bed te blijve.*

*Van veerze zaagde dan al gaauw die schòn en groote kerk
mi d'r tórres, d'r luchtbeug en al d'r steene-kaantewèrk.
Van Hintum over de Graafsebaon dur de Hintummerstraot,
mar goed dè we'r hòst vort ware, al hield'oew èige groot.*

*Vlakbij bleek de Sint Jan ok te barste van de bildjes
en bij Maria's in d'r kapèl hing 't vol mi zilverschildjes.
En jonge, wè wiere daor bij heur toch karskes òngestókt.,
mar daor waar vur gezùrgd, daor waar ok wèl op gekókt.*

*Aachteròn in 'n huukske zaat ons aller èige Sientje,
en baad 'r minnig tientje vur 'n lang verwaacht nééj kiendje.
En bezeije, daor zaat èigewijs onzen buurtsen aauwen Thijs,
die baad al jorre, tege beeter wete, vur 'n èige rééjbewijs.*

*We han medòllies gekocht, nie gereekend op 't kollekteere,
we han allennig mar enkele kwartjes um Maria's te vereere.
En òn onzen inne kaole cènt in d'je fluweele stokkezak-mi-bèl
zó't zeker ok nie meuge lege, dochte wèllie, of toch wèl?*

*Ès we de lange weg nor huis toe nog af moesse sloeffe,
dan hagget vur ons nie krèk zó hard mer gehoeve...
In ons pòsbeste pak en de lastigst' péénlijk-nééj schoen,
grootte blaojers op oew teen, ammel vur't goei kerk-fesoen.*

*Toch, Maria, koope we ès vruger ès't kan, oew medòllie
en gòn wir nor huis, blij ès 'n jong mi 'ne lòllie...,
want 't blef schòn, al die minse in mèij te zien kerke
en te wete dè Maria vur aow en oew wense wil werke!*

Wij liepen naar de Sint Jan in ons paasbeste outfit. Nu zie je alle mogelijke vrijetijdsvarianties de kathedraal binnensjokken. Het moet voor Maria een 'afzien' zijn met al deze moderne 'elegance'. De kathedraal blijkt overvol. Het doet me echt denken aan mijn prille jeugd, toen we door het ochtendgloren te voet op bedevaart gingen. Bij oudere katholieken in de kathedraal komt zowaar hier en daar de rozenkrans voor de dag. Er zijn er nog maar weinig. Er worden theelichtjes aangestoken om de intenties te onderstrepen. Wij treffen het; Schola Cantorum zingt, Gerrit van de Camp, de plebaan en oud-schoolcollega (moderator), doet de mis en het Sint Jorisgilde, onzen eigen guld, is er ook.

*Bomvolle kathedraal
in de meimaand (1997).*

Zoon Gurt is minder onder de indruk, geloof ik.

'Waar is dat oog ook weer?' vraagt hij. Hij bedoelt de afbeelding van het alziend oog. Ginds in de midden-koepel boven het hoofdaltaar, weet ik. Het is onmogelijk daar nu te komen. De dienst duurt lang, maar is erg mooi. De lichte entourage van de gerenoveerde Sint Jan werkt stichtelijk op mij.

Onze jongste is het op het einde van de lange dienst beu. Hij wil naar de markt en zijn beloofde ijsje. Wanneer ik hem voorzichtig vraag of hij ook gebeden heeft, zegt hij eerlijk: 'nee'. Dat is ook wel heel moeilijk in zo'n omgeving....

Op de markt die een compleet bloemenplein is, kun je over de koppen lopen. De drie-donken-blaaskapel egerländert over de tuin-aspiranten. Wij kopen niets; veel te lastig aan de fiets.

We fietsen door het zuiderpark vol bloemwolkende azalea's en rhododendrons terug. Er is geen enkel wolkje aan de lucht, ontdekt Gurt en hij heeft gelijk. Dit is nu wat ze hier noemen een eiken lucht. Onder Den Dungen staat nog een ouderwetse akker rogge. Ik moet aan het zoeken van korenbloemen denken, maar die staan er geen.

Ik heb andere herinneringen aan het jonge koren: daarvan maakten we fluitjes door een onrijpe halm uiteen te trekken en in het tere ondergedeelte een spleetje te bijten. Met hard blazen kreeg je er een hoog jankend geluid uit.

Urenlang konden we liggend in de wegberm of de akkerrand bezig zijn met het eentonige vroegzomergeluid.

's Avonds zit ik met Nelleke op de buitenbank te genieten van de avondlucht. Zij heeft het druk gehad met haar schilderijen. Er hangt veel onbestemde lentegeur. Het is net als met het groen van deze tijd van het jaar; ik zou het langer willen houden. De lente beklemtoont de vergankelijkheid.

Na elven pas begint zich wat vochtigheid te laten voelen. Zij stuurt ons naar binnen. Het is nu ook echt donker, ondanks de vele sterren.

***

Fietsenstallen bij de Sint Jan. Op zondagen maken gelukkig steeds meer mensen gebruik van de fiets. Het is voor de 'gestresste' burger een gezonde ontspanning. Met het fietsgebruik zie je ook steeds meer terrasjes opkomen.

In onze vuurdoorn naast de voordeur ontdek ik een broedende zanglijster! Goeie nestplaats. Als ik in onze achtertuin uitrust, heft de vink zijn lied aan 'tiri-pi wi-wi-wi-ri-pi, tiri piwiew!' Hij herhaalt het tientallen malen en het blijft altijd hetzelfde. Pas na tien minuten hoor ik een verre vink antwoorden, als ware het zijn echo. Een mussenpaartje zit monotoon te tsjilpen; altijd diezelfde ene noot. Er zijn niet veel mussen meer; vroeger krioelde het mussenleven in de krieckenbloesem in de hof van mijn jeugd. Ik weet nog dat de merels zeldzaam en schuw waren. Nu vechten ze om hun territorium en komen daarbij bijna op je schoot terecht. Plotseling wordt mijn aandacht getrokken door de lichte riedel van het winterko-

*Volksdansgroep Brabants Bont voor de 20ste keer op Beevert
in Den Bosch op de laatste zondag van mei (1997).*

ninkje dat vlak bij komt zitten zingen. Wat een parmantig vogelke en wat 'n geluid!

Ik doe veel seringens af met het oog op de aangekondigde weersverandering, maar vooral ook omdat ik deze bloemen zo graag ruik.

Ik zie dan onontkoombaar de waterput onder de eeuwenoude seringensboom die de putmik omsloot bij onze vroegere boerderij. De groen bemoste binnenringen waarlangs het water terugklotste naar de donkere diepte. Wij hadden nog eens heerlijk water!

Binnen staan de vazen vol met enkele lila, dubbele witte en dubbele paarse 'kruinagel'. Aan de witte is te zien dat de vorst al enige schade heeft toegebracht; bruine bloempjes die nauwelijks open zijn.

Gurt brengt bossen witte seringens naar buurvrouw Anneke. Voorheen brachten we

alle jaren 'kruinagel' naar Jans, haar moeder. Vorig jaar is Jans gestorven aan kanker. Ook schoonmoeder krijgt via haar jongste kleinzoon haar jaarlijkse bossen voorjaarsbloemen.

Binnen vult de kamer zich met vlagen seringengeur. 'Ah, the fragile fragrance of the lilac-tree..!'

***

Dur stonne vruuger bluumkes zat.

Hòst te veul um op te noeme.

*Ze stonne daor zoo veur de vat,
vurral geele botterbloeme.*

Mi koe-oog en mi pinksterbloem

makte daorvan schon boekette.

*Die dinde in un sjempötje
bè 't Lief Vrouwke zette.*

Ok zochte mulders in de heig,

die ge in 'n schoendoos' din.

*Veur voeier dinder blaoikes
en veur lucht wà götjes in...*

Fragmenten uit het gedicht 'Pikdraod' van Sjel.

Ik moet vanmiddag schoonma, die niet meer durft te fietsen, 'afleveren' bij het bejaardentehuis voor een kort wekelijks bezoek aan haar zus. Ik ben wel in de weer met ouwe vrouwen...

Onderweg heeft ma het over haar ouders die pas getrouwd waren en in hun wittebroodsweken in contact kwamen met Mieke R., hun ongelukkig getrouwde buurvrouw. Zij waarschuwde het jonge paar als volgt: 'Uurst is 't krèk krintemik, mar pas op, nòdderhand kùmt de tandpijn..!'

Schoonmoeder moest tevens de Van Hesten vermelden; de eersten die in Berlicum met aspergeteelt begonnen en nergens iets van kenden. Hun onderneming was gedoemd te mislukken. Toen een behulpzame buurman (Carpay) aanbood om de rijkdragende kerselaar voor haar te plukken, zei Mevrouw H.: 'Och nee, als we kersen willen eten, koop ik er wel wat van de kar!'

***

Er komt een jongetje aan de deur met eigengekweekte tomatenplantjes. Of ik er geen wil kopen. 'Nee,' zeg ik resoluut. Ik heb een hekel aan tomatenplanten. Jaren geleden heb ik er eens gehad; toen ze vol grote groene vruchten stonden, werden ze allemaal van de ene op de andere dag bruin. 'Nooit meer,' dacht ik toen.

Als het jongetje weg is, heb ik er spijt van deze kleine ondernemer zo gevoelloos afgescheept te hebben. Had ik maar een gulden gegeven voor zijn vriendelijkheid alleen al.

***

Een fraaie 'meise' zondag en Nelleke wil naar Oisterwijk. Bah, op zo'n toeristendag...

We gaan met het kevertje; Gurt achterin. Ik wil naar het volkscafé 't Stokske. Nelleke had eigenlijk De Zwaan in het hoofd. Ze is echter gemakkelijk te overreden. Wat moet onze jongste nou in De Zwaan doen? Op die doolhof is hij zo uitgekeken.

Ik weet nooit precies hoe ik in de Zandstraat kom, maar al jaren op een rij lukt het me op mijn gevoel er regelrecht naar toe te rijden. Pas wanneer ik de beukenhaag met toegangsboog op de weg erheen zie, weet ik zeker dat ik goed zit.

Deze keer heb ik voor het eerst onthouden dat de eerste afslag 'Franse baan' heet. 't Stokske is helaas gemoderniseerd; de linden zijn wreed geknot en het terras oogt nu professioneel. Vroeger zat je er onder de lindenlommer in het blote zand... De trappist is er als vanouds.

Op onze thuisreis zie ik onder Esch bij het straatbordje Hal een Engels aandoend tafereel; een rijzig landgoed tegen de achtergrond van grazend vee en eeuwenoude bomen. Ik ben hier tientallen malen voorbijgekomen en heb de bebouwing nog nooit gezien. Met Nellekes goedkeuring en in weerwil van Gurts protest keer ik om. We gaan even kijken wat daar zo mooi scheen te zijn. Het blijkt een buitengoed genaamd Den Eikenhorst waar een architect een aardig onderkomen heeft gevonden. We wandelen tussen bloeiende salomonszegel en ruiken alom

de frisse lijsterbesbloesem. In het gras rondom de villa bloeien bossen blauwe boshyacintjes en vogelmelk. Pas als we alles gezien hebben en omkeren worden we allerminst vriendelijk bejegend door een paar grote roomkleurige honden. 'Rustig maar, we zijn al weg, hoor.'

We vervolgen onze thuisreis onder bijzonder doorzeefd groen van de eikenkoe-
pel boven de Gestelse weg. Hier krijg ik altijd een merkwaardig gevoel van
welbehagen. Zo'n 'overkapping' geeft iets beschermends. Aan onze rechterzijde
zeulen kleurige mensen over de golf-course. 'Pas op, ballen van links!' staat er op
een waarschuwingbord. Ik had ze eerder van rechts verwacht...

Thuis overvalt me de '*kruinagellucht*'. Vanuit mijn slaapkamerraam heb ik een
mooie kijk op de omringende tuin. In den hof bloeien ondertussen de mispel-
boom, de gouden regen en de akelei. De ouderwetse irissen die wij lissen
noemen, staan op opengaan.

***

De uitgever belt. Hij heeft mijn brief ontvangen en zal met al mijn wensen reke-
ning houden. Hij zal me een tweede correctieproef van 'North Brabant'
toezenden. Toch aardig en goed bedoeld, denk ik.

Er is vandaag verder alleen post voor onze zonen: een brief uit Georgia voor Jos,
die daarheen zal gaan in juli en een brief voor Gurt van zijn 'vriendin' Ingrid.

Jos heeft een schilderskarwei aan ons huis aangenomen; de houten serre voor
fl 150,-. Hij heeft de hele week vrij; vanwege hertentamens en vervallen colleges.
Gurt heeft een schitterend uitgelopen uilebal meegebracht uit school. Goed
bewaren, machtig interessant!

De zon doorsproeit de thuja's die voor mijn slaapkamer staan. 26 jaar geleden
heb ik die hier zelf geplant, evenals de witte seringeng die nu vijf meter hoog staan
te pronken naast hun naaldbroeders. De populier niet, die is nog van schoonva-
ders periode. Wij hebben hem alleen 'getopt' na veertig jaar.

Er ligt een roze deken van de uitgebloeide prunus. Ik hoor een verre koekoek en
denk aan mijn buurman Eugène die gisteren vertelde hoe een hele buurt 's
avonds uitliep om te luisteren naar de nachtegaal. Die heb ik in geen jaren
gehoord. Eugène is een echte vogelaar; hij heeft dit jaar al op 2 maart een zwaluw
gezien; ongelooflijk... Toen was het nog zo'n slecht weer.

Om zeven uur fietsend naar school. De zon tuimelt door de takken boven mij. Ik heb kennelijk mijn tempo nog niet en word onderweg gepasseerd door oud-leerlingen die nu ze in een andere klas zitten die ik (gelukkig) niet heb, menen niet eens meer te hoeven groeten. Onder Hoog Beugt word ik vertederd door de aanblik van zes jonge gansjes die samen met het ouderpaar grazen op *'den dries'* voor de boerderij. Wat jammer eigenlijk dat er bij deze beestjes zoveel charme verloren zal gaan naarmate ze groeien in gewicht en agressie.

Toen ik vanmiddag (zonder jas) naar huis fietste in een heerlijke zonnearmte, zag ik tractoren met zaaitoestellen doende op de eeuwige maisvelden. Zes sporen tegelijk. Ik moest denken aan ons vroegere maïs poten. Vader maakte de gaten met zijn schop en wij moesten twee korrels in ieder pootgat gooien. Ook passeert het *'peejezette'* mijn geestesoog. Dat bieten-poten had letterlijk veel voeten in de aarde. Ik 'mocht' het *'peejmasientje'* trekken dat vader in het rechte spoor hield. Twintig jaar later zag ik hetzelfde nóg een keer in het gehucht Den Hoek door de gebroeders Piet en Dorus S. die samen de honderdvijftig jaar al lang gepasseerd moesten zijn. Ik had er zo graag een foto van gemaakt, maar had toch niet mijn camera gehaald, omdat ik wist dat ik geen rolletje ter beschikking had. Naderhand heb ik er eeuwig spijt van gehad, dat ik dit gebeuren niet gefotografeerd heb. Nooit meer heb ik zoiets gezien en het jaar erop was Dorus dood.

Die verdomde *'peeje'*. Wat hebben we daar ook mee afgesjouwd! Het wieden en dunnen van de voederbieten ging kruipend door de akker; drie rijen tegelijk: een onder je buik, een rechts, een links. 's Avonds kon je niet meer staan. Wanneer pap erbij was, schoot het altijd goed op, maar het kwam ook voor dat wij op de bietenakker losgelaten werden, terwijl hij moest gaan *'heininge'*, hetgeen inhield dat hij de weijtjes van nieuwe of herstelde afrasteringen ging voorzien. Vaders aanwezigheid maakte altijd alles vanzelfsprekender en gezelliger. Omdat hij zich later verhuurde als grondwerker, moesten moeder en de kinderen de keuterboerderij mede 'runnen'. Ik heb jarenlang gedacht dat 'gemengd bedrijf' zo heette, omdat jongens en meiden even hard mee moesten werken...

Pap vertrok nóg vroeger dan wij op de fiets. Hij reed ongelooflijke afstanden, zoals naar Meijel in De Peel. Een normaal mens zou bij zijn tempo een halve dag nodig hebben om op adem te komen voordat hij kon werken...

Nu zou het trouwens al de tijd zijn dat wij (mijn zus en ik) om vijf uur 's morgens door de dauw de polder infietsten om de vier roodbonten aan de Achterdijk te melken. De melk moest om half zeven aan de weg staan, want de 'romrijer' begon bij ons zijn route. Thuis ging ik nog gauw terug naar bed, voor ik naar de school in Oss moest. Zodoende maakte ik dagelijks tweemaal de ramp van het opstaan mee: ik kon er nooit uit. Eigenlijk niet zo verwonderlijk; ik kon pas echt studeren als iedereen naar bed was, want het woonvertrek was het enige dat verwarmd en aangenaam was. Daar huisde iedereen. Er werd gekaart, gelezen en naar de radio geluisterd. Zo heb ik vanaf mijn twaalfde jaar vele nachten gehad die niet langer duurden dan vijf, zes uur en later heb ik vaak het gevoel gehad dat ik voor heel mijn leven slaap te kort ben gekomen....

De tijd van aardappel-poten was eind mei voorbij. In onze jeugd stond hier overal nog haver en gerst, maar vooral rog. Ook zag je toen veel bieten op de akkers.

Ik fiets door de zon huiswaarts en hoor de koekoek op Middengaal. Die vogel doet mij altijd denken aan het kiekeboe-spel. Nu is dat deste meer zo, omdat zijn roep echoot tussen de hoge 'kanidassen'. Ik fiets langs bloeiende koekoeksbloemen (jawel!) en gele raket.

Waarom moet deze amper bloeiende berm nu toch overal meteen gemaaid worden! Ergernis, ergernis. De bloeimaand is amper aangebroken of de berm wordt gekort, zodat er geen zaadje van de laatste in het wild groeiende kruiden zal kunnen voortbestaan, verdomme. Langs het fietspad en onder de scheidingsheg wordt alles kapotgespoten... Dat is toch niet van deze tijd! Wat kan het nut zijn van dit nodeloze werk. Is het om ons weer alle rotzooi van plastic troep en blik te tonen? Daar zou nog een pedagogische functie vermoed kunnen worden, al blijkt al jaren dat het slechts uitnodigt tot vergroting van de bestaande troep. Ik zou erover naar de gemeenten moeten schrijven...

Het enige voordeel is de kortstondige lekkere lucht van gesneden, drogend gras; hooilucht dus. Heerlijk!

Boven me bloeien witte kaarsen in de paardekastanjes.

's Avonds gaan Nelleke en ik tweewielend door de avondzon langs het Heziks kasteel om onze gedachten wat te verzetten. Weer klinkt de koekoek. Boven het

maïsland klagen kieviten; vermoedelijk zijn hun nesten verstoord door de zaai-bewerkingen. We worden overvallen door vlagen van vogelkersbloesem en lijsterbesbloemen.

Ik neem een aantal jonge verbena's, vlijtige liezen en petunia's mee, omdat Nelleke van bloemen houdt en morgen is het weer moederdag. Nelleke heeft zelf al bossen rode anjers en witte riddersporen meegebracht voor onze respectievelijke moeders.

***

Het feest van Pinksteren komt eraan, vanouds ook Bloempasen genoemd. Het heeft veel gebruiken gekend. De meeste daarvan zijn uitgestorven.

*Marjolijn Bijman, pinksterblom van 1996,
Cromvoirt.*

Vroeger werden op vrijdag voor Pinksteren de tuintjes en velden door kinderen afgestruind om bloemen te plukken voor een grote krans.

Had bij de meiviering het groen nog de boventoon, bij de pinkstergebruiken werden het de bloemen die het feest kleur moesten geven.

Nog vlechten de meisjes op sommige plaatsen kransen van boteren pinksterbloemen, maar de pinksterbruid, vroeger het mooiste meisje uit het dorp, wordt bijna nergens meer gekozen. .

Ooit werd ze onder de bloemen bedolven en feestelijk ingehaald. Ook het plaatsen van de pinksterboom en het drinken van het pinksterbier zijn zo goed als verdwenen.

De pinksterboom werd vroeger op het dorpsplein opgericht, nadat er in de top allerhande etenswaren waren opgehangen.

Was hij geplant, dan deden de feestelingen een rondedans en werden er pinksterliedjes gezongen. Daarna begon het mastklimmen waarbij al het opgehangen materiaal gewonnen kon worden.

Het Pinkstervuur met de rondedans had met vruchtbaarheid te maken; hoe hoger je kon springen, hoe hoger het koren zou groeien.

Vroeger waren er in de omgeving nog pinksterbruidverkiezingen. Nu ik op de kalender gezet heb dat dit gebruik verdwenen is, word ik prompt geconfronteerd met een telefonerende dame die het gebruik nog jaarlijks gehandhaafd weet in Cromvoirt! Daar wordt als vanouds de pinksterblom gekozen; een meisje tussen 8 en twaalf jaar.

Ik ging naar 'Crommert' en inderdaad, op de school de Leydraad wist men mij er alles over te vertellen. Ik kreeg het zelfs ten dele te horen uit de mond van de jongste pinksterblom: Marjolijn Bijman.

De pinksterblom gaat versierd met een krans van bloemen op het hoofd samen met Judas (die zelf de vorige pinksterblom was) langs de deuren om geld op te halen. (Dat geld wordt gebruikt om het feest te financieren.) De hoofdrolspelers worden begeleid door alle andere dorpsmeisjes van hun leeftijd. Voor elk huis wordt een kring gemaakt en dan zingt de hele meisjeskring het liedje van de pinksterblom. (Jongens mogen niet meedoen.)

Daar komt de mooie pinksterblom.

Vanwaar komt zij gegangen

Met twee gebloosde wangen?

Daar komt zij voor u staan.

Maar ja, als ze niet deugen wil,

Dan zullen we ze gaan verkopen.

We zullen 'n kenneke stropen.

Daar achter in het groene woud,

Daar zingen de vogeltjes, jong en oud.

Daar zingen ze rommeldebom,

Draai 'ns om, die mooie Pinksterblom,

We komen 't volgend jaar weerom.

Het is een eeuwenoude traditie, zo wordt mij verzekerd.

Ik geloof dat heilig. Er bestaat immers een schilderij van Jan Steen uit ca. 1664 dat 'de kleine collectant' genoemd wordt. Uit het tafereel blijkt dat de kinderen, versierd met bloemen, met Pinksteren toen al door de straten trokken. Voorop loopt de meikoningin, in het wit met papieren kroon. Zij houdt een bekertje op waarin een oude man een muntje werpt, terwijl een klein kind de koningin begroet met een pinksterbloem. Wanneer men goed kijkt, ziet men aan de broek onder de schort dat de koningin een jongen is! (Het schilderij is in het bezit van Musée du Petit Palais in Parijs.)

Stan de Ridder herinnert zich dat zijn makkers en hij vroeger met Pinksteren langs de deuren gingen zingen. Hij spreekt over dik zestig jaar geleden, zo rond 1920. Ze versierden een hoepel met allerlei guirlandes en papieren bloemen.

Met zijn tweeën hielden ze dit kleinnood vast. Zo trokken ze langs de huizen, in de hoop wat geld voor hun inspanningen te krijgen. Ze zongen daarbij een merkwaardig liedje: *'Rukkepierrukkepier, rukkepinksterblom.'* (2x)

Zo liepen ze, op een mooie pinksterdag, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat rond. U kunt zich voorstellen dat ze 's avonds doodmoe hun bedje intuïmelden. In hun hoofd gonsde het dan nog zachtjes na: *'Rukkepier-rukkepier, rukkepinksterblom.'* (fragment uit *Boeretuile* in Witte nog? Hans Heestermans, Bergen op Zoom.)

***

In onze tuin bloeien de eerste rozen, de clematis, de blauwe regen en de irissen. Boven ons zit een lijster zich uit te sloven met de meest variabele en vreemdsoortig-virtuoze riedels.

Op de thuisweg vanaf school vallen de schakeringen groen op. Rode koekoeksbloemen, witte, rose en paarse smeewortelvarianten en rossige zuringflossen kleuren de berm die buiten onze gemeente gelukkig nog niet helemaal gemaaid is. In de verte verkondigt de koekoek nog altijd uitbundig zijn naam.

Overall schiet de maïs in dunne banen op; het valt niet mee de mens ervan te overtuigen dat het niet goed zit met ons milieu.

Het is paradijselijk stil in de avondzon. Ook de wereld op zijn retour kan heel mooi zijn.

's Avonds heb ik mijn kleine moestuintje begoten met een oeroude zinken gieter. Zowel het giettuig als het mismoedig ogende gewas deed mij aan onze ouderlijke moeshof denken: een door een hoge beukenhaag omgeven warme zandvlakte van 100 vierkante meter die meteen verdroogde.

De vier doorgeschoten bomen op de hoek gaven onze oude hoeve iets majestueus. Dat kon men van de groenten meestal niet zeggen. Met net zo'n gieter liepen wij honderden keren van de put naar de rijtjes kelen, sla en bonen...

Moeder wilde altijd dat we haar bloemen tevens begoten en we waren het al zo beu.

Mijn tuinbonen zijn de eerste die duidelijke verdrogingsverschijnselen vertonen. Ook de peulen hangen tamelijk slap. De spreuk *'Pinkstere vruug of Pinkstere laot, hop òn de staak'* is niet meer van toepassing. De zeggingskracht is met de teelt verdwenen.

***

Tweede Pinksterdag

Ons moeder wordt achtentachtig! Met al haar mankementen is het volgens haar zeer twijfelachtig of het nog een felicitatie waard is. Vanavond gaan we het vieren in een etablissementje in het hart van Nuland, waar al haar kinderen en kleinkinderen aanwezig zullen zijn. Henk Verhagen zal er even *'mònnika'* komen spelen.

Onderweg door de zon naar moeder zien we bloeiende margrietten (wij noemden die vroeger pinksterbloemen) en akkerhoornbloempjes (voor ons van huis uit *'klèin pisputjes'*) en de eerste schuchtere klapprozen. In de hagen bloeien Gelderse roos en vlier.

Ons moeder slaapt en haar gebit zit raar in haar ingevallen mond. Als ze ontwaakt, vraagt ze wie er zijn. Ze is moe en weinig spraakzaam.

Het blijft stralend weer en deze hele week zal het meer dan twintig graden zijn! Helemaal geen examenweer dus, maar toch is die tijd op onze school weer begonnen.

Uit school fiets ik onder een strakblauwe lucht huiswaarts met de zon op mijn rug.

***

Mooie mistige morgen. Het belooft weer volop warmte. De kauwtjes bij het kasteel worden met de dag tammer. Zij pikken de weg schoon en blijven op een meter afstand van de fietsers zitten.

Na het dagelijkse werk fietsen mijn vrouw en ik op ons dooie gemak in de warme avondwind langs geurende rozenhagen huiswaarts, nadat we bij café De Fuik in de laatste avondzon thee hebben gedronken. Daar valt het me op hoeveel reigers er onderweg zijn. Binnen een half uur heb ik er op een paar kilometer zes geteld.

Thuis lezen we buiten bij het merenest en lichtende kaarsen. Het leven is goed. Heel de aarde jubelt en juicht..., vooral in de ochtend als de droogte de snavels nog niet snoert.

***

In onze hof staan de eerste tradescantia's, leeuwenbekken en pioenen in bloei. Ook de noot en tamme kastanje zijn eindelijk zo ver.

Ik heb licht gesproeid in de voortuin, het was echt nodig.

We hebben toch maar een kip te broeden gezet; Gurt wil het zo graag en eigenlijk vind ik het ook spannend.

Opeens is er veel meer wind. De temperaturen zijn nog altijd bijna tropisch. In de moeshof bloeien de peulen en de eerste tuinbonen. Ook heb ik er de eerste zwarte bladluizen ontdekt. 'Hemelzaad' zeiden ze daar in onze oude buurt wel tegen; het kwam als het ware opeens uit de hemel gevallen. Ik weet nog dat mensen er zich voor schaamden wanneer hen deze plaag trof.

De bessenstruiken zitten vol rupsen van de harlekijnvlinder. Er cirkelt een mus langs de muur. Zij vangt op gewiekste manier vliegen. Vroeger kon het in deze tijd al vol zitten van die jonge grijslingen met dikke geelgestifte lippen. Nu schijnen er meer kraaien en kauwen dan mussen te zijn.

In de avond vlerken vleermuizen rond onze berken. Eindelijk weer; ik heb ze wel een week gemist!

Er hangt een briefje op de badkamerdeur: 'Deur dicht; muis in de badkamer!' Er zijn nu ook al muizenstrontjes ontdekt onder mijn boekenkasten en dat stemt me enigszins nerveus. Een vorige keer dat we een muis in die kasten hadden, waren er twee boeken danig aangevreten. Ik vergeet die kleine knager nooit meer.

Ik zat die avond achter mijn schrijfmachine en het wilde niet vlotten. Ik had geen muis verwacht, want die zou immers in de afgesloten badkamer zitten. Opeens zag ik kleine pootjes racen aan de achterkant van het gesloten overgordijn. Toen zij bij het midden aankwamen, rusten de pootjes en een komisch kopje keek door de middenspleet even naar mij. Dan rende de muis opeens weer in onvoorspelbare baantjes over het gordijn.

Het was een prachtig gezicht die kleine virtuosoos zich te zien uitleven. Ik zat geïntrigeerd te kijken en verwonderde me over de snelheid van het beestje.

Plotseling kwam het muisje achter het gordijn uit en keek uitdagend naar mij. Het piepte ook nog. Ik meende zeker te horen: '*ziede me nie!*'

Het was werkelijk alsof het lachte. Het sprintte even later over de radiator weg om via de verwarmingspijp op de televisiekast te komen. Vandaar klom het in de antennekabel en keek weer uitdagend in mijn richting. Wonderlijke, kleine priemoogjes, steile oortjes, spitse snuit, lange staart en razend vlugge voetjes. Zo'n kleine opschepper!

Je schrok altijd van zo'n muis, niet van angst, maar door de snelheid. Deze was zo watervlug dat het soms leek alsof ze vloog. Ze schoot onder de kast door, sjesde langs de telefoondraad en landde op het kleedje op de grond. Daar was het net een minuscule stofzuiger; het snuifte en at en kwam soms binnen handbereik. Ik zat me te vergapen en bleef muisstil om zo te zeggen.

Het muisje gleed onverstoort verder met zijn stofzuigersnuitje en at steeds door aan alle mogelijke kruimeltjes. Kon je zien wat een knoeiers wij waren! En hier aten wij niet eens onze maaltijden; alleen een koekje of beschuitje bij de thee. Het beestje at en at en sprintte onverwacht weg door de kamerdeur. Oei, nu kon het naar de andere boekenkast of rechtsaf de keuken in, of de trap op naar de slaapkamers. Waar zat het nu?

Ila, gelukkig! Daar zat het in de keuken. Gauw de gangdeur dicht. Nu kon het nog naar de kelder of naar de WC. De kelderdeur bleek gelukkig dicht, maar de andere stond open.

Zat het nu in de keuken of was ze al doorgeschooten naar de WC? Ik sloot de deur. De keuken was een paradijs voor muizen: de provisiekast, de kookboeken..., nee, daar moesten we geen muizen hebben. Het kon zo mooi zijn als het wilde, ik moest een klem zetten voor dit vraatzuchtige monstertje.

Een stukje verse kaas erop. Zo'n klem moest erg scherp afgesteld worden voor zo'n vluggeling die zo licht als een veertje was... Stond ze nu scherp genoeg? Of net niet? Nog ietsje, één heel klein tikje. 'Au, verdomme nog!' Dat deed toch zeer en je schrok er altijd van.

Wat een gedonder midden in de nacht voor zo'n ondie! Je zou de anderen ongewild wakker maken. Nog eens, maar nu met meer precisie en beter opgelet.

Terug naar de kamer en alle deuren goed dicht. Nog een half uurtje achter de schrijfmachine om de geplande zaken af te ronden...

Het viel niet mee om de tekst terug te halen in mijn geest. Telkens schoot er een dartel muisje doorheen dat me uitlachte.

Ik had het voorgevoel dat deze muis mij veel te slim af zou zijn en omdat ze me in mijn gedachten bleef dwarsbomen, besloot ik naar bed te gaan. Even naar het toilet. Oei, ik moest door het muizendomein... Deuren snel open en vlug dicht. Net wat ik dacht: aan de klem was niemand geweest. Die muis was veel te slim.

Voorzichtig vlug naar het toilet. Hè hè, daar was ik dan. Toch maar even de lamp aan.

'Och God!' Wie keek me daar roerloos vanuit het spoelwater in de pot aan? Oogjes wijd open, beide voorpootjes omhooggericht als in een hopeloze roep om hulp!

Het muisje was dus al door de keuken heen gegaan en moest van al zijn capriolen dorst gekregen hebben. Het had willen drinken en was niet al te secuur de gladde witte pot ingeschoten en zwaar geworden van het water was 'de virtuoos van het droge' gewoon verdronken. Er was met de overstekende gladde witte rand geen redding mogelijk geweest.

Ik moest lang kijken en had medelijden met het diertje dat me aankeek met een opengesperd bekje vol scherpe tandjes alsof het zeggen wilde: 'Dat komt er nu van!' Wel meende ik te zien dat het zijn tongetje naar me uitstak.

Ik keek omhoog. 'Spoelen, pijp omlaag bewegen. Wisa Kiwa.'

Ik sloot mijn ogen, deed de lamp uit en hoorde hoe het doorspoelde.

***

In de tuin bloeit de acacia tussen lupines op hun retour. Ongeveer 25 graden. Op weg naar school valt mij de spreeuwenherrie in de eiken en de weilanden rond het Heziks kasteel op. Daar blijken tal van spreeuwenpaartjes te fourageren met jongen en al. Het wordt benauwd vandaag, vrees ik.

***

Ze hebben de koplamp van onze auto gestolen. De wagen stond in de carport! Het gaat niet goed in ons land. Minder politie, minder orde, minder discipline, meer rotzooi, ergernis en ellende...

Ik lees de krant, terwijl er spitsmuisjes ritselen tussen het droge kruid van mijn uitdrogende, stervende tuin.

Vanmiddag gaan we op de fiets naar Den Dungen. Prachtige fietsroute over de dijkjes langs de wielen. De zomer is in volle gang. Het gras geurt. De heggen geven schaduw aan het vee dat er belaagd door massa's vliegen ligt uit te hijgen. Je kunt de wilde rozen ruiken!

***

Nog altijd hoogzomer. Frans Dekkers (oud-collega) en leraar van onze Jos, is zaterdag gestorven (62). Net anderhalf jaar met de VUT. Zo'n sympathieke peer. Ik herinner me hoe hij bij de diploma-uitreiking van Jos door de abt aan zijn jas getrokken werd: 'Frans, denkt eraan, ge moet nog op karwei...!'

'Da's waar ook, ik moet 'n avondmiske doen in Vinkel!'

Collega Jan G. vertelde hoe Frans in de afscheidsmis van een biologie-leraar die graag kaartte, preekte en daarin op een gegeven moment vermeldde: 'maar collega, er komt 'n keer, dat ge niet kunt passen...!'

***

In onze voortuin gaat het leven onverdroten verder; de campanula's bloeien, de Deutzia vertoont zijn eerste witte flosjes en de kamperfoelie en boerenjasmijn geuren om het hardst, vooral tegen de avond. De boerenroosjes doen er nauwelijks voor onder. Er zitten jonge merels, mussen en roodborstjes in onze hof. We zullen dit jaar veel noten krijgen.

Juni

Vandaag heb ik het weekblad *Kroniek van De Kempen* ontvangen. Hierin word ik door Cor Hoppenbrouwers (taalkundige te Groningen) geciteerd en het doet me deugd. Het gaat over het dialectwoord 'bezjoere' en de verwantschap met het Franse 'bonjour'.

***

De Bloedprocessie trekt door Boxtel. Dat is altijd zo op de eerste zondag na Pinksteren. Ze hebben er matig weer op.

In Boxtel wordt het wonder van het Heilig Bloed nog steeds herdacht. Opvallend bij de bloedprocessie zijn de rijke gewaden waarin de deelnemers over straat gaan.

Toon Slaats kwam ons voor de radio over de processie vertellen.

In Boxtel, in de kapel van het Heilig Bloed, in de Sint Petruskerk, moet het bloedwonder voor 1380 gebeurd zijn. Een priester stootte op een morgen, tijdens de mis, na de consecratie, de kelk miswijn per ongeluk om. Meteen kleurden de wijnvlekken zich rood af in de altaardoeken. De priester probeerde de vlekken te verwijderen, maar dat lukte hem niet. De erkenning van het wonder van het Heilig Bloed stamt uit 1380. Aan de baron van Boxtel werd toegestaan het doek een keer per jaar aan het volk te tonen. Het mirakel trok in de 17e eeuw al 40.000 pelgrims. In de generaliteitsperiode verhuisde het doek naar België. Pas in 1922 werd het naar Boxtel teruggebracht. Elk jaar wordt bij goed weer de Bloedprocessie gehouden.

***

De zomermaand heeft triest ingezet; het staat vanmorgen te gieten. Als het even droog is, ga ik naar onze moestuin om een maaltje peulen (wij zeggen 'haauwkes') te plukken.

Gelukkig klaart het weer wat op en wordt het zonnig naarmate de dag groeit. Sommige klassen zie ik dit schooljaar al voor de laatste keer in de les. Het zijn 'brugwupjes' die morgen met de proefwerkweek beginnen, omdat zij volgende week afsluitend op brugklaskamp gaan. Wanneer ik het jaar overdenk, zijn het best aardige klasjes geweest. Ik heb er voor mijn gevoel plezierig en goed mee kunnen werken. Wat is het schooljaar weer omgevlogen... en toch willen we altijd weer voort. Gedreven naar het einde... Waarom toch?

Het mooiste uit het afgelopen schooljaar is waarschijnlijk de ouderavond-anecdote die een Bossche collega mij vertelde.

Een vader kwam op de ouderavond om over zijn slecht presterende zoon te praten. De ouder begon met de woorden: *'Ja mister, dieje jonge van ons duget nie goed, hé. Nee, hij hi nie veul verstand, mister, mar wèttie hi, dè's wèl van 't beste sort.'*

Als ik 's middags naar huis fiets, krijg ik aarzelend gezelschap van een man in driedelig donker kostuum. Zijn pet verraad dat hij waarschijnlijk boer is. Hij wil gewoon wat buurten. In de kortste keren hoor ik van hem dat hij in De Bleeken woont. Die lage streek bij Loosbroek ken ik. Hij vertelt hoe de Kanterzen er ooit met de ontginning begonnen zijn. Elk jaar een stukske klaargemaakt met de ploeg met drie paarden ervoor. Met trekkers haalde het niks uit. Zijn tongval laat vermoeden dat hij niet van hier is. Ik hoor het o.a. aan een woordje als *'deger'* dat hij telkens gebruikt. Hij moet afkomstig zijn uit De Peel.

Hij kan mooi vertellen over vroeger en hij is zo nieuwsgierig als de pest. Wat ik doe, waar ik woon, hoe ik heet. Hij vraagt het ongegeneerd en ik vertel hem wat hij weten wil. Bij de Hezikse kerk, als hij afslaat, roept hij plotseling: *'Hee, wa'k nog wete wou, hedde gijf milie in Canada die Van den Oetelaar hiet?'* Nee, heb ik niet, zo ver ik weet. Maar ik ken wel ene Gijs van den Oetelaar die ooit naar Ontario geëmigreerd is en die ik bij Bradford opgezocht heb tijdens een bezoek aan familie van ons die daar woont. Die Van den Oetelaar is ook eens over geweest en bij ons aangekomen... *'Oo,'* zegt ie, *'ik weet 'r wijter niks af, mar ik mènde dè oewe*

naam 's genoemd wier toen die Oetelaars bij ons in de buurt ware.' Daarmee ver-
trekt hij richting Rukven.

***

Een van onze kippen broedt op één ei. Het andere blijkt onder het broeden
gesneuveld te zijn.

Ik heb door de tijden heen al honderd verhaaltjes over oude beroepen gemaakt
voor de Sleutel en Nelleke heeft een aantal illustraties gemaakt bij die beroepen.
Het zijn simpele, vlotte pentekeningetjes. Het zal ooit een aardig bundeltje
'Beroepen op z'n Brabants' worden. Van 'd'n affekaot' tot en met de 'zilletries'.

***

11 juni is het feest van Sint Barnabas. Hij leeft voort in de spreuk: '*Sint Barrebas
die mèij 't gras.*' Vooral op deze datum werd er in vroeger tijden met het hooien
begonnen. Hooien deden wij op het pachtland in de polder. Na het maaien dat al
met paard en maaimachine gebeurde, kwam het schudden en omgooien van de
grasbanen. Als het gras droog was, werd het op 'daone' geharkt, waarna men met
het zetten van de oppers begon; eerst de kleinoppers en dan de grote.

Het opsteken van het losse hooi was een zwaar werk en het evenwichtig laden
van de kar was een kunst. Het hooiland werd 'nageschaard' en als het nageraapte
restant geladen was, kon de urenlange tocht naar huis beginnen. Dat was met de
schaft het fijnste van het hele hooien: die tocht boven op de hoge hooiwagen,
waar je je moest bukken voor de overscherende takken van de lindebomen langs
de oude grindweg. Als vader ook nog naast me zat en met korte zinnnetjes wetens-
waardigheden over de natuur vertelde, was dat helemaal het einde.

Met hooien was minstens een week gemoeid. In onze prille jeugd bleef er soms
volk in de polder slapen om de verre thuisreis niet tussentijds te hoeven maken.
Hooien was vooral mannenwerk.

***

Het schooljaar is zo goed als voorbij. Wanneer juni dadelijk gepasseerd is, begint het hard af te tellen.

Ik heb in onze voortuin opeens weer zes grote wijngaardslakken gezien en ik dacht nog wel dat ze zo goed als uitgestorven waren. Deze oude Eifelslakken hebben zich wonderwel weten te handhaven. Er zijn erg oude bij aan hun grijze huis te zien. Een heeft zich ingegraven langs de hofpad; een verkeerde voetstap en hij is er geweest. Wat zou zo'n schepseltje bezielen? Slakkenstudie, dat is misschien wel iets...

***

Er is één kuikentje geboren en dat is de hele oogst.

Het weer is wisselvallig. Buiig en benauwd.

Vandaag is het patroonfeest van Antonius van Padua. Komende zondag zal de processie trekken in Keldonk. Zij gaat de kerk uit, de laan op, 'de' kerkhof om.... Johan en Grarda Kuypers hebben me daarover uitvoerig ingelicht. Zo gebeurde het vroeger overal en het was zo'n prachtig gezicht! De verenigingen, vooral de guld en de harmonie, deden van zich spreken.

Met Gurt naar de vlinderexpositie geweest in de plaatselijke bibliotheek. Hij heeft al gauw meer aandacht voor de stripverhalen en de videobanden. Toch is het verhaal over de vlinders interessant. Een heer met baard doet zijn best ons te attenderen op de dagvlinders in gevaar; vijftientig soorten die in ons land met uitsterven bedreigd worden. Nederland heeft nauwelijks nog ongerepte natuur en daardoor ook weinig of geen zeldzame vlinders meer. Het stemt me droef weer te ervaren dat het zo slecht staat met onze natuurlijke omgeving. Er zou veel meer gedaan moeten worden.

***

'Pinkstere vruug of Pinkstere laot, virtien daag nò Pinkstere is 't Boksmèrse vaort.'
(De Boxmeerse processiedatum is de tweede zondag na Pinksteren.)

Volgend citaat over die Boxmeerse processie komt uit *'De kalenders van Kriest van Kee van Kaote'*, van Ivo van Dinther:

'D'n broeder kwaamp wer op termijn. De pestoor heeget zuinig afgeleze. Deze keer waar 't'r gene ùt Oss, mar ùt Boxmeer. (...) Hij ha prentjes bé'm van 't Hellig Bloed. Dè wordt daor vereerd. Elk jaor trekt 'r de Vaartprecessie en dè geefenen helen toeloop, toe van over de grens.'

Ook de Encyclopedie van Noord-Brabant geeft informatie over dit mirakel:

'Belangrijk voor de opkomst van Boxmeer als dorp was het Heilig Bloedwonder dat in 1400 plaatsvond. Miswijn veranderde tijdens een eucharistieviering in bloed, toen de priester twijfelde aan zijn priesterschap, aldus de overlevering. Van die tijd af werd Boxmeer een belangrijk bedevaartsoord, waar jaarlijks duizenden pelgrims naar toe trokken.'

De zondag belooft redelijk weer. We moeten afscheid gaan nemen van Jan en Joke. Jan is zes keer verhuisd; steeds beter gaan wonen, nadat dit met hard werken mogelijk was geworden. Nu gaan ze kleiner wonen. Jammer, hij is een man naar ons hart. Hij was bovendien ons manusje-van-alles. Jan is electrisch, mechanisch, agrarisch en anderszins vakkundig; alles geleerd in de praktijk. Joke, een mooi klein vrouwtje, heeft zich op een verjaardagsfeestje in onze buurt onsterfelijk gemaakt met haar verhaal over het maandverband van vroeger: *'Toen ha'n ze nog gin vleugelkes, nee, ze ha'n linte en die lappe makte ze zèlf en die moesse heel dik zen.... Ja, en ik ben alted mar klèin geweest..., ès ik vruger de kaoi daag ha, kon ik 'n òlling week nie òn de trappers van m'n fiets.'*

***

De weersvoorspelling voor de komende dagen: '26 graden, zonnig en droog'. Het weerbericht wordt bewaarheid. De koekoek roept al dagenlang.

*De juni-zon blaokert de locht wir geducht,
in't blaow drijft gin wulkske, gin wendje, gin zucht.
't Vee li nerkend in 't daorzige gras
of spiegelt z'n èige in 'nen drinkesplas...*

***

Er moeten kaarten verstuurd worden, vindt Nelleke. Een voor Jos die jarig wordt. (Daarop vooruitlopend had ik afgelopen Pasen al een fraaie Engelse kaart op de kop getikt in Dorset.) En een voor Gurt omdat die de laatste tijd erg gesteld is op post. Voor onze jongste hebben wij de Brabantse kaart met de tekst *'Brabants praote..., nerres noit nie laote!'* wat op zich een verkeerde boodschap is. Er woont een lijster boven onze voordeur in de wingerd. Heeft kennelijk jongen, want vliegt af en aan met voer. Heeft even aan ons buitenzitten moeten wennen.

***

'Proficiat met je oudste zoon! 25 jaar geleden (in Gemert) was het net zo'n zomers weer.'

Op school voor mijn laatste lessen. Daarna proefwerkweek-surveillance en rapportvergaderingen en rapportuitreiking en uitstuif... De vervelendste klas van dit hele schooljaar heb ik het allerlaatst.

***

De ochtend om zevenen oogt wat somber. Toch zal het weer tropisch worden. In de Randstad en in Brabant wordt een autoverbod overwogen i.v.m. de toemende smog. Verkeerde wereld...

Onderweg roept de koekoek. Vreemd geluid, doet me altijd iets. Is het de helderheid van de roep of de verre echo van de vogelnaam? Het heeft iets plagerigs; alsof hij andere vogels en ook mij voor de gek wil houden. De koekoek, volgens meester van Pinksteren, een van de weinige vogels die harige rupsen eet, is voor mij de zomervogel bij uitstek.

Gurt komt moe thuis van school. Proefwerkweken zijn een bezoeking voor hem. Ik vertel hem van ons kuiken, van de eerste frambozen en van een merelnest in onze wingerd. Hij moet het even zien. Pas na uren begint hij op te klaren. Hij denkt wel dat hij de proefwerken goed gemaakt heeft...

Wij (Gurt en ik) gaan samen naar oma in het verzorgingstehuis. In de hal komen we abt Baeten tegen. Pas als ik mijn naam zeg, weet hij het weer. 'En deze jongeman hebt U nog gevormd,' zeg ik op Gurt wijzend.
'En heeft het geholpen?' vraagt hij gevat.

'En witte nog, aster gevùrmd wier? Dan waar't 'n groot fist b'ons! Al 't kopper en silver moes dan gepoetst worre, want dan kwamen al de priesters van 't dekenaat en we zat kort bij 't groot seminaorie en alles wè unne kaole plèk op zunne kop geschorre ha, mog ok komme en dè waren 'r mistal heel veul. Wij ha'n 't dik zó druk in de keuke! We moessen unne zwarte japon aon, gemakt van unnen aauwen toog van de pastoor en we moessen unne witte scholk veur. Den Bisschop kwaam dur de groote vurdeur en dan moesse wij op ons knieje valle en zunne ring kusse. We ware heel zinnoewèchtig, dè begrepte wel.'

Zo schreef ons 'de oude pastoorsmeid' van Helvoirt, Sientje Berkelmans, uit West Ontario, Canada.

Moeder ligt te slapen. Wanneer we haar wakker maken, moet ze huilen met de mededeling dat het haar 'zo arig in de kop is'. Moeder heeft nieuwe medepatiënten op haar kamer gekregen.

'Ja jonge, ze gòn gelijk nor huis, enkelt ik blijf mar hier,' huilt ze. Ze heeft gelijk. Ik probeer haar moed in te spreken en haar op te vrolijken met de ziekenhuiservaring van onze vroegere buurman:

Jèntje waar mi 'n bezetting in 't Bosch groot ziekegasthuis terèchte gekomme. D'n broeder van de opname ha wèinig tactvol tegen 'm gezeed: 'Nou meneer, als u dat nog eens mocht overkomen, zou het raadzaam zijn vantevoren schoon ondergoed aan te doen.'

Jèntje ha forse remspore, dè wèl, mar van dieje praot van diejen broeder waar ie nie gediend. Hij greens trug: 'Hurt 's hier broeder, ik kom hier vur m'n èige en nie vur m'n onderboks!'

Nee, daar wist moeder allemaal niets meer van... Ze klaart een beetje op. Of Gurt nog 'mònnikka' speelt. 'Ja,' knikt junior. Hij krijgt een gulden.

***

Tropische temperaturen. De koekoek zit in onze berk te roepen en vliegt vervolgens weg. 'Lijkt veel op een duif,' vindt Gurt terecht. We ontbijten buiten.

***

Onze lijstertjes zijn uitgevlogen; drie onwetende, onkundige vogeljongen zitten in de tuin te vragen om voedsel. Ze lijken zo hulpeloos. Nu is het zaak de katten uit de buurt te weren. Gurt is daar graag toe bereid.

***

Het wordt eentonig; alweer een strakblauwe lucht vol zon. We fietsen om kwart voor acht naar onze tandarts. Onze tandarts beveelt 'Het land van de hollenbeer' aan. Ik heb bij hem nog mooie oude zegswijzen en spreuken opgedaan, bijv.:
'Dezen hollen taand hi d'n hille naacht lege knoorze!'
'Ès ge ouwer wordt kregde vanalles, behalve haor en taand...'

Geen tandproblemen. Na een kwartiertje staan we al weer buiten.

Ik zou vandaag de heg knippen. Buiten roept de vink en de zon. Sjefke wordt steeds beter als waakhond, maar hij gedraagt zich opeens ook vals tegenover vreemdelingen. Zo'n kleine schoelie toch; grif bijtpogingen ondernemen naar vreemde benen...

***

Dutch belt vanuit Atlanta. Daar zal Jos drie weken lang zijn zomervacantie spenderen. Onze Amerikaanse neef vertelt dat hij Jos op de luchthaven zal afhalen. Fijn. Het is erg heet in Georgia: meer dan vijfendertig graden! Jos moet enkel lichte bagage meebrengen.

Ik herinner me maar al te goed hoe snikheet het kan zijn aan de overkant van de Atlantische. Toen wij er tien jaar geleden waren, was het enorm 'sticky'. Buiten ruimten met air-conditioning was het om dood te gaan. Nelleke en ik hebben ons daarna voorgenomen daar voorlopig niet meer heen te gaan.

Sindsdien komen er bijna elk jaar Amerikanen hierheen. Ze zijn welkom.

De koekoek laat nog dagelijks zijn naam horen.

Gurt wil de heg helpen knippen en dat aanbod mag ik niet afslaan. Al is het eigenlijk te heet, toch beginnen we eraan. Het schiet lekker op. We doen een helft van onze taxushaag en morgen zien we wel weer.

***

Gurt is al weer aan de gang aan de binnenkant van de heg, als ik moeizaam met zere armen aan de voorkant begin met het knipwerk. Ik ben ook niets meer gewend.

Na twee uur is alles gedaan op de boog na. Daar moet ik een trapje bij hebben en dat moet maar even wachten. Ik drijf van het zweet en ga in bad.

Ik heb een brief geschreven aan de redactie van Brabantia met een bijdrage over pastoors. Ongelooflijk veel volkse zegswijzen waarin het de dorpsgeestelijke moet ontgelden. Hoge bomen...

Van onzen aauwen dÛrshèrder waar algemeen bekend dèttie 'm gruwelijk gèire ha. 't Lieste din ie sneevel pruve....

Hij kwaam nogal 's bij de nunnekes van 't klóster umdèttie daor alt verwend wier. Die zusters van den Heer wiesse wèl wè de pestoor lustte en 't kon niks gin kaod ok nie, want de pastorie ston vlak neeve 't klóster. 't Waar zèlfs zoo dè de prochie-lèijer nie ins over straot hoefde; hij kon gewoon aachter dur de moeshof nor huis toe. Dè waar unne pad die tusse de gruuntes onder 't glas van zuster tuinier dur-liep.

En nou ha de pestoor unne keer vruug in 't jaor nogal rùm geproffiteerd van z'n veurrècht. 't Waar zó èrg dèttie nog nie allennig mir in z'ne jas kon komme, mar mi de hulp van zuster portier waar ie toch zó wijd.

De zuster liet 'm ùit en keek 'm bezùrgd nao want de pestoor ha zó'n breej spoor. De non docht: 'dè gi dalijk fout.'

En ze hagget kwèllijk gedocht of jawèl, de pestoor traaj vierkant in de slaoj onder 't glas. Hij ha nog wèl krèk zoveul tegeworrhèid van gist dèttie vanùit de gruzelemente riep: "Zuster, doe die deur mar gaauw dicht, want 't vriest dè't krakt!"

Pastors..., vandaag hoorde ik dat de twee parochies binnen onze gemeente volgend jaar beide hun geestelijk leider vanwege hun hoge leeftijd zullen kwijtraken. Daarvoor zal één wítheer in de plaats komen.

Dertig jaar geleden hadden beide parochies nog een pastoor én een kapelaan, maar ja, toen zag het hier ook 'zwart van de witheren...!' (In ons buurdorp, Hezik, werden die gemaakt.)

Een bejaarde pastoor verzuchtte recentelijk: *'Als ge vroeger zestig wiert, kreegde er een kapelaan bij. Als ge nou zestig wordt, krijgde er een parochie bij.'*

***

De langste dag alweer.

In alle vroegte roept de koekoek wederom; de Engelsen hebben gelijk: hij roept duidelijk 'koekoe'. (Alleen zou ik het dan nooit als cuckoo spellen.)

Rapportvergaderingen, en ik kan het niet laten: ik kijk gauw even naar de puntenlijst van Gurt; een tien voor tekenen, een zes voor Nederlands..., verdomme, en hij had zijn spreekbeurt zo goed gedaan; zal zijn laatste proefwerk verprutst hebben.

Bij de vergaderingen van de klassen die ik wel heb, zitten nauwelijks verrassingen. Het is heet, na de a-klas kom ik pas weer bij -d- aan de beurt.

's Middags ben ik blij dat het er weer op zit voor vandaag.

Ik rij naar huis door geurige wolken van weelderig bloeiende kamille.

Thuis zit ik in korte broek in de tuin te genieten na de boog in onze taxusheg geknipt te hebben. Er komt een hele familie staartmezen neergestreken in onze voortuin, waarin ik net de sproeier heb aangezet. Dat blijkt een aantrekkelijk vertier voor de mezenfamilie op te leveren; er wordt uitgebreid gedoucht en gebaad. Kostelijk gezicht die ronde bolletjes met uitzonderlijk lange staart en tere vleugeltjes te zien schudden en poetsen. Wat lijken ze breekbaar! Pootjes als naalden...

Tegen achten begint het te waaien en koeler te worden. In het oosten zijn enkele buien gevallen volgens de weerberichten. Wij hadden ze nu hard nodig. Van de andere kant mag dit heerlijk weer voortduren...

Het fruit en de bloemen worden extra goedkoop, volgens de media.

***

Er ligt een bundel papier bij de post die handelt over de excursie naar België. Bij de 36 deelnemers vind ik geen enkele bekende. We zullen ook in Gent komen, maar erg kort...

Waar blijven de beloofde Brabantkalenders? Ik zou zo graag e.e.a. voor de vakantie afgehandeld zien.

***

24 juni, Sint Jansdag

De feestdag van Sint Jan (de Doper) was vroeger de dag van de midzomerfeesten. Naar deze heilige is het sintjanskruid genoemd dat dikwijls gebruikt werd als geneeskrachtig kruid.

In oude tijden geloofde men dat men hiermee de duivel kon verdrijven en daarom heet het in sommige streken *'jaag den duvel'*.

Het sintjanskruid (*hypericum perforatum*) met zijn goudgele bloemen behoort tot de familie van het hertshooi. Je kunt op de blaadjes doorschijnende plekjes zien van de oliekliertjes. Daarom wordt dit kruid geplukt en op olie gezet en als zo'n glas of fles lang genoeg in de volle zon gestaan heeft, verkleurt de olie roodachtig en is hij voor gebruik gereed. Sintjansolie helpt tegen zere gewrichten en spieren.

Gisteren werden op enkele plaatsen nog sintjanstrossen boven of naast de deuren gehangen als bescherming tegen boze geesten en blikseminslag. Zo'n tros bestaat uit allerlei kruiden, waaronder natuurlijk sintjanskruid, korenbloemen, lievermannekes, anjers, madelieven, varens, huislook en notabladeren horen. Het gebruik van de sintjanstros wordt nog altijd in ere gehouden in de Brabantse Kempen rond Oerle en in Sambeek.

't Is de reegen van Sint Jan die d'n ogst bedèrve kan.'
'Sint Jansregen, veertien dagen zegen.'

'Mi Sint Jan mèijt alleman' geeft aan dat er met het maaien begonnen kan worden. Men zegt wel: *'Mèije mi Sint Jan kan alleman, mar mèije nò Sint Jan dè's vur de man die mèije kan'*. Na 24 juni worden de gewassen taaier en het maaien moeilijker. Sint Jansdag is ook de datum dat men aangeraden wordt de heg te knippen.

Kruisheer Toon van den Elsen schrijft in zijn boek *Udense vertellingen* over het feest van Sint Jan:

'Rond Sint Jan, als de boeren de Sint Janstros langs de voordeur hangen of 't bovenlicht versieren met Sint Janslissen, noteblaren en korenbloemen, rijven de durskes 't hooi tot grote hopen. De zon kan zo helder zijn. Sint Janslicht is veel doordringender dan gewoon zonlicht. 't Straalt in de ogen van de boerendurskes. En als ge 's morgens door de Sint Jansdauw loopt op oe blote voeten weette dat ge in oe lichaam gezegend zult worden door den heilige. Sint jansdauw doet oe ogen stralen. Welk durske is daar niet gevoelig voor? Maar 't dauwt vroeg in de zomer. Als ge om twaalf uur op de middag af gaat, hedde al enen helen dag achter de rug. En nog is ie niet voorbij. Daarom rusten ze 's middags 'n ogenblik uit. De boeren kruipen in 't strooi in de donker schuur en slapen voor ze 't weten. Maar de durskes zitten onder de lindebomen voor 't huis en praten met mekaar. Jammer dat dat uur zo kort duurt. Dan staan ze weer in 't Broek tot den avondwind en de zomerkoelte 't teken geven dat 't voor vandaag genoeg is...'

Ik lees in het gezelschap van Sjefke. Onze hond is zo graag bij me in de buurt. Van tijd tot tijd biedt hij zijn kopje aan voor een aai en daarna is hij weer even tevreden. Al dagenlang heeft hij muizenjacht-bevliegingen. Telkens spurt hij even de frambozenstruiken in en wanneer ik het hoge alarmgepiep van een spitsmuisje hoor, weet ik dat het aan het witte monster weer ontsnapt is. Sjef vraagt vervolgens om wat te spelen door mijn benen te kussen en te blaffen.

***

Ik moet de peulen plukken, want ze worden te groot. De tuinbonen en slaplanten staan te verdrogen ondanks de dagelijkse bewatering. Het is me toch een zeldzame zomer. Ik wed dat het grondwater hier zo zoetjesaan meters diep zit.

Toch blijf ik van dit mediterraan weer houden. De achtertuin bloeit overigens vroeger en rijker dan andere jaren: de malveplanten (wit en rose), de riddersporen (violet en blauw en rose), de siererwtten (alle mogelijke pasteltinten), de witte wolken van het eeuwige moederkruid en de lichtblauwe schermen van de metershoge hortensia's fleuren de zaak op. Die hortensia's heb ik twintig jaar geleden ooit geplant als rose potplantje dat uitgebloeid was. Merkwaaardig dat de mooie blauwe tint niet overal blijft. Mijn zus nam een stek mee en warempel, de bloem werd rose. Het blijkt aan de grondsoort te liggen; wanneer ik er ijzer bij zou gooien (een paar spijkers zou al voldoende zijn), zou de oorspronkelijke tint ook bij ons waarschijnlijk terugkomen. Maar ik vind de huidige blauwe kleur veel mooier. Er bloeien ondertussen al enige korenbloemen. Korenbloemen doen me altijd denken aan de rijpe roggeakkers.

In de verte hoorde je het geluid van zeisen die gescherpt werden. Het scherpe schurende geluid van de wetstrekel op het blad van de zeis.

De maaitijd...

De hitte schemerde in de verte en danste in kleine golven boven de aarde. Ik keek met bewondering naar de strakke slagen van de arm met de korte zeis. Mies rechtte de rug en trok zijn jasje aan, maar vader ging nog even onverstoord voort. Pas toen hij op het einde van de dag zijn kiel aanschoot, keek hij met tevreden blik neer op het gedane werk.

De lucht hing vol van zomergeur: de reuk van stervende bloemen, de adem van rijpend koren, de geur van hondsroosjes in de heg.

Vaders gezicht oogde ontspannen, maar hij zweette. Zijn trouwe grijze ogen stonden rustig, de huid van zijn sterke armen was droog en gebruikd. Zijn kaal hoofd bleef verborgen onder zijn onafscheidelijke boerenpet.

Bij roggevelden wandelt Han de Kreuge altijd mijn geheugen binnen. Een merkwaaardige vrouw uit ons buurtschap, die Han. Zij liet zich niets gezeggen. Zij had haar eigen regels en wetten. Zij was altijd op pad met een kruiwagen en koos de kortste weg en duwde daarom bijvoorbeeld haar oude voertuig dwars door de roggevelden. De al sinds jaar en dag betreden zandpaden die om de akkers heen liepen meed zij, omdat die niet 'gericht' en te ver om waren.

De kruiwagen was beladen met allerlei zaken, zoals zakken en builen met gekregen kippen- en geitenvoer en vers geplukt konijnenvoer.

Er lag ook wel eens een stapel oude kranten en wat brandhout op. De kruiwagen was haar onafscheidelijke vervoermiddel. Daarom had ze de bijnaam Han de Kreuge. Haar officiële naam ken ik niet eens.

Ze hoorde bij de kruiwagen als een werkdier bij een kar.

Ze slofte tussen de draagberries met zware, platte voeten onder een stoffige, oude schort. Haar gezicht en lijf oogden lelijk en lomp. Ze had de gang van een lastdier. Ze vergaarde vergeten groene aardappels van de velden, las de losse aren, raapte en plukte van verlaten velden. Ze deed altijd alles met gebogen hoofd. Haar zware gang wekte de indruk dat ze in eeuwige rouw gedompeld was. Weinigen wisten waarom; ze ging gebukt onder haar kinderloosheid.

Eerst waren hare Jan en zij heel zeker geweest dat ze kinderen zouden krijgen. Het was zo logisch en natuurlijk dat er kleinen zouden komen, net zo gewoon als dat er eieren lagen in de hennesten en zo vanzelfsprekend als dat de geiten lammerden en zo natuurlijk als de jaarlijkse bloesem aan de kriekebomen. Het leek enkel een kwestie van tijd. Han had de kinderen in haar gedachten al vaak lachend rond zien rennen tussen de loslopende kippen die uit elkaar stoven. Telkens als er jonge geboren werden, moest ze eraan denken dat kinderen zo graag met jonge dieren omgingen....

Maaien met de 'zicht'.

Maar er kwamen geen kinderen.

Jan de Kreuge moest er het meest aan denken in de zomer, als de rogge hoog op de akker stond. In zijn verbeelding zag hij zijn zonen boven op de korenkar zitten zoals hij het vroeger gedaan had. Hij zag ze achter jonge konijntjes aanjagen die zich verborgen onder de korenschoven.

Maar langzamerhand, toen het duidelijk werd dat er geen nakomelingen kwamen en hijzelf ouder werd, legde hij zich er zwijgend en peinzend bij neer. Hij raakte licht verbitterd. Het was nu eenmaal zo het was, dat was de natuur en je kon er niets aan veranderen. Zo verging het sommige mensen nu eenmaal. Je kon er niets aan doen dan er het beste van zien te maken zonder kinderen.

Maar Han hield er moeite mee. Zij beschouwde het als haar plicht kinderen te krijgen. Ze ervoer het als een mislukking in haar leven. Het was als een kip die geen eieren legt of een boom die nooit bloeit. Wat was er voor zin in zo'n bestaan?

Ze raakte meer en meer in zichzelf gekeerd. Voor haar was het meer dan beschadigde trots. Ze trok zich terug en kon nergens meer aan denken als aan haar vervloekte onvruchtbaarheid. Ze kon niet wennen aan de leegte die haar gebrek veroorzaakte. Het was als een knagend gebrek dat zij wilde verbergen en verzwijgen. Zij trok zich steeds meer terug.

Als er jonge geitjes of kuikens geboren werden, moest ze altijd huilen. Haar schuwe, diepe ogen waren steeds meer naar de aarde gericht. Wat moest ze nog op deze wereld?

Wat moest een mens met verkiezingen, oorlogen en wereldzaken, vroeg Han zich wel eens af. Wat konden alle kranten van de wereld bieden vergeleken bij het geluid van een vogel bij een ven? Nee, zij had geen behoefte aan radio of krant.

Ik zie haar gaan, diagonaal door onze roggeakker. Hoog boven haar is het geluid van het eindeloze gezang van de leeuwerik en de velden vertonen prachtige rechte lijnen van gezonde rogge, fris en buigend in de lichte zonnige bries... In het stralende licht hangen de leeuweriken als verre vlinders.

Er komt een trein langs. Het riet in de spoorssloot murmelt daarna eindeloos voort in de lichte wind. Het eeuwige geluid van de rietpluimen en de geur van de zomerweiden drijven langzaam naar me toe.

Ik voel dat de hele zomer voor me staat in het volle korenveld en de zon schijnt heet op mijn gezicht. Er wachten honderden schoven om gebonden te worden.

***

Nelleke is naar een kasteelconcert. Het zonnige weer vraagt om te gaan fietsen. Ik neem de fietsroute over de Dungense dijken. Waarschijnlijk is dit een der mooist denkbare rijwielpaden. Een smal sintelpad voert tussen kniehoge bermenplanten langs Monet-achtige wielen die hun diepe historie verbergen onder brede plomp- en liebladeren.

In de verte zie je de torenspits van Jacobus de Meerdere boven de verspreide hoeven. De grond is hier goed; het blijkt overduidelijk uit de aanblik van het welige weiland, de vele variabele tuingewassen en het weldoorvoede vee. De rust en stilte maken het geheel sereen.

De zomer zorgt voor de geuren van kruidig hooi en bembloemen. Ik heb me een maand geleden wel vergist toen ik vertelde dat de tamme kastanje bloeide; het waren nog maar de knopjes. Nu pas zien we duidelijk gele lintjes aan de taktoppen. De 'sweet chestnut' bloeit erg laat. De weinige meikersen zijn al geoogst door de merel en de lijster, misschien ook door de vlaamse gaai en de eekhoorn.

***

Voor de scholen begint de zomervacantie!

Om elf uur komt Gurt thuis met zijn rapport; op een zes en een tien na heeft hij allemaal zevens en achten!

Het valt op dat de koekoek de laatste dagen niet meer te horen is. De vink en de merel nog wel, ofschoon dat al minder wordt.

***

Het is zeer Hollands weer geworden; veel wind, veel wolken en af en toe wat zon. Voor de tuin waren de malse buien die vannacht en gisteren vielen zeer welkom. Wat verveelt regen vlug!

***

Regenachtig en druilerig. De post is karig.

Pas tegen middernacht komt Gurt thuis van een klassefuif in Rooi. Het was zo ver... Het was leuk, maar hij is moe...

È'k òn de zomer denk

*È'k òn de zomer denk,
dan heur ik zèssies haore
in vaaste boerrehaand.
Ik zie de voerman vaore
over 't vol korrelaand.*

*È'k òn de zomer denk,
moet ik de rog wir bijne
tot ie òn de gèrflì.
De zon sti straf te schijne
tot ze teleste ondergi.*

*È'k òn de zomer denk,
zie'k oppers en schòn gaaste.
Die moessen ammel òn de mijt.
Wè'n gesjouw en wè 'n laaste
ware dè in zommertijd!*

*È'k òn de zomer denk,
dan zie'k die vruger bilde,
vijn ze schòn, vergeet ze nie.
Zò'n herinnering, wè'n wilde,
ok al hiet dè nostalgie...*

Thee Danen 'òn 't haore van de zicht'.

Het scherpen van de zeis dat 'haore' heette, was het geluid van de oogst en van de volle zomer. Het begon ergens op een mooie avond in de kortste keren hoorde je het van alle kanten als krekels die tegen elkaar opsjierpten. Het leek wel afgesproken werk. 'De haarhamer slaat gaten in de stilte van de avond' dichtte Michel de Koning.

Juli

De hooimaand is goed begonnen.

Langs de Aa zie ik beekjuffers met staalblauwe vleugels en er zit warempel een schitterende ijsvogel!

Om vier uur zal de Tour de France te zien zijn op TV.

Ik ben niet zo'n enthousiast volger meer. Misschien is de reden dat er geen aanleiding meer is tot ouderwets chauvinisme sinds Breukink op zijn retour is. Bovendien is het saai dat Indurain het telkens weer wint. Eigenlijk zou een renner deze wedstrijd maximaal maar drie keer moeten mogen winnen...

In mijn jeugd zaten we gekluisterd aan de radio om Cottaar te horen vertellen hoe 'onze mannen onder ploegleider Pellenaars' het stelden. Van Est, Voorting, Wagtmans, Nolten waren de namen van die tijd...

Nog niet zo lang geleden heb ikzelf de tour overigens in een nachtelijk visioen gewonnen...

De geel trùi

Ik ha toch pas wir zó gedrómd! Ons moeder zin alt: 'droomt mar dè ge laacht, dan kregde knappe keinder, mar ik ha hil anders gedrómd. Ik waar wielrender geworre en nou gong 't over d'n Tour de France!

Ik waar mi moeite in de ploeg gekomme, mar d'n hillen tour dur waar ik in topvùrm. Kik, in de vlakke etappes make ze men niks en op 't vals plat, rijdt 'r men ok gin man af, ès ik m'n èige vals maak, mar dè'k 't in de berge zó rukke en in die tijddrite, dè ha toch gin man verwaacht... Hoewèl, in de Proloog ha'k al zó goed gepresteerd dè onze ploeglèijer men mee kopman ha gemakt. Eigelijk waar ik uurst ès knècht gesillekteerd. Meschien zó ik wèl 's unnen étap vur m'n èige kanse meuge koerse, mar daormi waar 't toch wèl bekeke.

Zoowès gezeed waar ik goed gestart en ik hagget geluk dè onze kopman d'r al mee durzaat. Nee, daor hielpe gin biefstukken in de boks of niks. Ge kent dè wèl; zónne bloeiende lap 'van d'n anus tot de Janus' in oew kruis...

Mar ik ha in La grande Boucle hillemlò ginnen biefstuk noddig: ik ston al bij de vurste tien, toen d'n uurste tijdrít kwaam. En de groote troffen 't slècht, want hoe lötter dè ge startte, hoe kaoier 't weer wier. We kriege reegen en wend van vurre en dan wor ik krèk kèijstèrrek!

Ik zal oew 's verrooje hoe dè'k dè doe. Ik denk m'n èige gewoon in, dè d'r hillemlò gin wend is; ik maak m'n èige zó smaol dè m'n fiets nog brejer is ès ikke! Nou en dan vuulde ginne wend mer!

D'r zen veul renders die vatte van die dichte wiele, mar die wil ik nie! Witte worrum? Onze kopman die ha ze van de Giro, hé en die zaat alt nor z'n vurwiel te kijke. Op die binneschijf stòn ok nog dik wè klurren op, wor. Nou, hij zaat in alle bochte nor dè dicht wiel te kijke en innins docht ie dèttie 'n cirkelzaag waar! Mi zestig per uur tege unnen boom opgejast mi z'n zaag, wor! Nee, vur men gin dichte wiele!

Ik won diejen tijdrít en dè waar me 'n gevuul! Ik moeg 'saoves die meide kusse! Allebèij! Ja, ik din dè nog mi overgave en nie ès sommigte renders, die zó vervild mar wè gaoter in de lucht stòn te tute... Dè's niks, ègge't doet moete 't goed doen, zeg ik alted mar.

De Fransen tillevizie ha uurst nie veul òndacht vur men gehad, mar nou konne ze d'r nie mer neeve, hé. Ik waar wèl nie zó bleij mi al die publiciteit, mar dè hurden-'r nou immòl bij, wor....

Nò de rustdag ston ik dur menne prima tijdrít wèl op de twidde plòts, hé. Enkelt dieje Spanjool ston nog vur men. Ja, Indurain, 'in the rain', die waar 't, mar hij hagget nie zó op al dieje reegen. Ikke wèl!

Zeg, dè'k m'n èige in die volgende daag weerde! De hil ploeg reej vort vur men, mar ik dien zèlf toch wèl 't miste. Ès d'r wir 's unnen ònval afgeslage moes worre, reej ik vurrop en dan makten ik m'n èige breed! Daor kon gin man mer vurbij. Ja en dè nie alleen, ik reej ze 't snot vur de ooge!

Toen we in de bèrge kwame, begon ik 'r zèlf vort in te geleuve; ik kon wèl nie alt mi de beste klimmers umhog, -jonge, wè he'k afgezien! Umblij gonk ik zóvvèl te harder. Ik riskeerde-n-'t ok gelijk, mar ik ben ok wèl stuurman, al zeg ik 't zèlf, en ope wiele, wor!

Ik krieg wèl 'nen hekel òn die Franse mi d'r smerrig wötter allegeduriges. Ik heb zèlf gezien dè ze 't schòn wötter dinne bewaore vur Jalabert en 't smerrig vur men! Zoetemèlk is alt men vurbild geweest. Hij ha mar één fout: hij is d'r te vruug afgeskeje. Ès ie nog efkes durgereje ha, hattie zoo de VUT ingekunne! Nee, dè zal men

nie gebeure.. Nou al hillemòl nie mer, want nò zó'n ònsprekende overwinning worde overal gevraagd, al bakte d'r niks mer af, dan nog...

De bèrge waar ik dus rillijk goed deurgekomme dur in d'n afzink òn te valle. Miguel ha mar 'n por telle op men kunne vatte en hij wies dè'k 'm in d'n tijdrít d'n baas zó zen, hoewèl ie zèlf ok ginne klèine jonge is tegen 't uur, toch nie.

Zoo dinne we op Parijs òn. Ik laag mooi op koers en begon langer hoe meer kijk op m'n èige kanse te krijge. D'r waren al vort 'n por krante die men tipten ès winnaar. Mar dè'k 't ok ècht worre zó, dùrfde-n-ik m'n èige nog nie in te bilde.

Op de lesten dag d'n tijdrít nor de Champs Elysées, wor. Ik ha de naacht tevurre slècht geslaope en dè's netuurlijk gin goei veurberèijing op 'ne zwaoren, afsluitende tijdrít.

Ik docht òn Jan Janse en òn Greg Lemond...

Ik waar zó gespanne en ik zette zó alles op alles, dè'k alleman meer dan 'n minuut veurbleef! Eén minuut over vijftig kilemeeter! Och jonge, dè waar me wè; op de lesten dag de geel trùi vatte! Dè ha'n d'r mar 'n por vur men gedaon.

Op 't schavot tusse Miguel en Claudio. Ja, want Chiapukki was dèrdes geworre. Ik zie nog diejen Equipe-krant mi menne kop op 't veurblad: Le maillot jaune! Vainqueur hollandais.

Ze wiese daor nie dè'k ùit Brabant kwaam, mar dè kunde die minse nie kwèllijk nimme.

Jonge, toen ik gewonne ha! Al die meide wir drie snuutjes en daornao diejen ereronde, die vergeet ik noit mer!

Ik leefde diejen òllingen dag in unne roes en de naacht d'rop, daornao kon ik pas wir slaope en droome...

***

Er zit een manuscript van een boek van Ivo van Dinther bij de post. De uitgever wil dat ik er een voorwoordje voor schrijf.

'Veertig jaar vandaag. Mijn jeugd was een vogelke en een bloemke. Het is later goddank nooit veel anders geweest. Het erf zit vol mussen en duifkes en de hele zomer staat mijn hofke vol bloemen. In de buurt roepen ze wel eens dat ik ze zo schoon in bloei krijg. Och ge moet erom geven! Het kind in me heeft het tot op vandaag altijd gewonnen. Laat dat maar zo blijven.'

Dit legt Ivo zijn hoofdpersoon, de kroniekschrijver Kriest van Kaote in de mond in 'de kalenders van Kriest van Kee van Kaote'. Ik proef dat hij het zelf zou willen zijn. Hij zegt rake dingen over de mensen en hun taal.

***

Ik weet nu zeker dat het goed zou zijn om voor tien dagen op zomercursus naar België te gaan en als ik het fysiek kan, zal ik het doen. Vanwege mijn rugklachten zie ik wel op tegen het vele loopwerk.

***

Mie Zèik zegt de volksmond tegen de feestdag van Maria Visitatie op 2 juli. Het belooft weinig goeds, want het is een zeer regenachtige zondag en regen op deze dag voerspelt dus weinig goeds, maar wat is er waar aan zulke spreuken?

In sommige Oost-Brabantse streken spreken ze van *Maria Siep* om dezelfde reden. Dat klinkt beter.

Er is een oude weerspreuk die ons lot schijnt te bezegelen: *'Brengt 't bezoek van Maria reegen, dan duurt firtege dage dieje zeege'*. Mooie zegen...

Gelukkig wordt het droog.

We, Gurt en ik, doen vergeefse grepen naar kruisbessen en aalbessen; de merels of de lijsters zijn ons voor geweest. Van de week zag ik ze nog en proefde ze. Ze waren heerlijk. Dat zullen die vogels ook gevonden hebben, want er is er niet een meer te vinden.

***

Het is wat! Nu heb ik vannacht, gedroomd dat ik het tennistournooi op Wimbledon won... Toch knap van iemand die nauwelijks tenniste!

Gek eigenlijk, dat ik nu al Wimbledon en de Tour gewonnen heb, terwijl ik nog niets bijzonders heb kunnen dromen over de sport die ik het meest bedreven heb: voetbal. Misschien zijn individuele sporten geschikter voor droomfinales...

Afspraak met de laatste brouwer van De Zwaan in *Ballekum*. Ik fiets erheen onder geurende koepels van bloeiende linden vol bijengezoem. Tevens concurreren ligusterhagen in geurigheid.

Ik word vriendelijk ontvangen door de negentigjarige. De laatste biermakende telg uit een roemrijk geslacht dat hier eeuwenlang brouwers, pastoors en burgemeesters leverde. Er komt ook een bisschop in hun stamboom voor.

Een interessante, sympathieke mens blijkt onze brouwer. Veel oude documenten heeft hij voor de dag gehaald. Ik wil wel even (voor de radio-opname) horen hoe bier gemaakt werd. Dat is in een kwartiertje helder verteld.

Hein heeft tal van bidprentjes, stambomen en oude foto's die het wellicht de moeite waard zouden maken een geschiedenis over het geslacht Godschalx te schrijven. Dat kan ik nog niet overzien.

We gaan genieten van de avondzon, maar niet lang. Mijn koffer voor België moet gepakt worden.

Het vraaggesprekje met de brouwer maak ik snel gereed voor uitzending.

De kamperfoelie geurt overvloedig in de avondlucht. Gurt heeft een leuke kaart voor zijn meester Nederlands gemaakt. Die gaat trouwen met Gerda. Hij heeft er enkele zinnnetjes opstaan met de ontleding; is Gerda nu lijdend of meewerkend voorwerp?

Het zal morgen dertig graden worden. Waarschijnlijk volgt er onweer.

Gurt wil vannacht met zijn vriendje in een tent overnachten. Buiten is nu beter dan binnen.

Bij het afscheid verklaart hij ongevraagd het feit dat het geweer mee moet: "t is de laatste keer dat we soldaatje kunnen spelen; volgend jaar kan dat echt niet meer... Nu eigenlijk ook al niet, maar daarom doen we dat vannacht in het donker!" Hij zwaait tot onder de verre bomen tegen mij.

Hij weet dat ik morgen voor tien dagen weg ben. Ik zal hem missen. In de verte zie ik hem verdwijnen onder de laatste bloeiende linde. De geur is aan hem niet besteed. Hij trekt ten oorlog... Heerlijke zoon!

Als we 's avonds buiten zitten komt Jos zelf naar me toe met de mededeling dat hij me een hele tijd niet zal zien; hij zal maandag vertrekken naar Atlanta en daar drie weken blijven. We omhelzen elkaar en geven mekaar een kus. Heerlijke zoon!

***

Ik moet eraan denken hoe wij ons vroeger op het weekeinde voorbereidden. Alles stond in het teken van de naderende 'Dag des Heren'. Het erf werd geharkt. Er hing een tevreden stemming; vader had zijn weeggeld gebeurd en moeder kon naar de Bossche markt waar ze voor een hele week inkocht.

Wij gingen op zaterdag in de teil, want voor de zondag moesten we 'hagelrein' zijn. We hadden in die vijftiger jaren nog geen stromend water. Ons moeder haalde zes emmers koud water uit de put en een kleine moor heet water van de kachel en dan was het waswater op temperatuur...

Er was een vaste volgorde: Eerst de meiden, dan de jongens en de kleinsten altijd voorop. Wassen en allemaal met hetzelfde water. Toch heel hygiënisch, want ons moeder schepte er boven telkens wat vanaf...

En na de wasbeurt rook je lekker naar zeep...

Sötteres-saoves

*Daor zate dan ès schònste klèin,
nò d'n tèijl dus nie mer 'rèin.
Nog efkes luistere mi de rèst,
vruug nor bed, dè waar de pèst.
Vòdder laas wè ùit de krant.
't Waar gelijk mooi òn de kant.
Nog efkes fijn op moeders slip,
hangende òn ons vòdders lip...
Dan nor 't kaauw opkamerbed,
geknièld vur't aovendgebed...*

***

Vanochtend neem ik afscheid. Ik ga dus op vakantie cursus voor Nederlandse rector en directeuren en leraren in het kader van de Vlaams-Nederlandse samenwerking.

We arriveren in Brugge bij de Rijksinstelling voor Hoger Onderwijs, een internaat, en worden meteen op de lunch gevraagd. De maaltijd is veelbelovend. We maken kennis met de Belgische begeleiders. Ons gezelschap bestaat uit zeven Hollanders, twee Groningers, een Fries, een Zeeuw, zeven Brabanders en zes Limburgers.

Om vijf uur krijgen we een officiële ontvangst op het stadhuis door de schepenen van onderwijs die een grote blonde vrouw blijkt te zijn; wij worden onthaald op Brugs bier met de onheilspellende naam Straffe Hendrik.

Anderhalf uur later is er een feestelijke ontvangst ten provinciehuize in de Balkonzaal en aansluitend worden wij vergast op een copieus diner met Brigandbieren en meerkleurige wijnen. Het enthousiasme neemt geleidelijk toe.

***

De volgende dag om half tien wacht de eerste lezing, over het onderwijs in Vlaanderen. 'Dat is toch interessant om weten...'

Twee uur later zwerven we onder leiding door Brugge voor een stads rondleiding waarin het Memlinc museum en het Groeningen museum zijn opgenomen.

***

Om kwart over zeven begint de tweede dag. Vandaag gaat het naar Leuven. Een lezing door Professor M. Janssens 'Hugo Claus in Vlaanderen' in het Erasmus-huis, waarop ik me verheug. Terecht, blijkt al gauw. Zeer lucide en doorspekt met humor brengt de Nederlands ogende en orende geleerde zijn interessante verhaal.

'Toen ik in het Sint Janshospitaal (via de keizersnee) tussen de Memlincs ter wereld kwam, stond mijn vader op het binnenplein te toeteren...' Zo citeert hij Claus in zijn opening.

Om twaalf uur worden wij door het stadsbestuur ontvangen in het fraaie gothische stadhuis. Er vloeit rijkelijk bier. Stella Artois nog aan toe! Lunch nabij het Begijnhof.

Om half drie onder een bewolkte hemel begint de rondleiding in het Begijnhof. Zeer fraai opgehaald. Hier wonen de studenten van de Leufse Universiteit in hun 'koten'. Studeren zij aan de landbouwfaculteit, dan gaan ze naar het 'boerenkot', zijn ze theologiestudenten, bezoeken zij het 'geesje'.

Een hospita heet hier een 'kotmadam'. Onze gids in bloemetjesjapon vertelt in smeuge taal van de 'sukkelaars' die nu moeten blokken omdat zij 'gebuisd' zijn voor hun examen. Zij krijgen in augustus nog een kans.

Morgen zal Jos vertrekken naar Amerika.

***

Tussen acht en negen ontbijt.

We bezoeken De Biekorf, stedelijke bibliotheek van Brugge met een lezing door Ludo Simons over het boek in Vlaanderen. De rondleiding door het fraaie gebouw is interessant. Er zitten hier enorme schatten in het archief, zoals de complete bibliotheek van Achiël van Acker. Vanmiddag staat een bezoek aan Gent op het programma en Nelleke en Gurt zullen in die stad verblijven bij onze Belgische vrienden.

Ik bel Jacques op en meld dat ik niet denk hen te kunnen opzoeken, omdat het programma op de middag erg vol is. Rondleiding, avondeten in de Raadskelder en ontvangst door het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen met muzikaal programma.

Ik beloof later nogmaals te bellen. Als ik dat doe, krijg ik te horen dat mijn 'magen' juist uit winkelen zijn. In Gent, al bij het begin van de rondleiding, zie ik af van een verder vervolg, na in de Sint Baaf het Lam Gods voor de zoveelste keer gezien te hebben.

Vanuit een café ('t Hoekske) bel ik voor de derde maal. Jacques neemt op en zegt me naar de Ludwig te komen via de Stadhuissteeg. Wanneer ik dat doe, hoor ik opeens de onmiskenbare stem van mijn eega. We vlijen ons neder en converseren aangenaam bij Charlotte-gebak en thee. 'Ludwig' dient men niet te associëren met Beethoven maar met de Beierse koning.

Om half zes nemen we afscheid. Nelleke moet om half zeven op de trein terug. Ik word om zes uur in de Raadskelder verwacht. We nuttigen een Valiers, 'enen druppel'.

Tijdens ons avondbier onder een roddeltje met enkele dames die ik tot mijn companen mag rekenen hoor ik dat ongeveer zestig procent van de deelnemers alleenstaand is, waarvan vele gescheidenen.

***

Het programma is goed, de huisvesting aantrekkelijk, de excursies interessant. De tijd vliegt.

Er is op de laatste dag ruimte voor een korte kritische terugblik in de ochtend en na de lunch zijn wij geheel vrij tot aan het feestelijk avondmaal ter afsluiting.

Het slotdiner start met heuse kreeft. Op het menu prijkt een boeda met vier lachende gezichtjes.

Na de kreeft komt er parelhoen met verse vijgen. Het is voortreffelijk. De wijnen vloeien rijkelijk. Bij mijn thee komt cognac met Grand Marnier. Ik moet mij matigen.

Er zijn wat sprekers voordat de heer Dambre de cursus officieel sluit.

***

Met cadeaus en kussen kom ik thuis.

In onze voortuin gezeten kan ik vertellen over de afgelopen dagen en mijn achterstallige post doornemen. Sjefke is door het dolle heen als ik hem eindelijk begroet. De meeste post moet maar tot morgen wachten...

***

De kalender ziet er aardig uit; enige tekeningen hadden kleiner moeten.

Nelleke en ik fietsen weer als vanouds door onze naburige dreven. We praten over komende publicaties.

***

20 juli, Sint Margriet, concurrentie voor 'Mie Zèik'.
'Reegen op Sinte M'griet, zes weeke reegen dè 't giet'.
'Ès Sint M'griet pist in't riet, dan dreug 't nog lange niet',
'Reegen op Sint M'griet zùrgt vur veul verdriet',
'Natte Sint M'griet, boerreverdriet...'

Er wordt niet voor niets gesproken van 'Pis-Griet'. Toch zijn er ook positieve weerspreuken voor deze dag:

'M'griets reegen brengt zeegen' en 'Mi Sinte M'griet, mèij 't korre, rijp of niet'.

Vanmiddag zal ik naar ons moeder gaan, omdat er bijna niemand van de familie nog in het land is. Als ik erheen fiets, vliegt opeens een boomklever voor me langs en landt, bijna ondersteboven een paar meter voor me, op de stam van een beuk. Hij laat een onbeduidend piepje horen. Wat heeft ie mooie kleuren! Bij moeder is het heter dan ik dacht. Ik ben alleen met haar. Ze is aangenaam ver-rast en gedraagt zich veel viefder dan voorbijje donderdag. Ze vertelt van een vrouwtje dat geen kinderen kon krijgen en daarvan de schuld kreeg. 'Mar 't kan netuurlijk nèt zó goed òn de staf ès òn de kaors (=karn) ligge' besluit ze wijsgerig. Ik moet aan Han de Kreuge denken. Ik beloof moeder morgen op te halen op 21 juli, vaders verjaardag. Hij zou negen-entachtig zijn geworden... Wat had ik hem nog veel willen vragen!

***

Om half een rijd ik weg om ons moeder op te halen. Het wordt al warm in ons kevertje ondanks het open dak. Onderweg staat er 28° op de thermometer. Moeder zit al klaar. Ze lijkt me wat suffig. We rijden door de polder langs ellenlange tarwevelden en maisakkers. Hier hebben wij vroeger een 'kampke' gehad... Ze wil er niet over praten. 'Allemaal veelste goedkoop weggedaan,' zegt ze humeurig.

'Vandaag zou papa jarig zijn,' hoor ik onverwacht van haar. Ze heeft gelijk, maar hij is nu al vijftien jaar dood.

Als ik langs de voormalige akkers van Ome Bert kom en haar vertel dat we daar veel en vaak gebonden hebben tussen de vreselijke distels, reageert ze boos: 'Ja, zo'n kwaai werk, dat moest niet mogen.'

Na een opzettelijk lange tocht langs de hoeven waar we fruit kochten, kom ik

thuis aan. Lichtelijk teleurgesteld; ze heeft niets bijzonders gemeld. 'Waar zijn we nou, ik zie d'r niks af... Oo, bij Frans van Janne al!'

Nelleke heeft het zo geregeld dat Walter even aan komt. Een gouden greep, dunkt me, maar moeder is vandaag niet te bereiken. Ze hoeft niks meer, zegt ze en zakt steeds terug in een stille sluimer. Het zal niet makkelijk worden met haar te gaan eten. Toch wil ze dat wel.

Moeder bestelt een hoopgevend jong borreltje. Haar slaap blijkt echter enkel vergroot. Vervelend ook voor Walter.

Ze eet weinig van haar bordje en zakt met haar hoofd opzij. Ik zal haar terugbrengen naar het tehuis. Dit zal denkelijk de laatste keer geweest zijn dat we met haar uit zijn wezen eten. Wanneer ik bij het tehuis kom, zegt ze: 'Waar gaan we nu naar toe?'

'Naar je kamer, mama.'

'Oo, bij onze Gerrit mocht ik tot tien uur blijven...'

Ik zeg haar niet dat ze te slaperig is, maar breng haar met weinig woorden naar haar kamer. 'Ik ga meteen naar bed' zegt ze. We zijn beiden teleurgesteld, als ik afscheid neem. Moeder had een slechte dag; ze oogde als een hoopje ellende. Het leek alsof ze onder de dope zat. Jammer.

Heerlijke zomeravond. De vleermuizen cirkelen rond de hoge thuja's.

***

Ik ben bezig met een stukje over de grondwerker, een hommage aan wijlen mijn vader, maar het gaat helemaal niet over 'grondwerk'...:

'Piet Gurtjes was een rustige mens. Hij verstond de kunst zich onzichtbaar te maken in zijn eindeloze werk. Onverwachts kwam hij pruimend tevoorschijn. Hij had graag kinderen om zich heen en kon de boeiendste dingen met korte, rake zinnen vertellen. Hij duwde kinderen geurende koeienkoeken in de hand en vertrouwde hun het voeren toe. Het waren betrouwbare beesten die hooguit per ongeluk hun ruwe tong over je hand lieten gaan. 'Ze doen niks' voegde hij er geruststellend aan toe. Elk kind durfde de koek in zijn bijzijn te geven. De begerige grote koeieogen leken dankbaar. Soms nam hij een aarzelende kinderhand en stuurde die naar de koeiemond. Elk kind leerde hij zo zijn angsten overwinnen.

Van de koeien nam hij de kinderen graag mee naar zijn duiven. Daar was hij het

liefst. Hij spuwde zijn tabakspruim weg en begon te vertellen: *'Kijk, diejen blauwbaand, die is pas trug ùit Frankrijk. Daor is ie hillemdòl alleen heen geweest en d'n afstand worrover de transportwage daag din, hi die duijafgeleed in zeuven uurre!'* 'Frankrijk!?' Wat klonk dat ver weg. Het leek ons in die dagen de andere kant van de wereld.

***

Een kaart van Jos van een of ander luchtvaart-museum bij Warner Robins, Georgia, USA. De straaljager op de voorzijde maakt Gurt jaloers.

Tropische dag; 34 graden. Het heeft vannacht geonweerd en gegoten. Het gevolg is dat de bloemen in de tuin veelal omliggen. Vooral de floxen en de margrietten hangen er ongelukkig bij.

We gaan vanavond fietsen ondanks de drukkende temperatuur. Uit de sloten lichten de gele wederik, de witte spirea en de purperen bloemkorfjes van leverkruid op. Het lijkt allemaal zo goed en gezond. Toch heerst er smog-alarmfase I.

***

Ik zou naar ome Bert gaan, maar het komt er niet van.

Het is weer tropisch. Afspraak met 'Boekanier' Heinen. Hij komt om elf uur voor een bespreking over een Bosch woordenboek. Zijn opzet is heel goed. Aardige en vaardige man met liefde voor zijn vak.

***

Gurt en ik fietsen naar Den Bosch. Het waait wat tegen en het is benauwd op de fiets. De bermen bij Den Dungen zijn onvoorstelbaar mooi. Hier is in het voorjaar gemaaid en sindsdien heeft men de kruiden met rust gelaten. Er bloeit veel duizendblad, Jacobskruid, kamille, knoopbloem, kattestaart, boerenwormkruid, wondklaver, wikke en hagewinde. Vooral de paars-gele combinaties van wederik en wikke zijn oogstrelend. In de schuine kanten van de bermen pieken hier en daar gele kaarsen van agrimonie omhoog tussen grijs-rose wolken van hazepootjes. Enorme schermen bereklauw schitteren in de slootkanten.

Ongelooflijk, zo rijk als de brede, overwegend gele berm langs deze saaie kanaalweg nu overkomt.

In Den Bosch is het druk vanwege de woensdagmarkt. De Sint Jan is koel en vol toeristen.

***

Werkzaamheden voor de radio. Nu is het buiten eigenlijk weer veel te mooi om in zo'n duffe studio te gaan zitten.

's Avonds even gefietst omdat het buiten zo aantrekkelijk was, ondanks alarmfase smog...

***

Vandaag zal Jos thuiskomen. Hij zal bellen vanaf Schiphol. Het weer is wat broeierig. Jos belt om kwart over elf. Hij klinkt enthousiast. Mijn rit naar de luchthaven verloopt vlot. Op de terugweg hoor ik Jos vertellen van de heerlijke verwennerij door zijn verre verwanten en kennissen in Georgia en Wisconsin.

Hij is gisteren met drie uur vertraging uit Chicago weggevlogen, heeft de aansluiting in Brussel daardoor gemist en is daarom niet zoals gezegd om negen uur geland, maar met de bus naar het noorden gebracht. In Brussel was zijn koffer even zoek. Ik ben blij als we thuis zijn.

***

Gurt en ik zullen nu eindelijk eens naar Ome Bert fietsen. We hebben het al zo vaak uitgesteld.

Het is een fijne tocht met een spraakzame zoon.

We zien onderweg rijkdragende wilde bramen. Misschien zullen we er op de terugweg wat plukken, als we van tante Truus een zakje krijgen.

Op de Duinse Hoef is de rust als vanouds; de tuin ligt er weelderig bij. De thee is al bijna klaar en er wordt 'gebuurt' over ons moeder.

We fietsen tegen vijven huiswaarts en plukken wel een kilo zwarte bramen. We gaan door het Eikenbos en genieten van de natuur en het weer.

Jos verwerkt zijn jetlag; hij slaapt een gat in de dag.

In de ochtendkrant staat een bestrijdingsmogelijkheid tegen meeldauw: heermoes thee. Heb ik net nodig; druif, clematis en siererwt gaan gebukt onder deze plaag. Heermoes groeit er genoeg in mijn tuin; het is onuitroeibaar. men maakte ons vroeger wijs dat er een rijksdaalder aan de wortelbasis van deze plant zat. Waarschijnlijk moest dat erop duiden dat de wortels ongelooflijk diep gaan.

Om onze gedachten te verzetten kijken we naar Robbe de Hert's verfilming van De Witte van Ernest Claes. Als ik de taferelen in het tarweveld zie, ruik ik de korenschoven en voel ik de halmen op mijn blote armen bij het binden der schoven. Heerlijk, die schafttijd onder de oogst... Het landschap spreekt me mateloos aan. Ik herken veel van het goede van onze vroegere afgelegen boerderij...

Het tarweveld wordt een rogge-akker. Bij de rijpende rogge dat al de grijsgroene kleur en buigende aren aangenomen heeft, hoor ik het simpele liedje van de geelgors in de heggen. De loomheid van de volle zomer wordt met monotoon getjilp overstrooid. De herinnering stemt me melancholisch.

Het zijn enkel de vogels die nog zingen. Vroeger zong men op het land. Hoe minder men had, zo leek het wel, hoe harder men zong. Ik hoor de boeren niet meer zingen en de boerinnen evenmin...

Ik droom er de laatste tijd regelmatig van hoe vader en buurman Mies dagenlang de rogge maaiden met de korte zeis. Ze sloegen met hun zichten op de rogge in. Ze begonnen 's morgens al om 5 uur. Naarmate de hitte van de dag toenam, dronken ze meer koude thee. Ze werkten in lange banen over het veld.

Wij, kinderen 'mochten' het koren binden...

Ik had in geen maanden op het land gewerkt en mijn handen waren zacht en gevoelig. De gemaaide eindjes van de dikke korenstengels stonden omhoog als aangescherpte penpunten; ze staken me, als ik de schoven bond en al gauw waren mijn handen en armen pijnlijk ruw.

Vader wees mij op het einde van onze akker op de wolken blauwtjes die op de hei zaten achter onze rogge. Wanneer ze allemaal opvlogen, was het of de hei rookte. Onuitwisbare geheugenbeelden die destijds onder het harde werken veel goed maakten.

Vroeger had het de boer 'veul hèndiger', vertelde ons de oude Piet van Schijndel: *Wij woonden op de Balledonken in Hezik en daor laag ook al onze grond. Alles wè achter de boerderij laag tot d'n Aokant toe, waar onze grond. Ès ik thauskwaamp, spien ik 't pèrd ùit en ik hoefde-n-'t de hëlster mar af te trekke en 't din d'n Aokant in!*

En de koei - die he'n alt' unne pad - die kwamen èiges tege mèlkestijd nor haus en die hoefde-n-ik nò 't mèlke mar efkes tot de hekkes te schore en dan zaag ik ze d'n hillen dag nie mer tot zes uurre ès 't wir melkestijd waar. Ik moes wèl de hekkes dichtmake, want anders stonne ze d'r al um drie uurre.'

Ik herken er veel van. Wij woonden zelf achteraf, 'een eind de grond in'. Onverharde wegen. Als er in de zomerdag een auto kwam, zag je van verre de stofwolk al.

Op dat kleine keuterrijke... Wat hebben we daar veel geploeterd en dan was ik als jongste jongen bij ons nog een van de gelukkigsten; het meest ontzien, ik hoefde het minste mee te werken, omdat ik mocht doorleren.

Niemand bij ons wilde boer worden. Maar goed ook; het was niet mogelijk om te bestaan van onze keuterboerderij en na de 'wegasanering' bleef vader gewoon in loondienst werken, zoals hij dat sinds het vijfde jaar van zijn huwelijk al had gedaan.

***

Omschakelingen kwamen in die zestiger jaren veel voor...

Bert was zo'n rustig keuterboerke die zich van zijn leven niet op liet jagen. Zijn bestaan was zeer schamel en toen hij door de burgemeester gevraagd werd om de eerste gemeentewerker van het dorp te worden, was dat een gave Gods voor Bert. Zo werd hij de voorloper van de club gemeentewerkers die later wel spottend de FC Werklust of 'de Groep Schuphanger' genoemd werd. Hij kreeg in het dorp de benaming 'de muge Bèrt'. Bert de Muge bleef alles in zijn eigen onverstoorbare tempo doen en toen een oude buur hem zag staan in een stukje gemeentelijke aanplant, vroeg hij: 'Hee Bèrt, moete gij hier nou hard werke?' 'Bende gèk,' was het antwoord, 'ze zen hier al blij ès ik niks kapot maak!'

Straatveger, 't Stopke' in Boxtel. Foto: Th. van de Aker.

Augustus

Korenvelden onder Veghel. Foto Harry van Liempd.

De oogstmaand.... Vroeger zag je dat beter dan nou; toen werden de akkers gemaaid en kwamen er schoven op het rogge-, haver-, gerst- en tarweland te staan. Schoon gezicht!

Per 1 augustus begonnen de schoolvacanties. Een hele maand zonder school en veel boerenwerk....

Onze vader, die zich als grondwerker verhuurde, had maar één week vrij op het hele jaar en die week werd er door hem extra hard aan de oogst gewerkt. Wat niet klaar kwam, moest hij voor of na zijn dagelijkse grondwerk doen of op de zaterdag.

Vliegere dinne we vural in de ogstmònd; dan ha'n we efkes de rùmte. Vruger, ès de rog òn de gaast op 't laand ston, dinne wij ès jong mi onze vlieger al oit heel vruug d'n èkker op.

De stoppele ware oit nog nie dreug van d'n daauw en ik vergeet noit hoe dè vocht dan tegen oew bloote been sproeide. Dè waar 'n bezunder gevuul, mar de geur van diejen daauw vermengd mi de lucht van rijpe rog is hille mòl onvergeetelijk, mar ok onbeschrijflijk. Wèl heel lèkker en bezunder!

Nu staat bij ons bijna overal die eeuwige maïs en alle jaren wordt die hoger, naar het schijnt.

We denken zelf nog dikwijls aan die korenakkers vol klaprozen, korenbloemen en kamille. Dat was rood, wit en blauw en daar kon geen vlag aan tippen!

D'n ted van d'n ogst brocht blijhèid mee...

Verloren ogst-zang

*D'n ogsttijd waar 'n groote lust,
ès alleman, goed ùitgerust,
vur dag en daauw 't bed ùitsprong
en onder 't wèrk nog volop zong...*

*Hoe gròtter nou d'n ogst vort is,
hoe harder dè'k dè zinge mis...*

***

Boven verscheidene mierenholen hangen trechtervormige vluchtfiguren van vliegende mieren. Wonderlijk schouwspel! Het is alsof er onderling afgesproken is juist op dat ene tijdstip met zijn allen tegelijk te vertrekken. Even later vind ik overal afgevallen vliesvleugeltjes en dikke mieren zijn op zoek naar nieuwe nestplaatsen. Het roodborstje beschouwt ze als een welkome lekkernij.

***

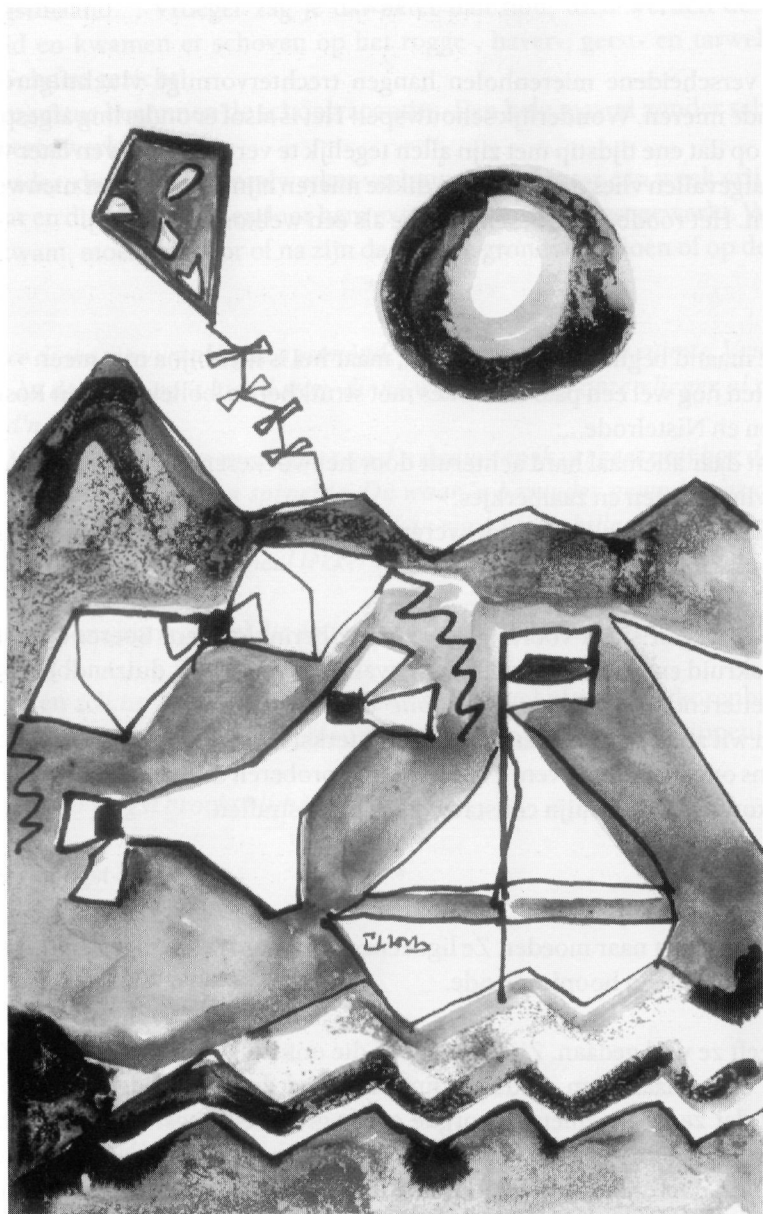
In deze maand begint de hei te bloeien, maar hei is hier bijna niet meer. We weten nog wel een paar hoekskes met struikhei en 'bollekeshei' in Rosmalen en Uden en Nistelrode....
Het gaat daar allemaal hard achteruit door het woekerende buntgras en de krotserige vliegdennen en zaaiberkjes.
Nu er niet meer geplagd wordt, vergrast en vergroent de heide geleidelijkaan helemaal. *Zunt zat.*

Langs de wegen staan vooral gele en witte bermbloemen. Boerenwormkruid, sintjanskruid en sintjacobskruid, walstro, bereklauw, duizendblad, spirea, 'trompetterende' hagewinde..., 'pispotte' dus.
Geel en wit zijn door het jaar heen wel de sterkste bloeikleuren, denk ik fietsend door ons omgevende dreven. Even verderop proberen uitbundig blauwe chichorei en korenbloemen mijn constatering te logenstraffen.

***

Ik fiets met Gurt naar moeder. Ze ligt eenzaam op bed. Van onze oersterke moeder rest slechts een hoopje ellende.

Wat heeft ze veel gedaan. Zij was degene die ons huishouden bestierde. Ze verzorgde onze maaltijden en de kleding. Ze deed de was en 'deed' d'n hof, wat inhield dat ze de bloemen verzorgde en de groenten oogstte. Soms komt nog vanuit haar hof de geur van bloeiende bonen in zachte golven vol zoetheid naar me toe. En dan die bloemen..., in moeders tuin stonden hemelsleutels (die zij

'vetplanten' noemde) en riddersporen, goudbloemen en prachtige pompon-dahlia's die op bollen leken die uit gouden honingraten gesneden waren. Moeder verzorgde de hennen en haalde de eieren uit, ze molk de koeien als die op stal stonden.

Haar grote verzet was de Bossche markt. Daar fietste ze heen en kwam met loodzware tassen vol koopjes naar huis. Ze vond alle reclame-artikelen in de warenhuizen, en op de markt kon ze blijven pingelen tot het uiterste. Afbieden was een sport voor haar. Ze had vroeger zelf met eieren op de markt gestaan en wist hoe het moest. Ze had altijd succes. Bij thuiskomst klonk het dan: *'Kekt 's, wè'k vandaag wir ammel verdiend heb!'*

Voor ons kinderen was het altijd spannend wat ze meebracht.

Ook toen alle kinderen al het huis uit waren, bleef ze nog in het groot inkopen en zo kwam het voor dat haar uitbundig ingekochte koopjes stonden te verschimmelen in de kelder. Omdat haar ogen steeds slechter werden, zag ze dat niet eens.

Moeder wil mee naar buiten in de rolstoel. Gurt vindt het prachtig om oma voort te duwen. We gaan langs de fazanten en de herten en maken een grote ronde door het bos.

Gisteren zijn haar broers, ome Jos en ome Gret geweest en haar zus tante Sien en ome Toon is erbij gehaald. Het leek wel een reünie. We gaan naar het restaurant voor thee en fris. Moeder wil in het dagverblijf afscheid nemen. Als ik haar daarheen breng, staat er een bordje verse pruimen op haar te wachten.

Merkwaardig toch; nu begint ons moeder steeds meer af te geven op haar vader. Dat heb ik van haar niet eerder gehoord.

Ons moeder haalt bij herhaling de ruzies op tussen vader en zoons en zij schildert mijn naamgever daarbij af als een wellustige weduwnaar die zijn handen niet thuis kon houden. Ik schrik van haar suggestieve bewoordingen en kan het nauwelijks geloven.

Op het laatst, zonder gebit, lijkt ze steeds meer op haar oude vader. Ze heeft onmiskenbaar zijn gezicht...

We fietsen terug door een zwoel lichtelijk broeierig landschap.

Er wordt warempel nog een akkertje rog gemaaid.

De geur voert mij ogenblikkelijk terug naar het bindwerk van mijn jeugd. Onze vader met de zicht staat ver vooruit en eindeloos veel gerven wachten op de wis.

Rog maaien met het machien.

Zijn we klaar met binden, dan moeten we alles nog opzetten. We zullen pas naar huis gaan, als alles 'òn de gaast' (aan schoven) staat.

***

'De rogoest, dè waar vruger 'n kaoi wèrk,' vertelde Wim van Hèrpen ons. 'Ès boerreknèchje moes ie alleen drie mèijers bijhaauwe. Die dinne van 'smeires vrug tot 'saoves laot over 't laand. Ze moesse mèije zó de rog laag. 'n 'Geen' hiette-n-'t ès ze hille mòl dwèrs over 't laand sloege mi d'r zicht. Nò 't bijne moesse de gèrven òn de gaast. Alted mi zesse. Zeuventien gaaste hiette 'n vim, dè ware dus 102 skeuf.'

***

Twaalf augustus; Sint Laurentius, de knolleman. *'Ès ge nò d'n tienden augustus oew gruunzaod zèijt, dan komme d'r gin knolle mer òn,' wete alle boerremine, want 'Wie knolle wil eete, moet Laurèns nie vergeete.'*

Het boerenfolk zorgde in mijn jeugd dat ze voor deze datum de herfstknollen gezaaid hadden in het roggestoppelland. Er was wat kort mest opgedaan en de grond was licht omgeploegd, voordat het fijne zaad tussen duim en wijsvinger uitgestrooid werd.

***

*De spin begint d'r web
vort overal te weeve,
korter wordt d'n dag
en korterder 't leeve...*

***

'Vanaovend gòn we snijbònne inmake,' zin ons moeder vruger rond dezen tijd. Ze ha tonne geplukt en wij moese ze rengen. Dè viel nie mee, al die dreujkes d'r af gòn zitte haole...

Tege d'n donkere zate we gezellig bij mekare in 't schijnsel van de stallamp rond de aauw toffel en we snipperde mi ons messe de dun schijfjes van de bònne dè't 'n lust waar.

Wij moege dan ès jong langer opblijve en dè kon wèl oit elfuurre worre! 't Waar 'n veurpruufke van de lang winteraovende die d'ròn zate te komme...'

***

Dertien augustus, vaders sterfdag. Het is al vijftien jaar geleden dat hij zo onverwachts stierf.

Ik herinner me de onheilstelefoon nog goed; ik wist direct dat hij dood was, ondanks de bedekte verwoordingen.

Ik hield het niet droog, toen ik naar ons ouderlijke huis in Rosmalen reed, waar moeder niet kon spreken van verdriet.

Ik ben met onze kinderen naar het mortuarium gegaan om afscheid te nemen. Vader lag met een enigszins bolle rug in de kist en zijn benen wilden zich niet ontspannen strekken. Hij had de laatste jaren niet meer rechtop kunnen lopen van de reumatiek. We stonden aan het voeteneind en keken vreemd op hem neer; vader met het kleurloze van de dood in zijn gezicht. Vreemd ook omdat hij zijn eeuwige boerenpet niet op had. De kleine Gurt voelde hoe koud zijn handen waren en schrok ervan. Jos stond bedremmeld en geschokt bij de kist met zijn dode opa. Nee, zo wil ik me hem niet herinneren...

Onze vòdder

*Onze vòdder waar d'r inne van de lang onderboks,
de boerrepèt, d'n borsok en hemde mi maowkes,
rooie zoudoek in de tès van z'n mesjèsterse boks,
d'n bazzeloen van wèrk en zweet grif wè graowkes.*

*Onze vòdder waar 'ne gewoone, goeie, stèrke mins.
Nò de por koei din ie dik z'n düive nog mëlke,
fluitend tusse z'n vogels ston ie 'n bietje krombins
en ie wies vur de vlucht en de poel al de wèlke.*

*Saoves zaat ie nò 't brood mi spèk of mi de kees
onder de aauw schaauw mee van de slaop al te knikke,
de krant en d'n Illustrasie ware d'r zenne lees.
Wèrmte overviel 'm, hij kon nog gin pùtje mir rikke.*

*Ginne wonder ok, want onze vòdder die werkte wè af!
Nò 'n òlling vol week van gesjouw in de sleuve,
tot bekant òn d'n donkere toe, van d'n donkeren af
en daornò dan nog gòn boere en spaojen en heuve.*

*Onze Pap, unnen hèndige mins, kon 't gelijk:
makte ons vliegers, ons klompe, schòtsen en fietse
en waar mi z'n jong en ons mam op z'n èige zó rijk,
ès ie 't sap van z'n prùim in de kachel kon spietse...*

'Piet Gurtjes kwam raar aan zijn eind. Tweeënzeventig was ie en hij zat op de fiets in de zon. Zijn fiets rustte tegen een heg en hij rustte op de pakkendrager van zijn fiets. Voor Hein den Bies en Jos Korst bood 'stille Piet' met zijn eeuwige boerenpet schuin boven de ogen een vredige aanblik. Zij hadden aanvankelijk helemaal niet in de gaten dat de roerloze man dood was.

Het fietsen was hem even te machtig geworden en hij was achter op zijn fiets gaan zitten, tot zijn hart weer tot kalmte zou komen. Hij was samen met zijn Hanneke op weg naar zijn oudste dochter in Nuland.

Hij had zich die morgen goed gevoeld en had met een jeugdvriend een citroen-jenevertje gedronken. Zijn reumapijn was minder dan anders en zijn onwillige hart had die dag nog niet opgespeeld.

Die dertiende augustus was een stralende zomerdag. Ze reden rustig over de oude winterdijk van het Heeseind...

Opeens begon zijn hart te bonzen. Was de lichte helling van de polderdijk hem toch teveel geweest? Hij stopte even tot het weg zou trekken. Langzaam hervatte hij zijn fietstocht. Nadat ze de dijkstoep verder afgereden waren, werd hij onwel *en begon hij te zwijmelen*.

Hanneke zag het en raakte in paniek. Ze begon zo hard mogelijk te fietsen om bij haar dochter hulp in te roepen. Zij kon niet weten dat ze daar aan een gesloten deur zou komen. Ze hoefde nog maar een halve kilometer verder te zijn. In haar angst en bezorgdheid liet ze Piet alleen. Piet zag haar tegen de achtergrond van de verre dijk wazig verdwijnen. Hij hoorde het geluid van duiven dat echoede in de zomerbomen. Zijn hart klopte heftig in zijn borst.

Even was het als vroeger, vijftig jaar geleden....

Maar opeens realiseerde hij zich dat zij niet zoals een halve eeuw eerder zijn leven kwam binnengefietst, integendeel ze vervaagde en verdween. Het was alsof de lamp langzaam uitging.

En Hanneke? Zij fietste alsof haar leven ervan afhing, maar zij reed zijn leven uit, net zoals ze er 50 jaar eerder binnengereden kwam.

Toen hij tweeëntwintig was, had hij precies zo op zijn fiets gezeten. Het was een vroege voorjaarsmorgen en zij hadden afgesproken na hun eerste ontmoeting op Dungense kermis. Ze zouden elkaar zien bij het maandagse eerste melken van de koeien in de polder.

Het was een mistige morgen geweest. Hij zat op de bagagedrager van zijn fiets aan dezelfde dijk, maar nu enkele kilometers westelijker, waar de stoep langs een oor-

logskruis de Maaspolder invoert. Hij was extra vroeg geweest en wachtte. In de wilgen boven hem koerden enkele duiven. In die vogelstemmen hoorde hij liefde.... En toen, eindelijk, was zij uit de mist gekomen en zijn leven binnengere-
den.¹ Zijn hart had opgesprongen in zijn borst.

Onze vader had ook nu gewacht. Gewacht tot hij helemaal alleen was en toen was hij gestorven. Hij was altijd graag op zichzelf geweest... Hij stierf op de fiets, zijn vervoermiddel bij uitstek. Hij hield niet van auto's. Nooit heeft hij eraan gedacht een rijbewijs te gaan halen. Fietsen hoorde bij hem en fietsen kon hij!

De gealarmeerde ambulance was er snel, maar men kon niets meer doen dan de dood constateren en hem vervoeren naar de rouwkapel in Den Bosch.

Wij hebben die dag gehuild om het verlies van de dierbaarste mens ter wereld; een wijze, warme man van weinig woorden, eerlijk als goud, die zich krom gewerkt had voor ons, zijn kroost.¹

Zo wil ik me hem herinneren....

***

We zullen naar de Maas rijden om te genieten van het landschap. Over de dijk rijden we naar Oss; zo mooi de polder is, zo lelijk is de stad. Onderweg zie ik plaatsnamen die mij aan oud-medeleerlingen doen denken: Van Dreumel, Van Toorn, Megens, Ulijn, Rijs... Hier heb ik ik veertig jaar geleden schoolgegaan.

We rijden vervolgens naar Grave. Mooi, oud plaatsje, waar we in De Ruif eten.

Vanmiddag zullen we ter onderbreking even naar ons moeder gaan.

Zij maakt het naar omstandigheden redelijk. Meestal vindt ze het heerlijk om door de zon te gaan, maar onder de schaduw van de bomen krijgt ze het snel koud. Ze praat bij vlagen steeds meer wartaal. We hebben deze maand met onze rolstoelpatiënte soms langere boswandelingen kunnen maken. Na een van die tochtjes troffen we bij ons bezoek aan het restaurant haar oude kennis Riek. Het duurde even voor ze wist wie er was. Moeders dutselachtigheid is verontrustend.

Als we teruggaan naar haar afdeling zitten er twee bekenden uit het land van haar jeugd: Bert (93) en Doruske (82). Moeder kent ze nauwelijks meer. Ze praat er vaak naast en verwacht de ene persoon met de andere.

***

'Of wij gingen naar Veghel, of naar Bedaf waar bergen zijn. Overal is Brabant hier mooi, overal is er hoog hout van wilgen, populieren en Amerikaansche eiken. Wij gingen ook naar de bosschen onder Dinther, waar wij eekhoorns vingen. (...) Ik herinner mij de zingende, ruischende pracht van de gezegende Brabantsche natuur in deze wonderlijke streek, in dit lieve jeugdland, waar zoveel geluk is gelegen, waarvan de diepe invloeden in vele opzichten zoo beslissend zijn geweest. De abdij, oud en grijs, gelegen in een tuin als een Eden waar alle boomen de geheimen van honderden seizoenen bewaren, ligt een dorp, dat tot de aardigste van Brabant behoort, in een streek vòl hout, vòl boomen, die looveren en ruischen boven den ouden, goeden Brabantschen grond. Ook om dit alles heb ik aan de abdij, die nu haar achtste eeuwfeest viert, herinneringen, die tot de innigste en gelukkigste behooren van mijn jongens-tijd.' Zo schreef Antoon Coolen in 1934 in 'Abdij van Berne Heeswijk 800 jaar'. Hij heeft beslist gelijk gehad. Een dikke zestig jaar later zijn wij nog zeer tevreden met het rijke natuurgebied rondom ons dat we bijna dagelijks per fiets doorkruisen.

***

15 Augustus: Hooglievevrouwendag...

Daar weten de meesten niets meer vanaf, maar de hemelvaart van Maria was het voor-naamste, hoogste feest van Onze Lieve Vrouw en vroeger was dat een verplichte zondag. Dat betekende dat je naar de kerk moest en dat er niet gewerkt mocht worden.

Oogstmaand...

*'Rond Hoog Lieve Vrouw, volop hartje zomer
't hooi uit de polder was binnegehaald
dan nog 't korre, de roug en de haver
ge zaagt aon de meule, d'r werd weer gemaold...'*

Ivo van Dinther in 'Mee de deur in d'n herd'.

***

Vandaag tref ik het op Maria-Oord, zo lijkt het. Moeder wil graag mee naar buiten. Vanmorgen is ze al met mijn ene broer mee het bos in geweest en gisteren is ze door mijn andere broer zelfs even naar huis gehaald... en we hadden nog zo afgesproken dat dat voorlopig niet meer zou mogen gebeuren.

Moeder oogt wat frisser. We lopen verder het bos en de zon in. Als ik met moeder in de rolstoel een rondje gelopen heb, zakt ze plotseling opzij en lijkt uitgeblust; ze slaapt. Ik laat haar maar en zet me op een bosbankje bij het hertenpark.

In de verte zie ik een oude kennis op ons toekomen. Zij is hier met haar achttachtigjarige moeder om ons moeder op te zoeken. We rijden terug naar het hoofdgebouw. Daar blijken nog meer oude jeugdkennissen van moeder te zitten. Helaas, ze herkent ze niet en ze begint plotseling te zeveren. Dat heeft ze sinds enkele weken; plots lopen lange draden speeksel uit haar mond. Ik help haar met zakdoek en servet. Het is een hoopje ellende.

Ik zal thee en koffie halen voor het bezoek. Moeder staat erop dat ik mijn geld terugkrijg.

Als je haar tijdens een bezoek vraagt of er nog iemand is geweest, is het antwoord steevast ontkennend. Moeder heeft al meerdere malen beweerd dat ik op 'mijn' dag, woensdag, nooit kom, terwijl ik er bijna altijd geweest ben.

Zij is steeds vaker erg verward. Ze weet niets meer, zegt ze. Wie er vanmiddag al was, wat ze gisteren gedaan heeft. Wie er zondag zo druk met haar 'gebuurt' heeft.... Het maakt het bezoek er niet gemakkelijker op.

Ze wil ook niets meer weten, heb ik de indruk en zo bekeken is het geen echte dementie...

'Nog bezoek gehad?' vraag ik tenslotte.

'Ja, ome Marinus waar d'r vanmèirge. Ons Marie is niks mer, ochèrm. Mi men kunde nie veul doen, mar mi heur is 't nog minder.'

Onze tante Marie is al jaren dood.

'Ge wit wel wè ge bent, mar nie wè ge wordt' hoor ik moeder zachtjes verzuchten bij mijn afscheid. Het is alsof ze Ophelia in Shakespeare's Hamlet citeert.

***

Juist als ik wil vertrekken komen Ome Bert en Tante Trui op bezoek. Dan blijf ik toch maar even, want er komen bij hen altijd dingen van vroeger ter tafel die de moeite waard zijn. Zo vertellen ze van hun oude buurman Narus Doomenie, wiens vrouw er vandoor ging met een muzikant. Narus, een arme harde werker, was zeer gesjochten. Tot overmaat van ramp trok de buurt 'haar den boom in', hetgeen betekent dat er een pop hoog boven de weg in de bomen gehangen werd met de tekst 'De mottige fluit trok er met de speelman tussenuit!'. Een gelukkig verdwenen vorm van volksgericht...

***

Een stukje geschreven over de heiligen in de volkstaal. Vooral in weerspreuken kom je heiligen tegen. Er zijn natuurlijk vele andere mogelijkheden. Ik had de oude bedevaarten kunnen doorlichten: Donatus tegen de donder, Apollonia tegen de tandpijn, Sint Hubertus tegen de hondsdolheid, Blasius tegen de keelpijn, Cornelis tegen de stuipen, Antonius voor verloren zaken en Judas Taddeus voor hopeloze zaken, bijvoorbeeld.

***

Ik moet naar de radio om enkele 'gesproken beroepen' op te nemen. Janske van tante Roos (kennis uit de oudheid, niet van ons moeder) belt om te vragen of ik mijn radioprogramma over de winkelierster voor haar niet op een bandje zou kunnen zetten. Ik kan geen 'nee' zeggen.

Dat winkeltje..! Wij stonden er met onze zondagscenten en drukten onze neuzen tegen de ruiten. Wat kon je allemaal niet kiezen voor één cent! Toffees, wijn- en toverballen, spekjies, zuurtjes, pepermintjes, kauwgum, sep...

***

Mooie maandag. Het kan deze zomer alles lijden...

Op de fiets naar Nuland om een nieuwe 'zegsman' te bezoeken. Hij blijkt in Indië te zijn geweest en daarover graag te praten. Bovendien is hij zeer geïnteresseerd in planten, bloemen en dialect.

*Volges sommigte aauw minse in Naolend roepe de krèijen alted 'spaar, spaar!'
Onze vaojer, d'n aauwen Dirk, griens oit tege die roepende krèije terug: 'Sbaar,
spaar..., spaort zèlf mar, dè ge te winter gin stront hoeft te freete!'
Wanneer de jong te dik vraoge: 'Wè is dè?' kreghe ze 't antwoord: 'dè's 'n henne-
kont en ègge't umdrèijt is 't 'n slaopmuts.' Vroege ze teveul 'wor gòdde heen?' dan
kon d'r gezeed worre: 'm'n neus aachternao, dè m'n gat nie verdòlt!' Vroegde iets
wè nie kon, dan zinne ze: 'blaost 'm mar op, 't rietje hangt 'rbij!
En de leuwerik dan... Dè slim veugelke zong vruger hier in Naolend: 'ik val liever
op 'n klutjen èird ès bij 'nen boer op de misse!'*

Na twaalven fiets ik huiswaarts. Ik rijd via mijn 'kinderschoolweg' terug en kom langs de lage woning van 't Rooi Witje. Hij heette de Wit en had rood haar. Omdat hij lezen noch schrijven kon, was hij voor mij een indrukwekkende figuur. Hij wist alles van de natuur, de jacht en het leven.

Eens had ik hem ontmoet toen ik met mijn schaatsen op weg was naar het ijs van de Karreput. Hij liep lachend door de masten en wees mij op een groep gakkende ganzen die in V-formatie overvloog. 'Die schrijve de V van vorst', riep ie, 'ze schrijve beeter ès ik!'

Rooi Witjes wijsheid

't Witje is geen schrijver,
hij leest geen boek of kranten.
Slijpt hij zijn mes,
gaat hij op jacht,
hij, die letters zo veracht,
(ook die der wet), zal nooit lezen.

't Witje heeft dun rood haar,
dat hij zelden zal kammen.
Onder het veertje
van zijn jagershoed
stroomt simpel levensbloed,
hij vindt zich in tevredenheid.

't Witje wil niks missen
van de vane morgenzon.
Hij kent de mist
en weet veel van God,
maar niks van jachtverbod.
Ze kunnen hem nog meer vertellen.

't Witje heeft zijn Drika
en de rust der regelmaat.
Laat het geklets,
het kan toch geen kwaad.
Hij naait zijn eigen naad
en kan ook nog wanten breien.

***

Vraag per post: 'Waar komt tafelen als volksgericht vandaan?'
Van de tafel die bij de vernielingen ontzien moest worden?
We vonden er wat over in de Heemkundige bloemlezing, van H. Knippenberg,
Tilburg, 1958:

Het volksgericht

Dr. H. Snieders vertelt in zijn roman 'Het kind met den helm' (1852) over een gebruik, dat eeuwenlang bestond en in zijn tijd nog wel voorkwam. Wanneer een man oorzaak was van huiselijke twist en tweedracht, of wanneer hij zijn echtgenote mishandeld had, dan werd hij veroordeeld om de ploeg door de akker te trekken. Gewoonlijk belastten de vrouwen zich met dat 'in de ploeg spannen'. Daarbij waren zij voorzien van stokken en zweepen, en bij de uitvoering van de straf werden zij door hare mannen geholpen. Met een paard werd de ploeg gebracht tot voor de huisdeur van de veroordeelde. In weerwil van zijn verzet duwde men hem met ruw geweld het bit in de mond, men wierp hem het gareel om de hals en dan werd hij gedwongen de ploeg te trekken.

Soms was een heel dorp bij de barbaarse tuchtiging tegenwoordig. Zo'n volksge-

richt werd in Brabant op 15 augustus 1887 nog toegepast bij een molenaar door achttien mannen in vrouwenkleding.

Een dorpspoët berijmde het geval, waarvan hij twee tot drie uren getuige was geweest, en noteerde voor de 'wijvenbeul':

Hij moest trekken als een peerd

En werd van de zweep gesmeerd.

Voor Noord-Brabant is het meest verbreid het 'tafelen' als volksgericht. Een enkele maal komt het nog voor, hoezeer er van overheidswege tegen opgetreden wordt. Onthaalde een bruidegom zijn kameraden niet behoorlijk naar hun wens, dan werden een paar poppen opgehangen op het dak van de woning of in een boom in de nabijheid.

Men tafelde ook, wanneer een meisje haar minnaar ontrouw was geworden of iets ergerlijks in een huwelijk plaatsvond. Er werden daarbij soms schrikbarende vernielingen aangericht. Men versperde de weg met karren, bevulde de gevel van het huis, wierp het dak stuk, beschadigde het bereikbare huisraad dat naar buiten gesleept werd.

Hekken en palen werden omver gehaald. Een hels lawaai ontstond door het toeten op lampeglazen, het blazen op koehoorns, het klappen met zweepen, het rammelen met kettingen, het slaan op potdeksels, emmers en kachelpijpen, en dat alles onder ijselijk geschreeuw en woedekreten. (...)

Het 'bellen' of 'bellemerkt houden' in de Kempen wijst op gerinkel met bellen en ketelmuziek.

Het Kempische 'iemand uitpannen' duidt op ketelmuziek, waarbij men op ijzeren of blikken pannen sloeg. (...)

Toffele

Jan Vissers wies nog goed dè d'r in Ballekum getoffeld wier. 'D'r he'n d'r nog onschuldig vur gezeete. De leste keer waar 't gebeurd bij van K. op de Mirroiseweg wor de vòdder zó slècht behandeld wier dè d'r mi stèigerpeul gruwelijk huisgehaauwe waar en dè't eigelijk 'n wonder waar, dè d'r niemes mi verongelukt waar.' Ook bij van R. op de Ploeg in Berlicum was het 'volksgericht' ooit voltrokken, omdat de boer het daar met de meid zou houden.

***

Ik heb de oude Willem P., raaimaker in ruste, opgezocht. Prachtig, zoals die man kan vertellen.

't Raoimakersvak waar zó schòn, jonge!'

In de leer geweest in Hezik, mar ok veul te make gehad mi aander raoimakers in de omgeving zoowès Harrie Wollaert, Driek d'n Haon en Kubbus d'n Bisschop.

Ik hoor jargontermen als 'dompe' en 'dooke', 'vellinge' en 'speekes'. Hij heeft het over 'hoogkaar' en 'èrdkaar', over 'mallejans' en 'bovebumkes'.

'Vur 'n wiel moes 't hout wèl vier jaor oud zen en dan nog moeste tèij hout hebbe.

*De dompe ware van èike, de speekes van esse, de vèllinge iepe... Mi de schùlp-
zaag vèllinge zage, dè waar kaoi wèrk!... Vur unne kreuge of 'n dódskiest
gebrùikte we esse... Kèrsehout vur de pinne in de eegt en vur de egbalke waar
wulg of iep goed zat...'*

Nu weet ik via hem ook een oude kuiper: Harrie Wollaerts.(88!).

***

Mooie zaterdag. Ene Bert van den Heuvel uit Sambeek heeft ons een lange litanie op rijm toegezonden over zijn plaatsje Sambeek. Rake beelden in het dialect van 't Laand van Kuuk'.

Sambeek bekeken (fragment)

Spurrie, knolgruun, serradel en fielepiene

Ge zult ze nou nerges nie mer viene

Ok de koremiet is verleden tied

't Is allemaol maïs vort wa ge ziet...

***

Afspraak met de 88-jarige kuiper Harrie Wollaerts.

Mooie mens, verwoed pijprokend. Wel wat hardhorig.

'Mijn pijp zal overdag niet gauw koud worden; daar laat ik geen vuur op uitgaan... Gerookt spek, dat blijft lang goed!'

***

Moeder is bij ons wekelijkse bezoek erg apathisch. Er komt nauwelijks reactie op al mijn pogingen iets uit haar te krijgen. Ze wil niets meer en klaagt enkel zachtjes over haar ziekte.

Met pijn in het hart laat ik haar achter. Dit moet zo niet lang duren.

***

Het is aangenaam buiten. We bewonderen onze Amerikaanse trompetklimmer die eindelijk, na tien jaar, een paar schitterende bloemen vertoont. Ik had een maand geleden nog gedreigd hem eruit te gooien, omdat ie toch nooit bloeide. Dat moet ie gehoord hebben...

We gaan fietsen. Het warme jaar is kennelijk goed voor de maïs; huizenhoog prijkt het eentonige boerengewas. Ook bramen en geraniums houden van dit weer. We drinken bramensap.

Er komt een telefoontje van mijn oudste broer. Ons moeder gaat snel achteruit. De dood blijft in ons buurt... We zullen voor het komend weekend een schema moeten maken om bij haar om beurten te waken. Ik kom eraan.

Bij moeder tref ik iedereen van ons thuis. Moeder heeft erg veel pijn; je kunt haar op de gang horen huilen. Dit moest niet meer mogen....

Ons moeder bevindt zich vlak voor de poorten van de dood. Zij heeft zo vaak gezegd 'dat ze mij maar gauw halen als het niet meer gaat'. Vaak zei ze ook: 'Och, ik ben voort een mens van enen dag'. Sprak je over iets verder in de toekomst, dan reageerde ze steevast met: 'dan zal ik er wel niet meer zijn.' Nu 'gaat' het echt niet meer; ze zit al zeven jaar blind in een rolstoel en was nog betrekkelijk tevreden. Maar de laatste tijd is dat lelijk veranderd; zij lijdt voortdurend ondraaglijk veel pijn.

Ons moeder is er niet geloviger op geworden. Ze heeft heel wat kaarsen gebrand om de voorspraak van Maria af te smeken, maar nu hoeft dat niet meer. Ze gaat ook niet vaak meer naar de kerk. Er moet al iemand komen die haar meeneemt. Misschien vindt ze dat ze niet veel redenen meer heeft om God te danken of Maria iets te vragen... Moeder is in geloofszaken onverschillig geworden. Zij was nooit echt fanatiek katholiek, maar toch heeft vooral zij ons vroeger naar de kerk 'gedreven'.

Het was bij ons thuis onvoorstelbaar dat je 's zondags niet in de kerk kwam. Vader ging tamelijk laconiek om met de katholieke kerk. Hij hield zijn zondagsplicht, omdat iedereen dat deed. Hij wilde nooit een uitzondering zijn, maar hij had zijn bedenkingen tegen kerk en geestelijkheid.

De verpleegsters zijn erg in de weer, maar ze mogen van de vervangende arts niets tegen de pijn geven. En we hadden zo goed afgesproken met de dokter dat er geen nodeloos lijden mocht volgen. Maar die dokter is nu met vakantie.

Er moet iets tegen de pijn gedaan worden. De verpleegsters zijn het roerend met ons eens.

We spreken een schema af. Ik zal blijven tot half twaalf en afgelost worden door mijn oudste zus. Morgen na zevenen ben ik weer aan de beurt.

Ik betreur het dat ik niets te lezen meegenomen heb. Zo duren de uren erg lang. De verpleegsters zijn vriendelijk en zorgen voor warme drank.

Soms huilt moeder even op en zegt dat ze afscheid wil nemen van haar kinderen. Ze is echter verder onbereikbaar en wordt geleidelijkaan rustig. Als ik tegen middernacht afgelost word door mijn oudste zus, is er weinig veranderd.

We hebben ooit een stukje over 'waken' binnengekregen voor onze spreukenkalendar:

Wake

Vruger moes d'r bij 'nen dooie in de buurt alted gewaakt worre. 't Lijk laag in die daag nog thuis opgebaard en de buurplicht din z'n wèrk, zoowès vanouds gebrùikelek. Toch ware d'r veul nie zó'n hêlde bij 'nen dooien in huis en d'r wier dik 'n bietje gebid en veul gepruufd.

D'r kwame bij zónnen borrel ok dik stèrke verhale bove. Zoo wier d'r in ons buurt verteld dè d'r twee zate te wake bij 't lijk van Tienuzze die 'm alted liever ès d'n hèiligen òllie gehad ha. Toen de sneevelfles vort wijd leeg waar, zin Jan: 'Zeg, Bèrtus, Tienus li hier nou al zó lang dreug te siepooge. Zóttie ok nie gèire nog 'n slukske hebbe? Hij moet nou onderhand mi de hel vur de voewt 'ne gruwelijken dorst hebbe!' Nao wè gerikraoi zette ze Tienuzze 'n bietje rècht in z'n bed en goten 'nen borrel in z'n kilsgat. 't Is in alle geval nog goed tege de pieren ok,' zinne ze.

(Riet van Oss-Kuipers, Oijen)

De scholen gaan al weer draaien en het is zo'n schitterend zomerweer...
Mijn nieuwe gymklasje oogt niet slecht. Dertig gemotiveerde leerlingen.
Gurt is minder te spreken over zijn klas. Ik vrees dat hij gelijk krijgt.
Volgende week heb ik al weer een ouderavond, verdorie...
De wind vol tegen op de fietsweg huiswaarts.
Briefje van Truus R. uit V., trouwe fan van de kalender.

Kijnderrijmke uit den oorlog

*Schèlle vuul ik nie,
schuppe hedde't hart nie.
Peeperkoek die krijgde nie,
want die is op de bon!*

Wijshedes

De groote schònmaok is alleen vur vuil mense.

Zoo bende gezond en zoo moete pisse...

Laot de boere mar dorse, wij zulle de mik wèl eete!

*Ik heb 'r vier lere praote, zin Truus en nou moet ik vort vur aacht m'ne mond
haauwe!*

Eén moeder kan wèl tien jong onderhaauwe, mar tien jong nie één moeder...

Ès ge denkt dè ge niks bent, dan bende ok niks.

*Witte wè d'r op unnen halve koeiestront lekt?
Nie? ... De aander helft!*

September

's Middags ga ik weer naar ons moeder. Vanmorgen zijn onze kinderen nog geweest, maar er was geen enkele respons meer.

Als ik in het tehuis arriveer, blijken alle naaste familieleden aanwezig. Het einde wordt nu spoedig verwacht. Tegen mijn oudste broer heeft moeder nog 'houdoe' gezegd. Sindsdien is zij in coma.

Toch kan ik maar weinig verandering ontdekken. Bij toerbeurt zitten we naast moeders bed. De anderen wachten in een ontvangstkamertje. Als ik er een paar uur ben, komt de mededeling dat de handen beginnen te verkleuren. Inderdaad, zij lijken al dood. Ook het gezicht verbleekt langzaamaan.

We zitten allemaal bij haar, wanneer een laatste diepe zucht haar levenseinde bezegelt.

Nog minutenlang blijft de ademhaling aarzelend terugkomen. De dood is al ingetreden, verzekert de verpleegster ons.

Wij worden gecondoleerd. Moeder zal dadelijk afgelegd worden.

Onze zussen willen daarbij blijven.

Ik moet afspraken regelen met de begrafenisonderneming en de pastoor.

Ik word verondersteld een bidprentje te maken. Dat heb ik immers ook voor mijn vader gedaan. Voor hem vond ik het gemakkelijker.

Als ik terugkom uit de telefooncel, hoor ik van mijn jongste zus dat moeder wonden op haar rug had waar je wel een vuist in kon leggen.

We zijn allemaal onder de indruk van dit onbekende gegeven. Geen wonder dat ze de laatste dagen zo huilde van de pijn.

Op 1 september begon vroeger het nieuwe schooljaar op de meeste scholen. Nu zal deze dag voor ons voortaan altijd verbonden zijn met de dood van ons moeder.

De scholen zijn nu al weken aan de gang, maar de grote vakantie begon in onze jeugd meestal ook pas per 1 augustus.

Met dat nieuwe schooljaar begonnen tevens de kinderspelletjes. September was

in mijn jeugd de knikkermaand, hoewel dat spel in de zomermaanden terugkwam. Knikkers kochten we bij Grad Brouwers die in die dagen een 'winkelke in ellegoed' had. Nog liever haalden we de kogellagerkes bij Grèt de fietsenmaker. Grad Brouwers verkocht ook tollèn en omdat na het knikkeren het tollèn in zwang kwam, hield Grad zijn klandizie onder de schooljeugd.

Na het tollèn volgde het 'reepe' en dat hield in dat we met een oud fietswiel als hoepel naar school kwamen. Daarvoor konden we weer bij de fietsenmaker terecht.

Natuurlijk waren er periodes van boomke verwisselen, 'kirië' en 'kruisleste'.

In de winterdag, als er sneeuw lag, gingen we op klompen naar school, want dat 'slibberde' veel fijner. En vanzelfsprekend hoopten we dan op ijsvrij om te kunnen schaatsen op de Karreput of de Wamberg.

Het hele jaar door, maar vooral in de tijd van de Tour de France, hielden we fietswedstrijdjes. In het voorjaar gingen we vogeltjes zoeken en in de zomer gingen we vissen en zwemmen in de polderwetering.

Toen we nog maar net op school zaten, werden er vlinders gevangen en rupsen gezocht. Rupsen kon je ruiken, had men ons verteld. Wanneer de eikenheggen een zurige lucht verspreidden, zaten er zeker rupsen. Na het zoeken hadden we vaak jeuk van het 'riepsezaod'. Ook herinner ik me uit het verdere schooljaar de proppenschieter en de katapult.

Over schoolspelletjes op de *Balkumse* lagere school van de jaren vijftig heeft Jan Steenbergen een liedje geschreven:

Speulketierke

'Bok, bok, bok, hoeveel horres?'

klonk 't onder 't speulketier.

'Bok, bok, bok, hoeveel horres,'

dè waar ons schoolvertier.

Mi alterhande spèllekes

vulde we ons speulketier,

mar mi 'bok, bok, bok, hoeveel horres'

ha'n we toch 't miste plezier.

*Of't nou knikkere waar of 'kalle'
in d'n hoek tege de muur,
munne pintol dur 'n ruit din knalle,
ik din't ammel mi veul vuur.
En onderwijl we 'pèrdje reje'
bé de groote op d're rug,
klonk de bèl wir op de speulplòts.
God, wè gonk zò'n ketierke vlug!*

*In de hogste klas dinne we 'jorre'
en d'r wier ok stiekum gerókt,
van ons fietstuur ha'n we 't horre
'r mi 'n 'brandglas' afgestókt.
Ok dinne me 'feeterke schroeie'
of make van 'stiek' unnen bal
en ge klepperde nor school toe,
mar 't moist von ik van al...:*

'Bok, bok, bok, hoeveel horres....

***

Ik heb voor een vriend, die met een boek over de levensloop bezig is, wat gezocht naar gedichten over ouderdom. Het mooiste vind ik het levenseinde gereflecteerd in Vasalis' gedicht 'Is het vandaag of gisteren, vraagt mijn moeder'. Ook zit de ouderdom heerlijk vervat in de simpele Brabantse spreuk: *'Ik kan nog bekant alles ès ik mar niks doe...'*

Ik ben doende met het prentje voor ons moeder. Haar moeilijke jeugd heeft zich al meermalen in mijn memorie afgespeeld. Oudste dochter in een arm, kinderrijk gezin, elders grootgebracht; uitbesteed bij grootvader van moeders kant. Dienen in Den Dungen. Overhaast teruggeroepen toen haar moeder op zesendertigjarige leeftijd in het kraambed overleed. Moest het gezin bestieren in het gezelschap van haar nukkige vader.

Moeder heeft het me vaak verteld. Zodoende had ik niet meer het hart nog te kla-

gen dat ik mee moest helpen bij het boerenwerk. Ook al ergerde ik me wel eens aan het eindeloze handwerk en al schaamde ik me voor het feit dat ik met de vrachtfiets naar school moest (om kunstmest, roggemeel of veekoeken mee te brengen), ik deed het zonder tegenstribbelen.

Buiten het gedachtenisplaatje wil ik iets doen in haar uitvaartsmis, maar ik weet niet of ik het zal kunnen zonder tranen.

Ik vind dat, wat ik ook doe, het in elk geval in de taal moet gebeuren die ik van haar geleerd heb: *'ons moeders taol'*.

Ik heb een gedicht gemaakt over Han van Klaas van Tone, de vrouw van Piet Gurtjes, Han Heijmans dus, en al is het altijd vreemd een dode aan te spreken, toch heb ik het niet kunnen laten:

Moeder

*Kunnegin van de hennen en d'n hof,
gij verdient achteraf wèl extra lof.
Kapitein van ons bótje op de hèij,
mi hil z'n bemanning en al z'n grèij.
Gé hegget vur ons ammel goed gedaon,
gij hadt alt 'geeve' in oew vaandel staon.*

*Dùrrum van ons ammel harstikke bedankt.
We hen mi oe gelaache en gejankt.
Ge waart zó hèl same mi oewe mins,
en nou op 't lest konde loope nog ginnins.
Mar gé hegget ammel kèijgoed gedaon,
gij hadt alt 'geeve' in oew vaandel staon.*

*Alt wódde wete hoe 't ammel overal gong,
mi de schole en 't wèrk van al oew jong.
Mi oew ziekte laagde vort 'plat in de kaar',
wèl schòn, dè'w leste woord nog 'houdoe' waar.
Gé hegget vur alleman wèl goed gedaon,
want gij hadt 'geeve' in oew vaandel staon.*

*Wè hedde vur ons veul karskes ok gebrand,
gé waart bij Maria's dik 'ne vaaste klant.
Ólling op 't èind hadde alles vort vergeeve,
gé gaaft oew leeve nog en waart toen ùitgegeeve.
Mar gé hagget daorvur alted al goed gedaon,
gij hadt alt 'geeve' in oew vaandel staon.*

Tussen de hennen.

***

We hebben een bijeenkomst ten huize van mijn oudste broer in verband met de begrafenis van ons moeder. De begrafenisondernemer en de pastoor zijn er ook. Alles wordt snel en zakelijk geregeld. Een mooie uitvaartsmis met weinig poes-pas en een ouderwetse koffietafel, dat zijn de wensen. Ik lever de tekst van mijn bidprentje in. Die wordt direct doorgefaxt. Ik mag een correctieproefje tegemoet zien.

***

De begrafenis van moeder trekt een overvolle kerk. Het zou haar goed gedaan hebben dit te zien. Het doet ons goed. Onze Jos zal de eerste lezing doen over een sterke vrouw. Hij doet het met verve. De pastoor heeft alles prima aangevoeld en heeft een mooi afscheidswoord geschreven. Hij brengt het met rust en overtuiging. Wij, Nelleke en ik, hebben afgesproken het gedicht samen te doen. In geval van nood kan zij het altijd overnemen. Het gaat redelijk.

De koffietafel is een familiereünie, bovendien zijn er veel mensen uit onze oude buurt. Alles verloopt naar wens.

De koffietafel wordt maar al te vaak gedevalueerd tot koffie met een broodje. Het ontnemt een deel van de ouderwetse volheid van het vroegere begrafenisfeest.

***

De herfstmelancholie heeft overal toegeslagen. Gek eigenlijk, als we net als de natuur rustiger en met bezinning zouden moeten gaan leven, begint iedereen er opeens weer vol in te vliegen. School en werk vragen volop verse energie....

***

September; herfstmaand

*Dan kregde d'n hèrfst mi al z'n geweld,
de zonnige daag zen mi't naojaor geteld.
De kleur van de blaojer die lekt nou wèl vuur,
de mot kùmt nou binne, 't weer dè wordt guur...*

De zomer is duidelijk voorbij. Er vallen al bladeren en het is 's ochtends koud. Het valt nu op hoe snel de dagen al korten. Het stemt me bijzonder droevig; ik hou van zon en licht en ik voel huiverend de duistere jaargetijden naderen.

***

Ik noem het toch weer fietsweer en het valt warempel mee. Het zal nog een mooie herfstachtige dag worden. Gurt verwoordde het vanmorgen goed: Hij had soms het gevoel dat hij in die mistvlagen door niemandsland reed. Fietsend geniet ik van de schitterende beelden. De zon hangt als een rode bol boven donkere bomen, die opdoemen uit een witte morgenmist.

Een ochtendnevel, die in de zomer de velden bedekt, voorspelt standvastig mooi weer, zo heb ik van mijn voorvaders geleerd. Het zal kloppen; al gauw kan ik de koeien in de weilanden langs mijn fietsweg beter zien. De betrekkelijk dunne mist brengt een eigenaardige rustige stemming in het landschap en mij...

Op de thuisweg is het grif warm. De voorspellingen zijn slecht voor het weekend en dat is vooral jammer voor al die werkers die dan pas vrij zijn.

's Middags genieten we van eigen appelen, druiven, peren en noten. Nee, ik zou niet in de stad willen wonen...

Het heeft geregend en hoe! Urenlang is het met bakken uit de hemel gevallen, terwijl het onweerde dat het een oordeel was.

***

Het was in de herfst van 1953. Er was bij ons thuis lang over gedubd en nog veel langer voor gespaard, maar nu het oude gedoentje verkocht kon worden, was het zo ver: onze vader kon de ouderlijke woning aan de Grind met de aanliggende ommelanden kopen. Het was veel betere grond dan waar wij allemaal opgegroeid waren.

Het was een glorieus moment van voldoening voor onze ouders. Zij verbeterden zich zo aanzienlijk voor hun gevoel. De dag dat zij de Huisbergse Hoeve kochten! Dat had vaders vader, Gret Gurtjes, nog eens moeten meemaken, of nog beter, zijn eigen moeder. Die had hem in zijn trouw op weg geholpen met twee koeikes. Hij had straks een boerderij en bunders grond aan zijn eigen. Nou de oudste jongens gingen verdienen, durfden zij het aan...

Ook nog zo'n mooi punt voor zijn duiven, zijn eeuwige hobby. Een eigen constateur, geen fietsgeld meer nodig. Aan de harde weg! Elektriek en stromend water!

Vader moest er wel urenlang voor op de fiets, want de zaak moest afgehandeld worden bij een notaris in Sint Anthonis, zo was door de verkoper beslist. Op de fiets naar *Sint Tunnis* dus.

Vader zag niet op tegen zo'n tocht; hij vertrok 's morgens vol goede moed met een geleende boerenbeurs-aan-een-ketting om zijn hals met tientallen briefjes van duizend gulden erin. Moeder wuifde hem na.

Het geld brandde op zijn borst, maar hij floot op z'n fiets en was echt opgewonden op zijn tocht naar de notaris. Het landschap was ongelooflijk. Zacht zilverlicht uit ochtendnevelen geboren... Hij fietste door de zon die nevel en wolken weerde. Later op de dag brandde het vuur van de herfst goudkleurig in de beuken en eiken die zijn weg overkoepelden.

Het was een uitzonderlijk mooie dag; er viel zonlicht door de dunnende herfstbladeren boven de Grind, dat dansende goudvlekken in het rond strooide. Vader reed lachend naar de zon; het leven was hem gunstig gezind.

Piet Gurtjes was een stille mens. Hij verstond de kunst zich onzichtbaar te maken in zijn eindeloze werk, maar nu was hij zo opgewekt dat het hem van het gezicht te lezen was.

Hij was gekleed in zijn 'zondagse dinge', die hij anders enkel voor de kerk droeg. Anders was hij altijd op zijn 'swerres' (= 'swerkendaags'), maar nu oogde hij feestelijk.

***

Om 11 uur afspraak met Omroep Brabant. Of ik iets wil vertellen over de voetenstoof. Hier komt een ingezonden brief van de 85-jarige Antonet van de Wijdeven (zij alweer!) me goed van pas:

'Toen ik in de jaren 1923-1924 bij Mieke de Hommel ging naaien, pakte Mie als het koud was een emmer met daarin de 'oomers' (= gloeiende houtskool) uit het vuur. Een echte stoof had Mieke niet.

Op zekeren wintersen dag kwam Hermes de Laat uit den Houtert Schijndel binnengereden. Hij reed met een winkelkar met paard ervoor.

Hij kwam bij Mie binnen en zei: '*Bende òn 't reuke!*'

(Nou moet ik erbij zeggen dat er bij het naaien soms lapjes stof in de emmer vielen en dat het daarom nogal stonk.)

Raar; ik kan vanmiddag, voor het eerst sinds acht jaar, niet meer naar ons moeder... Het stemt me vreemd te moede.

Vanavond om zeven uur worden we in 'theater' De Kentering verwacht voor de Brabantse 'sikken' (de secretarissen van de gemeenten tussen de 10 en 40.000 inwoners.) Ad van Langen heeft ons gevraagd en bij uitzondering hebben we geknikt.

Het optreden verloopt naar wens, althans dat is onze indruk.

***

'Mi M'ria gebort, doen alle zwòll've vort' houdt in dat op 8 september, het feest van Maria Geboorte, de zwaluwen wegtrekken.

Vanavond ouderavond voor klasseleraren om half acht.

***

Het weer is eigenlijk te mooi voor Balkum kermis! Dat zijn we niet gewend. Wel ietwat broeierig.

De kermis is een van de oudste vormen van volksvermaak. Er is al in de Middeleeuwen volop 'gekermist' blijkens beroemde schilderijen van boerenkermissen zoals die van Brueghel.

Ach, de kermis was in onze jeugd een van de aantrekkelijkste dorpsfeesten die denkbaar waren. We leefden er een heel jaar naar toe. We waren nog pubers, toen we een meisje moesten zoeken voor onze kermis.

Er was voor een verlegen jongen heel wat courage nodig om uit de vertrouwde schulp van reserve te kruipen. Alcohol verdapperde! In licht aangeschoten overmoed durfde ik niet alleen een meisje te vragen; ik had ook het lef grappig te zijn.

Ik meende alcohol nodig te hebben om mijn verlegenheid en schaamte de baas te kunnen zijn. Een keer heeft me dat onvergetelijk parten gespeeld.

Ik was gevraagd voor een lezing uit eigen werk in mijn geboorteplaats. Mijn vrouw kon niet mee, omdat zij hoogzwanger was van ons tweede kind. Ik was die avond laat aan de beurt en bezondigde mij aan een overdosis jenever.

Toen ik moest lezen, scheen behalve de letters ook mijn tong verdubbeld te zijn. Het ergste van alles was dat mijn ouders in de zaal van het gemeenschapshuis aanwezig waren.

Toen onze kinderen nog klein waren, gingen we op kermismaandag met hen naar het grote pretpark De Efteling in Kaatsheuvel. De scholen gaven die dagen vrij omwille van het dorpsfeest.

In onze eigen prille jeugd mochten we op een van de kermisdagen naar de speeltuin. We fietsten meestal naar het speelterrein van Jos Verstappen in de Maliskamp en later soms helemaal naar Velp bij Grave, want die speeltuin was aanzienlijk groter. Daar wilden we best uren voor fietsen.

Er bleef meestal maar één dag over voor de dorpskermis zelf.

Kermis waar vur ons ès jong 't schònste wè d'r waar! Daorbij droomde we dan van d'n drèijmeule, de zweefmeule, de schommels, de schiettènte, de olliebolle en suikerstele, de nogablokke, wijnballe, sèpstele en löllies.

Op zònne kermis van vruger zaagde alterande vrimdighèid zoowès kalver mi twee koppe, de dikste dames van de wirreld, 't vlooietheater, de steile wand, 't spookhuis en de botswages. N'tuurlijk waar d'r ok de balletènt, de danstènt en de kop van jut vur de gróttèr jeugd. Ge hurde veul meziek dur mekare heen. 't Miste volk waar blij en ùitgelaote.

Toch hurde 's aanderdaags dik dè d'r gevochte waar; dik mi buitendürpse. Denkelijk waar d'r ok teveul gedronke...

Van kermisvolk ha'n ze b'ons dik gin hòg pèt op. En toch, vur ons ès jong leek 't 't schònste beroep van de wirreld...

'Ik ging vrije bij Van de Ven. Ik ha m'n durske op Balkum kermis gevonde. Dè kwaam vruger veul veur, dè op unne kermis 'n vrijerij begon.

Toen ik ze nor haus ging brenge (vur d'n donkere!), moes ik op 100 meeter vur 't auwerlijk haus 'de hëlster afdoen', gaauw umdrèije en trug nor haus.

Ge moegt de uurste kirres nie zoomar mee nor haus komme. Ge moest uurst gewoge worre. Wij woge bèij eeve veul; we ha'n bèij niks!
(Aldus wijlen Jan Vissers uit Middelrode.)

't Waar in ons buurt in en nò d'n orlog heel gewoon dè we ondergoed droege dè gemakt waar van meelzèkskes. Dik han de meiden ùit ons buurt 'nen haonekop van 't mèrk Piet Sluis op d'r kuntje staon. Dùrrum ginge wij ès jong gèire op de kermis kijke bij de schommels...

Èiges ha ik oit OLE op m'nen onderkant staon. Dè waar overgebleven van MOLENAAR kindermeel. Gelukkig droege jonges gin rokke.

In Uje ha Bèrtha van 't Krèppenèind in die daag PATENT op d'ren bojjem staon. ('Patent bloem' kwaam ok in linne zèkskes.)

Jong gaaste die op de kermis stonne te gape nor de SJIMMIE wor Bèrtha inzaat, zage dè en toen zin d'n inne tege d'n andere: 'Kik daor, die Bèrtha, die hi nog 'patent' op d're radio!'

***

We komen nog net droog op school. De voorspelde buien zijn zeer dichtbij. Het zal een verregende prinsjesdag worden.

Balkum kermis zal vandaag dus ook verregen, maar ze hebben al twee schitterende dagen gehad.

Afschuwelijk dat zo'n dorpsfeest tegenwoordig afgesloten moet worden met vuurwerk! De bedenker van deze onzalige gedachte verdient zelf een lontje. Vuurwerk moest voor altijd verboden worden.

***

Het is weer helemaal opgeklaard en ik zit buiten na te kijken. Genoten van eigen druiven, appels en noten. De tweede serie frambozen is nu rijp.

Het wordt beslist onweer. Om acht uur is het al aardedonker. Gurt is nog niet thuis. Ik hoop dat hij gauw komt. Allemaal binnen geeft een ouderwets beschut gevoel.

Bij onweer kwam het in onze jeugd veel voor dat het 'palmtakske' op de proppen kwam. De vier hoeken van het huis werden 'kruisgewijs' met wijwater besprenkeld met een gewijd buxustakje dat verder het jaar door achter het kruisbeeld gestoken zat.

In grootvaders tijd werd de akker na het inzaaien 'gepalmd'; op de kop van de akker werd een gewijd palmtakje in de grond gestoken, in de hoop en het vertrouwen dat dit zegen zou brengen over de oogst. Men plaatste toen ook nog met de kruk van de schop het kruisteken op elke hoek van het bouwland.

Het kruisteken werd met het mes aangegeven op de onderzijde van een brood, voor men het aansneed. Het kruis moest beschermen tegen boze geest en ongeluk. Bernard van Dam hierover:

'Dan was er rond 1880 geen boerenhuis, geen schuur, schop of turfhok dat niet op een of meer van zijn buitenwanden een wit kalkkruis van ca. 1 meter hoogte vertoonde, dat telkenjare door middel van witkalk vernieuwd werd.'

Kruis op de staldeur in een boerderij op de Loofaert, Berlicum.

We weten nog enkele van die opvallende kruisen in boerderijen in onze omgeving, maar het kruis is op zijn retour.

Verschillende kruisbeelden op driesprongen zijn verdwenen en tegenwoordig zijn er hier ook niet veel meer die een kruisteken maken voor hun maaltijd.

***

16 septèmber is 't patroonfist van Sint Knillus. Veul minse gòn op beevert nor Bokhove, oftewel op z'n zondags nor de 'Corneliusbedevaart'.

De Heilige Cornelius wordt aangeroepen tegen keelziekten, stuipen en andere kinderziekten.

In het boek '365 heiligendagen' staat daarover:

'Vroeger kregen kinderen tegen de stuipen zogenaamde 'Corneliskralen' omgehangen, een snoer gemaakt van de zaaddozen van de boerenpioenroos.'

Geen wonder dat die plant hier '*Knillusroos*' genoemd wordt.

Er bestaan binnen Brabant ook nog 'Knillusbeeverte' in Achtmaal, Zeeland, Esbeek, Hooge Mierde, Gastel, Den Hout en Bokhoven.' Opvallend is het dat Vortum Mullem niet genoemd wordt, terwijl dat plaatsje toch bekend staat om zijn Cornelisverering.

De 'beevert van Bokhoven' bestaat sinds 1839.

'Zij trekt jaarlijks, afhankelijk van het weer, tussen de drie- en de zeshonderd pelgrims. Die komen uit de Langstraat, de Meierij, de Bommelerwaard en de omgeving van Tilburg. De bedevaart naar Bokhoven kwam op gang, nadat de Witheer Van Roosmalen in 1839 de hand had weten te leggen op een relikwie van Cornelius. De echtheid moest blijken uit verzegelde en kerkelijk geautoriseerde documenten. Destijds huurde men kleine kinderen om de bedevaart mee te doen. De gedachte was dat van hen een grotere heilzame kracht uitging dan van volwassenen.'

Willem van V. uit Nuland ging elk jaar naar Bokhoven-beevert. Hij ging in die dagen met paard en kar met zijn vast kaartclubje daarheen. Onderweg werd er flink gekaart tot aan de kerk toe. Dan volgden ze daar de mis en omdat het in deze tijd nog net Bossche kermis was, gingen ze op de terugweg ook efkes in Den Bosch aan. Daar werd goed '*gelimmeneerd*'.

Toen Willem 'savonds thuiskwam, vroegen de kinderen: 'En vòdder, hedde 'n goei beevert gehad?'

'Nou en of,' zei Willem, 'niks gedaon ès gebid, gekaart, gezopen en gevloekt!'

Bokhoven is niet alleen bekend om deze bedevaart. De naam van het plaatsje komt ook voor in de oude spreuk: 'Hij kùmt langs ès de Maos langs Bokhove'. Dit wordt gezegd, wanneer iemand passeert zonder te groeten.

Op dat gebied hebben we toch veel verloren. In mijn jeugd was het gebruikelijk iemand onderweg te groeten. Of je die wel of niet kende, maakte niet uit. Ieder-een werd goedendag gezegd.

(In het dorp Zeeland bestaat een Broederschap van Sint Cornelis. Daar is de beevaart in mei zoals ik al verteld heb.)

***

Onderweg op de fiets -het is 23 graden!- zijn in de verte de vele maïskneuzers te horen die de velden eindelijk gaan schonen. De loonwerkers maken lange dagen en verstoren veler nachtrust.

In mijn kinderjaren zaten we rond deze tijd in de aardappeloogst.

Buiten gezeten ondanks de broeierige warmte. Ik heb onze kleine druivenoogst afgedaan; zeker zo'n vijftientig trosjes zoete witte druifjes.

Noten geraapt die nu in groten getale vallen. Onze reuzenoot is niet te bewaren, helaas. Hij schimmelt al na een dag en daar helpt geen oven of wit zand aan.

***

Sombere morgen. Er is een brief uit Amerika voor Jos met foto's. Leuk weer eens iets van de verdwaalde tak te horen.

Vannacht gaat de klok een uur terug.

Hopeloos vinden wij dat. Ik overweeg alles te laten staan, maar dat is natuurlijk ook erg onpraktisch.

'Al dè vergimmes verzette van die klokke,' greens pas nog 'n boerke b'ons, 't lekt g'rdomme innins veul vruger lötter!'

Nol van Roessel verkondigde ooit dat het nog eens goed de moeite waard kon zijn om na te gaan waar dat uur tijdsverschil na het verzetten van de klok toch eigenlijk wel bleef...

***

Antje van der H. is begraven blijkens een verlate rouwkaart. Zij was een van mijn zegslieden voor mijn boek over zei-spreuken, van jaren her. Ik zal een condo-leancekaart sturen.

Zin 't wefke..., zo was de titel. Er zijn verscheidene boekhandels geweest die het bestelden met de titel *'Zin in 't wefke'*. Ook aardig.

't Wefke..., wat die niet allemaal in de mond gelegd wordt!

Mèrt, mèij, hoi zat, zin 't wefke en ze zakte in april dur de balke.

't Kùmt, 't kùmt, zin 't wefke en 't zaat drie daag op 't pùtje.

Alles is goed wè van 't vèrke kùmt, zin 't wefke en ze lèkte 't zilleke af.

Wie wè bewaort die hi wè, zin 't wefke en ze waar al tachentig jaor maagd!

Zelfs bij van Zomeren vond ik een zei-spreuk: 'Goeie morrege zei de visser tegen zijn korven, alles wat ik vandaag verdien verzuip ik morrege.'

's Avonds gekeken naar Thomas Hardy's 'Far from the madding crowd' in een schitterende verfilming van Schlesinger met Julie Christie, Peter Finch en Alan Bates. Het is bijzonder Dorset en Shaftesbury terug te zien. Daar waren wij nog met Pasen en Gurt kent het stijgende straatje twee keer terug. Daar heb ik hem op de foto gezet!

***

Fraaie dagen. De notenoogst is groot, de eieroogst klein. Noten gepeld voor notenbroodjes.

Op de 23e september begint officieel het najaar en wel om kwart voor drie. Er is geen reden om dan minder vrolijk te zijn. Immers de herfst heeft vaak heel mooie zomerse dagen en de kleuren in de bossen zijn onbeschrijflijk.

Het kan daar ook zo lekker kruidig ruiken tussen de eerste gevallen bladeren. Je ruikt er het leven...

Over ruiken gesproken...

Het najaar blijft in mijn herinnering altijd gekoppeld aan de doordringende geur van verbrand aardappelloof.

Voor de kalender een passend 'herfstcitaat':

Naojaor

*È'k òn 't naojaor denk,
zie'k volop spindreuj zweeve,
zilverig tusse heg en hout,
dè is d'r òn z'n leste leeve;
't blad wordt geel en goud.*

*È'k òn 't naojaor denk,
zit de mot in al m'n knoke
't weer dè vuult mar zoer.
Gruun geplukt, mès gebroke,
altes wir 'nen hillen toer.*

*È'k òn 't naojaor denk,
haol ik de koei mee binne
nor de lèkker wèrme stal.
D'n appelogst kan wir beginne;
hier de pluk en daor de val.*

*È'k òn 't naojaor denk,
dan rùik ik inmaakvoeier
van halfvergaone knol.
Roggemeel ès suikerpoeier
makt de koeiebuike bol.*

***

Wat haalden wij in onze jeugd veel weg. We gingen in de polder onder de appels van boer V., we jatten peren bij bakker van Z. en we onderbraken onze schoolweg voor het stelen van noten bij boer Manus. Dat laatste was het gevaarlijkst, omdat hij vaak ergens op de loer lag en je soms zelfs met de mestvork nagooide. We gingen onder de kastanjes bij de paters en de nonnen...

***

September en oktober waren vooral de maanden dat wij vroeger van Rosmalen naar Berlicum fietsten om goedkoop appels en peren te gaan halen. Het was een lange tocht over slechte wegen. Bij boer van H. moesten we alles zelf doen op het wegen en het geld ontvangen na. Daar kostten de appels dan ook maar 5 cent de kilo. Dat was wel 'val', 'pluk' was tweemaal zo duur.

Omdat wij met valfruit genoeg moesten nemen, kwamen we thuis met wormstekig en gekneusd fruit. De slechtste vruchten moesten altijd het eerst op en tegen de tijd dat het meest aangetaste fruit gegeten was, had de rest ook iets opgelopen.

Alleen de allerbeste bellefleurs en reinetten gingen naar de vliering om ons als bewaarappel door de winter te helpen.

Oktober

De wijnmaand... Bij ons is het meer de maand van het vallend blad. De kerk heeft er ook ooit 'rozenkransmaand' van gemaakt.

Nu zie je de onwaarschijnlijkste kleuren in het bos. De meeste planten zijn bovengronds aan het afsterven. Er zijn volop paddestoelen.

Als kind werd ons verteld dat de kabouterkes in de paddestoelen woonden, maar werd erbij gezegd: 'niet overal onder de hoed gaan kijken, want dan verjaag je ze.'

Een zachte oktober zou een strenge winter voorspellen.

'Oktober, nog veul gruuu blad, dan de winter mar op wèirde geschat.'

***

'*Bamis*', heet de eerste dag van oktober, naar de heilige Bavo. Het weer is niet navenant. Het is mooi stil en het heeft niets stormachtigs. 'Bavomis' staat vanouds bekend om zijn slecht weer; men spreekt van '*baomesweer*' wanneer het buiten erg tekeer gaat.

Baomis

*'t Baomist wir onnùrm.
Wè geuget toch te keer,
wè 'ne wend, wè 'n stùrm,
't is ècht wèl baomisweer!*

*'t Is blad- en reegenval,
hard klèts 't op de ruite.
Wè d'r ok gebeure zal,
niemes kùmt'r nou nog buite...*

Bavomis is een oude betaaldag, vandaar de zegswijze '*unne grooten baomis hebbe*', hetgeen betekent dat men veel huren, pachten of lonen te betalen heeft.

'Mi Baomis de ram, mi Peetrus 'n lam' (Sint Petrus is 22 februari).

Sint Bavo is overigens een Belgische heilige uit de zevende eeuw; hij kwam van Haspengouw en was van adellijke komaf. Na de dood van zijn vrouw en dochter sloot hij zich aan bij de missionaris Amandus. Later trok hij zich terug in het Sint Pieterklooster in Gent. Daarna leefde hij een leven van ascese en gebed in een holle boom. Zijn sterfdag is 1 oktober.

Bavo wordt o.m. vereerd als beschermer tegen de kinkhoest. Hij is patroon van de valkeniers en beschermheilige van de bisdommen Gent en Haarlem.

***

Erg koud in de ochtend. Ik voel mijn handen voor het eerst verstijven aan het stuur van mijn fiets.

Helaas is men langs de provinciale weg al weer begonnen met maaiwerk; de fraaie gele bossen boerenwormkruid zullen nog slechts kort gloriëren.

Er schijnt toch een diepere zin achter dit maaien te schuilen; wanneer men dit enkele keren per jaar doet, hoeft er niet opgeruimd te worden!

Geleidelijkaan komt de zon door en wordt het aangener.

Geluisterd naar interviewtje van Arjo Kraak met mij op Omroep Brabant: 'Dialect en zijn betekenis...' Het heeft allemaal met eigenheid te maken. Dialecten maken een taal rijker...

Schoonmoeder had het gehoord en was erg enthousiast. Onze conciërge op school ook.

***

Het is vannacht weer langs het vriespunt afgegaan. Al om zeven uur komt de zon door. Koud maar lekker. Straks zal het weer zo'n zeventien graden worden!

Drie collega's en twee leerlingen die komen melden dat ze mij vanmorgen op

Omroep Brabant hebben gehoord. Het schijnt een korte reprise van gisteren te zijn geweest.

Vanmiddag komen er enkele informatieverzoekjes over mijn werk. Waarschijnlijk is dat te danken aan de radio-uitzending.

Vanavond werk ik als presentator en verteller mee aan een 'Brabantse Avond'-voorstelling in theater De Blauwe Kei in Veghel. Ik heb het programma mogen samenstellen en heb daarbij gekozen voor de jonge zangeres Lya de Haas met begeleiding van gitarist Hennie Korsten en het cabaret van Bert Kuypers en Ton Gondrie.

Ik ga erheen met zenuwachtig voorgevoel. Zouden er ook mensen komen kijken en luisteren? Het valt vaak tegen als je optreedt in de plaats waar je werkt of woont...

Gelukkig zit de Kei vol; 450 mensen! Enthousiast publiek. Groot succes. Ik vind het heerlijk voor iedereen, maar vooral voor Martin, mijn sympathieke collega Frans, die de programmaraad heeft overtuigd. Er zijn zowaar zeven collega's! Ik heb nu al tien theater(tje)s in Brabant 'gehad'.

***

Ondanks de negatieve weersvoorspellingen straalt de zon op onze vroege schoolweg. Toch zal het weer snel veranderen. Gurt, die in het begin nog met me opfietst tot hij zijn wachtende kameraad gaat vergezellen, constateert dat het helemaal niet zo koud meer is.

Voorzichtig reclame gemaakt voor het komende schoolprogramma met Linnegoewd en Nol van Roessel op 1 dec. a.s. Voorzichtig, omdat ik het zelf mee organiseer en er in optreedt.

***

Het weer is uitzonderlijk wisselvallig; het ene moment baadt de wereld in de zon het andere wordt ze overgoten met fikse stortbuien. Het tiental herfsttijloosjes in de voortuin is totaal vergerend evenals veel van de bloeiende dahlia's en herfstas-

ters. De oostindische kers, de rozen en pronkappels staan met hun laatste bloei te doorweken. De laatste appels moeten geplukt, de noten geraapt.

Nog twintig rode en tien gele frambozen geplukt van onze herfstbloei; de laatste. Er lagen ook heel wat noten die we vanmiddag af zullen geven bij mijn familie.

***

Druilerig. Even naar het bos geweest en tamme kastanjes geraapt. Gurt is daar gek op. Aan onze eigen boom staan er niet veel en de vruchten die vallen, zijn meestal nog naar de muizen voordat wij ze vinden ook.

Vriend Ad de Mug liet ons weten dat zijn vrouw voor haar verscheiden gezegd had dat ze de witte bloempjes die bij ons onder de heg uitpiepten op haar graf wilde. Het is de aloude alyssum die ik twintig jaar geleden ooit geplant heb en die er nu elk jaar terugkeert tot ons groot genoeg. Zelfs het smalle richeltje tussen de trottoirtegels is al genoeg voor de plant die bijna een half jaar lang bloeit. De enige kans van sterven wordt veroorzaakt door de gemeentelijke onkruidverdelger die nog steeds met chemische spuitmiddelen te werk gaat.

Bij graven moet ik altijd denken aan die onvergetelijke prent van wijlen Cees Robbe, waarop een dikke doodgraver zit te schaften tussen de graven. Naast hem lees je 'Hier rust Troel' en verderop 'Hier rust Truus', 'Hier rust Trien' en 'Rust in vrede' op de grafstenen. Het onderschrift luidt: '*...En ikke mar werken...*'

***

Machtig mooie luchten. Wel voel ik veel waterkou, terwijl ik naar school fiets.

Het is 14 oktober, het patroonfeest van Sint Callistus dat heeft geleid tot: '*Vur Sint Cal, de koei op stal!*' De hele wintertijd zouden ze met beugels vaststaan aan de stalrepen.

Ik krijg op weg naar school een eikel op mijn hoofd. Het is nu echt herfst met wind en buien. Vermoeide bomen kreunen boven mijn hoofd. Elke windvlaag

neemt nog bladeren mee. Ik rijd door een stervend land dat pas na maanden zal herleven.

Henk Savelkouls belt of ik nog aan mijn belofde voorleesmiddag op zijn school gedacht heb i.v.m. de kinderboekenweek. Dat heb ik.

Vanmiddag gaan we naar de presentatie van een boek van Cornelis Verhoeven bij boekhandel Adr. Heinen in Den Bosch. Wil Derkse, een collega van Cornelis, houdt temidden van veel vrienden en bekenden een amusant toespraakje tussen de boeken op de bovenverdieping van het pand.

'De glans van oud ijzer' zo heten de gebundelde herinneringen van de schrijver. Prachtige lyriek van een schrijver die vooral als essayist, columnist en filosoof bekend is. Mooie wraakoefening in 'Een bekroning', waarin hij van leer trekt tegen alle afgunst en nijd die de hem toegekende P.C. Hooftprijs opgeleverd heeft. Mag-nifieke afsluiting met 'Een mooi uur', waarin het leraarsvak verheerlijkt wordt.

Cornelis moet signeren. Tot mijn verbazing komen ook enkele mensen naar mij om mijn jongste boek voor hen van een handtekening te voorzien.

Signeren... Ik heb dat op een stuk of tien plaatsen gedaan. Bij Boekhandel Heinen zelfs twee keer.

Zenuwachtige toestand. Vanop een afstand word je aangestaard door mensen die kennelijk een gesprek willen vermijden.

En een gesprekje zou me zo opgelucht hebben! Ik ben een vrijmoedig boeren-vrouwje nog altijd dankbaar, omdat ze mij in een boekhandel meedeelde dat ik haar zo bekend voorkwam en dat ze eigenlijk niet wist of ik er werkte. Ik was haar erkentelijk voor haar aanspraak en ze mocht wat mij betrof zo'n grote onzin uitslaan als ze wilde.

Dat deed ze even later ook. Toen ik haar zei dat ik niet in de boekenbranche werkte, maar dat ik vandaag speciaal kwam signeren, sprak ze: *'Dan doede gij vur mijn ok meepesant mar zó'n buukske mi 'n signalement!'*

Aanvankelijk wist ik niet of ze het als grap bedoelde, maar later was ik er zeker van dat er geen geestigheid aan haar uitlating ten grondslag lag.

Conform haar verzoek heb ik geschreven: 'Grijzend haar (enigszins kalend), bruine ogen, 1.89 m., 90 kilo.'

Zij heeft nu een merkwaardig exemplaar van Jikkés Merante!, mijn spreukenboekje, in haar bezit.

Na een uur waren er een vijftientig boeken de pen gepasseerd. Gelukkig had de boekhandelaar een aantal kennissen uitgenodigd en ook had hij voor een aantal telefonische signatuurbestellingen gezorgd. Dat zei hij tenminste. Zo kreeg ik toch het gevoel dat ik er niet voor niets zat, maar er stonden geen rijen tot in de Kerkstraat.

Het plezierigste van het hele gebeuren was dat Heinen zelf tegen het einde van de sessie met een groot glas rode wijn kwam aandragen.

Zo dronk ik moed in voor de thuisreis om daar mee te delen dat ik wel dertig exemplaren had moeten tekenen.

***

Per fiets schoolwaarts in waaierig weer. 's Middags haastig naar huis i.v.m. de belofte aan Kruisstraats schooljeugd. Om twee uur precies zit ik bij een groepje van ca. dertig leerlingen op de driemansschool van vriend Henk Savelkouls. Ik lees voor uit eigen werk over mijn vroegere schooltijd...

'Die morgen in september ging ik onwennig zenuwachtig mee naar 'de grote school'. Moeder had wel drie keer gevraagd of ik wel een zakdoek bij me had. De nieuwe meester had zeker een gloeiende hekel aan snotneuzen?

Op de speelplaats werd mijn zenuwachtige gevoel versterkt door huilende jongetjes, die door hun moeders naar de nieuwe school gebracht werden. Daar kon ons moeder niet aan beginnen; ik was gewoon met mijn oudere broers meegekomen.

Eindelijk ging meester Van Pinksteren aan het bellen en al het 'kleingoed' ging in een strakke rij naar binnen.

De eerste jaren op de grote school waren voor mij het prettigst. De meesters die ik had, waren allemaal heel streng, maar zij konden vertellen. De Wodan- en Donarverhalen maakten veel indruk en ook de ontstaansgeschiedenis van ons dorp is onuitwisbaar in mijn geheugen geplant....'

Ik besluit met het vroegere universele kattenkwaad; de kleine onderlinge ruzies tussen de buurtschappen en het stelen van rijpe vruchten.

Ik probeer mijn taalgebruik aan te passen aan de jeugd.

Het blijkt voor de leerlingen op deze jeugdige leeftijd moeilijk om te luisteren naar de vragen van de anderen; ik krijg drie keer dezelfde vraag voor de kiezen. Na een uurtje en tientallen handtekeningen vertrek ik met een grote bos chrysanten huiswaarts. *'Winterasters'* zeggen we vanouds tegen deze bloemen. Ik rijd onder machtige luchten huiswaarts door een donkerende Meierij. Zeer tevreden!

Chrysanten doen mij wel altijd aan het kerkhof denken...

Winterasters

*Tot nò Allerziele bloeiende,
in d'n hof heel hèndig groeiende,
zedde gij de kerkhofblom.*

*Van oorsprong van Japan afkommende,
vruger in de hèrfst rijk blommende,
blefde gij de kerkhofblom.**

*Bekant in alle klurre boeiende
en 't hil jaor rond hòst bloeiende,
klinkt 'kerkhofblom' vort stom.*

* Ook '*grafblom*' wordt gezegd.

***

Een mooi weekbegin in deze chrysantentijd, een goed begin van de herfstvakantie. Gurt zal (hopelijk voor de laatste keer dit jaar) het gras maaien bij schoonmoeder.

We zullen naar Egmond-Binnen gaan. Nelleke zal er haar moeilijke opdracht aanvatten en Gurt en ik gaan mee om haar weg te brengen en voor een dagje gezelschap te houden. Nelleke wordt gevraagd een postuum portret te schilderen van de voorlaatste moeder-overste.

Om half twee vertrekken wij gedrieën. De reis duurt 'n kleine twee uur. We komen langs plaatsen als Halfweg en Heiloo, waar we nog nooit geweest zijn en

waar we nu ook niet aangaan. Wel pauzeren we even in Castricum aan Zee bij een imposante duinenrij.

We worden tegen vijven ontvangen bij de Benedictinessen van Lioba met thee en koekjes. (Zuster Karin, zuster Christien, zuster Erica.)

We krijgen mooie sobere kluisjes toegewezen waar Ida Gerhardt en Marie van der Zijde ook ooit vertoefden tijdens hun verblijf alhier. Het is een hele eer.

Om vijf uur volgen we de Vespers met nonnenzang en een mis met een Benedictijnermonnik uit het naburige mannenklooster van Benedictus. We zijn onder de indruk van de muziek en de zang uit de psalmvertalingen van Ida en Marie. Het avondmaal in het gastenverblijf vindt aansluitend plaats. Een vijftiental mensen.

We eten bruin brood met kaas, ham of honing. Terug op onze kamertjes komt Gurt met de opmerking dat je nu eens goed kunt zien wat je allemaal niet nodig hebt; geen TV en geen radio en geen video of stereo. Het klinkt onwaarachtig uit de mond van ons televisieslaafje, maar toch meent hij het oprecht.

***

We gaan samen naar het ontbijt in het gastenverblijf, waarna Nelleke aan de slag gaat met haar portret. Na de maaltijd en de afwas gaan Gurt en ik in een stralende zon huiswaarts. We rijden over Dordrecht, al is de afstand veel langer. Het blijft boeiend; Gurt is een goede kaartlezer en hij steekt er wat van op: Van Brienen-oordbrug, Moerdijk, Hollands Diep, etc.)

***

Brief uit Curaçao van hoofdredacteur Norbert Hendrikse van de Amigoe waarin hij zegt dat hij rekent op een bijdrage aan de kerst-editie, zoals ik dat in voorgaande jaren gedaan heb. Ik wil hem zeker niet teleurstellen. Deadline 14 november.

Nelleke heeft vanochtend gebeld dat ik haar om 2 uur kan komen halen, maar Gurt die de telefoon aangenomen heeft, heeft vergeten mij in te lichten tot we 's middags samen aan de gebakken eieren zitten.

Ik rijd om kwart voor een weg en kom onder Breukelen in een lange file terecht. Pas om kwart voor drie arriveer ik bij de enthousiaste nonnen die vol

bewondering over mijn vrouw spreken. Terecht; haar schilderij lijkt zeer geslaagd.

Met een gedegen boek (proefschrift) van zr. Karin nemen we afscheid na thee gedronken en gefotografeerd te hebben. Nelleke moet vaker terugkomen en schilderles geven... en nog meer portretten komen maken...

***

Met dit mooie weer moet ik de tuin in. Samen met Gurt een thuja gekapt in de voortuin die veel te groot werd en alle licht in de linkerhelft wegnam. Het is altijd pijnlijk om zo'n ingreep te plegen en we hebben er lang over gedubd. Pas nu hij om is, blijkt hoe hard het nodig was. Zelfs onze voorkamer is opeens weer lichter. De ooit als verwaaide zaailing van eigen bomen begonnen spruit bleek al zo'n acht meter hoog.

Ik merk dat ik door de ontwende inspanning van het kappen nauwelijks kan schrijven. Gurt heeft mij goed geholpen; hij is sterk en energiek. Ik herken daarin mijn vroegere zelf wel. Ook ik werkte me graag in het zweet onder de ogen van mijn vader en gaf er na een uur het liefst de brui aan; ook ik had snel de blaren in mijn handen en werd snel afgeleid.

***

Stormachtige nacht, waarin plotseling de achterstand in bladval ingehaald wordt. Veel regen ook. Toch doet de zon verwoede pogingen het ochtendwaas te verdrijven.

Vanmiddag was het naar huis wel zonnig en aangenaam.

Een van de laatste appeltjes van de boom gehaald, voor ik naar school fiets.

Er staat een artikel in De Brug over mijn nieuwe boek. 'Vlinders bij de vlam, een oorlogsnovelle'. Ik heb er veel eer mee in gelegd en ben verguld met het feit dat ik door de provincie uitverkoren werd het te schrijven. Het schrijven verliep vlot.

Al mijn opgetekende materiaal heb ik verwerkt op één ongelooflijk luguber gegeven na...

Het is me verteld door Theeke de timmerman, afkomstig uit mijn geboortedorp, maar 'geëmigreed' naar Den Dungen. Ik had hem met zijn vrouw al een paar

keer ontmoet op een zomerterras en we hadden veel wetenswaardigs uitgewisseld.

Ik moest toch eens aankomen...

Dat was er nu al jaren niet van gekomen, maar vanmorgen stond Thee in zijn voortuin, toen ik voorbijfietste... Nu kon ik er niet langs. Ik zat al gauw aan de warme drank en veel voorbije zaken passeerden de revu.

Wat Theeke me vertelde, bezorgde me ongeloof en griezels.

Het speelde in 1944, na Dolle Dinsdag in ons dorpscentrum.

Twee jonge Duitsers stapten met hun geweren op de rug binnen bij de dorpsmid die samen met zijn zoon bezig was met smeedwerk.

Ik kende die smid en zijn zoon vooral van sterke verhalen waarin veel gevochten werd. De oude smid - toen zo'n vijftig jaar oud - had zelfs eens bij de kapper gezegd: 'Die kermissen van tegenwoordig, da's niks meer... Vroeger kwamen wij uit de zondagsmis, we trokken onze jassen uit en begonnen te vechten en 's avonds vochten we nog. Dat waren nog eens kermissen!'

Uit alle verhalen bleek dat de smid en zijn zoon sterke beulen van kerels waren. De jonge Duitsers zullen daarvan geen weet gehad hebben. Zij kwamen wat zenuwachtig binnen en de oudste en grootste van de twee zei: 'Wir möchten ein Fahrrad haben.'

De smeden werkten door en deden alsof ze niets hoorden. Ze hadden een gloeiende hekel aan alles wat Duits was. Toen er geen reactie kwam, herhaalde de Duitser onvriendelijker: 'Fahrrad!'

'Kom maar eens mee naar achteren,' zei de oude smid en liep met een zware tang in zijn handen voorop. De smidszoon volgde met de hamer.

'Gij de kleinste, mikt op de kop,' fluisterde senior.

Ze waren amper in het achtervertrek met de fietsen of de vechtpartij begon. Voor de Duitsers hun geweren van de schouder konden halen, werden ze zo hard getroffen met het zware gereedschap dat ze weerloos tegen de grond gingen. De woede was bij de smeden nog lang niet bekoeld; in razernij sloegen zij de soldaten de schedels in.

De toegetakelde lijken werden weggesleept en onder de mesthoop gestopt. Die mesthoop lag tegen de tuin van de buren en daarom werd de mesthoop omgezet, zodat de dode Duitsers in het midden onder de hoop lagen.

Niemand had het gezien en niemand mocht het weten. Alleen zo kon de gruwelijke gebeurtenis geheim blijven.

In het najaar kwam er een boer het land van de smid ploegen, waarbij hij eerst de mest over het land verspreidde. De boer was van zins zijn jaarlijkse karwei op de vertrouwde manier te klaren, toen de oude smid naar buiten gespoekt kwam. 'Nee, die mesthoop moet blijven liggen!' riep hij uit. Er volgde geen verdere verklaring.

Toen de Duitsers verdreven waren uit ons dorp, moesten enkele NSB-ers de lijken van de vijand op komen graven. Er lagen dode Duitsers op het kermispleintje en bij de villa van Lutkie en dat was tegenover de smederij.

Toen de lijkgravers doende waren met hun lugubere werk, ging de oude smid erheen en zei: '*Kom daliik efkes nor ons... Ik heb ok nog wè vur jullie ligge.*'

Bij het verzetten van de mesthoop kwamen de lijken voor de dag.

Van het hele voorval is verder nooit iets bekend geworden.

Mijn oorlogsnovelle moest geschikt zijn voor de middelbare schooljeugd en daarom meende ik het gegeven niet te kunnen gebruiken.

Bovendien heb ik het verhaal nog nergens bevestigd kunnen krijgen. De beide smeden zijn dood.

***

Een radio-afspraken gemaakt over het oude gebruik 'zante'.

'Pietje en Lieneke van Roi op de Loffert dinne d'n hêrd nog zante. D'r wiere van die mooi rêchte sierlijntjes wit zand gestrooid langs de stuul, de toffel èn de kaaste.... Dè gebeurde daor alle weeke...'

Na de uitzending meteen reacties.

Mies Bekkers uit Rooi belde ons op om te laten weten dat hij dat thuis nog meegemaakt had '*in unne nest mi nege kéénder*'.

Wè Mies ok wies en wè wèllie noit geheurd ha'n, waar dè hullie moeder ok nog op de kaast din zante! Moeder Bekkers makte vur de stolp mi 't bild van Maria mooi 'AVE MARIA' mi skèrrep zand!

Gerard Wonders uit Veghel reageerde ook op onze uitzending op Omroep Brabant. Volgens hem had zanten tevens een zuiverende functie. Toen wij naders wilden weten, vertelde hij dat er vroeger veel gepruimd werd en dat het 'pruimsap' zomaar op de vloer 'gespiertst' werd. Hij wist nog dat er gezant werd op de lemen 'hèrd'!

Wonders vertelde ons ook van Jan Bid die gruwelijk pruimde en op een keer de pastoor tegenkwam en zo verschoot dat ie zijn pruim pardoes doorslikte. Jan was er drie dagen ziek van geweest...

Tevens moest hij vertellen van de slachter Harrie Manders in Loosbroek, waarbij de jeugd van vroeger het varkensgat moest kussen om de blaas te bemachtigen. Broer Piet die het slachtgebeuren had gadeslagen, verzuchtte: *'Ik wó dè ik gin vèrke waar!'*

***

Het is zonnig, ondanks de sombere herfstberichten voor het weekend. Vandaag hebben we een zilveren bruiloft. Kleine voordracht voor eigen volk. Gelukkig konden de mensen elkaar even verstaan. Het is verder een afschuwelijke decibelfokkerij door een aftandse disco-driver.

Vroeger werden de bruiloften veel aan huis gevierd. Dagen tevoren was er de plaatselijke kookster dan al doende. Zij sloeg in het groot in en werkte met de voorhanden zijnde kachels en fornuizen aangevuld met gastoestellen. Als alles goed geregeld was, ging de kookster met opgestroopte mouwen aan de slag. Het rook in zo'n huis daags tevoren al helemaal naar feest, maar niemand buiten de ingehuurde keukenprinses en de aanstaande feestelingen mochten voorproeven....

'Een bruiloft was natuurlijk de gelegenheid bij uitstek om flink feest te vieren en daar ging in mijn jeugd de koffietafel aan vooraf, schreef Bernard van Dam. De koffietafel volgde na de huwelijksmis, maar op de bruiloft was het de hele dag overdaad. Daar had de kookster mee voor gezorgd. Na de koffietafel werd er geborrelt tot aan de warme maaltijd met goeie soep, aardappels en gebrad met stevige saus. Rijstebrij of pudding sloot het feestmaal af.

Men wandelde bij goed weer de landerijen in en bestuitte de gewassen en het vee. Rond vier uur stond er alweer een uitgebreide koffietafel klaar: wittebrood,

krentenmik, roggebrood, ham, kaas, peperkoek en veel van het varken dat als beleg kon dienen.

Er werd op zo'n feest vooral veel met elkaar gesproken en gezongen. Families en vrienden vertolkten de zelf geconstrueerde 'levensloop' van de feestelingen.

Het feest liep tegen middernacht af. De gasten hoefden niet met honger naar huis; wie nog trek had kon de laatste koffietafel nog eer aandoen.

***

Een lichte spijker, maar het valt niks tegen.

De kater uit het Brabants Dagblad is groter; recensie van 'Vlinders bij de vlam' door ene R. Kamphoven, kinderboekenrecensent. 'Te weinig interactie!' Hoofdpersoon: 'een saaie zestiger'. Tja, dat komt aan. Zou hij het echt gelezen hebben? Merkwaardige positieve slotzin: 'De verhalen van de gastsprekers moeten het boek spannend en lezenswaardig maken en die doen dat gelukkig ook.'

In het Brabants Nieuwsblad staat een halve pagina onder de kop 'De leraar was ooggetuige'. Die recensent heeft het gelukkig beter begrepen.

Vanavond de laatste plichtplegingen met ons nieuwe boek op de Brabantse avond in De Gouden Leeuw, samen met Arie van Rozendaal en Linnegoewd.

Bernard van Meurs inspireert tot '*K'ntènt*':

*Tevreje zen dè is 'n gunst,
tevreje schijne, dè's 'n kunst,
tevreje worre, 'n groot geluk,
tevreje blijve, 'n misterstuk.*

Al met al is het weekend gevlogen. De laatste bladeren waaien van de bomen.

***

Triest truienweer. Miezellige motregen en veel wind.

De post heeft een reactie van een oud-collega bezorgd. Het is een bespreking van mijn jongste boek die mij doet blozen. Te lovend, vrees ik. In de krant staat een

verslagje van de voorbije zondagavond. Ook al zo positief. Was het echt zo goed? Ingezonden brief in het Brabants Dagblad, waarin Wicks van Mulken, een collega geschiedenis, het opneemt voor mijn boek Vlinders bij de vlam. Ze schrijft o.m.: 'Ik ben jaloers op de moderne interactieve aanpak van de sprankelende zes-tiger die S. creëerde.'

Ene Ian Pieters van de VPRO belt op om TV-opnamen te komen maken over het dialect van mijn geboorteplaats. Ik zal er graag aan meewerken. Dat wordt de derde keer dat ik op de landelijke televisie te zien zal zijn; meestal gaat het dan om Brabants dialect.

Pieters wil een kinderprogramma maken onder de titel 'Tongval' dat in Villa Achterwerk zal worden uitgezonden. Er moet ook een basisschool in betrokken worden. Welke school ik aanbeveel? Dat is voor mij de Kruisstraatse school.

's Avonds hoor ik dat het toch de school in 't Ven zal worden. Er zijn weinig goede dialectsprekers meer onder kinderen en de echte ouderwetse platpratertjes zijn vaak nog te verlegen voor TV ook.

November

De slachtmaand begint met Allerheiligen.

'Mi Allerhèilige slachtte onze vòdder alted 't uurste vèrke. De helft ha'n we binne twee daag al 'weggegeeve. Ons vòdder ha 't vèrke kort gesneje en we gingen 't in de kèlder inzoute. Hij lin 't vlis in de pekelbak en ik moes 'r 't zout overstrooie. Toen we klaor ware, laag 'r nog 'n stuk spèk in de vlisbak. Ik zin: 'vòdder, ge he't 'n stuk vergeete.' Mar onder z'ne kiel vandòn hòlde-n-ie 'ne krant en daor drèijde-n-ie dè stuk spèk in. 'Ge gòt buiten òn 't kèldergetròllie stòn en ik geef jou dè stuk spèk òn en dè brengde gij nor Janske Klomp. Ge zegt niks tegen ons moeder.'

Nou ikke nor Janske Klomp. Ze kieken nèt of ze 'n verskijning zage toen 't stuk spèk vur d'n daag kwaamp. Janske sloefte nor de geut en zette mee de pan op 't vuur. Daags d'rnao moes ik mi ons moeder worst make. D'r waar zó'n mesientje vur mi zònne langan toot d'ròn. Daor ginge de dèrm overhene. 't Drèije, daor kwaamp 't op òn; nie te hard en nie te zuutjes, want ègge te hard drèijde, spronge de dèrm kapot en drèijde te zuutjes dan kriegde allemòl luchtbèlle. We han zoo twee immer vol. Die moese dan drie weeke de schouw in um te reuke. D'r blieve nog 'n por èinde worst op toffel ligge.

Ons moeder pakte um ielk stuk worst 'n papier en ze viet de kallenbas en din ten blakke. Vur iedereen 'n por pond worst; vur Lien Pauwe, Jan de Bok, de Knaauwoor en ok vur Janske Klomp. Ik kreeg mee de bodskap mee: 'ge he't 't hart nie in oew lijf dè ge iets tegen onze vòdder zegt!'

'Wè zen ze bij ùllie toch goei minse,' zin Janske Klomp, 'ùllie moeder die gif d'r kont nog 'ne keer 'weg!'

'Onze vòdder din ok huisslachte... 't Vèrke hong zoo op de leer en alles wier mooi òn kant gemakt.

'Nou,' zin Driek, 'ge nimt al 't kortighèid mar mee, Jan, want ik heb wèl iets goed te make.

Dus wij mi 'n vol kallebas mi kortighèid nor haus. De leever, de loos, de tong en de milt, we kriegden 't gelijk. We gingen op 'nen driesprong nor haus, dè begrepte.

Ons moeder waar zó blij, want ze ha wir 'n por daag te prissen en te braoie.
(Zo schreef Toon van den Brand uit Schijndel.)

In Vlaanderen hebben ze met Allerheiligen vrij. Hadden wij vroeger ook, omdat het toen nog een verplichte zondag was.

De eerste november luidt de winterrust van de natuur in. De tijd van de lekkere, lange avonden, waarbij de hele familie rond de kachel *'in den herd'* zat en las of kaartspeelde, komt in mijn herinnering.

De lamp boven de tafel verspreidt een warm licht door het oude vertrek.

Buiten brult de wind rond ons huis en ik hoor de geesten uit lang vervlogen dagen door onze schouw roepen.

Op de hoek van het huis speelt de storm met de bladeren...

'Alderhèilige, spurrieke piep' betekent dat het afgelopen is met dit vorstgevoelige gewas, want *'mi Alderhèilige krùipt de winter in de wulge'*.

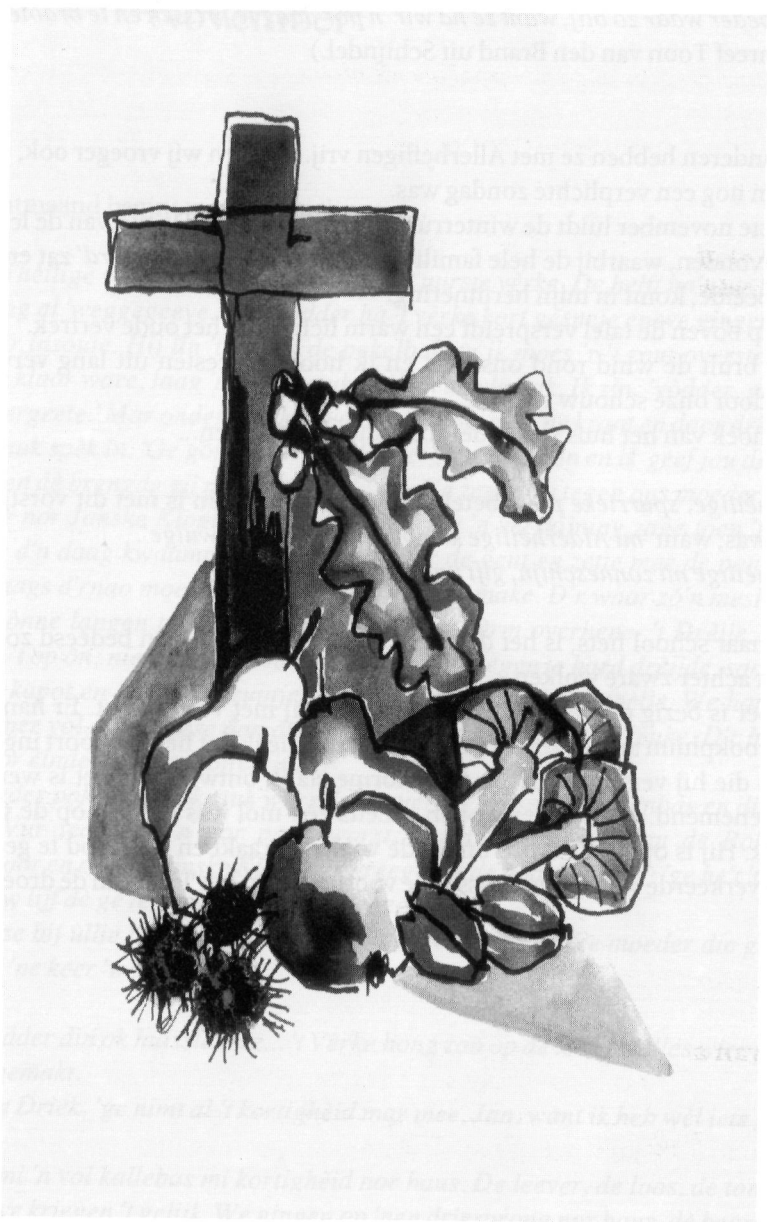
'Alderhèilige mi zonneshijn, gift unne winter mi pijn'.

Als ik naar school fiets, is het droog (zo lang het duurt). Een bedeesd zonnetje huivert achter zware wolken.

Een boer is bezig op het land en het lijkt dat hij met vuur werkt. Er hangt een dikke rookpluim achter zijn tractor. Dichterbij zie ik dat het een soort ingedikte mest is die hij verspreid en die een enorme stank ontwikkelt. Het is werkelijk adembenemend. Je zult hier wonen... Zelfs een mol was er voor op de vlucht, denk ik. Hij is op het fietspad onder de wielen geraakt en ligt dood te getuigen van de verkeerde wereld; een passende voorbode van het *'feest van de droefenis'*.

***

Allerziele

*Van de kaauwelijk kreunende, kaol beum valle
de uurste, hòst bevrorre zeuj
in de bonte, bruin blaojer op de èikewalle,
dur de dun, teer hèrfstdreuj...*

*De leste blaojkes die van de beum afviele
make de mins zó triestig ès z'n kerkhof.
Dè duut 'm mee al denke òn d'n allerziele
en 't truggaon van alle schòns tot stof...*

Allerzielen is vandaag niet zo somber als vanouds bij de dag past. De lucht breekt nogal eens open en dan straalt de zon bijna zomers.

Allerzielen laat je stil staan bij de dood...

'Mi Allerziele gongde vruger pesjonkele.'

'Pesjonkele', een vervorming van de Portiuncula-aflaat van Sint Franciscus. Zes onzevaders en zes weesgegroetjes en 'eer aan de vader' en de kerk uit en dan met-
een opnieuw de kerk in voor alweer een volle aflaat. De aflaten lieten niet af...

Door onze gebeden kregen de zielen van de overledenen kwijtschelding van hun straffen. Wij konden er dus voor zorgen dat onze dierbaren snel in de hemel kwamen, zo leerde men ons.

'Allerziele..., ze he'n 'm d'n houtere jas òngetrokke,' zei een kerkhofbezoeker uit onze jeugd, staande bij het graf van zijn vriend.

Op de dood zijn in Brabant tal van anecdoten en versjes gebouwd:

Er kwam een begrafenisstoeet voorbij en iemand vroeg wie er dood was.
Het antwoord kwam prompt: 'De voorste.'

In D'n Dunge waar d'r vruger 'nen dūrpsumroeper, Wout d'n Otter genaamd, mar ok wèl Wout Sijn genoemd. Toen d'r iemes stūf in D'n Dunge en de klokke wiere daorvur geluïd, riejp Wout tege z'n buurvrouw: 'Hurde 't Jaon, de pestoor trekt 'r wir innen op de leer!'

(De uïtdrukking 'op de leer trekke' kùmt van de vèrkesslacht.)

Bidprèntje

*Ègg' òn't buukske van't leeve
al wè ge kunt vort he't gegeeve,
kredde teleste 'n gaauwe rèndje
schòn gedrukt zoo op oew prèntje*

*Op 't kerkhof,
al is't nie mooi;
liege de leevende
en ligge de dooi.*

*Ge wordt d'n himmel in gepreze,
ge hagget alzeleeve al beweze:
God, ge waart toch zònne goeie
d'r zulle grif ok traone vloeie...*

*Sommige zulle zachjes zegge:
lòt 'm aachter de heg weglegge,
schònne praot die vult gin gètjes,
begrave gaauw, opgerùmd sti nètjes!*

(Naar Bernard van Meurs.)

Cees Robben schreef een stemmig gedicht op deze droeve datum:

*'t Donkert vruug... en lange daoge
liggen op 't zwarte laand
Leeg... verlaote... en gedoke
in den rouw... van alle kaant...
In de weemoed van de schemer
staon de boome kaol en bloot...
In de lochte... grauwig en rouwig
hangt den huiver vur den dood...*

(Uit: Een 10 voor Robben.)

De mist trekt de wereld tegen de avond dicht. Ja, dit hoort bij de dodenherdenking.
'De mot is zó dik, dè ge'r oew fiets tegenaon kunt zette.'

Vanaf het kerkhof waar vader en moeder liggen begraven, ga ik even naar ons oude geboortegebied. Het ligt maar op een kilometer afstand. Het is nu het grondgebied van een inrichting voor zwakzinnigen. Het terrein is helemaal afge-
maakt, maar ik mag er nog altijd komen.

Ik loop door het dennenbos tot aan de grenzen van mijn geboortegrond, maar voel me een vreemdeling. Alles is zo veranderd en onbekend voor me. Er staan nog een paar oude bomen waarop ik me kan oriënteren. Alles lijkt kleiner dan in mijn jeugd. Ik beken me met moeite in het vertrouwd gebied van veertig jaar geleden. In de verte kan ik de kapelspits van het klooster zien. Die heb ik zo vaak vanuit onze slaapkamer bekeken en de klok daarin heeft ons zo dikwijls bewust gemaakt van de voortgang der tijden. Nu is het convent een asielzoekerscentrum. Tienhutten revisited. Goed dat de mist dikker wordt.

Ik ben blij als ik thuis ben en de klamheid uit mijn leden kan schudden.
De mist omhelst de nacht; alles klinkt gedempt.

Onze oude taxusheg hangt vol parelsnoeren van water en web die oplichten onder de straatlampen.

De volgende morgen om half elf trekt de mist pas op en straalt de zon ongewoon sterk voor november.

We hebben door de tijden heen opvallend veel 'doodsdingetjes' binnengekregen voor de spreukenkalender. Waarschijnlijk staat de dood nergens in Nederland meer midden in het leven dan in het 'oude katholieke zuiden'.

*D'n dood is heel rèchvèirdig,
rèchvèirdig is de dood!
Ginne rijke die 't bekoope kan,
ginnen èrme die 't ontloope kan.*

*'D'n aauwe mùlder waar ok kastelein. Hij ha 'n goei kafee.
Nou gonge ze in 't dùrp 'n neij kerk bouwe en de mùlder ha de grond vur die kerk
gegeewe. Dè waar 'n hil schenking, mar hij din 't nie vur niks. Ze moese daorvur
d'r leeve lang op 't zielboek en zódoende leefde ze lang nò d'ren dood nog vort in
de prochie ès 'Cornelis en Petronella de huisvrouw', vur wie de gebede verzocht
wiere.'*

(Jan van Oorscot, Heeswijk.)

*De pestoor wó Jaonnes van Bètjes op zòtterig begrave, mar hij krieg 'r dè bij
Bètjes nie deur.*

'Nee, nee, de mòndig pas,' zin ze 'en nie eer!'

'Waarom niet?' vroeg de pestoor.

'Hij is sondus saoves nog noit thuis geweest, mar deze keer wèl, dè zé'k oew!'

(Walter van de Westelaken, Den Dungen.)

*Van de pruver, die schielijk doodbleef in De Meierijse Kar, zinne ze: 'D'n diejen
ha 'ne zaachten dood. Ge zult zoo stèrve mi de sneevel tussen oew taand!'*

Op nabestaanden

'Och! van den doode niets dan goed!'

Dit laat ons meestal raden,

Dat, toen die doode levend was,

Hij hoorde bij de kwaden.

Bernard van Dam, Eerde.

Wijlen Ad de Laat maakte ook mooie, weemoedige liedjes over leven en dood:

D'n umweg (fragment)

't Leeve dè is,
't leeve dè blef 'nen umweg
en daor komme we noit mer van trug
'k zó wille dè 'k 's erres 'nen handwijzer zaag
mar 't leeve van giestere is de krant van vandaag

't Leeve is zootjes mè bietjes versléijte
wille en waachte en oew èige verbéijte
meuge en moete en 't laote betéijte
plaoge en pèste en 'm heel stiekum réijte
Ge hèt nie gewonne ok al spulde 't k'pot
oew bodschappe haole
en oew schuld afbetaole
en toch elken aovend de deur wer op slot

(Naar thema's van Cornelis Verhoeven)

(Van de CD Binnendur.)

Ingezonden kalender-reacties:

*Ès d'r vruger iemes begrave wier en d'r nò de begraffenis de koffietoffel waar,
wier d'r witte mik mi goei bótter en kees geëete.*

*'t Geburde wèl 's oit dè d'r wèl mik en bótter waar, mar ginne kees. Dan zinne ze:
'Hij ha ginne kees in.'*

'In Oijen bende nao de dood nog sponsor.

*Dè zit zoo: 'n lid van d'n drumband Dios die delft de grave vur honderd guldè de
man en dè bedrag kùmt t'n bate van de kas van Dios¹.'*

***

---

1. (Dios = Drummen is onze sport.)

3 november, feestdag van Sint Hubertus, patroon van de jacht. In de kerk werd brood gewijd. Die kleine broodjes, ook 'hupkes' genoemd, zouden bescherming bieden tegen hondsdoelheid.

***

Koud. Gurt zucht onder de proefwerkweek, och arm, dat is niks voor onze vrolijke vlinder.

Als ik onderweg een gerooide bietenakker zie, moet ik eraan denken hoe ik samen met mijn broers en zussen dagenlang tussen de peeën heb gestaan en later nog langer tussen het ijselijk koude knolgroen... Wat hebben we veel vervelend boerenwerk met de hand 'mogen' verrichten..! Nu gaat alles in het groot en 'machinaal'.

***

Er staat weer een besprekinkje van 'Vlinders bij de vlam' in het Brabants dagblad. Het is een sympathiek stukje van Jace van de Ven. Hij noemt mijn boek 'aanstekelijk geschreven'!

Bij de post zit een prachtige geboortekaart. Op het vooraanzicht komt een baby uit de rooie kool. Op de binnenkant is te lezen dat bij onze diagonale overburen ene Gard is geboren. Prachtig om zo'n oude naam (van grootvaders zijde) te laten herleven. Bijzonder is, dat heel de kaart in dialect gesteld is. Boven de naam Gard prijken de dichtregels:

*'Zoowès b'ons alt al wier òngenomme,
ben ik dus ùit de rooie kól gekomme...'*

Onder de naam staat:

'Men gelukkige aauwlùi zen:.....'

Op de linkerbinnenkant wordt meegedeeld wie de peetouders zijn en tevens staat daarop de mededeling:

'Ès ge de urste aacht daag gin ted het, kunde nog mi de krommen èrm nor 't kraomfist komme.

Ons kraomfist is op zondag 17 dizzèmbèr in café-restaurant De Hooghèij van 2 tot 6 uurre.'

Dat is toch iets anders dan de ouderwetse *'krommen èrm'*!

We zullen zeker naar *'t kraomfist'* gaan, al was het alleen al om te weten hoe dat nu is.

Overigens een kind kwam uit de rooie kool, uit de palmbos of uit de aardappelen, allemaal antwoorden die het taboe moesten verdoezelen. Een intelligent kind vandaag de dag zou denken dat onze voorouders aan sex geen behoefte hadden.

Na het aangeven werden er vroeger een of meer glaasjes genuttigd op het welzijn van de boreling. *'t Scheel afdrinke'* heette dat. Het dialectwoord *'scheel'* betekent 'deksel'; men dronk op het openen van het nieuwe leven, maar natuurlijk kreeg het in het volksgeloof ook al gauw de betekenis dat men een borrel dronk in de hoop dat het kindje niet scheel zou worden.

Er staat een levensgrote ooievaar in de voortuin. Dat zag je tien jaar geleden nog niet. Hoe groot zou dit nieuwe gezin worden? Zouden het de gebruikelijke twee kinderen worden, of zou het bij deze ene blijven? Dat was vroeger heel anders...

Groote huishaaues

Twèilf kéénder èn niks van oew èige... Begonne mi 'n kloek mi twèilf èijer die ze van Tante Jaon gekrege ha'n.

Jonge, wè he'k veul respèkt overgehaauwe vur onze vòdder die z'n èige van niks afopgewerkt he' tot 'n schòn boerderijke mi twèilf koei èn dè waar hil wè in de firteger, fiftiger jorre. (Twèilf, dè's wèl z'n geluksgetal geworre...)

Wij moegen ès klèin jong speule mi gruijn èipel; daor makte we pupkes èn beesjes af èn saoves ès ge nor bed waart, dan ging oew speulgoed wir gelijk de vèrkeskitel in...'

Zo vertelde Riek Jansen uit Schijndel.

Bij Driekskes ha'n ze 20 kéénder. Ès ge't huiske gezien zò't hebbe, hadde noit kunne geleuve dè daor zovvel volk wònde.

Toch waar't ècht zoo. Ze zinnen oit tege vòdder Driekske: 'Mi zònne nest jong zulde d'r ok dik hard vur gezeeten hebbe.'

'Dè wèl,' zin Driek, 'mar toch noit nie lang.'

Bij Driekskes ha'n ze ginne wekker nòddig. Ès't zeuven uurre waar, waar de pis-pot alt gleks vol.

Toen de jong vort zó groot ware dè d'r al meide en vrééjers over de vloer kwame, moesse de aauw lùì op unnen aovend 'weg. Driek zin tege z'n kéénder: 'Zùrgt dè ge gin dooi makt, gèllie..., mar zeker ok gin leevendige!'

***

Hier barst het carnavalsgedoe alweer los. In België zijn er andere zaken op de voorgrond geplaatst; 11-11 is zoals in Engeland gedenkdag van de gevallen van de Eerste Wereldoorlog.

De elfde van de elfde, Sint Maarten, was vroeger aanleiding voor kinderoptochten...

Dan werd er een speciaal liedje gezongen:

*Vandaag is 't Sint Marte
en mèrge Sint Kruk.
We kommen ùit goeie harte
en hebbe zó gèire 'n stuk,
'n hartje of 'n tûrfke
ùit Sinte Martes kûrfke.
We zulle van hier nie gaon
of we hebbe wè opgedaon.*

Dit liedje hoorde bij het oude vuurke stoken op 11 november. Het was in oude tijden een heiligedag, zeker in plaatsen waar Sint Martinus de patroonheilige van de parochie was.

Het stoken duurde zowat de hele dag en ook volwassenen waren erbij betrokken.

's Avonds werden de kinderen getraceerd op 'kittelkoek mi stroop', zo vertelde ons wijlen F.N. Jansen uit *Rooi*.

Van Rinus van de Koolwijk leerden wij een ander Sint Maartensliedje: Het werd vroeger in Macharen gezongen, voordat er vuurke gestookt werd.

*Haol vuur, staol vuur
Sinte Mèrte wónt hier
mi zonnen blanken èrm
't vuurke is al wèrm!*

Er zijn verscheidene spreuken gebaseerd op Sint Maarten:

'*Mi Sunte Marte blommen op de ruit, vur de kèrst de winter uit*'.

'*Donkere Sint Marte, lichte Kèrsmis*'.

'*Ès mi Sint Marte de gaans op 't ijs staon, zulle ze mi de Kèrsmis dur 't slijk gaon*'...

En omdat november vanouds de slachtmaand is: '*Mi Sint Martijn slacht varken en zwijn!*'

***

We moeten nu lootjes trekken voor Sinterklaas. Gurt verheugt zich daar altijd zo enorm op...

Om negen uur belt het hoofd van Omroep Brabant. Hij wil mijn wekelijkse kaperscolumn vervangen door 'n *Brabants Ketierke*'. Ik moet hem deze week nog laten weten wat ik daarvan vind.

Naar de avonddienst voor gestorven buurman Cornelis Kastelijn. Wat klinkt dat deftig voor de oude Kees die 88 werd. Tijdens de dienst verneem ik dat hij mandenmaker is geweest. Wat jammer dat ik dat nooit eerder geweten heb...

Ik heb een stukje over dat beroep gemaakt, maar echte zegslieden uit het oude vak had ik niet.

***

Het weer is een stuk zachter. Vorig jaar verkondigde moeder op deze dag: 'Er lagen veel bloemen op het graf van vader.' We hadden het over vroegere begrafenis gehad. Om haar op te beuren, vertelde ik het verhaaltje van Kriesjes.

Kriesje van Gaole, d'n aauwen dódgraver van Rósmòlle, ha vur z'n èige 'n schòn plèkske besproke op z'n werkterrein. Alleman die tie kende, schoot ie op de kerkhof òn en dan liet ie z'n toekomstige grafplòts zien mi de woorde: 'En hier kom ik nou te lege ès ik 't nog maag beleeve!'

***

Snijdende oostenwind zorgt voor ijskoude handen en oren als ik langs de witbevoren bermen rijd. Tot *Hezik* moet de lamp aanblijven. Dan is het half acht en licht genoeg.

Om 3 uur een afspraak op de radio-studio te Den Bosch. Ik heb me zo goed mogelijk verkocht, denk ik. Mijn Sinterklaasstukje als voorbeeld spreekt wel aan.

Pas als ik thuis ben, denk ik eraan dat mijn rubriekje Brabants Bont zou kunnen heten.

Ik heb het boek 'How green was my valley' van Richard Llewellyn gelezen. Wat schitterend! Zo'n meesterwerk kun je maar eens in je leven schrijven. Dit zouden onze leerlingen moeten lezen. Maar ja, het zijn bijna 450 bladzijden...

***

Mijn collega en vriend Martin wordt vijftig! Abraham zien verdient extra aandacht. Abraham... Er worden levensgrote poppen buiten gezet, die de jubilaris en zijn kwaliteiten moeten verbeelden. Meestal heeft de pop ook teksten die de feesteling betreffen.

Verkorte lestijden vanwege de rapportvergaderingen. Met de wind mee, vroeg thuis.

Het feest van Martin biedt veel gezang en gezelligheid, zoals verwacht.

***

Zonnig weekend ondanks de sombere voorspellingen.

We hebben de zondag vooral wandelend doorgebracht. Onderweg een groepje drukke goudhaantjes gezien. Magnifiek!

Om half drie reünie van de Boselie-familie in de kelders aan de Visstraat. Ik moet er wat voorlezen en het trio Linnegoewd, waarvoor ik verschillende liedjes geschreven heb, speelt er. Leuk gezelschap! Goeie ambiance!

***

Er is fanmail en een schrijven van de blindenbibliotheek; zij blijken al vijf van mijn boeken ingesproken in bezit te hebben en vragen nu om bruikleen van enkele uitverkochte werken. Ik zal daar zeker gehoor aan geven.

Unnen boer zaat gruwelijk te klage en toen kwaam de pestoor daor krèk bij hum òn. De gistelike hurde dè gelamenteer en wó d'n boer 'n bietje tróste, mar dè viel niks mee...

D'n boer greens dè't gelijk toch vort zó kèijduur waar. 'En dan daorbij is dè geloof van ons ok nog zó'n duur geloof ok nog!'

'Oo ja,' zin de pestoor, 'mar ons geloof dè's ok 'n merakels goei!'

***

Als ik naar school fiets, constateer ik dat ik al meer dan de helft van mijn fietsweg met licht op moet rijden. We zijn binnen een maand van de kortste dag en dat is duidelijk merkbaar.

***

22 november, Sint Ceciliafeest. Het kerkkoor zet de bloemetjes buiten. De koorleden tellen op deze 'teerdag'. Ze worden ook rijkelijk getraceerd door de patrones, want ze komen veelal lichtelijk aangeschoten naar huis. Ze hebben vaak genoten van zang, voordracht en vloeibare versnaperingen!

***

Zonnige zondag na een koude nacht. Vanavond is het de laatste Brabantse avond van dit jaar die ik mag leiden. Peter Aarts uit Deurne is onze grote gast.

Ik zal Nelleke voorstellen om vanmiddag wat te wandelen, want ik wil de buitenlucht in.

Lopend op landgoed Seldensate horen we tromgeroffel dat past bij het inhalen van Sinterklaas.

Gurt is met zijn vriendje toch weer gaan kijken ondanks zijn leeftijd (14). Het is altijd weer aantrekkelijk, zo'n man in vol ornaat op zijn paard omgeven door zijn zwartkoppige knechten en voorafgegaan door harmonie, gevolgd door de vendeliers en de complete guld.

De Brabantse avond verloopt met schitterende Peelland-liedjes. Bijvoorbeeld

'Liedje vur m'n aige...'

*'An den tijd dè 'nen hailige nog hailig waar,
dè de grond worrop ik stond gezoond en veilig waar,
dè de bloeme schoner bloeide, 't gras veul gruner leek dan naw,
an dien tijd moet ik weer denke as ik die keinder zie van naw.
Dan zo'k zo gèr 's 'ne keier mi hun de Peel in wille gaon,
um zoas gai dè deed mé mai weer bai 'ne klothowp stil te staon,
wor kabouterkes in leve, wor 'n sprookje echt besté...
Zalle wai saome 's gon kijke of die Peel d'r nog wel lé...'*

Na de prachtige avond verval ik in weemoed. Ik herinner me zoveel glorieuze Brabantse avonden met coryfeeën als Thieu Sijbers, Nol van Roessel, Ad de Laat en Arie van Rozendaal. Wat hebben zij in de voorbije tientallen jaren ontzettend veel plezier onder het volk gebracht! Maar het is allemaal voorbij. Gelukkig is er veel nieuw talent. Opvallend zijn daarbij de vrouwen: Marja van Trier, Lya de Haas, Annelieke Merx, Marie-Christien Verstraten, Ger Coppens.

***

De vorst is weer uit de lucht en het is opeens een stuk somberder. In de voortuin zit een koppeltje goudhaantjes waaraan ik me minutenlang zit te vergapen.

Veel noordoostelijk gerichte vogeltrek: ganzen, meeuwen, kraaien en spreeuwen.

***

Vriesmorgen. Koude oren, koude benen.

Op de thuisweg de zon op de rug. Er ligt een dode haas langs het fietspad. Aangeschoten en wel. Moest niet mogen.

Er is een schrijven over leenvergoeding: van de 39 titels krijg ik 280 gulden! (39 titels; elke druk telt apart...)

Om half zes wordt er gebeld vanuit Hilversum door ene Ilona Jens. Of ik morgen

met mijn nieuwe boek in de vijf-uur-show zou kunnen zijn. Ik zou dan ook de knipselkrant moeten doen... Ze zal na zessen terugbellen. Ik kijk ondertussen voor het eerst van mijn leven naar de RTL-Veronique-5-uur-show met Dieuwertje in de hoofdrol. Dieuwertje meldt dat zij voor Sinterklaas een vrije dag heeft en die is morgen. Dan doet Viola de show... Jammer!

Ik word niet gebeld. Dat die omroep maar mooi stikt...

December

De wintermaand begint zeer koud. De vijver bij school lijdt al. 's Middags is het veel zachter en zonnig; heerlijk open weer. Op de thuisweg zit er een fraai glanzende ekster langs het fietspad die een beetje reutelend in zichzelf praat. Ik heb zo iets nog nooit gehoord...

È'k òn de winter denk.

*È'k òn de winter denk,
dan wil ik wir gòn schòtse,
op ven en wittering,
ons bevrorre wòtterplòtse,
vol wit en schittering...*

*È'k òn de winter denk,
dan rùik ik lèkker dinger:
balkenbrij tege de kaauw,
de vorse worst die hing 'r
te reuken in de schaauw...*

*È'k òn de winter denk,
dan heur ik nog 't zinge;
de naachtmis, oo zó lang,
mi sneuw en tintelinge
kwaam't slibbere in zwang...*

*È'k òn de winter denk,
dan zie'k ze bij ons kaarte,
ok van 't aauw in 't neij,
de post brocht neijaarskaarte,
'zalig' dè hurden 'rbij...*

Vruger hadde in 't Wèpes (Wijbosch) veul bosse. Dè is nou nog wèl, mar vruger waar daor veul meer hout. Ons moeder kwaam daor vandòn. In Wèpes dinne ze in de winter veugelkes vange mee 'n lijnstükske. Daor kùmt ok 't gezegde vandòn: 'Kek ùit, want d'n dieje die lijmt oew ès ie kan.'

In de winter waar dè iets wor ze probeerde wè mee te verdiene. Ons moeder docht daor 't heure af. Toen ik 's 'ne kir ging visse, zin ze: 'Die sommers visse en swinters vinke, daor zal 't spèk in de skaauw noit stinke!'

Zo vertelde ons wijlen Toon van der Heijden uit Heeswijk-Dinther.

***

Het blijft prachtig winters weer. Wellicht wordt het schaatsen in dit weekend, al is het erg vroeg aan het winteren.

Hier wordt het dorpsplein weer onder water gespoten, zoals dat in veel plaatsen in de omgeving gebeurt.

Prachtig is het zo'n plein vol vrolijk volk te zien! Het dorpshart krijgt er een heel andere, aantrekkelijke aanblik van.

Winterweer

*'t Is heel zoer, de wend is schaow,
de haand doen zeer, ze worre blaow.
De winter hi z'n weer...*

*De locht is graow, de sneuw velt neer,
't weer wordt raow, 't ijs is teer.
De winter hi z'n weer...*

*De zon zakt eer, 't licht wordt flaow,
't vriest vort meer, 't wintert traow.
De winter hi z'n weer...*

Schaatsen in hartje Uden in 1954. Foto: Wilhelmiën Geurts.

Veel kinderen hebben ook hun weer, nu het ijs lijdt...

Ik moet even op de schaatsen staan. Nelleke laat zich niet verleiden mee te gaan naar de ijsvlakte van onze jeugd. Ik heb haar meer dan dertig jaar geleden voor het eerst op de schaatsen ontmoet op de bevroren Wambergvijvers. Ik ga toch en proef even nog de ouderwetse zwier. Mijn adem bevriest in snor en baard. Als ik tevreden huiswaarts rijd -ik ben lekker niet gevallen- schuift de zon bloedrood weg achter de eeuwenoude eiken en beuken van het voormalige landgoed van de Van Rijkevorsels.

***

Even naar Oss. Wat een drukte; wat een opgefokt Sinterklaas-gedoe!

Naar huis door de Maaspolder. Prachtige polderrit met vliegende zwanen in een verblindende zon. Onbeschrijflijk mooi!

Straks zal ik met Sjefke te voet genieten van deze mooie winterse dag.

***

Natte mistige morgen. De winter is al weer geweken. Het is glad door opvriezing. Op school gevraagd voor de Kerstmiddag voor bejaarden. Kan moeilijk 'nee' zeggen.

Pakjesavond is aangenaam verlopen. Vooral Jos en Gurt hebben fraaie surprises. Ik viel eigenlijk op door gebrek aan verrassing in de verpakking, mijn gedichten moesten dat goed maken.

De Sinterklaas van mijn jeugd stond in het teken van suikerbeestjes, nieuwe wollen kleding, schriften en kleurpotloden. De nog vroegere kinderheilige bracht onze ouders appels met een cent erin, speculaasmannekes en eigengebreid ondergoed.

***

'Onze Sinterklaasavond, dien wij nooit zouden willen missen en die hier te lande nimmer door den kerstavond met al zijn bekoring en devotie zal worden verdrongen, was in heel vroege tijden een voorfeest voor de komende winterzonnewende', schrijft Ir. M. Meischke in een boekje, getiteld 'Koek- en Speculaasprenten'.

Dit citaat stamt waarschijnlijk uit de veertiger jaren en hoewel wij zelf nog altijd Sinterklaas vieren en niet willen wijken voor Santa Claus en Boxing Day, gebiedt de eerlijkheid ons te melden dat Meischke geleidelijk aan ongelijk gaat krijgen. Steeds meer Nederlanders vieren 'surprise' met Kerst.

Wanneer de adventskrans de schoolgang sierde kwamen wij als kinderen in de feestroes. Nog vier weekjes en de kerstvacantie met hopelijk veel sneeuw- en ijspret lag te lonken. Het Sinterklaasfeest zat als aangename opstap in dezelfde sfeer, hetgeen nog altijd te beluisteren is in onze kinderliederen voor de goedheilige: '...zou de goede Sint wel komen, nu hij 't weer zo lelijk vindt?'

Was de aanbeden schimmelruiter gepasseerd, dan werd er bij ons, kinderen,

steeds meer aan het stalletje gedacht. Wij zetten een kerststal in die dagen en een boom hoorde toen nog niet bij ons!

Zo'n stalletje van berkestammetjes en roggestro stond geheel in het teken van licht. Er hoorden sterren en kaarsen bij. Het zeer brandgevaarlijke speelgoed mocht enkel onder het wakend oog van de ouders functioneren, maar dat gaf dan meteen ook zo'n geweldig gevoel van gezelligheid en saamhorigheid, dat het kinderlijke wachten meteen ruimschoots beloond was. De kaarsjes brandde zelden, maar zij hebben wel een blijvend sfeervol hoogtepunt in mijn memorie achtergelaten.

Een kerstboom zetten werd een tijdlang gezien als een Duits (en protestants) gebruik dat niet bij ons hoorde, maar de 'internationale' Nederlander is ondertussen al lang Europees gaan 'bomen'. We hebben 'Oh Tannenbaum' maar voor het gemak in 'denneboom' vertaald bij gebrek aan eigen liederen in dit verband. Natuurlijk had het 'sparreboom' moeten zijn en nog steeds is voor velen een spar en een den hetzelfde. Leraren Duits en docenten biologie kunnen hun lol op met dit veredelde naaldwerk. Het kerststalletje gaf bij ons wel elk jaar onenigheid. De drie koningen waren altijd de aanleiding. Mochten zij wel of niet opgesteld worden voor het hoogfeest van Christus' geboorte? Mijn oudere en wijzere zus vond dat het niet kon. 'Zes januari pas', was haar onverbiddelijke verdict. Wij vonden het zonde de mooist beeldjes van de hele groep (met kameel en al!) zo lang te laten wachten en zo weinig in de kijk te zetten. Moeder reikte als compromis de oplossing aan: Ze mochten erbij, maar dan het verste weg van de stal; zij waren in aantocht!

Met Kerst had ons moeder meestal al kersetakken in bloei. Die had zij in de donkere dagen voor kerst geplukt. Dat moest in het begin van de decembermaand, op de feestdag van Sint Barbara, de vierde om precies te zijn. 'Barbaratakken' zei men dan ook wel.

In vroeger tijden geloofden de mensen dat er in de Kerstnacht planten en bloemen waren die even opbloeiden in de heiligheid van deze bijzondere nacht. 'Kerstnacht, schoner dan de dagen...'

Als kind was de nachtmis een hoogtepunt dat onverbrekkelijk met Kerstmis verbonden was. Iedere kerstnacht zat onze dorpskerk vol, ook al gingen er door de langdurige nuchterheid en de overvloedige wierook alle jaren weer velen van hun stokje. Onvergetelijk zijn de lange missen met Bethlehem-hymnes waarin bijna iedereen meezong. Het schijnt tegenwoordig niet meer te mogen; geen 'herdertjes bij nachte', geen 'hoe leit dit kindeke', geen 'nu sijt wellecome'.

Buiten wenste iedereen elkaar een zalig kerstfeest. Dat 'zalig' is ondertussen te katho-

liek en ouderwets gaan klinken; zij horen liever een prettig of vrolijk kerstfeest. Waarom hebben wij zo weinig respect voor onze eigen gebruiken en liederen? Willen wij zo graag Groot-Europees doen en denken of hebben we gewoon geen gevoel voor eigen cultuur? Ware het niet bijna kerstmis, ik zou de Nederlander beterschap wensen!

***

Weer een miezerige mistmorgen. Ik fiets op met Gurt en vraag hem over zijn schoolervaring. Ik heb de indruk dat hij het redelijk stelt. Mijn gymklas vertelt sprookjes in het Engels. Aardige resultaten. Mijn brugklas heeft een Engelstalig Sinterklaasliedje gezongen (Look there is the steamer from far-away-land..). De tekst komt via collega Martin uit Canada.

***

Het is een steeds kleinere wereld; alles wit en dikke mist. Ik zal nog wat 'kalenderwerk' verrichten. Het is er weer voor. In de krant (B.D.) prijkt een bespreking van onze Brabant-kalender met een ver-grote tekening van Nelleke. Aardig, ook al is die nu al praktisch uitverkocht.

Ouderavond met twaalf gegadigden.

Een voor de kalender ingezonden, humoristisch stukje zal ik vanavond zeker niet kunnen gebruiken:

'Is onze jonge dan zó stom?' vroeg de vòdder van 'ne leerling òn de mister op d'n ouderaovend.

'Ja,' is 't prompte antwoord, 'mi wè dieje jonge van ùllie ammel nie wit, zò'n d'r hier hèndig drie kunne zakke!'

***

De twaalfde van de twaalfde; het begint weer winter te worden. Handschoenen vergeten. Het heeft zo hard gevoren, dat mijn vingers tintelen. Lang geleden dat ik dat gevoeld heb...

Toch gaf het weerbericht kwakkelweer in het vooruitzicht.

Al aardig gevorderd met de kalender. Nelleke heeft een aantal toepasselijke pen-
tekeningen gemaakt.

Post van Radio Brabant waarin ik gevraagd wordt om in mijn toekomstige 'kwar-
tietje' extra aandacht te gaan besteden aan heemkundige zaken.

De eerste kerstkaart is al binnen, uit Canada.

***

De straatlampen gaan 's morgens pas om half negen uit.

Somber, zacht weer. Er is duidelijk regen op komst. 's Middags kom ik door-
weekt naar huis. De laatste maand van de spreukenkalender aangesneden.
December vordert gestaag.

Brabantia arriveert met mijn 'paardenstuk'.

Pèrd!

Er zijn rake spreuken met de edele viervoeter in de hoofdrol:

'Wèinig laoje, zuutjes vaore, duu kaar en pèrdje spaore' (varen = rijden);
'smidspèird en schoenmakerswijs gòn bèrrevoets' (vaklui hebben geen tijd voor
het eigen huishouden); en dan zegt men in Brabant ook nog wel eens laatdun-
kend: *'unne goeien boer hi 'n vètte vrouw, 'n mager pèrd en unne zoon op 't
simmenarie.'*

Dan zijn er nog de 'hippische' zei-spreuken:

*Dole is menselijk, zin d'n boer, en ie zocht z'n pèrd terwijl ie erop zaat; 't gong
gelijk verkeerd, zin d'n boer, 't wijf worde beeter en 't pèrd gong kapot; 't is alted
wè, zin 't wefke, is 't onze vaoier nie, dan is 't ons pèrd.*

Laten we besluiten met een volkse wijsheid:

'Oew pèrd en oew wijf moete noit ùtleene; 't een krijgde dun, 't aander dik trug'.

's Middags gaan we even naar 't kraomfist' van onze overburen. De zaal van het
café-restaurant zit bijna vol, als wij arriveren. Na de felicitaties buurten we even
met de grootouders. Het is een genoeglijke bijeenkomst en de kleine Grard laat
alles slapend over zich heenkomen. Hij ziet er geweldig uit. Na de beschuiten met
'blauwe' muisjes, komen er potten bier aan te pas en tot onze verbazing wordt er

een compleet buffet bij aangerukt. Zou dit dus het moderne 'kraomfist' zijn?
Het is nogal kostbaar, dunkt ons.

***

Vanavond kan ik relaxen en de zaken overzien, want ik heb voor mijn gevoel het gehele jaar bijna rond. Gurt verkoopt vandaag kerstbomen bij en voor de kerk. Doet er tenminste nog iemand van ons gezin iets voor dat oude instituut.

***

De kortste dag. Thuis met keel- en rugpijn en groot malaise-gevoel. Nelleke brengt mij een mini-tuiltje madeliefjes uit eigen hof gewikkeld in duizendblad. Ik dacht dat er niets meer bloeide, maar ik hou nu extra van Bellis perennis, die het predicaat 'overblijvend' dus terecht draagt.

Winter

*De locht is zó graow - waar ze mar blaow
en ware de vèlde mar gruuu
De sneuw kekt zó raow - waar dè mar daauw
en ware de wèije mar gruuu
De wend is zó schaow - woei ie mar laow
en ware de beum mar wir gruuu
M'n haor is zó stug, m'n been vuult zó kaauw
waar gerdimme 't gras mar wir gruuu
M'n leej zen zó stram, m'n hart is zó flaow
wier ik èiges nog mar wir gruuu...
Jaagt de winter vurbij, maak 't vurjaor mar vrij
En makt hil de wirreld wir gruuu...!*

(Naar Bernard van Meurs.)

Sint Tommes

Op 21 december was de dag het kortst en de nacht het langst. De winter is nu officieel begonnen. Maar er is nog meer op die dag te vieren. A. Damen uit Oud Gastel herinnert zich uit zijn jeugdjaren: 'Het is ook de feestdag van de heilige Thomas, die door ons altijd *Sint Tommes* werd genoemd. Op die dag waren de kinderen eigenlijk een beetje de baas over het onderwijzend personeel. Zelfs de zusterkes van liefde, die de catechismusles gaven, lieten het Spaans rietje die dag onaangeroerd. En dat wilde wat zeggen! Als de school uitging, om twaalf uur, vlogen de kinderen de klas uit en gingen ze met zijn allen voor de deur staan. De onderwijzer of zuster mocht er niet uit, voordat ze een belofte gedaan hadden. Er werd geroepen: '*Sint Tommes, wa gifde?*' De onderwijzer moest dan bijvoorbeeld, in plaats van een uur rekenles geven, dat hele uur vertellen of voorlezen. En belofte maakt schuld, dus gebeurde dat ook. Het was een leven als een oordeel op de gang met al dat geroep en gegil van de kinderen. De onderwijzers speelden het natuurlijk prachtig mee. Thuis was het ook *Sint Tommes*. Moeder en vader werden eveneens voor de deur tegengehouden. Moeder moest beloven iets lekkers op tafel te brengen. Vader werd verplicht 's avonds met ons spelletjes te doen of voor te lezen, iets waar hij anders helemaal geen tijd voor had. Het was een bijzonder fijne dag, maar ik geloof niet dat er nu nog *Sint Tommes* gehouden wordt.'

(Uit Witte nog? deel 4 door Dr. Hans Heestermans)

Ik moet aan onze vroegere warme stal denken, toen de koeien nog namen hadden. Ik hoor de kettingen tegen de '*stalrepen*' rammelen en ruik de warme lucht van de achterstal. De stal was donker en warm; een ideale plek van binnenkomst.

***

Stroeve keel na slechte slaap. Kamillethee met honing! Ik zal mijn post zoveel mogelijk afwerken.

Er zat alweer een muis in de val; totaal hebben we de laatste weken nu al zes kleine knagers gevangen. Wat afrondend kalenderwerk verricht. Het blijft nog even sleutelen, voor ik het van me af kan zetten.

Hoe zal ik mijn 'vaderroman' beginnen..?

'Hij had weer zo'n moment waarop de schakelaar zich omzette en alles om hem heen vervaagde, verdween, plaatsmaakte voor vreemde kleurige vergezichten. Eens zou hij uit zo'n aanval niet meer ontwaken, zo wist hij en hij had er zich bij neergelegd...

De laatste jaren speelde bij elke extra inspanning zijn hart vreselijk op. Eigenlijk was zo'n plotselinge uitschakeling een zachte dood.

Het ergste vond hij dat hij zijn nazaten niet meer zou kunnen volgen... Dat was toch de trots waarin hij verder leefde.

Ouder geworden vertoonde hij soms de sporen van milde weemoed en mooie heimwee naar vroeger tijden; hij leek ook meer begaan met de vaste tred der dingen. Bewust van al wat kwam en weer zou terugkeren, misschien wel zonder hem.

Het deed me verdriet als ik die melancholie bespeurde.'

***

Zonder stem met rugwind en veel zuigtabletten schoolwaarts. Lesgegeven met bord en leesboekjes. Vooral de Engelse Asterix en Alice in wonderland zijn een succes.

Vanmiddag is Brabantia er met een mooi kerstverhaal van Geert van Beek.

Veel kerstpost.

***

Het stormt, maar het was een zeer zachte winternacht: 12 graden! Mag dat wel een winternacht genoemd worden? De post is nog niet gearriveerd; maakt vandaag overuren, vermoed ik. Ik heb een eigen kerstverhaal gemaakt en honderdvoudig gekopieerd. Nelleke heeft er een tekening bij gemaakt en zij verzendt die nu met onze kerstpost. Het worden er steeds meer.

Een 'kerstverhaaltje' voor de kalender arriveerde te gepaster tijd:

'Een van de patiënten die dokter Kerssemakers had, was Fried Rombouts, die samen met een of twee zussen, allen van nauwelijks te bepalen leeftijd, voor de

oorlog in een min of meer verwaarloosd gedoentje verbleef. Om 'm 'n plezier te doen zorgde de dokter dat Fried met Kerstmis een radio in huis had. Toen ie 'n paar weken later ter controle eens langsging, klonk 't vanonder de dekens: *'Dokter, zet er Korssemis nog es op!'*

(Gerard van der Vleuten, Mierlo - Eindhoven.)

***

Schitterende kerstnacht; ik ben al twee keer opgestaan om naar de lucht te kijken. Zo helder en kleurig!

'Ès 't kiendje is geborre, he'n de knolle d're smaak verlorre.' Na 25 december zouden volgens het volksgeloof de knollen niet meer smaken.

'Vliege mi Kèrsmis de mugge nog rond, dekt mi Pòsse de sneuw dik de grond.'
'Witte Kèrst, grune Pòsse.'

In onze midweekkrant staat mijn kerstverhaaltje:

Kèrsmis vur alle minse

Mi de kèrsmis duu onzen aauwe p'stoor 'n mis in de kapèl van ons bejaardehuis. Ons Nèlla zit daor ok. Ze is al 'n tedje trug 'nor de zusters gegaon', zoowès dè hier hiet. Nèlla is al in de negentig en bij vlaoge nie zó hèlder mer. Mar ja, wè wilde, in de negentig is ok nie niks, wànnè! Nèlla is en blef vrolijk van aard; ondanks d'r dutselighèid zi ze dik dè ze nog bekant alles kan ès ze mar niks duu. En toch, 't is zunt um te zegge, de aauw Nèlla is nie òlling mer de aauw. Ze hi de lesten tijd nie veul hèlder oogeblikke mer. Nee, ze is 'n bietje òn 't verkijndse. De nunnekes hebbe lang gerikraoid of ze Nèlla's wèl of nie mee zulle laote doen mi de mis. Mar allee, kèrsmis is vur alleman en Nèlla kan nog wèl mee en ècht lastig is ze toch ok noit, ok nie. Dus Nèlla zit daor tussen al die aauw krùiers van tachentig en ouwer en 't lekt grif dè ze d'r goed d're schik he'. De zusters zen blij over hullie d'r beslissing. De p'stoor begint mi 't evangelie volges Sint Lucas: '... Zo vertrok ook Joseph, -omdat hij uit het geslacht van David was-, vanuit Galilea, uit de stad Nazareth, naar Judea, naar de stad van David, Bethlehem geheten, om zich aan te geven met Maria, zijn echtgenote, die zwanger was...' Nèlla is wè weggedoe-

zeld, mar kùmt nou in inne keer hille mòl bij. Ze kekt rond en ruupt kèijhard: 'Wie is d'r hier zwanger?' D'r valle wè zusters van d'r geloof en d'n aauwe p'stoor kan z'ne laach nie goed haauwe. Allee, ès dè nou nog mar alles is. Iedereen kùmt gelèijelijkòn wir tot rust en de konsekrasie gi vurbij. Alles verlupt nor wens. De kommunie kan beginne. De zusters haauwe Nèlla's in de gater. Zal ze wèl, zal ze nie? Och jawèl, kèrsmis is ummers vur alle minse! De nonne en de aauw minskes die nog goedzat ter been zen, schùive nor vurre en ons Nèlla duu ok mee. Ze oogt zoo nog vief en hèl, ok al is ze hier mee van de oudste van gelijk. Alles lekt goed te gaon. Ze blef nètjes in de rij. Nou sti ze al vur de p'stoor mi de hostie... Mar wè is dè nou? Daor goit ze pardoes 'ne gulden in de kelk! Foei toch, wè 'n konsternasie! De p'stoor en de nunnekes zen nou veul minder gelukkig mi ons Nèlla. (De kollekte moet vur Nèlla's alt' veul indruk gemakt hebbe.) Tot 't èind toe gi alles dan gelukkig wijer goed en tèinenòn kreg iedereen de zeege van de priester die mi 'n laachend gezicht iedereen 'ne zalige kèrsmis wenst. Nèlla vergit wir efkes dè ze in de kapèl is en ruupt: 'Jè en ok alvast 'n zalig ùiteinde, wor!'

We gaan vanmorgen gevieren naar de late mis. Gek eigenlijk; wij die zelden meer gaan, nu alle vier tezamen in de kerk. Het zal wel erg ouderwets zijn, maar het doet goed.

Het doet me denken aan een andere inzending voor de kalender:

De pestoor vroeg aon Tinuzze: 'Witte gij wattaddis? 't Is blaauw en 't vlieg dur de kerk.' 'Al slaode me dôôd,' zee Tinus, 'ik zou 't nie wete.'

'Da's Jezus in 'n blaauw trainingspak. Mar ik waar echt nie bang dagget wies, want ik zien oe de lesten tijd zo weinig in de kerk.'

(Giel van Gastel, Wouw)

De dienst is geheel aangepast, lijkt het. Heerlijke ouderwetse bijna middel-eeuwse nummers die ik wel mee moet zingen. 'Nu sijt wellecome!'

Vroeger bleven we nuchter voor de nachtmis en in die urenlange dienst met veel wierook gingen altijd bosjes meisjes van hun stokje. Als we thuiskwamen uit de kerk, blaften we van de honger, maar daar wist ons moeder wel raad mee. Er waren warme worstebroodjes en verse *krintemik*...

'Alle goeds en 'n knijnt mi de Korsmus,' zeggen de ouderen hier soms nog.

Volgend citaat komt uit *Met Gansen Trou*, het periodiek van Heemkundekring 'Onsenoort':

'De kerkelijke feesten werden heel veul meegevierd in den huiselijke kring. Mee kerstmis mochten we mee Vader en Moeder meezingen bij 't stalleke. Tegenwoordig hedde er veul die ne kerstboom in huis zetten zonder stalleke. Mar dè is geen echte kerstgedachte. Dè is heidens, om 't kerststalleke er bij de mensen uit te krijgen en tevens de gedachte aan de geboorte van 't Christuskindje. Bij Kerstmis heurt ne stal mee 't kindje en Maria en Jozef en schaapkes en kaarskes.

Kèrstbódschap

Ik heb Dree de Kapper ooit via Omroep Brabant horen zeggen:

'Nou waar de Paus men toch tegevalle.... Hij duu alle jorre z'n kèrstbódschapen in alle meugeleke taole. Ik geleuf dèttie 'r wèl firteg verskillege gebrùikt en nou ha'k zoo gedocht, hij zal onderhand ok wèl 's in 't Brabants vur d'n dag komme in z'n Urbi et Orbi. Mooi nie, wor.

Toch unne gemiste kans. Durrum wens ik oe èiges dan mar unne zalige kèrsemis in plòts van de Paus...'

***

Alweer zo'n prachtige helle nacht! Het was even alsof de wereld in een schone brand stond. Na negen betreft het wat en wordt het somberder.

Ik heb mijn radio-rubriekje afgewerkt. Het ging o.m. over kleding. En alweer krijg ik een aardige schriftelijke reactie van Antonet van de Wijdeven:

Over kleer

Ik hoorde in 't Brabants Ketierke over de boer met zijn jas die hij moest delen met zijn broer om zondags naar de kerk te gaan.

Zo was er hier bij ons in Wijbosch ook zo'n boer. Die moest wachten op zijn vrouw, als die nog niet thuis was uit de kerk. Die vrouw had een befke om, onder haar mantel. Dan hoefde ze zich niet meer om te kleden, als ze thuis was en weer aan het werk ging.

Toen sprak den boer:

'Ons Marie kùmt nog nie en ik moet d'r befke um!'

(Het was vroeger de gewoonte om vlug een befke onder de jas aan te doen als ze gauw ergens naar toe moesten. Ze deden hun jas niet graag uit. Deze boer moest dus ook nog naar de kerk.)

De kleding was sober en het was in de grote gezinnen heel gewoon dat kleren waar oudere kinderen uitgegroeid waren, werden afgedragen door jongere kinderen. Vaak werden kledingstukken van de ouders vermaakt voor de kinderen. Veel kleding was 'verstukkerd'. Kousen stoppen en kleren naaien was wekelijks werk voor ons moeder.

***

Er vallen nog steeds kerstkaarten binnen. Soms van mensen aan wie ik in geen eeuwigheid gedacht zou hebben. Zelfs een eenling van de laatste zomercursus... Zal erg eenzaam zijn. Het schrijven van kerstpost moet geen plaag worden.

***

Gurt en ik zullen nieuwe visjes voor zijn aquarium aanschaffen. Algeneter, plati, black molly en tetra staan op de verlanglijst.

***

Onnozele kinderen; vroeger was het gebruik dat de jongste het vandaag voor het zeggen had. 'Op 28 december was het feest van de 'onnozele kinderen'. Die kinderen waren niet een beetje simpel of gek. Nee, onnozel betekent hier 'onschuldig'. Het zijn de onschuldige kindertjes die door Herodes' soldaten werden vermoord, toen ze op zoek waren naar Jezus.

'Op die dag,' vertelt A. Damen, 'mocht de jongste van het gezin uitmaken wat ze zouden eten. Hij of zij was voor een dagje de baas over iedereen in huis. Misschien dat het hier of daar nog wel wordt 'gespeeld', maar ik hoor er nooit meer iets van. Zo gaat het met veel dingen die met de tijd verdwijnen.'

(Uit: Witte nog? deel 4 door Dr. Hans Heestermans)

Ter vergelijking: Wijlen pater Fulco van der Heijden vertelde ons dat ook in het klooster van de Norbertijnen te Heeswijk Onnozele kinderen gevierd werd. De jongsten binnen het convent maakten uit wat er die dag gegeten en gedronken werd. Bovendien mochten zij zich anders dan gebruikelijk kleden.

Onnozele Kindere

*Vandaag zen wij d'n baas
Vandaag doede onze zin.
't Is Onnozele Kinderen.
Bij Betheljem zen ze vermoord,
mar hier wordt niks gesmoord,
niks kan ons mer hindere.*

*Vandaag zen wij d'n baas,
zen lieverkuukskes in!
't Is Onnozele Kinderen.
Umdè die jong gesneuveld zen,
en vur alleman geleje he'n,
kan ons nou niks mer hindere.*

Vroeger werd er op 28 december in Budel gezongen:

*Vandaag is 't allerkindere
Dan make wi geraas
En nement zal òs hindere
Al spele wi de baas.
Kukemerello!...*

Bij negatieve reacties werd het laatste woord vervangen door **'Knoet!'**

In Tilburg noemden ze deze dag: 'Koojsje, Koojsje'.
*Vur ons was 't inne fistdag. Dan liepe we thujs rond in 'nen ouwe jas van onze pa
en in 'ne verslete rok van ons moeder. De jongste mojj zegge wè we veur 'toe' zôn
ete. Tradisiegetrouw was dè stejje rejt mee prujme. Bij de bure mochte we gaon*

zinge. Dan krige we inne sent en 'n snuupke. Merkwaardig genog was 't lieke, behalve 't liste stukske, nie in 't Brabants.

Koosje, Koosje is mijn naam. Ik ben tot alle ding bekwaam.
Ik ben voor't ongeluk geboren, heb m'n ouders vroeg verloren.
Als ik sterf, dan ben ik dood. Dan lig ik in m'n kistje bloot.
Dan komen de engeltjes bij mij zingen. Dan zal ik uit mijn kistje springen.
Als ik spring, dan spring ik snel. Naar de hemel of de hel.
Olie, olie van de druiven. Laat de droefheid maar verschuiven.
Laat de droefheid maar vergaan.
Leg het flesje aan je lippen. Laat het stilletjes naar binnen glippen.
O, dat voel ik aan mijn hartje. Juffrouw geef me toch een kwartje.
Ik heb gezonge en niks gehad. Snij mar 'n stuk van 't verrekesgat.
Snij mar diep, snij mar diep.
Snij mar in oewe vinger nie.

(Ingezonden door Sraar, Tilburg-Oss.)

De jong van de zesde klas zó'n irdaags d'r plèchtige communie doen. 'Hernieuwing van de doopbelofte' hiette dè ok wèl. De kijnder moesse thuis zoo 't een en aander vraoge over hullie dópsel en zoo ha Titus te heure gekrege dèttie op d'n dag van Onnozele Kinderen gedópt waar.

Hullie moeder ha dè nogal 'nen toepasseleken datum gevonde. Toen Titus op school moes vertellen over zijnen doop, zin ie vlot dèttie op d'n dag van de Nutteloze Kinderen gedópt waar.

(Ineke Bertrums, Middelrode.)

***

Druilerig en killig weer, niet echt winters maar toch koud. Kerstkaarten, kerstkaarten! Arme Nelleke; ze dacht nu zowat klaar te zijn.

Gurt weet niet wat hij met al de vrije dagen doen moet; ik heb hem enkele tuin-karweitjes opgedragen. Ik zal zelf wel enig toezicht moeten houden, al weet ik dat hij deze dingen over het algemeen goed doet. Ik moet trouwens mijn stukje over zei-spreuken afwerken.

Mijn oudste zus is jarig. We moeten nog naar Nuland. Onze kinderverjaardagen werden vroeger niet gevierd. Pas na de lagere schooltijd kwam het 'verjaarsfeestje' in zwang. We kregen vanaf die tijd altijd een 'nuttig geschenk', vooral kleding. Er kwamen nog geen handen of kussen aan te pas, geloof ik. De verjaardagen van onze ouders behoorden tot de weinige onvergetelijke feesten uit onze jeugd, omdat er veel gezongen werd door de oudere garde.

De verjaardag die ik me het beste herinner, blijft de vijftigste van onze vader met Abrahampop en al.

De Abraham stond vooraan in de tuin en buurman Jantje, die bij ons dagelijks een paar liter melk kwam halen, voerde een heel gesprek met die pop, voor hij tot de ontdekking kwam dat er geen antwoord te verwachten viel.

***

Sylvesterloop, en Gurt doet mee, omdat er veel van zijn judoclub bij betrokken zijn. Sombere regenkoude dag.

Onze oudejaarsviering bestond vroeger vooral uit kaarten.... en dan heb ik het over de tijd dat wij het gebruikelijke avondcommando '*eete, bidde, pisse en nor bed*' ontgroeid waren. We waren minstens twaalf jaar.

Er vallen telkens verloren klappen van vervelend vuurwerk. Een van Nellekes grote schilderijen komt omlaag en vernielt het verlengsnoer naar de aquaria van de jongens. Bovendien slaan alle stoppen door; de kabel blijkt gebroken en ontbloomt. Eigenhandige reparatie kost een half uur.

Wij zullen voor de tiende keer op rij met onze Bossche vrienden de jaarwisseling vieren ten huize van Pieter en Henk. Er zal weer uitgebreid getafeld worden.

Biemans' kerstverhaal gelezen. Aardige inval om Maria en Jozef als tweeverdieners dit jaar maar geen kind meer te laten krijgen...

Mooi actueel kerstdicht van Jan Elemans ontvangen.

In deze tijd van het jaar reed mijn vader de kruiwagentjes mest de voortuin in. Die lagen er te wachten om 'gebroken' te worden. Daarna kon hij bij zacht weer al beginnen met het omspitten of 'ombanken'; twee voren diep!

Bij een hoekhuis in de buurt zie ik een toverhazelaar in volle bloei en die van ons vertoont enkel nog maar knoppen... Wel bloeit de winterjasmijn of 'naaktenbloei' bij ons volop, maar Nelleke zoekt al dagen vergeefs naar het eerste sneeuwklkje.

'n Zalig uiteinde en 'n goei begin

Heddet al geheurd, van Hannekes die d're kèrstpost zaat te schrijve? Ze ha nogal moeite mi die spissjaal kèrstzegels. 't Kan wèl mooi bedoeld zen zó'n ùitgevallè ruit, mar veul minse krijgen 't schenbaar nie vur mekaren um die zegels afzonderlijk ùit te scheure. Hanneke ha d'r in alle geval veul moeite mi gehad en toen ze de kaart mi zalig nééjaor dan op de zegel nao klaor ha, verschoot ze. Want nou ha ze de zegel op d'r tong en nou kon ze'm toch nie mer trugvijne. Ze hâttem gortjèn deurgeslikt wor ze zèlf bij zaat! 55 cènte nor z'n mallemoer en 't smakte vur ginne stüiver. Nee, ze von dè de PTT zoomar kaoie service ha mi die klòtze gelkes... D'r sti erres op wor ge dè kèrstvèl moet vaauwe, mar dè stutter mi zó'n klèin letterkes dè ze d'r wèl unnen bril bij ha'n meuge levere. Affijn, Hanneke hi d'r lötter toch nog unne kèrstzegel tegenòn gegoid, want ze waar wèl bang dè ze diejen durgeslikte nõdderhand nie mer zó kunne gebrüike... Hanneke ha op die kaart wèl nètjes geschreve: "n Zalig ùiteinde en 'n goei begin!"

Het is weer goed en gezellig bij onze Bossche vrienden.
Lekker gegeten; heerlijk gelachen.

***

Al weer nieuwjaar!

Jos heeft een fikse kater. Gurt heeft gelukkig niets geleden met het vreselijke vuurwerk dat op zijn logeeradres nu eenmaal bij de jaarwisseling hoort.

Tijd

*'t is werken en voortdoen en noit bende kloor
vur ge 't wit luijdt 't eind van 't joor
'n uur zo lang
'n joor zo kort
we hen 't hòst gehad,
we hangen 'ne kalender op
en hebbe wer tijd zat.*

Uit: Klompspijkers op brandewijn, Ad de Laat.

Op den tijd

De tijd gaat snel!
Bedenk dit wel
Hiertegen helpt geen menschenwil
Al zet men alle klokken stil

Uit een schrift van Bernard van Dam, bezorgd door wijlen Mevr. Zus Jansen-Van Dam, Eerde-Veghel.

Scheurk'lènder

*'n Jaor bekant al wir gehad,
d'n dagkalènder òn z'n leste blad.
't èind al hòst van de 90-er jaor,
wè worde tijd pas laot gewaor..!*

*'n Nééj jaor, 'n onbeschreve boek,
vur de twidde duzend velt 't doek.
Eigelijk vrimd toch, zónne k'lènder;
't jaor groeit gróttter en hij klènder.*

Als we terugkijken, valt op dat er vroeger bij veel gebruiken een borreltje aan te pas kwam...

't Waar goed...

(Pruufliedje)

*Wier d'r wir 'ne klèine 's geborre,
kwaam die dik in d'n heele grooten hoop.
D'r wier nie veul ted dan mi verlorre,
ze dinne dik al dalijk nor d'n doop.*

*Schoolboeke in schòn kappetunie,
wierde gróttter, moeste gaauw in de leer.
Dan dinde irdaags oew kommunie,
kriege ès jong oew uurste ècht-nééj klee!*

Refr.

*'t Waar goed, dè waar dan wè ze zinne
en witte wè ze dan alted hòst ok dinne?
Krèk! Ze vieten 'r mar 's inne!
Inne, inne, inne en nog inne!*

*Alle jorre gingde op de beevert,
nor Hòndel, Postel ofwèl de Sint Jan.
Ge kwaamt ès bidder, nie ès geeverd,
veul vraoge, dè dinde wèl alted dan.
Waar 't eindelijk kermis dan geworre,
wè gaaf 't toch 'n dùrps blééj vertier!
Dan kwaamp 'r op de klos pas gorre,
waar alleman zoowè wèl òn de zwier.*

't Waar goed,....

*Wè ouwer, gingde zoo vort traowe,
nò lang jorre van onrust en gevrééj.*

*Dan zó'n ze'r thuis nie krèk um raowe,
nee, zó'n brùiloft makte alt wir blééj.
Getraowd, kwame d'r gaauw al kiendjes,
doope lötter, want 't waar gezond.
Bidde minder en zeker nie mi tientjes,
zoo waar de kring toch hòst wir rond.*

't Waar goed,....

*En um de ruggestrang wè te smere,
in 'n leeve van geploeter en gesjouw,
waar 't oit ok wèl 's potverteere
en dan viete ze van heb-ik-jou.
Gingde dood, dan wier 't veul bidde.
'n Strooike en dik alle vensters dicht.
Ok mi d'n dooie in d'r midde,
viete ze d'r nog inne toch allicht.*

*Witte wè 't leste waar wè ze dan zinne?
Witte wè ze dik dan gaauw nog efkes dinne?
Ze vieten 'r nog inne en nog inne en nog inne...!*

Steeds kwam er de fles aan te pas. Geen wonder dat het tot ontsporingen leidde. Vooral door de geestelijkheid werd de strijd tegen de drank aangeboden. In de Sint Jansklokken van 1949 schreef Pater Ignotus daarover onder de titel 'Schoon Brabantse pastoors':

'Alles gaat goed, opperbest. De koeien kunnen al voort kalven zonder dat de fles er aan te pas komt en we kunnen een vèrken op de leer op drie pond na schatten zonder enen borrel. (...) De pastoor liet vanaf de kansel weten: 'Nou ge bij het slachten geen borrel meer schenkt, moet ge de slachter Jan van Uden een dubbel-tje meer slachtloon geven en een kop goeie warme koffie, want de goeie man staat de hele dag in de kou.'

Er zijn een paar dichtregels in mij opgeborreld. Zij betreffen mijn geboorte-
grond:

*Terug naar de woeste gronden van mijn jeugd,
waar voor ons de tijd nog nauw'lijks telde.
Het weerzien deed en doet me altijd deugd;
vroege velden, waar eeuwigheden gelden.*

* De verwijzingen in dit boek 'naar Bernard van Meurs' betreffen de **bundel** 'Kriekende Kriekske' uit 1917.

